

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

αντί

Περίοδος Β'
Τεύχος 574
Παρασκευή
31 Μαρτίου 1995
Δρχ. 400

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΟ ΒΟΛΟ

Β. ΑΔΡΥΜΗ • Κ. ΑΚΡΙΒΟΣ • Γ. ΓΟΥΓΑ • Ι. ΚΑΜΑΡΙΑΝΟΣ
Γ. ΚΑΡΤΑΠΑΝΗΣ • Ν. ΚΟΛΙΟΥ • Δ. ΠΑΛΙΟΥΡΑΣ • Ν.Ι. ΠΑΝΤΑΖΟΠΟΥΛΟΣ
Π. ΠΑΠΑΣΠΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ • Δ. ΠΙΤΣΙΩΡΗΣ • Π. ΣΚΟΤΙΝΙΩΤΗΣ • ΕΥ. ΣΤΑΥΡΙΝΟ
ΤΑΜΙΑΣ • Π. ΤΕΡΛΕΞΗΣ • Χ. ΧΑΡΙΤΟΣ • Γ. ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΑΔΗΣ • Η. ΨΑΡΡΕΑΣ

ΣΕ ΛΙΓΟ

ΜΙΑ ΕΚΠΛΗΞΗ ΑΠΟ ΤΟ **αντί**

Ο Μικρός

ΗΡΩΣ

ΕΙΔΙΚΟ ΑΦΙΕΡΩΜΑ

Συγγραφείς,
δημοσιογράφοι, πολιτικοί
ανασύρουν τον πιο
γοητευτικό μύθο της
εφηβείας τους.

Τέσσερις συγγραφείς, οι:

• ΣΩΤΗΡΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

• ΞΕΝΟΦΩΝ

ΜΠΡΟΥΝΤΖΑΚΗΣ

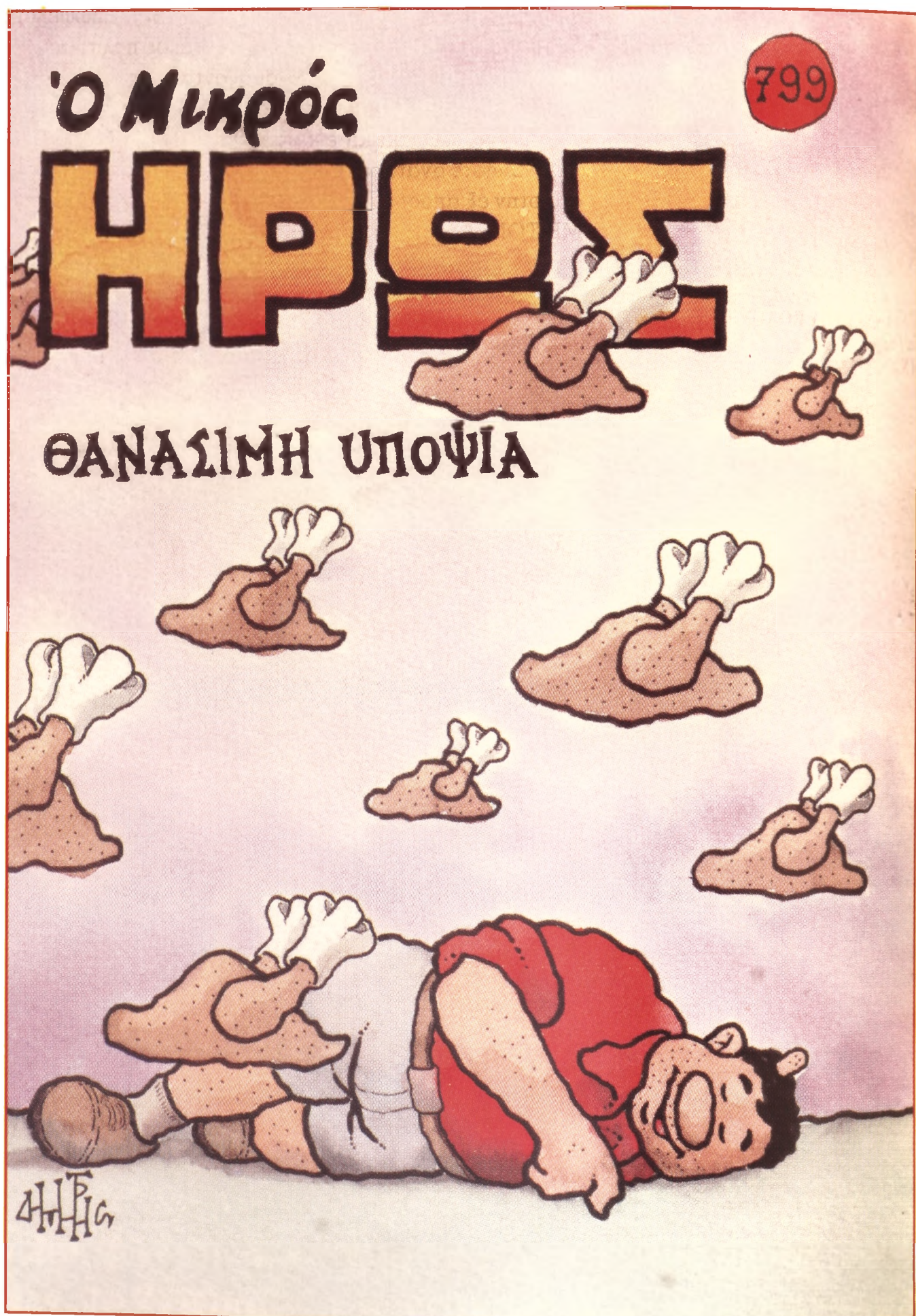
• ΑΛΕΞΗΣ

ΠΑΝΣΕΛΗΝΟΣ

• ΗΛΙΑΣ ΛΑΓΙΟΣ

συνεργάζονται με το
συγγραφέα της σειράς
• ΣΤΕΛΙΟ ΑΝΕΜΟΔΟΥΡΑ
και κλείνουν τον κύκλο
του αναγνώσματος.

Τι άλλες εκπλήξεις
ετοιμάζει το ΑΝΤΙ,
με αφορμή το αφιέρωμα
στον ΜΙΚΡΟ ΗΡΩΑ;

Σ Υ Ν Τ Ο Μ Α Σ Τ Α Π Ε Ρ Ι Π Τ Ε Ρ Α

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΝΤΟ ΚΑΡΟ ΔΕΝ ΤΡΑΒΑΕΙ

ΠΡΩΤΟ
ΔΗΓΜΑΤΑ ΚΕΙΜΕΝΩΝ
ΠΤ

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΟ ΒΟΛΟ
ΟΒΙΟΜΗΧΑΝΙΣΗ Ή ΠΡΟΟΔΟΣ;

Νος Σκοτινιώτης
ΝΕΝΤΕΥΞΗ ΤΟΥ ΔΗΜΑΡΧΟΥ

μήτης Πιτσιώρης
ΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

ήλιος Παπασπηλιόπουλος
ΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΤΟΥ ΒΟΛΟΥ

ργία Γούγα
ΙΟΜΗΧΑΝΙΑ: ΜΕΡΙΚΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ

Σταυρινός
ΓΥΝΑΙΚΑΙΣΜΟΣ ΣΤΟ ΒΟΛΟ

σα Κολιού
ΥΠΟΣ ΣΤΟ ΒΟΛΟ

Καμαριανός
ΚΗΛΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΘΕΣΜΟΣ

λάμπρος Χαρίτος
ΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ναζής Τερελξής
ΙΟΣ Ή ΠΛΟΥΣ ΑΕΡΟΣΤΑΤΟΥ

στας Ακρίβος
ΤΡΑΙΝΑΚΙ ΤΟΥ ΒΟΛΟΥ

νης Ταμίας
«ΑΡΧΑΙΑ» ΤΟΥ ΒΟΛΟΥ

Χουρμουζιάδης
ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΟΥ ΒΟΛΟΥ

πλ.ική Αδρύμη-Σισμάνη
ΩΓΡΑΦΟΣ ΘΕΟΦΙΛΟΣ

Ταλιούρας
ΩΓΡΑΦΟΣ Ν. ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

Καρταπάνης
ΣΟΣ ΜΑΚΡΗΣ

Χουρμουζιάδης
ΤΣΟΠΟΤΟΣ

Πανταζόπουλος

ΩΡΑ ΑΠΟΓΝΩΣΗΣ

ΕΙΚΟΝΑ ΔΙΑΛΥΣΗΣ εμφανίζει άλλη μια φορά η χώρα. Η κορύφωση της αγροτικής εξέγερσης με αφορμή την καθιέρωση αντικειμενικών κριτηρίων στη φορολόγηση των αγροτών-αλλά και πολλά άλλα θέματα-που εξελίχθηκε σε κλείσιμο των εθνικών αρτηριών, επεκτάθηκε σε όλη τη χώρα και έδωσε το έναυσμα και σε κινητοποιήσεις και άλλων κοινωνικών στρωμάτων άναψε για μια ακόμα φορά φωτιά στο κλυδωνιζόμενο κυβερνητικό σκάφος. Η παραίτηση Παπαθεμελή από το υπουργείο Δημοσίας Τάξεως, σε καίρια στιγμή δεν είναι παρά μια ακόμη καμπή της παρατεταμένης και πολύμορφης κρίσης εξουσίας.

Η ΚΡΙΣΗ ξεκανά από πολύ ψηλά. Από τον πρωθυπουργό Ανδρέα Παπανδρέου. Χωρίς τη δυνατότητα να ασκήσει τα καθήκοντά του αλλά και χωρίς την πρόνοια να αναζητήσει ένα άλλο, εναλλακτικό σχήμα κυβερνητικής στρατηγικής, ο πρωθυπουργός και τα κυβερνητικά στελέχη συμπεριφέρονται ωσάν να έχουν αφεθεί στη δύναμη της αδράνειας (αθύρματα, επιπλέον, του διαβόπτου πρωθυπουργικού περιβάλλοντος). Επωφελούμενα απ' αυτή την κατάσταση διάλυσης, τα μέλη της κυβέρνησης αρκούνται σε πολιτική παρουσία διά της περιφοράς στις τηλεοράσεις και τα λοιπά ΜΜΕ, συνδυάζοντας το τερπνόν μετά του ωφελίμου: χτίζουν το περίφημο image και δημοσιοποιούν τις πολιτικές τους επιλογές απ' το κανάλι της προτίμησής τους. Ός τώρα, αυτή η πρακτική είχε αποδειχτεί ασφαλής τρόπος προκειμένου να αντιμετωπισθεί η οποιαδήποτε αναταραχή στο κοινωνικό σώμα: ακολουθούσε την πορεία του εκφυλισμού μπροστά στην εξ αποστάσεως παρακολούθησή της από τα όργανα του κράτους.

ΜΕ ΤΟΝ ΙΔΙΟ τρόπο νόμισαν οι κυβερνητικοί ιθύνοντες ότι θα αντιμετωπίσουν και την απείθεια των αγροτών στο φορολογικό νομοσχέδιο. Θεώρησαν ότι οι όποιες αντιδράσεις, ούτως ή άλλως «παράνομες», θα κοπάσουν αφού πρώτα εκφυλισθούν. Δεν εκτίμησαν όμως σωστά. Γιατί η κρίση είναι πολύπλευρη, βαθιά και πολύχρονη.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ: Οι κινητοποιήσεις ξεπέρασαν σε διάρκεια, σε όγκο, σε μαχητικότητα και σε επιπτώσεις κάθε πρόβλεψη. Μια συσσωρευμένη, γενική και χρόνια δυσανεξία και αποστροφή εκτονώνεται με την εξέγερση των αγροτών αρχικά στη Θεσσαλία και στη συνέχεια σ' όλη την Ελλάδα. Η παρατεταμένη κρίση, όμως, δυσχεραίνει και εμποδίζει κάθε δραστηριότητα. Και δεν είναι δυνατόν να αντιμετωπισθεί με τις συνήθεις πρακτικές των κρατούντων. Η κυβέρνηση δεν μπορεί πλέον να επικαλεσθεί την ανοχή. Το δίλημμα τίθεται επιτακτικά: ή θα ασκήσει την οικονομική της πολιτική πάση θυσία ή θα υπαναχωρήσει εγκαταλείποντας τα όποια οικονομικά πλάνα έχουν τεθεί, παραδεχόμενη σιωπηρά την αποτυχία της..

ΟΠΟΙΑ ΚΑΙ ΑΝ θα είναι η επόμενη κίνηση της κυβέρνησης, είτε τραυματισμένη λίγο είτε πληγωμένη βαθιά βγει και από τούτη την κρίση (αν βγει), θα έχουν πληγεί ανεπανόρθωτα και η αξιοπιστία της και η σοβαρότητά της. Υπάρχει όμως και κάτι χειρότερο: ο πρωθυπουργός, κύριος υπεύθυνος αυτής της τραγελαφικής κατάστασης, είναι τραγικά ανήμπορος να αναστρέψει αυτή την πορεία προς τη διάλυση. Μαζί του παρασύρει και πολλά άλλα τμήματα του πολιτικού συστήματος που δεν αντιλαμβάνεται, χρόνια τώρα, τη βουβή αγωνία των λαϊκών στρωμάτων.

ΣΤΕΡΝΗ ΜΟΥ γνώση... Αν η κυβέρνηση και ο πρωθυπουργός δεν είχαν τόσο προκλητικά περιφρονήσει την κοινωνική δυναμική ίσως, σήμερα, να βρισκόμαστε όλοι σε καλύτερη μοίρα. Αλλά δεν το έκαναν. Οι εκπρόσωποι της κρατικής εξουσίας προτιμούσαν να κοιτάζονται και να θαυμάζονται στον παραμορφωτικό καθρέφτη των ΜΜΕ («στον καθρέφτη σου κοιτιέσαι κι από μόνη σου αγαπιέσαι...»). Εσπειραν ανέμους. Και δεν είχαν προετοιμαστεί κατάλληλα για την ώρα του θερισμού.

Περίοδος Β' • Έτος 22ο • Τεύχος 574 • Παρασκευή 31 ΜΑΡΤΙΟΥ 1995 • Δρχ. 400

ΑΝΤΙ • ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

Δημοκάρους 60, 115 21 Αθήνα τηλ. 72.32.713-72.32.819 FAX: 72.26.107

ΕΚΔΟΤΗΣ: Χρήστος Παπουτσάκης

ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ - ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ: Τασία Ρούμπου - ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Βασίλης Μπάλλας - ΜΟΝΤΑΖ: Τασία Λεβόν

ΕΚΤΥΠΩΣΗ: ΛΙΘΟΤΥΠ Α.Ε. Ιασίου 5, Περιστέρι, τηλ. 57.22.201

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ:

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: Εξαμ. 4.100 δρχ., Ετήσια 8.200 δρχ., Ετήσια Οργανισμών, Τραπεζών, κ.λπ.: 30.000 δρχ. Φοιτητικά ετήσια: 7.000 δρχ.

ΓΕΡΙΚΟΥ: ΕΥΡΩΠΗ - ΜΕΣΟΓ. ΧΩΡΕΣ: Εξαμ.: 30 δολ., Ετήσια: 60 δολ., ΗΠΑ - ΚΑΝΑΔΑΣ - ΑΣΙΑ - ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ: Εξαμ. 35 δολ., ετήσια 70 δολ.

ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ - ΕΠΙΤΑΓΕΣ: Χρήστος Παπουτσάκης Δημοκάρους 60, 115 21 Αθήνα ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: ΔΡΧ. 400, ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: ΔΡΧ. 600

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Για τα βιβλιοπωλεία της Αθήνας περιοδικό ΑΝΤΙ, για τα βιβλιοπωλεία της Β. Ελλάδας:

Κέντρο του βιβλίου - Α Πουλουκτσό και Σία Ε.Ε. Λασσάνη 3, Θεσσαλονίκη, τηλ. (031) 285.857

Δεκαπενθήμερο

Όταν το κάρο δεν τραβάει

Η ΕΛΛΑΔΑ, κομμένη στα δύο (ή στα τρία ή στα τέσσερα...), γιόρτασε την επέτειο της 25ης Μαρτίου. Και αμέσως ύστερα, γυρίσαμε στα ίδια: Ο πρόεδρος της Ν.Δ. κ. Μ. Έβερτ ανακάλυψε (για πολλαπλή φορά) ότι «πρόεδρο Δημοκρατίας έχουμε, πρωθυπουργό δεν έχουμε»... Ο πρόεδρος της ΠΟΛ.ΑΝ. κ. Α. Σαμαράς απεφάνθη ότι «δεν έχουμε ούτε κυβέρνηση, ούτε αξιωματική αντιπολίτευση». (Και διέψευσε, άρδην, ότι στηρίζει την κυβέρνηση...). Όσο για τον ίδιο τον πρωθυπουργό κ. Α. Παπανδρέου, απλώς απέρριψε το αίτημα των αγροτών για ένα ραντεβού μαζί τους. [Το τρακτέρ, κυρίες και κύριοι, μπορεί να έγινε στοιχείο του εθνικού μας βίου και να τροφοδότησε, επί μέρες, τους τηλεοπτικούς μας ερεθισμούς, αλλά ένας «υπαρκτός» πρωθυπουργός δεν πτοείται!] ΚΑΙ ΜΕ τα συμβαίνοντα «εντός του ΠΑΣΟΚ», τι γίνεται; Κατά τον κ. Ευ. Γιαννόπουλο, «η κυβέρνηση δεν τραβάει, το κάρο δεν τραβάει, λάσπωσε» και ο θεός βοηθός. Υπάρχει, όμως, και η εκτίμηση του πάντοτε νηφάλιου κ. Παρασκευά Αυγερινού: «Η εποχή των "μεγάλων" τελειώνει τώρα και αρχίζει η εποχή των απλών ανθρώπων, των κομμάτων-θεσμών». Όσο για τους διαδόχους του σημερινού αρχηγού (μια και άρχισε η μετα-Παπανδρέου εποχή), δεν υπάρχει λόγος αγωνίας. Το «είδος» -είπε- υπάρχει εν επαρκεία...

ΑΥΤΗ Η «ΤΡΟΜΑΓΜΕΝΗ ΣΙΩΠΗ»...

ΣΤΟ ΜΕΤΑΞΥ, τόσο ο κ. Θ. Πάγκαλος όσο και η κ. Βάσω Παπανδρέου, παρά την απόφαση-προειδοποίηση της διαβόητης Επιτροπής Δεοντολογίας, δηλώνουν ότι δεν προτίθενται να παρεκκλίνουν από τις θέσεις που υποστήριξαν και υποστηρίζουν. «Θεωρώ υποχρέωσή μου -αναφέρει χαρακτηριστικά ο κ. Θ. Πάγκαλος, στο υπόμνημα που κατέθεσε στην Επιτροπή- ν' αποτρέψω τη δημιουργία μέσα στο κίνημα του δημοκρατικού σοσιαλισμού, συνθηκών που θα ευνοήσουν την τρομαγμένη σιωπή, την ύπουλη υπονόμηση θεσμών και προσώπων, την αλλοτρίωση των αρχών μας και, τελικά, τη γενικευμένη διαφθορά»...

Όσο για τον τρίτο «παραπεμφθέντα», τον κ. Δ. Τσοβόλα, επιμένει να δηλώνει ότι «αυτά που λένε οι "τέσσερις" δεν έχουν καμιά σχέση με το προεκλογικό πρόγραμμα του ΠΑΣΟΚ ή με την ιδεολογία του ΠΑΣΟΚ»! (Προφανώς η «τρομαγμένη σιωπή» ή η «αλλοτρίωση» δεν περιλαμβάνονται στο προεκλογικό πρόγραμμα του ΠΑΣΟΚ.)

ΚΑΙ ΕΝΩ η ηγεσία του κυβερνώντος κόμματος εξαντλεί τη ρητορική της σε απανωτές διαβεβαιώσεις για τον δημιουργικό χαρακτήρα που θα έχει η οργανωτική συνδιάσκεψη του ΠΑΣΟΚ τον ερχόμενο Μάιο (θα είναι συνδιάσκεψη «παραγωγής πολιτικής, ανασύνθεσης κοινωνικών ρευμάτων, συγκροτημένου διαλόγου», κ.λπ.), σε κυβερνητικό επίπεδο τίποτε δεν προχωρεί. Ακόμα και ο διαγωνισμός για τις 3.074 προσλήψεις στο Δημόσιο κινδυνεύει να τιναχθεί στον αέρα, μια και η κυβέρνηση δυσκολεύεται να βρει εξεταστές!

ΚΑΤΑ ΚΟΙΝΗ παραδοχή, το ΠΑΣΟΚ πληρώνει σήμερα τα επίχειρα μιας ανακόλουθης πολιτικής - της πολιτικής του. Ως αξιωματική αντιπολίτευση, είχε αντιταχθεί σε οποιοδήποτε νομοσχέδιο της Ν.Δ., είτε

αφορούσε τις ιδιωτικοποιήσεις είτε κατασκευή του αεροδρομίου των Σπ. είτε την επιβολή φόρων, είτε -κοντο- την εφαρμογή μιας σφικτής δημοσι-κής πολιτικής, γνωστής ως «πολιτικού». Σήμερα, ως κυβέρνηση, εκπλή-(!) για τις αντιδράσεις δικών της β-τών, κατά την ψήφιση νομοσχεδίων ιδιωτικοποίηση του ΟΤΕ ή των ναυ-ων Σκαραμαγκά, ενώ τις κινητοπο-των αγροτών ή των επαγγελματιοβι- (κατά των αντικειμενικών κριτηρίων χειρεί να τις φορτώσει στην αντιπο-ση!

ΠΑΡΑΜΕΝΕΙ γεγονός ότι τόσο ο-δρος της Ν.Δ. όσο και ο πρόεδρ-ΠΟΛ.ΑΝ. έχουν ζητήσει ευρείες ε-σεις ή και αναστολή της εφαρμογ-αντικειμενικών κριτηρίων. Αυτό, -δεν απαλλάσσει το κυβερνών Π-από τις δικές του ευθύνες. Και διό-τριάμισι χρόνια, «διαπαιδαγώγησε» κόσμο εναντίον μιας συγκεκριμένης-κής πολιτικής (ενώ ήξερε ότι, ως κυβ-ση, θα εφαρμόζε την ίδια ή την ίδια που αυτή πολιτική...) και διότι -πέρα αντικειμενικών κριτηρίων- υπάρ-αγωνία εκατοντάδων χιλιάδων αγρ-μικρομεσαίων εμπόρων, βιοτεχνών, για τις προοπτικές επιβίωσής τους, μέ-ένα διαρκώς ανταγωνιστικότερο δι-περιβάλλον. Και για την αγωνία αι-κυβέρνηση ουδέν έπραξε.

ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ ΜΕ Τ' ΟΝΟΜΑΤΕ

ΦΥΣΙΚΑ οι παλαιοί τρόποι προσ- (επιδότησεις τιμών, επιτοκίων, κ.ά.) ε-παρέλθει, ενώ οι διαρθρωτικές πολ-προβάλλουν, ακόμα, ως σχέδια επί-του. Οι αισιόδοξοι συσχετίζουν τις π-κές αυτές με τα επί μέρους προγράμ-του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης-θα χρηματοδοτηθούν από το δεύτερ-κέτο Ντελόρ) αλλά οι πλέον προσ-ει-νοι επισημαίνουν ότι απέχουμε πολ-την εφαρμογή των προγραμμάτων αυ-ΤΗΝ ΩΡΑ, πάντως, που σύρονται οι γ-μές αυτές, οι μικρομεσαίοι κλείνουν τ-ταστήματά τους, ενώ δεν είναι βέβαιο

αυτές» της κυβέρνησης (μειωμένη ο πετρέλαιο, από τον Ιούνιο, ενώ των νέων αγροτών, αύξηση των ων συντάξεων), θ' αναστείλουν τις ιοήσεις των αγροτών της Θεσσα- ι της Στερεάς Ελλάδας που κρα- χώρα κομμένη στα δύο. Πάντως, έμε τα πράγματα με τ' όνομά τους, ήν οικονομικοί υπουργοί της Ν.Δ. ι. Μάνος και Γ. Σουφλιάς) δηλώ- ι στηρίζουν την προσπάθεια του ού Οικονομικών κ. Α. Παπαδόπου- ΚΚΕ, από την έναρξη των κινητο- ον, τονίζει ότι η κύρια αντιπαράθε- είναι (και δεν μπορεί να είναι) το γικό, ενώ ο πρόεδρος του ΣΥΝ, κ. παντόπουλος, αναφερόμενος στην διαλόγου, προσδιόρισε, ως περιε- του, την αντιμετώπιση των δυσμε- πτώσεων από την εφαρμογή της και των συναφών μέτρων στο πλαί- Κοινής Αγροτικής Πολιτικής.

ΤΑ ΑΛΛΑ, το ερώτημα που απα- τους οικονομικούς αναλυτές είναι τι βαθμό οι μικρές βελτιώσεις που θηκαν, μέχρι τώρα, στον πληθωρι- στο ισοζύγιο πληρωμών, θα βα- το βάρος των κινητοποιήσεων αυ- ό,τι συνεπάγονται υπό πλευράς όν για την εθνική μας οικονομία.

Α - ΣΚΟΠΙΑ: ΔΙΑΛΟΓΟΣ

ΤΗ βελτίωση των ελληνοαλβανι- σεων, φαίνεται ότι οδεύουμε προς με την Π.Γ.Δ. της Μακεδονίας. Ο ιτικός εκπρόσωπος κ. Ευ. Βενιζέ- θάνθηκε την ανάγκη να διευκρινί- νικά, ότι «η κυβέρνηση εμφανίζε- μόφρων απέναντι στον ΟΗΕ και ική» (αυτό στην απλοελληνική ι ότι η κυβέρνηση αποδέχεται τη πρόσκληση του Σάιρους Βανς), ιόδοξοι άρχισαν να εμφανίζονται ς: από τον κ. Ρίτσαρντ Χόλμπρουκ υπουργό για τις ευρωπαϊκές υπο- ου Στέιτ Ντιπάρτμεντ) έως τον αρ- οπο Βορείου και Νοτίου Αμερικής βο, έως την κ. Ντόρα Μπακογιάν- ρία, με την ευκαιρία, ζητεί την επά- ο κ. Μιχ. Παπακωνσταντίνου στη α και η πολιτική του (ή η πολιτική) στο θέμα των Σκοπίων δικαιώνε-

ΓΚΛΙΓΚΟΡΩΦ; Ο ίδιος –μέχρι - παραμένει σιωπηλός, αλλά ο ςς Εξωτερικών Στέβο Τσερβέν- δηλώνει ότι πρόσκληση για διάλο- έλαβε, πλην είναι έτοιμος για διά- τό την αίρεση ότι θα αρθεί προη- ος το εμπάργκο...

ΚΑΙ ΕΝΩ κύκλοι του Λευκού Οίκου πι- στεύουν ότι το παρασκήνιο έχει δουλέψει καλά «ώστε να αναμένονται εξελίξεις στις σχέσεις Αθήνας-Σκοπίων», ο κ. Χόλμπρουκ εξέφρασε χαράν μεγάλην για το ότι προσ- διορίστηκε, επιτέλους, ο χρόνος έναρξης των διαπραγματεύσεων για την ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση – διάβα- ζε έξι μήνες μετά τη διακυβερνητική του '96. Άλλο, όμως, κύριοι, η ένταξη της Κύ- πρου στην Ε.Ε. –μας διαμήνυσε ο αμερικα- νός βοηθός υπουργός– και άλλο το «ενιαίο αμυντικό δόγμα» (Ελλάδας-Κύπρου), το οποίο, με την ευκαιρία της 25ης Μαρτίου, παρήλασε στους δρόμους της Λευκωσίας, ακόμα και με τη μορφή συστοιχιών γαλλι- κών πυραύλων. [Η Γαλλία και η Ρωσία εί- ναι δύο χώρες που δεν διατηρούν το εμπάργκο σε ό,τι αφορά την αγορά οπλι- κών συστημάτων από την κυπριακή κυβέρ- νηση... Κατά τα άλλα, ο κ. Σαμαράς ζήτησε από τον πρόεδρο της Δημοκρατίας κ. Κ. Στεφανόπουλο να οργανώσει την «Πανε- θνική Διάσκεψη» (ελληνικών και κυπρια- κών κομμάτων) στην Αθήνα – αίτημα το οποίο είχε αποδεχθεί και ο πρωθυπουργός κ. Α. Παπανδρέου, αλλά, «ύστερα από ωριμότερες σκέψεις», δεν το προώθησε.] Η ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ ενός διαλόγου Αθηνών- Σκοπίων διαγράφεται, ενώ συνεχίζονται οι έρευνες για την υπόθεση των ΜΑΒΗό- ζων (τα «Καλάσνικοφ» ξεφυτρώνουν στην Αττική σαν μαργαρίτες –έγραψε η Ελευθε- ροτυπία) και κανείς, μέχρι στιγμής, δεν ξέρει ποιοι, τελικά, κρύβονται πίσω από τους «7» που έχουν συλληφθεί. Κάποιοι ούλτρα εθνικόφρονες δημοσιογράφοι, και άλλοι, διαμαρτύρονται για τις συλλήψεις αυτές. Η χώρα βουλιάζει –γράφουν– και σεις καταφέρεσθε εναντίον ελλήνων πα- τριωτών, που έχουν απλώς το «χόμπι» να μπαίνουν στο αλβανικό έδαφος, να κλέ- βουν αλβανικά όπλα και –εν ανάγκη– να σκοτώνουν έναν-δυο Αλβανούς! Πώς με- τριέται η ανευθυνότητα;

ΚΑΙ ΕΝΑ εύσημο για τον Συνασπισμό. Ήταν το μόνο πολιτικό κόμμα που οργά- νωσε πολιτική συγκέντρωση (την περα- σμένη Τρίτη, στην πλατεία Κλαυθμώνος), για να διαμαρτυρηθεί για τη συνεχιζόμενη γενοκτονία του κουρδικού λαού, από το «μακρύ χέρι» της τουρκικής στρατοκρα- τίας. Ο αγώνας για την ελευθερία, για τα ανθρώπινα δικαιώματα, παραμένει αδιαί- ρετος.

ΑΝΤΗΝΩΡ

(Σημείωση: Το κείμενο του ΑΝΤΗΝΩΡΟΣ είχε γραφτεί πριν από την παραίτηση Παπαθεμελή και τα γεγονότα που την ακολούθησαν)

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

Το βιβλίο του
ΔΙΟΝΥΣΗ
ΜΑΝΙΑΤΗ

ΒΑΣΙΛΗΣ ΤΣΙΤΣΑΝΗΣ ο ατελείωτος

ΒΑΣΙΛΗΣ
ΤΣΙΤΣΑΝΗΣ

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ 4 ΑΘΗΝΑ
Τηλ. 3211237

ΑΝΤΙ ΕΣΕΙΣ

ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΑ ΚΑΙ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΙΚΑ

Το σύστημα των αντικειμενικών κριτηρίων φορολόγησης (που πυροδοτεί πολιτικές εντάσεις με απρόβλεπτη εξέλιξη) παρά τις ατέλειες του συστήματος και τις αδικίες που σίγουρα θα φανούν κατά την εφαρμογή του, είναι πράγματι καλύτερο απ' το προηγούμενο. Προέκυψε εκ των πραγμάτων, από ανάγκη και για μεταβατική περίοδο, μέχρις ότου και το μακάριο κράτος οργανωθεί και η φορολογική συνείδηση εισέλθει κάπως στη συμπεριφορά στρωμάτων που συνήθισαν να φοροδιαφεύγουν ή να μην πληρώνουν καθόλου φόρους – σε βάρος κυρίως των μισθωτών και των συνταξιούχων που δεν έχουν τέτοιες επιλογές και οι οποίοι γογγύζοντας καταβάλλουν το 70% των φορολογικών εσόδων.

Ωστόσο (σε περίπτωση που η κυβέρνηση κερδίσει –πύρρειος νίκη– και καταφέρει να επιβάλλει το νέο φορολογικό σύστημα) ας περιμένουμε να δούμε αν τα έσοδα που υπολογίζονται να προκύψουν θα επιφέρουν κάποια δικαιότερη κατανομή των φορολογικών βαρών, θα βοηθήσουν την εκτέλεση του προϋπολογισμού και θα δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις για την ενίσχυση των χαμηλόμισθων ή αν θα χρησιμοποιηθούν για την κάλυψη των ελλειμμάτων θνησιγενών και άλλων δημοσίων επιχειρήσεων ή υπέρ της υπερτροφίας του κρατικού τομέα που μαστίζεται απ' την πολιτική πελατεία.

Μ' αυτές τις επιφυλάξεις που είναι όψεις σοβαρότατες θα μπορούσε κανείς να στηρίξει τόσο την αντίληψη όσο και την πρακτική εφαρμογή των αντικειμενικών κριτηρίων.

Από την άλλη μεριά ο ξεσηκωμός των αγροτών και των μικρομεσαίων δημιουργεί σοβαρά προβλήματα πέραν των ενστάσεων για τις μορφές διαμαρτυρίας που κρατούν «όμηρο» ολόκληρη τη χώρα. Και για μεν τους μικρομεσαίους, τα έχουμε ξαναπεί. Πρόκειται για την αντίδραση «καλομαθημένων» στρωμάτων που βασίλευσαν με τη συναίνεση όλων των κομμάτων και άνθισαν στην πασοκική περίοδο του άκρατου λαϊκισμού, βρίσκοντας άλλοθι στις ανοησίες περί ασυδοσίας του «μεγάλου κεφαλαίου» και τα παρόμοια.

Οι αγρότες, όμως, αποτελούν ιδιαίτερη περίπτωση. Δεν αναφερόμαστε στην κατηγορία της μειοψηφίας των μεγαλαγροτών που πρέπει να υποχρεωθούν να πληρώσουν τα όσα λίγα ανυποχώρητα. Υπάρχει όμως και η μεγάλη πλειοψηφία των «άλλων» αγροτών με σοβαρά αιτήματα, που έχουν σχέση με τις τιμές των προϊόντων τους, με τις συνθήκες παραγωγής, με τις συνθήκες διαβίωσής τους. Και παρά τον τρόπο διαμαρτυρίας, πολλά απ' τα αιτήματά τους έχουν βάση και πρέπει εν μέρει τουλάχιστον να ικανοποιηθούν.

Καμιά κυβέρνηση δεν είχε ποτέ συγκροτημένη αγροτική πολιτική ώστε τα πράγματα να μη φτάνουν –πολλές φορές από απελπισία και απόγνωση– σε τέτοιο σημείο. Πάντως, τέτοια σοβαρά κοινωνικά προβλήματα δεν προσφέρονται για μικροκομματική εκμετάλλευση. Και αδικούν τον εαυτό τους τα κόμματα εκείνα που εξυπηρετούν σκοπιμότητες αντί να συμβάλλουν στην επίλυση χρόνιων προβλημάτων που θα τα βρουν αύριο μπροστά τους.

Συμπερασματικά, προέχει όχι μόνο η επίδειξη ενδιαφέροντος και ο κοινωνικός διάλογος έναντι της αδράνειας, της αδιαφορίας και του αυταρχισμού αλλά και η ικανοποίηση αιτημάτων των χαμηλών εισοδηματικών τάξεων ώστε να μην τιναχθούν όλα στον αέρα. Αυτό είναι καθήκον της «εκσυγχρονιστικής» πολιτικής που μεταβάλλει τις κοινωνικές ισορροπίες και τις διαρθρώσεις υπέρ των ασθενέστερων με σταθερά κοινωνικά μέτωπα, χωρίς δημαγωγία και υπερβολές.

Κ.Β..

ΑΧ, Η 17 ΝΟΕΜΒΡΗ!

Κατά των ΜΜΕ η 17Ν. με προκήρυξη που δημοσιεύτηκε στο Έθνος, στην οποία ισχυριζόταν ότι η διεύθυνση της Ελευθεροτυπίας, μολονότι εγκαίρως ειδοποιήθηκε, επίτηδες δεν ενημέρωσε την αστυνομία επειδή από τις ρουκέτες ήθελε να υπάρξουν θύματα! Η διεύθυνση του Έθνους,

που (επιτέλους!) είχε στα χέρια της προκήρυξη (φοβερό ντοκουμέντο!) να πουλήσει δεν φρόντισε καν να ελέγξει την αξιοπιστία των τρομοκρατών, ρωτώντας τη διεύθυνση της εφημερίδας που οι τρομοκράτες κατηγορούσαν.

Αλλά και η 17Ν., τι φοβερή πολιτική κατά των ΜΜΕ που ασκεί... Ρίχνει ρουκέτες στο

ΓΙΑΟΥΡΤΙ!

Με γιαούρτι έγινε δεκτός ο Έγγελος Γιαννόπουλος, την περασμένη Τετάρτη, στη διάρκεια ομιλίας στη Νομική. Τι να κάνουμε; Καταφύγιο φαίνεται, υπάρχουν ορισμένοι που δεν λατρεύουν χωρίς όρια πρόσωπο που ξέρει να πλάσσει στα ΜΜΕ.

Έστω και αν η πολιτική έφτασε να διεξάγεται με γιαούρτια, είναι παλιό γοργό σαν βρίσκονται πολίτες που δεν περιμένουν να χιονίσει για να δουν μια άσπρη μέρα!

ΜΕΓΑ, στέλνει την προκήρυξη της Έθνος (ιδιοκτησίας συνιδιοκτήτη ΜΕΓΑ), ελεεινολογεί σ' αυτήν την Ιεροτυπία (ιδιοκτησίας άλλου συνιδιοκτήτη του ΜΕΓΑ) και απειλεί το διευθυντή του Βήματος (στέλεχος εφημερίδας εκδοτικής συνιδιοκτητή του ΜΕΓΑ)!

Σοβαρότητα δεν είχαν ποτέ οι τρομοκράτες. Τώρα, όμως, απώλεσαν και τη σπουδαία σοβαροφάνειά τους. Κι όχι τίποτ άλλο αλλά τελειώνουν και τα έντυπα που θεαματοποιούν τα μελλοντικά εγκλήματα τους...

ΗΡΩΙΚΗ ΕΞΟΔΟΣ

Πρόλαβε και εξήλθε ηρωικά από τη βέρνηση ο Στέλιος Παπαθεμελής, πριν εκδιώξει σε προσεχή ανασχηματισμό πρωθυπουργός, λόγω της πολιτικής έχει διαπράξει. Με αφορμή την επικείμενη άρνησή του να καταστείλει την αδικία της εξέγερσης με τα ΜΑΤ, του δόθηκε ευκαιρία να φύγει από την κυβέρνηση λαϊκός ήρωας και όχι ως ταπεινωμένος αποτυχημένος.

Όσο κι αν επιχειρήσει να παραστήσει ήρωα, ο πρώην υπουργός Δημοσίας Τρομοκρατίας βαρύνεται για ανικανότητα αναμόρφωσης των διωκτικών μηχανισμών, για απρόσκλητη ταύτιση των εθνοχριστιανικών δοξασιών και των στόχων του υπαγείου που διεύθυνε, για τη γεροντοκρατική στάση του στο θέμα λειτουργίας νυχτερινών κέντρων. Εξευτελίστηκε θέμα της τρομοκρατίας (μέχρι και στα λάκια αστυνομικών έγραψε συνθήματα 17Ν.!) ενώ βαρύνεται με ουσιώδεις πληροφορίες ότι ανέχθηκε την προβοκατόδρα της εθνικιστικής οργάνωσης ΜΑΒΗ και την ανάμειξή της με μυστικές υπηρεσίες, σε μια προσπάθεια ανομιμίας υπονόμευσης των ελληνοαλβανικών σχέσεων.

Έφυγε. Έστω και αν έφυγε ηρωικά

στο καλό. Άλλωστε, περισσεύουν καλαίπωρη χώρα μας λογής παπαθε-
τες

H.K.

ΡΟΜΗ ΣΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ

πόθεση των επτά συλληφθέντων που
αμαν με ολόκληρο οπλοστάσιο προς
Αλβανία προσλαμβάνει νέες διαστά-
καθώς όχι μόνο συνδέεται με την πα-
τη οργάνωση ΜΑΒΗ αλλά και με το
ηρό επεισόδιο της Επισκοπής. Δεν εί-
νατόν να προβλέψει κανείς πόσα νή-
θα ξετυλιχτούν και πόσα θα αποκαλυ-
στο τέλος. Γεγονός είναι ότι υπάρ-
και δρουν πολλές «σκοτεινές» οργα-
ς με σκοπούς που αντιστρατεύονται
αίωση των σχέσεων με την Αλβανία.
πάρχουν και δρουν τροφοδοτώντας
νικιστικά αισθήματα και σπέρνοντας
όρο της πρόκλησης και της βίας. Ό,τι
ή καλύτερο ζητεί η αλβανική πλευρά
επιρρίπτει τις ευθύνες στην Ελλάδα
να να συγκαλύπτει την καταπιεστική
κή της απέναντι στην ελληνική μειο-
α.

υπερεθνικόφρονες και υπερπατριώ-
ουμε βέβαια χορτάσει. Το θέμα είναι
ν παρασύρεται κανείς για λόγους πο-
ς σκοπιμότητας και να μην «κομπλε-
αι» από τέτοιους παλικάρισμούς. Να
αίξει με τον κάλπικο εθνικισμό όψι-
μευδοπατριωτών αναζητώντας λύσεις
που δεν υπάρχουν. Και δεν μπορεί να
ούν τέτοιες οργανώσεις ξέφραγες να
μεύουν κι ακόμα χειρότερα να υπα-
ούν την εξωτερική πολιτική της χώ-
και τα συμφέροντά της – συμφέροντα
ε συνυφασμένα με τη διαρκή βελτίωση
αλληνοαλβανικών σχέσεων.

K.B.

ΟΚΤΟΝΙΑ ΤΩΝ ΚΟΥΡΔΩΝ

πάσαμε ποτέ –και δεν θα πάψουμε–
παγγέλλουμε από τις στήλες μας τη
αρη τουρκική πολιτική εναντίον των
δων, ενός λαού εκατομμυρίων που του
ύνται τη δική του πατρίδα. Κατά και-
τα κράτη όπου κατοικεί ο κουρδικός
υσμός ανακαλύπτουν το «κουρδικό
λημα», το οποίο προσπαθούν να λύ-
με τα ίδια μέσα: με τις σφαγές, το
μό, την εξόντωση, τη στρατιωτική κα-
ολή. Η Τουρκία αρνείται στοιχειώδη
ώπινα δικαιώματα (οι περίφημες πα-
άσεις) στον κουρδικό λαό που κατοικεί
έδαφος (νοτιοανατολικό μέρος), έχει
υθεί σε μια πολυδάπανη και αιματηρή
πάθεια κατά της «τρομοκρατίας»,
; είθισται να αποκαλούνται τα εθνικο-
ευθερωτικά κινήματα. Και τώρα εισέ-
ε και στο Ιράκ για να «λύσει» εκεί
τιωτικά το πρόβλημα προκαλώντας

νέα θύματα, χύνοντας κι άλλο, δημιουργώ-
ντας κι άλλους πρόσφυγες, κι άλλη δυστυ-
χία. Προκλητικοί οι Τούρκοι μετά την επι-
βράβευσή τους με την τελωνειακή ένωση θα
παραμείνουν εκεί «όσο χρειαστεί».

Η γενοκτονία εξελίσσεται εν μέσω μιας
ένοχης σιωπής των δυτικών κυβερνήσεων
κι ορισμένων αμήχανων ψιθύρων καταδί-
κης. Οι ΗΠΑ που εκόπτοντο για την τύχη
των Κούρδων στην περίοδο αμέσως μετά τη
λήξη του πολέμου στον Περσικό και που
παρείχαν «ασφαλείς ουρανούς», τότε, σή-
μερα επιβραβεύουν την Τουρκία για τη
σφαγή του ίδιου λαού. Ο σφαγέας είναι
σύμμαχος, δεν είναι εχθρός. Τσιμουδιά και
το Ιράκ, του οποίου παραβιάζεται η εδαφι-
κή ακεραιότητα. Όταν ο άλλος σου λύνει το
«πρόβλημα» προς τι οι διαμαρτυρίες; Μόνο
για τον «ιμπεριαλισμό» έμαθαν να ψελλί-
ζουν εκεί κάτω. Κατά τα άλλα το μαχαίρι
δουλεύει.

Ο κουρδικός λαός σφαγιάζεται σήμερα με
τις ευλογίες των ΗΠΑ και την ένοχη σιωπή
ή χλιαρή αντίδραση των ευρωπαϊκών χω-
ρών, τη στιγμή που η Τουρκία χρησιμοποιεί
όπλα του ΝΑΤΟ και των χωρών της Ευρω-
παϊκής Ένωσης.

Αυτές οι «παραβιάσεις» των ανθρωπίνων
δικαιωμάτων που εκλαμβάνονται από τα
δυτικά κράτη ως απλές τροχαίες παραβά-
σεις είναι στην πραγματικότητα μια γενο-
κτονία ενός λαού από τη δήθεν «φιλοευρω-
παϊκή» πολιτικοοικονομική και στρατιωτι-
κή τάξη της Τουρκίας που στηρίζεται από
τη Δύση για να μην πέσει δήθεν η Τουρκία
στα χέρια των ισλαμιστών.

Έχουμε επανειλημμένα επισημάνει πόσο
κοντόφθαλμη και υποταγμένη σε συμφέρο-
ντα και «στρατηγικούς» υπολογισμούς λαν-
θασμένους είναι μια τέτοια πολιτική. Αν
πράγματι οι ΗΠΑ και οι ευρωπαϊκές χώρες
ήθελαν να βοηθήσουν την Τουρκία και να
ενισχύσουν το ευρωπαϊκό της προσανατο-
λισμό θα έπρεπε μ' ένα σύνολο μέτρων –οι-
κονομικών, πολιτικών, πολυτιστικών, δι-
πλωματικών– να της καταστήσουν σαφές
ότι μια τέτοια πολιτική έχει υψηλό τίμημα
και δεν μπορεί να γίνει ανεκτή. Αν θέλουν
οι Δυτικοί να ενθαρρύνουν τον ευρωπαϊκό
προσανατολισμό της Τουρκίας ας βοηθή-
σουν τις δυνάμεις του εκδημοκρατισμού κι
ας την υποχρεώσουν πραγματικά να αντι-
μετωπίσει το «κουρδικό πρόβλημα» με πο-
λιτικά μέσα. Κι ας σπεύσουν να δεσμευτούν
ότι θα επιδιώξουν πολιτικά τη δημιουργία
κουρδικού κράτους.

Σήμερα ο ευρωπαϊκός προσανατολισμός
της Τουρκίας βάφεται με αίμα και συνυπεύ-
θυνη και συνένοχη είναι η Ευρωπαϊκή
Ένωση.

B.K.

ΕΡΙΚ ΧΟΜΠΣΜΠΛΟΥΜ

Η εποχή των επαναστάσεων και Η εποχή
του κεφαλαίου είναι δύο από τα κορυφαία
έργα του άγγλου ιστορικού Έρικ Χο-
μπσμπάουμ. Με γλώσσα ρέουσα, προσφεύ-
γοντας συνεχώς στα επιτεύγματα της τέχνης
και του πολιτισμού, καταφέρνει να συγγρά-
ψει μια ιστορία έγκυρη, όχι απλώς ιστορικά
εγχειρίδια αλλά και πλούσια, ελκυστικά
αναγνώσματα. Δρώσα προσωπικότητα, πα-
νεπιστημιακός με δράση, μαρξιστής χωρίς
παρωπίδες, ο ιστορικός έχει το θάρρος της
γνώμης του. Της επιστημονικής του γνώμης.

Έγκριτος ιστορικός ο Έρικ Χομπσμπά-
ουμ, αν δεν είναι αυτός αρμόδιος να διατυ-
πώσει απόψεις σε ερωτήματα όπως «πώς
συγκροτούνται τα έθνη;», «σε τι οφείλεται η
άνθηση των εθνικισμών;», «είναι σωστό ή
λάθος να επικαλούνται οι Έλληνες λόγους
ιστορικής συνέχειας του ελληνικού έθνους
προκειμένου να προσδιορίσουν την κατεύ-
θυνση της εξωτερικής πολιτικής στο Μακε-
δονικό;» κ.τ.τ., τότε ποιος είναι αρμόδιος;

Η πολεμική των απόψεων που εξέφρασε ο
άγγλος ιστορικός στο δημοσιογράφο Τάκη
Μίχα (*Ελευθεροτυπία*, 27.3.1994), από αρ-
κετούς δημοσιογράφους, θα μπορούσε να
είναι ουσιαστική αν γινόταν στο ίδιο πεδίο
στο οποίο ετέθησαν τα ζητήματα: στο επι-
στημονικό. Όλες, μα όλες οι φωνές που επι-
χείρησαν να αντιδικήσουν με τον Χο-
μπσμπάουμ, όμως, αντιδίκησαν στο ιδεολο-
γικό. Διαφώνησαν με όσα δήλωσε ο ιστορι-
κός, ορισμένοι μάλιστα οργίστηκαν επειδή
ο δημοσιογράφος «αφέθηκε» στο συνεκτι-
κό ξεδίπλωμα της μεθόδου του και δεν επι-
χείρησε να του θέσει ερωτήματα σαν αυτά
που χρησιμοποιούν οι ασκούντες την εξω-
τερική μας πολιτική.

Ο ιστορικός δεν έκανε τίποτα παραπάνω
από το να εκθέσει τα ως εκ της μεθόδου του
απορρέοντα επιχειρήματα: ο δημοσιογρά-
φος που του πήρε τη συνέντευξη δεν έκανε
τίποτα παραπάνω από το να θέσει ερωτή-
σεις που θα βοηθούσαν τον καθηγητή να ξε-
διπλώσει τα επιχειρήματά του και να εξει-
δικεύσει τη γνώμη του στην ελληνική περι-
πτωση που μας ενδιαφέρει. Οι δημοσιογρά-
φοι, όμως, που άσκησαν κριτική, όλοι, δή-
λωναν την ιδεολογική τους θέση και είτε
παρέκαμψαν τη μέθοδο είτε την αντιμετώ-
πισαν αρνητικά και αφοριστικά. Όπου ο
ιστορικός αντλεί το κύρος της γνώμης του
στην διά της μεθόδου τεκμηρίωσή της, ο δη-
μοσιογράφος αντιπαραθέτει τη δύναμη που
του παρέχει η δημοσιότητα. Έχει βήμα και,
αφοριστικά, αξιωματικά, θα το χρησιμοποι-
ήσει.

Αλλά αυτή η δημοσιογραφία δεν είναι και
η καλύτερη δυνατή δημοσιογραφία...

H.K.

Μωο62. Υποδή δημοσιογραφί

Εφτυχώς που δεν είχα καταθέσεις σ' αφτήν την Αγγλικήν Τράπεζαν που κατέρεψε. Θαρείς και είχα προαίσθησιν και απέφυγα να βάλω τας οικονομίας Μου εκεί. Τα αντανακλαστικά μου ελειτούργησαν καλύτερα από την Βασίλισαν και τον διάδοχον της Αγγλίας που έχασαν από 500,000 λίρας έκαστος. Είναι η πρώτη φορά που εχάρηκα τόσον τρομερά που δεν είμαι γαλαζοαίματος, αλλά ένας μικρομεσαίος με άφθονα ερυθρά εμοσφέρια. Τώρα το μόνον που με απασχολεί είναι να έβρω χρήματα για τις δόσεις των «αντικειμενικών κριτηρίων» που μου έλαχον. Φαντασθήτε να είχα τα απαιτούμενα ποσά εις αφτήν την Τράπεζαν και να τα είχα χάση. Θα τα είχα κυριολεκτικώς χαμένα.

Ο ΤΟΝΟΣ ΤΟΥ ΠΝΕΒΜΑΤΟΣ

Φέρω εις γνώσιν των Γερμανικών Αρχών, ότι η κηρία Τσιλέρ, ουδεμίαν σχέσιν έχει με τον Τσίλερ. Άλλο Τανσού Τσιλέρ και άλλο Ερνέστος Τσίλερ. Ο Τσίλερ υπήρξεν περίφημος Γερμανός Αρχιτέκτων, πολύ φιλέλλην, που εφημιζετο διά τα ορέα του σχέδια και που μεταξύ άλλων εσχεδίασεν και το Ιλίου Μέλαθρον, ενώ η Τσιλέρ δυστυχώς φημιζεται διά τα κακά της σχέδια εναντίον της χώρας μας. Μήπως οι Γερμανοί φαντάζονται ότι η Τσιλέρ είναι Γερμανικής καταγωγής και της έχουν τόσην αδυναμίαν; Προχθές ακόμη την διευκόλυναν με 2 φρεγάτας ύψους 107 εκατομηρίων δολαρίων. Δεν νομίζω ότι πρέπει να την ενισχύουν τοιουτοτρόπως, διότι επί πλέον ως γυνέκα που είναι λέγει και ψεύδη. Προ ημερών διέδωσε δεξιά και αριστερά ότι τας σφαγάς της Κωνσταντινουπόλεως διαπράξαμε εμείς με Αλεβίτας και Σουνίτας τους οποίους υποκινήσαμε, ενώ γνωρίζει καλά ότι εμείς μόνον τους Κούρδους παρακινούμαι και έχομαι τον δάχτυλόν μας όπισθεν αφτών. Εμείς συμπαθούμε την κηρία Τσιλέρ και αφτός είναι ο λόγος που αφτάς τας ημέρας δεν επεκτείναμε τα χορικά μας ύδατα εις τα 12 μίλια σεβόμενοι την δεινήν της θέσιν εντός του Ιράκ, διά να της δείξομαι τα καλά μας εσθήματα και όχι όπως στην Ελληνικήν επανάστασιν που επωφελήθημεν από τον πόλεμον της Πύλης με τον Αλή Πασάν διά να επαναστατήσομεν. Αν καταγγέλομεν σήμερον την ανύπαρκτον Γερμανικήν της καταγωγήν είναι διά να προφυλάξομεν την Γερμανίαν από διαρροήν επισφαλών πιστώσεων προς μίαν γυνέκα που δεν σέβεται τα ανθρωπίνα δικεόματα και επεκτείνει τα χορικά της σύνορα εις βάθος 30

μιλίων προς Ανατολάς με την εβλογίαν της Δήσεως.

ΑΝΑΚΥΚΛΩΣΙΣ

Την παλεάν εποχήν η Τουρκεία, εκτός από τον Αθανάσιον Δικον που εσούβλισεν και διαφόρους άλλους ήρωας που έγδαρε και εξολόθρεψεν, ουδέποτε εβασάνιζεν τους υπολοίπους Έλληνες. Απλώς οσάκις έβλεπεν ότι τα ταμεία ήσαν καινά και δε έφθανον ούτε διά την αγοράν **μαστίχας της βασιλομύτωρος**, εκλει τους φοροτεχνικούς και ο Σουλτάνος χωρίς να δόση εντολή να τυποθούν δυσνόητα και γριφώδη έντυπα, όρουζεν ένα ορέε κεφαλικόν φόρον διά ένα έκαστον και όλοι οι υπήκοοι, χωρίς να καταφεύγουν εις φοροτεχνικούς, εγνόριζαν επακριβώς και εγκ

πως τι πρόκειται να καταβάλουν κατά την **χαρμόσουνον** άφ

ξιν των εισπρακτόρων. Ούτε με **αντικειμενικά** κριτ

ρια εταλεπόρουν τους εργαζόμενους **ραγιαδά**

ούτε επέμεναν φορτικώς διά την **σχολαστικ**

αναγραφήν των αγροτεμαχίων ενός εκάστου

υποτελούς. Με τον πρακτικόν αφτόν τρόπο

κατορθόθη επί 400 χρόνια να μην παρατη

ρείται μεγάλη φοροδιαφυγή, ούτε συνωστ

σμός εις τας εφορίας και ούτε τα περήφαν

γηρατεία και τα περήφανα νιάτα ήρχον

εις αντιδικίαν με τα υπερήφανα φοροτεχν

κά όργανα των Βεζύρηδων. Εις τον κεφαλ

κόν αφτόν φόρον ήτο ενσωματωμένη η χρ

σις ύδατος, οδών και πεζοδρομίων, η ελευθ

ρα παρακολούθησις Θεάτρου Σκιών και

άνετος νυκτερινή μετάβασις υπό το φως σελήν

διά γράμματα του Θεού τα πράματα. Μίαν όμ

ημέραν –και συγκεκριμένως την 25ην Μαρτίου 1821

μερικοί Έλληνες διακηρήξαντες ότι θέλει αρετήν και τ

μην η Φορολογία, απεφάσισαν να πάρουν τα όπλα, να γίνου

ανεξάρτητοι, και ελεύθεροι πλέον να κανονίζουν οι ίδιοι το π

σόν της αφαιμάξεως. Έτσι μετά 174 έτη ακριβώς επέτυχον το π

σόν του κεφαλικού φόρου να το κανονίζη ο εκάστοτε υπουργ

Οικονομικών και να ονομάζεται Αντικειμενικόν κριτήριον διάν

μη ενθυμίζει την απέσιαν Τουρκοκρατίαν. Και την ιστορικήν ημ

ραν όλοι όσοι δεν έχομεν τρακτέρ **παρελάβομεν** ενόπιον το

Προέδρου της Δημοκρατίας, γεμάτοι εθνικήν υπερηφάνειαν πο

κατορθόσαμε αφτήν την ανακύκλωσιν εις τόσον βραχύ χρονικ

διάστημα.

ΠΕΡΙ ΕΦΥΪΑΣ

Τελεφτέα ήρθαν εις φως κάτι εφνίδιαι σφυγμομετρήσεις που σ

ματα ών κειμένων

όνισαν την κοινή γνώμη. Συμφώνως με αφτάς, ο αρχηγός ΠΑΣΟΚ έχει εφυϊαν όσην είχαν και ο Βενιζέλος (ενοείται ο υθέριος). Και τώρα που απεχόρησεν ο πρόην Πρόεδρος της οκρατίας και άρχισεν και δι' αφτόν καταιγισμός εγκωμίων υμνολογίων, κάποιος θερμόαιμος κόλαξ έφερεν εις φως της οσιότητας, ότι ο Καραμανλής υπερέβενε εις εξυπνάδα τον Βελον. Αφτό όμως δεν είναι τιμητικόν διά τον αποχωρήσαντα άρχη κατά την γνώμη Μου. Τον Ελευθέριον Βενιζέλον, ο ησητος Γεώργιος Βλάχος που εγνόριζε πρόσωπα και πράγμα-υτεκάλει «Συφυλιδικόν γέροντα της Χαλέπας». Πού ήτο λοι-η εξυπνάδα του; Εάν ήτο έξυπνος ο Βενιζέλαρος –ο πατέρας Ιατρίδος και Πατέρας της Φυλής– θα έπαιρνε προφυλακτικά α και δεν θα εκολούσε σύφυλιν κατά τας επισκέψεις

εις τους οίκους της Φυλής, τους οποίους δικέως οι οίκοι θέλουν να απομακρύνουν. Πολάς φορές συφυλιδικοί που είναι βαθύτατα Δημοκρατι-εις στιγμάς κρίσεως παραληρούν και υγάζουν «εκ βάθους καρδιάς αναφωνών» ο Βασιλέφς», και τότε είναι να τους ς. Πολοί επιφανείς επιστήμονες απε-θησαν υπάρχει δικεολογία δι' αφτήν έξαρσιν της ασθενείας, αλά εμείς θα είνομεν περισσότερον. Είναι να μη τύχη και πάθεις σύφυλιν εις μεγάλην ίαν. Δεν πρέπει λοιπόν ως μέτρον συ-σεως να έχομεν τον Βενιζέλον που παρά ασθενείαν του εδιπλασίασε την Ελλάδα ο και ως απρόσεκτος πελάτης μιας οδού.

μόνη εξυπνάδα που είχαν οι δύο ανωτέρω άρχαι ήταν που αμφότεροι οι δύο, μόλις αντιλαμ-οντο κάποιαν αναταραχήν μεταξύ του πλήθους, εδραπέ-ον και κατέφεβγαν εις Παρισίους. Ο μεν συφυλιδικός με το μά του, ο δε υγιής με το ψεβδόνημον Τριανταφυλίδης. Άλλην ιότητα εφυίας εγώ προσοπικώς δεν βλέπο να είχαν οι δύο μέ-οι άνδρες·

και κάτι άλλο πριν το ξεχάσω: Όταν ανέλαβεν ο υγιής Εθνάρ-το ηηδάλιον του κράτους το έτος 1955, οι Έλληνες ησθάνθη-ως να ήπιαν σαμπάνιαν (οι μισοί φυσικά, διότι οι άλλοι μισοί ν εις τας εξορίας κε με το επίδομα που ελάμβανον ως φιλοδώ-α, δεν ημπορούσαν να πίνουν ακριβά ποτά. Η χώρα έξη τότε αφοτηράν εποχήν μεγάλης ποτοαπαγορέψεως και όχι σα-νιαν, αλλ' ούτε γυναίκα δεν επετρέπετο να έχουν εις το μέρος υ εκρατούντο.)

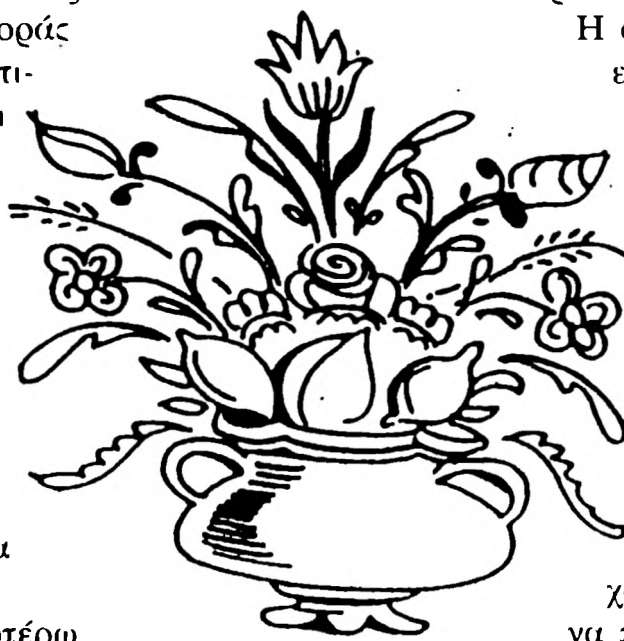
υπουργός Οικονομικών ισχυρίζεται ότι όλοι που αναστατώ-

νουν τελευταία την Χώρα είναι συλήβδην φοροφυγάδες που δεν θέλουν να πληρώσουν φόρους, παρόλον που θησαυρίζουν. Έδει-ξε μάλιστα από τηλεοράσεως καταλόγους επαγγελματιών με τα ποσά που κερδίζει και παρουσιάζει έκαστος κλάδος ετησίως. Τό-σα οι έμποροι, τόσα οι καλλιτέχναι, τόσα οι χρυσοχόοι διά να τρο-μάξουν με τας χαμηλάς εισπράξεις οι νομοταγείς φορολογούμε-νοι και να αγανακτήσουν οι συνταξιούχοι. (Τέτοιους καταλόγους με ακόμη πιο χαμηλούς συντελεστές, ημπορώ κι εγώ να σας κατα-σκεβάσω όσους θέλετε.) Πώς συμβαίνει όμως και έχουν κλείσει μέχρι στιγμής 200.000 καταστήματα αυτό δεν μας το εξήγησεν ο κήριος υπουργός. Κανείς έμπορος δεν κλείνει το μαγαζί του όταν δουλεύει. Για να φθάση στο σημείο ένας επαγγελματίας να κλεί-ση την επιχείρησή του, σημαίνει ότι έχει φθάση στο έσχατο όριον απογνόσεως κι έχει γονατίση από τους φόρους.

Η άπνοια που επικρατεί στην αγορά είναι που επιταχύνει το κατέβασμα των ρολών και την το-ποθέτηση λουκέτων και τα αντικειμενικά κρι-τήρια της φορομπεξίας που εφεύρε φέτος το ληστρικόν και κακόπι στον κράτος, θα δώ-σουν την χαριστική βολή σε άλλες 100.000 μικρές επιχειρήσεις. Με το πρόσχημα ότι ωρισμένοι κάνουν φοροδιαφυγή (που στην πραγματικότητα είναι άμυνα απέναντι στο τίμιο κράτος που από το εκατομύριο των αποδείξεων για αγορές σου εκπίπτει 45.000 α από τα ενοίκια αναγνωρίζει τις 20.000) ο Ροβεσπιέρος υπουργός βρήκε την εφεκρία να χαρατσώση άγρια έναν ταλαίπωρο κλάδο. Για να πιάση τις 10,20 και 50.000 που φοροδιαφεύ-γουν, έφερε σε απελπισία 3 εκατομήρια εργαζομένων που βαδίζουν και παραμιλούν και λύνουν σταυρόλεξα στο μαγαζί τους. Απορώ γιατί οι προϊστάμενοι της Τροχαίας δεν ακο-λουθούν την λογική των Οικονομικών υπουργών και δεν βάζουν και αφοί πρόστιμα σ' όλους τους κατόχους αυτοκινήτων αφού εί-ναι γνωστόν ότι 10,20 και 50.000 παραβαίνουν τον κώδικα οδικής κυκλοφορίας ή έχουν την υποψίαν ότι σταθμέβουν παρανόμως.

Εν πάσει περιπτώσει ένα πράγμα γνωρίζω καλώς. Με την πει-σματώδη αδιαλαξίαν του υπουργού Οικονομικών, όσα υπολόγιζε να εισπράξη από τα αντικειμενικά κριτήρια τα απώλεσε από τας μη εισπράξεις των διοδίων. Του συνιστώ να πάρη μια ζυγαριάν ακριβείας «χρυσοχόου» και ας ζυγίση τας διαφύγοντας εισπρά-ξεις των οδών και την μη είσπραξιν φόρων εκ βενζίνης ακινησίας των τρακτέρ και εφπαθών προϊόντων.

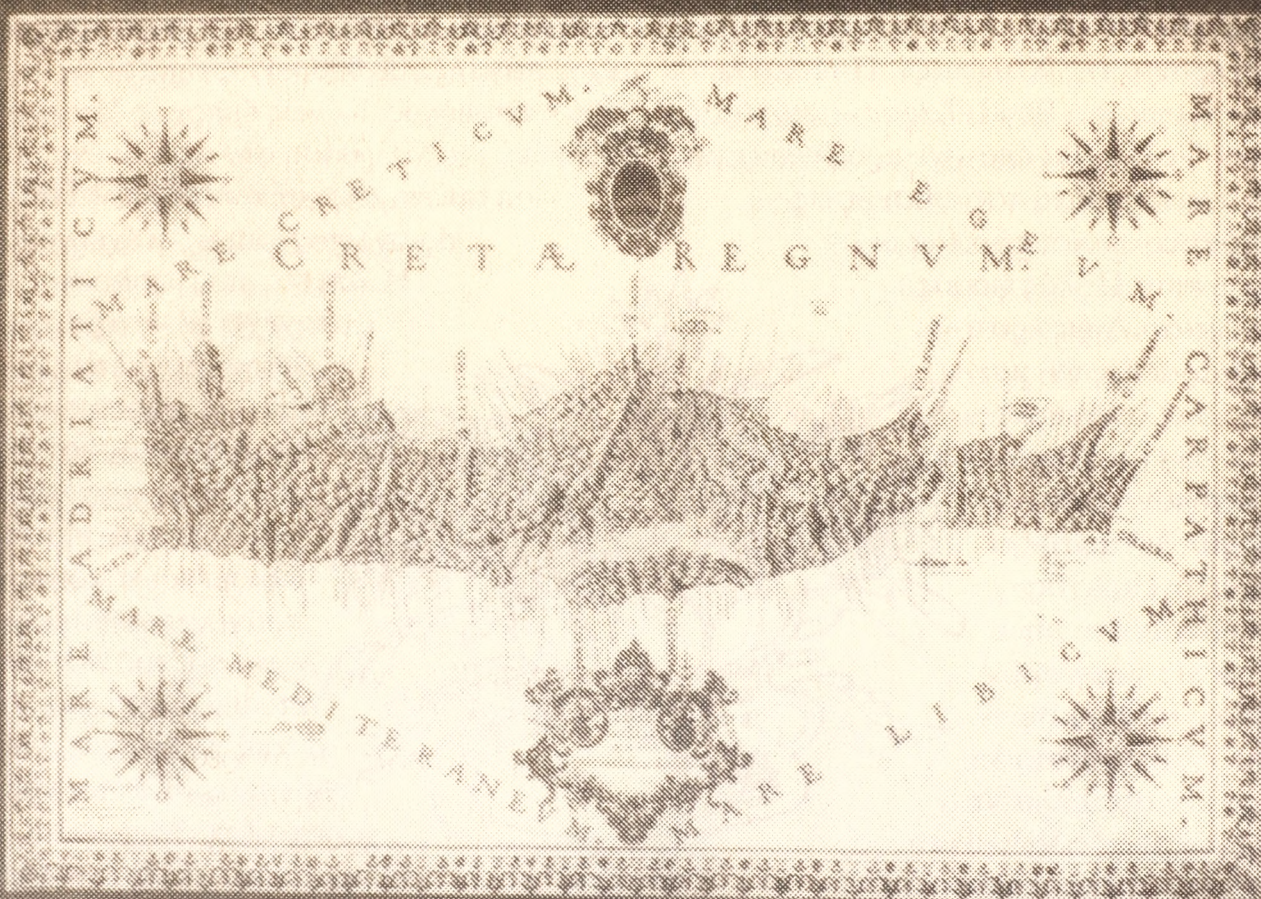
ΜΠΟΣΤ

ΓΙΑΝΝΗ ΧΡΗΣΤΑΚΗ – ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΤΕΡΑΚΗ

Η ΚΡΗΤΗ

ΚΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ

ΚΑΛΕΝΤΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ **ΚΑΛΕΝΤΗΣ** , Μαυρομιχάλη 5 - 106 79 ΑΘΗΝΑ
Τηλ. 36.01.551 - FAX 36.23.553

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΟ ΒΟΛΟ

Αφιέρωμα στον Βόλο δεν είναι η πρώτη προσπάθεια του Αντί να προσεγγίσει την επαρχία: τα προηγούμενα αφιερώματά του στα Γιάννινα, στα Χανιά, στην Καβάλα υπάκουαν στην ίδια λογική, τη λογική ανάδειξης των ιδιομορφιών των διαφόρων περιοχών που συνθέτουν το πρόσωπο της νεοελληνικής ταυτότητας. Η περιοχή του Βόλου, εξάλλου, είχε πολλές φορές στο παρελθόν απασχολήσει το περικό, κατά καιρούς έχουν γίνει σύντομα αφιερώματα στην ΑΓΕΤ, στις δημοτικές αρχές, στην αρχιτεκτονική της πόλης. Ο στόχος του σημερινού αφιερώματος, ωστόσο, έχει να κάνει και με τη χρονική μύμη που επιλέγεται: Ο Βόλος, σήμερα, είναι μία από τις πόλεις που πλήττονται ιδιαίτερα από την οικονομική κρίση και τις συνέπειές της.

Εκτενές αυτό αφιέρωμα προσπαθεί να καλύψει πολλές πλευρές της παλαιότερης και της νεότερης ιστορίας της πόλης και της περιοχής. Μιας περιοχής ιστορικής που έχει βγάλει άξιους πολιτικούς, ευδαίμονες λογίους και καλλιτέχνες, έχει να καυχηθεί για το εργατικό της κίνημα αλλά και για τη διαπολιτισμική ζωντάνια της, παρ' όλες τις αντιξοότητες.

Βόλος και το Πήλιο υπήρξαν φυτώρια του νεοελληνικού διαφωτισμού (Ρήγας, Φιλιππίδης-Κωνσταντίνος, Γαζής), της ανανέωσης της εκπαίδευσης (με το περίφημο Παρθεναγωγείο), εστία κοινωνικών αγώνων (Εργατικό Κέντρο), τον Τύπο και τους αγώνες της εργατικής τάξης, εστία αντίστασης κατά του καπιταλισμού. Υπήρξε, όμως, και μία από τις πιο πλούσιες πόλεις σε πολιτιστικά δρώμενα.

Η φυσιογνωμία του Βόλου, μετά τη μεταπολίτευση, χρωστάει πολλά στον Μιχάλη Κουντούρη, το έργο του οποίου συνεχίζει και εμπλουτίζει ο σημερινός δήμαρχος, Δ. Πιτσιώρης. Πρόκειται για φυσιογνωμία που τροποποιείται συνεχώς το τελευταίο διάστημα υπό την πίεση τρομακτικών αλλαγών, οι οποίες συντελούνται σε πανελλήνια κλίμακα αλλά έχουν ιδιαίτερο αντίκτυπο στην περιοχή. Θα ήταν υπερβολή να δεσμεύουμε ότι τη μεταβαλλόμενη αυτή ταυτότητα τη συλλάβαμε στις σελίδες του μικρού αυτού αφιερώματος. Έχοντας επίγνωση των αδυναμιών μας, επισημαίνουμε εκ των προτέρων την απουσία αναφοράς στην πολιτική ιστορία της πόλης, στην συνεισφορά της στην Εθνική Αντίσταση, την Εβραϊκή κοινότητα του Βόλου ή τα προβλήματα της μόλυνσης του περιβάλλοντος. Επιφυλασσόμαστε να επανέλθουμε, ευκαιρίας δοθείσης, με πρώτη ευκαιρία.

Αν την ώρα, χαιρετίζουμε τον Παγασητικό...

Από την αποβιομηχάνιση στην πρόοδο

του Πάνου Τρ. Σκοτινιώτη

Α. Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση και ανάπτυξη

Είναι αναμφίβολο γεγονός ότι ο κόσμος μας μαστίζεται από βαθιά, δομική κρίση, τόσο σε διεθνές όσο και σε εθνικό επίπεδο. Μπορούν, λοιπόν, οι τοπικές κοινωνίες να δώσουν απαντήσεις στα σύγχρονα κρίσιμα προβλήματα της ανάπτυξης; Αντιστρέφοντας το ερώτημα, θα μπορούσαμε να πούμε με σιγουριά ότι καμιά ανάπτυξη δεν είναι εφικτή, αν δεν στηρίζεται στις τοπικές κοινωνίες, αν δεν λαμβάνει υπόψη τις ιδιαιτερότητες, τα προβλήματα και τα συγκριτικά τους πλεονεκτήματα. Άλλωστε δεν περίσσεψαν οι τοπικές αναπτυξιακές πρωτοβουλίες, ο σκληρός κρατικός συγκεντρωτισμός περίσσεψε...

Η Μαγνησία από δεκαετίες ακολουθεί δυστυχώς μία φθίνουσα πορεία. Η αντιστροφή αυτής της πορείας προϋποθέτει τη συμμετοχή όλων των φορέων συλλογικής και ιδιωτικής πρωτοβουλίας σε μία αναπτυξιακή στρατηγική που θα κάνει εφικτή την εκμετάλλευση και την αυστηρή ιεράρχηση των πόρων, οι οποίοι μέχρι τώρα έμεναν αδρανείς.

Η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση μπορεί και πρέπει να γίνει το επιτελικό κέντρο ανάπτυξης του νομού. Άλλωστε, τα όρια, την αντοχή και την εξέλιξη του νέου αυτοδιοικητικού θεσμού δεν θα την καθορίσουν τόσο οι ρυθμίσεις των νόμων όσο το κοινωνικό και πολιτικό υπόβαθρο που θα διαμορφώσουμε. Με το δυναμισμό και την αποφασιστικότητα στη διεκδίκηση αρμοδιοτήτων και πόρων και πάνω από όλα, με την έμπνευση και την κινητοποίηση των πολιτών και των τοπικών παραγωγικών δυνάμεων, πιστεύω ότι τελικά ο νέος θεσμός δεν θα παραμείνει μια ατροφική αποφυάδα του συγκεντρωτικού κρατικού μηχανισμού. Η πρόκληση, λοιπόν, είναι μεγάλη και ιστορική.

Στρατηγικός στόχος του αναπτυξιακού μας σχεδίου είναι η δημιουργία των ιδανικότερων συνθηκών ζωής και περιβάλλοντος και η εξασφάλιση ποιότητας ζωής στους κατοίκους της περιοχής μας. Απαραίτητη, φυσικά, προϋπόθεση για τούτο είναι η ανακοπή της πορείας αποβιομηχάνισης του νομού μας.

Β. Το πρόβλημα της αποβιομηχάνισης

Β.1. Το εθνικό πλαίσιο

Το πρόβλημα της αποβιομηχάνισης δεν είναι φυσικά τοπικό. Η πορεία αποβιομηχάνισης χαρακτηρίζει συνολικά την ελληνική βιομηχανία, με εκείνα τα χαρακτηριστικά που σημαδεύουν τις σχετικά αδύναμες οικονομίες: η βιομηχανική ανεργία, η μη έγκαιρη και αποτελεσματική διαρθρωτική οικονομική παρέμβαση, οι καθυστερημένες και προβληματικές βιομηχανικές δομές, η καταστροφή σημαντικού μέρους του παραγωγικού ιστού και η διαρκής μείωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας, επανατροφοδοτούν τους μηχανισμούς αποβιομηχάνισης. Προβλήματα χρόνια, συντίθενται σε μια πολύμορφη κρίση όχι

μόνο οικονομικής, αλλά και κοινωνικής και πολιτιστικής αν. Κρίση δομική, που αφορά το σύνολο της ελληνικής κοινωνίας και ποια επιμέρους πλευρά της. Συντίθεται έτσι ένας φαύλος και αβέβαιο χρονικό ορίζοντα όσο ο εκσυγχρονισμός δομών, αντι και πρακτικών παραμένει ανεκπλήρωτη ευχή. Η οικονομία είναι ποδήλατο: όταν δεν κινείται καταρρέει.

Β.2. Η Μαγνησία

Ο Νομός Μαγνησίας, εκτός από τα συνολικά εθνικά προβλήματα αποβιομηχάνισης, αντιμετωπίζει σοβαρές ιδιαιτερότητες, οι οποίες χαρακτηρίζουν ως κρίσιμη και οριακή την πορεία αποβιομηχάνισης νομού, που συγκλονίζει την τοπική οικονομία και κοινωνία.

Το κλείσιμο επιχειρήσεων ζωτικής σημασίας όπως: Τα Ελληνικά ροκράματα, η Μεταλλουργική, τα Χυτήρια Βόλου, η ΕΒΕΞ, η κοβιομηχανία INCO, η Πειραιϊκή - Πατραϊκή, αλλά και η δρασωση προσωπικού σε άλλες (ΣΤΑΛΚΟ, ΜΕΤΚΑ, ΒΑΜΒΑΚΣ ΕΒΙΕΣΚ, κ.ά.), έκαναν εκρηκτικό το πρόβλημα της ανεργίας μας. Χαρακτηριστικά αναφέρω ότι από το 1984 και μετά, οι θέσεις σχόλησης που χάνονται στο θεσσαλικό διαμέρισμα προέρχονται ποσοστό 93,7% από το Νομό Μαγνησίας. Ολόκληρη η περιοχή του έχει μετατραπεί σε βιομηχανικό μουσείο.

Για να ξεπεραστεί βέβαια αυτή η κρίση, δεν αρκεί απλώς να διθεί. Το μείζον θέμα που εκκρεμεί είναι η ακριβής καταγραφή παραγωγικού δυναμικού του νομού και ο εκσυγχρονισμός του. Πι, όμως, υπάρχει και το άλλο μεγάλο θέμα του κόστους του εκνισμού και των διαδικασιών που θα εξασφαλίσουν τη μεγάλω νατή κοινωνική συναίνεση. Είναι φυσικά αδύνατο να οριοθε την εκσυγχρονιστική μας πορεία, χωρίς να λάβουμε υπόψη πη πτική και τις δυνατότητες των νέων τεχνολογιών.

Γ. Νέες τεχνολογίες: η μεγάλη πρόκληση, η μεγάλη

Η πορεία αποβιομηχάνισης που προανέφερα, δεν χαρακτηρίζα μόνο το Νομό Μαγνησίας. Η παγκόσμια οικονομία ήδη έχει θει στη μεταβιομηχανική εποχή, από τη δεκαετία του '70. Η απ χάνιση με την έννοια της σταδιακής υποχώρησης της βιομηχα' διαμόρφωση του εθνικού προϊόντος και της απασχόλησης και η ληλη ενίσχυση του ρόλου και της θέσης των υπηρεσιών, αποτελεί ρια χαρακτηριστικά της μεταβατικής αυτής περιόδου μετασχημ και διαρθρωτικών προσαρμογών στις δομές των εθνικών οικ. Στο επίπεδο των συντελεστών παραγωγής, ο ανθρώπινος παρ' η γνώση και ιδιαίτερα η τεχνογνωσία με την ευρύτερή της έννο δεικνύονται σε κυρίαρχο παράγοντα, που καθορίζει σε μεγάλ την πορεία και τους ρυθμούς των διαρθρωτικών μεταβολών πο ζουν την ανάπτυξη.

Οποιαδήποτε, λοιπόν, αναπτυξιακή προσπάθεια στο Νομό

Ο Πάνος Τρ. Σκοτινιώτης είναι νομάρχης Μαγνησίας.

δεν θα λαμβάνει υπόψη και δεν θα στηρίζεται στα νέα δεδομένα των τεχνολογιών, είναι καταδικασμένη σε αποτυχία. Η αποβιο- του νομού μας δεν αντιμετωπίζεται με επιστροφή στην παρα- εκβιομηχάνιση, γιατί απλούστατα είναι ανέφικτη. Αντίθετα, να εκμεταλλευτούμε τη σημερινή πραγματικότητα, αξιοποι- θε θετικό της στοιχείο, και υπάρχουν πολλά. Αποτελεί, λοιπόν, αγκυριότητα ο προσδιορισμός μιας επιλεκτικής βιομηχανικής ής που να συνδυάζεται με μια συγκεκριμένη τεχνολογική ή. Από τους βασικούς στόχους της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκη- ησίας είναι η σύσταση ενός αναπτυξιακού φορέα σε νομαρ- τεδο, για την ενημέρωση των προγραμμάτων της Ευρωπαϊκής με έμφαση στη διείσδυση και τη διάχυση της τεχνολογικής περίπτωση, δεν ξεκινούμε από το πουθενά. Ο Νομός Μαγνη- αρκετά και σημαντικά συγκριτικά πλεονεκτήματα, που μπο- ποτελέσουν τη βάση της νέας αναπτυξιακής της πορείας.

Δ. Οι θετικές μας αφετηρίες

Γεωγραφική θέση

Ο Νομός Μαγνησίας έχει έκταση 2.638 τ.χ. Καταλαμβάνει το 18,9% της περιφέρειας και το 2% της χώρας. Τα 2.361 τ.χ. αποτε- λούν το ηπειρωτικό τμήμα του νομού και τα 277 τ.χ. τα νησιά των Βορεί- δων: Σκιάθος, Σκόπελος, Αλόνησος, Κυρά Παναγιά, Γιού- τέρα, Σκάτζουρα. Καταλαμβάνει το νοτιοανατολικό άκρο της ης Θεσσαλίας, είναι κυρίως ημιορεινός και ορεινός νομός κα- λμβάνει το Πήλιο και την Όθρυ. Το πεδινό τμήμα του εκτείνε- παρυφές της Όθρυς μέχρι το Βόρειο Πήλιο, ενώ σημαντικό ολογικό στοιχείο του νομού είναι ο Παγασητικός Κόλπος, ους κλειστότερους κόλπους της χώρας.

Ο γεωγραφικός τοποθεσία του νομού, καθώς και η σχετικά ση του από τα δύο μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας, την Αθή- Θεσσαλονίκη, αποτελεί ένα από τα βασικότερα πλεονεκτή- ομού, που συνέβαλαν άλλωστε και στην παλαιότερη οικονο- οινωνική του συγκρότηση.

Ο φυσικό περιβάλλον και η υπάρχουσα κοινωνική και ή υποδομή του νομού, μπορούν να εξασφαλίσουν διαβίωση οδιαγραφών σε υψηλόβαθμα επιχειρησιακά στελέχη.

Βιομηχανική παράδοση

Ο νομός αποκτά οριστικά τη σημερινή παραγωγική της φυσιογνω- κατά τις δεκαετίες του '50 και του '60. Η βιομηχανική ταυτό- ομού αποκρυσταλλώνεται στην εικοσαετία 1960-1980.

Ο νομός, παρά τη ραγδαία πορεία αποβιομηχάνισής της, παραμέ- ιερα ένα από τα σημαντικότερα βιομηχανικά κέντρα της χώ- ται το 50% του Ακαθάριστου Περιφερειακού Προϊόντος της ης της Θεσσαλίας.

Ο νομός κατέχει το 40% των απασχολούμενων στη μεταποίηση σε ολό- ης Θεσσαλίας.

Ο νομός διαθέτει ισχύς στη μεταποίηση αντιπροσωπεύει το 5,5% της μένης ισχύος στη μεταποίηση όλης της χώρας.

Ο νομός αποτελεί το 45% της παραγωγής εξαγωγών, αφού αποτελεί το 45%.

Ο νομός παράγει κλάδους στη Μαγνησία αποτελούν η κλω- οργία, το έτοιμο ένδυμα, τα τρόφιμα, τα μη μεταλλικά ορυ-

κτά, τα τελικά προϊόντα μετάλλου, οι μηχανοκατασκευές, τα μεταφορι- κά μέσα, τα χημικά προϊόντα, το τσιμέντο, η χαλυβουργία, η αυτοκινη- τοβιομηχανία, τα συσκευαστήρια.

Μεγάλο ποσοστό της μεταποίησης αποτελούν οι οικογενειακές επιχει- ρήσεις, που συντελούν στην αντιμετώπιση της ανεργίας. Λόγω του μι- κρού τους μεγέθους, αξιοποιούν πιο εύκολα πόρους που αλλιώς θα στρέφονταν σε αντιπαραγωγικούς τομείς. Το μικρό τους μέγεθος τους δίνει ευελιξία, αντιγραφειοκρατική οργάνωση των σχέσεων εργασίας και δυνατότητα παραγωγής και αξιοποίησης τεχνολογικών καινοτο- μιών. Οι μικρές αυτές επιχειρήσεις αποτελούν οπωσδήποτε ένα από τα πιο ελπιδοφόρα συγκριτικά πλεονεκτήματα του νομού.

Η μεταποίηση στο Νομό Μαγνησίας διακρίνεται από τον ιδιαίτερα εξειδικευμένο και αυτοδύναμο χαρακτήρα της, γεγονός που όχι μόνο δεν αναιρεί την αναγκαιότητα, αλλά αντίθετα επιβάλλει τον διαρκή εκ- συγχρονισμό των μεθόδων παραγωγής, τη βελτίωση της ποιότητας των αγαθών, τη συμπίεση του κόστους παραγωγής και κατά συνέπεια την αύξηση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων της περιοχής.

Δ.3. Ανθρώπινο δυναμικό

Το τεχνολογικό επίπεδο της Μαγνησίας σε στελέχη, τεχνικούς και τε- χνίτες είναι από πολλές δεκαετίες ένα από τα υψηλότερα στην Ελλάδα. Το ανθρώπινο δυναμικό μας, που φυσικά πρέπει να αξιοποιηθεί και να αναβαθμιστεί, αποτελεί την αιχμή του δόρατος της νέας αναπτυξιακής προσπάθειας.

Δ.4. Λιμάνι

Το λιμάνι του Βόλου, ένα από τα μεγαλύτερα εμπορικά λιμάνια της χώ- ρας, έχει προοπτική ανάπτυξής του σε εμπορική σκάλα της Ευρώπης προς τη Μέση Ανατολή. Η προοπτική αυτή αποκτά μεγάλη εθνική ση- μασία και σπουδαιότητα, αν μάλιστα λάβουμε υπόψη και τους νέους συ- σχετισμούς δυνάμεων που διαμορφώνονται σε διεθνές επίπεδο.

Δ.5. Τουρισμός

Η συμβολή του τουρισμού στην ανάπτυξη της Μαγνησίας είναι καθορι- στική. Ο νομός συγκεντρώνει περίπου το 3% των ξενοδοχειακών κλι- νών όλης της χώρας και το 65% περίπου της περιφέρειας Θεσσαλίας. Συγκεντρώνει, επίσης, το 4,5% περίπου σε θέσεις Campings και σημα- ντικό αριθμό ενοικιαζόμενων δωματίων. Η αναβάθμιση των τουριστι- κών λειτουργιών του νομού περνά μέσα από ήπιες μορφές προώθησης και από εναλλακτικές προτάσεις ανάπτυξής της, και συνδέεται οπωσ- δδήποτε με τις μονάδες μεταποίησης.

Δ.6. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Παρά τα σοβαρά προβλήματα διαμελισμού του, το Πανεπιστήμιο Θεσ- σαλίας εξακολουθεί να προδιαγράφει το χαρακτήρα της μελλοντικής εξέλιξης του νομού και να αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα συγκρι- τικά του πλεονεκτήματα. Σε συνδυασμό με τη δημιουργία τεχνολογικού πάρκου, μπορεί να αποτελέσει το τεχνολογικό προφίλ της σύγχρονης Μαγνησίας.

Ε. Το μέλλον είναι σήμερα...

Η κοινωνία της Μαγνησίας, μέσα από τα προβλήματα και τις αδυνα- μίες της, μπορεί να χαράξει την πορεία εξόδου της από την πολύπλευρη κρίση. Αρκεί και εμείς, οι υποτιθέμενοι ταγοί της, να αντιληφθούμε ότι ο ρόλος μας δεν είναι στα μετόπισθεν των εξελίξεων –ουραγοί κατα- γράφοντες τα δρώμενα– αλλά με τόλμη και φαντασία μπροστά σε ση- μειολογικό περιεχόμενο του όρου «προοδευτικός».

Για τα προβλήματα της πόλης του, που κυρίως οφείλονται στην εκτεταμένη αποβιομηχάνιση, αλλά και για το φιλόδοξο αναπτυξιακό πρόγραμμα της δημοτικής αρχής του μίλησε ο δήμαρχος του Βόλου κ. Δημήτρης Πιτσιώρης στη συνέντευξη που παραχώρησε στο ΑΝΤΙ. Ολόκληρο το κείμενο της συνέντευξης δημοσιεύεται παρακάτω:

• Είναι γνωστό ότι ο Βόλος υφίσταται τα τελευταία χρόνια καθίζηση εξαιτίας της αποβιομηχάνισης. Υπάρχουν στα σχέδια της δημοτικής αρχής κάποια προγράμματα αναστροφής του φαινομένου, κάποιες προτάσεις που να βοηθούν την ανάπτυξη;

— Ο Δήμος Βόλου με τις 17 επιχειρήσεις και οργανισμούς που διαθέτει είναι σήμερα ο μεγαλύτερος οικονομικός οργανισμός στο Νομό Μαγνησίας. Απασχολεί περισσότερα από 800 άτομα και διαχειρίστηκε προϋπολογισμούς 8 δισ. μέσα στο 1994 που θα ξεπεράσουν τα 10 δισ. το 1995.

Για την εξαετία 1994-1999 προγραμματίζει επενδύσεις 12 δισ. στον τομέα ύδρευσης- αποχέτευσης, 12 δισ. στην υποδομή της πόλης και ακόμη θα διοικήσει και θα επιβλέψει την ανάπτυξη του δικτύου διανομής φυσικού αερίου δαπάνης 7 δισ. Το μεγαλύτερο μέρος των παραπάνω πόρων προέρχεται από το 2ο Κοινωνικό Πλαίσιο Στήριξης.

Η παρέμβαση του δήμου, εκτός από τις κλασικές υπηρεσίες που παρέχει για καθαριότητα, φωτισμό, πράσινο, οδοποιία, πολεοδομία, κατασκευή κτιρίων κ.λπ., πραγματοποιείται σε τέσσερις κυρίως τομείς από εξειδικευμένους οργανισμούς και επιχειρήσεις που λειτουργούν με ιδιωτικο-οικονομικά κριτήρια.

1. Στον τομέα του σχεδιασμού και της ανάπτυξης της υποδομής και των υπηρεσιών του, με έξι επιχειρήσεις και οργανισμούς που ασχολούνται με την ύδρευση, την αποχέτευση, τον έλεγχο των υδάτων και του ατμοσφαιρικού αέρα, την εκμετάλλευση των υδατοπτώσεων για παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος, το φυσικό αέριο, την ανάπτυξη της καλωδιακής τηλεόρασης —μέσω ειδικής σύμβασης με ελληνοαμερικανική εταιρεία—, την κοινή διαχείριση των απορριμμάτων για πολλούς δήμους και κοινότητες του Νομού, την τουριστική αξιοποίηση του θαλάσσιου μετώπου, τη διαχείριση κυλικίων και εστιατορίων καθώς και του Ξενοκέντρου Βόλου και του Εκθεσιακού Κέντρου.

2. Με τρεις οργανισμούς και επιχειρήσεις στον τομέα Παιδείας-κατάρτισης, που διαχειρίζονται τους Παιδικούς Σταθμούς, τη Σχολή Εφαρμοσμένων Τεχνών και τα Ευρωπαϊκά Προγράμματα Κατάρτισης.

3. Με δύο οργανισμούς για κοινωνικά θέματα, θέματα υγείας, κοινωνικών θεμάτων, ατόμων με ειδικές ανάγκες και τρίτης ηλικίας.

4. Με έξι οργανισμούς για θέματα ελεύθερου χρόνου, αθλητισμού και πολιτισμού.

Πέρα από τις παραπάνω άμεσες επεμβάσεις του στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της πόλης και της περιοχής, ο δήμος υποστηρίζει, συμμετέχοντας άμεσα στις διαδικασίες, την άμεση εκτέλεση έργων υποδομής από το Δημόσιο όπως:

α) Την παράκαμψη του Βόλου και τα συμπληρωματικά έργα των βασικών αρτηριών, συνολικού προϋπολογισμού 12 δισ.

β) Την ολοκλήρωση της ανάπτυξης του λιμανιού και του εξοπλισμού του, όπως αυτό της ιχθυαγοράς, συνολικού προϋπολογισμού 6 δισ.

γ) Τη δημιουργία νέας ζώνης εγκατάστασης βιοτεχνών και χονδρεμπορίου 2.500 στρεμμάτων στον άξονα Βόλου-Βελεστίνου.

δ) Την ίδρυση του Τεχνολογικού Πάρκου Βόλου από την EBETAM στις εγκαταστάσεις στη βιομηχανική περιοχή.

(α) Στον τομέα της τεχνολογίας με την ίδρυση και λειτουργία, μαζί με την Περιφέρεια Θεσσαλίας και το Κέντρο Ανανεώσιμων Πηγών (ΚΑΠΕ) στο Βόλο, Κέντρου Ενεργειακών Εφαρμογών, εξοικονόμησης και εναλλακτικών μορφών ενέργειας, σχεδιάζοντας παράλληλα τη μεγαλύτερη μονάδα παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από υδατοπτώσεις στη χώρα μας, εκτός ΔΕΗ, 3 MW και 15 εκ. κιλοβαττών, η οποία θα καλύπτει όλες τις ανάγκες σε δημοτικό φωτισμό και το σύνολο των αντλιοστασίων μας.

(β) Στον τομέα της χειροτεχνίας και των εφαρμοσμένων καλλιτεχνικών επαγγελμάτων, παράλληλα με τη λειτουργία της σχετικής σχολής τριετούς φοίτησης, με τη μετατροπή ενός παλαιού εργοστασίου του πρώην Κεραμοποιείου Τσαλαπάτα, συνολικής έκτασης 20 περίπου στρεμμάτων, σε βιομηχανικό μουσείο και εργαστήρια καλλιτεχνικών και εφαρμοσμένων τεχνών.

(γ) Στον τομέα του τουρισμού με την ανάδειξη του συνεδριακού, εκθεσιακού και ιστορικού τουρισμού, με βάση τη σημαντική υποδο-

μή του δήμου, την άμεση δρομολόγηση του Πηλίου και την προβολή της περιοχής.

Σε ό,τι αφορά τη μεταποίηση, που απασχολεί στην πόλη του Βόλου μόλις 20%, έναντι 11.780 το 198 (δηλαδή το 35% της απασχόλησης), υλοποιούμε την ανάγκη άμεσης εξυγίανσης της θερμοποίησης των επιχειρήσεων σε κατεύθυνση της προσέλκυσης νέων ανταγωνιστικών επιχειρήσεων προηγμένης τεχνολογίας.

Σήμερα το προφίλ της απασχόλησης καταγράφει 37.200 εργαζομένους με πληθυσμό 110.000 κατοίκων σε σύνολο του Νομού (εκ των οποίων 11.753 στην αγροτική τομέα, επί συνολικού νομαρχιακού πληθυσμού 200.000 κατοίκων).

Από τα 37.200 απασχολούμενα άτομα μόλις 1.000 απασχολούνται στη γεωργία, 7.600 στη μεταποίηση, 7.600 στην κτηνοτροφία, 7.600 στη μεταποίηση, 7.600 στην οικοδομή και τα δημόσια έργα και 11.000 στον τομέα των πάσης φύσεως υπηρεσιών, ποσοστό που αγγίζει το 70%. Παρατηρούμε δηλαδή το κλασικό αστικό μοντέλο της ευρωπαϊκής πόλης, με τον τομέα της μεταποίησης στη φάση της παγκόσμιας διάρθρωσης και τον τομέα των ιδιωτικών δημόσιων υπηρεσιών με χαρακτηριστική υψηλή αποδοτικότητα, μεγέθους και οργάνωσης στη φάση σημαντικών αναδιοργανώσεων.

• Ο Βόλος είναι μια πόλη η οποία, πέρα από τα προβλήματα που έφερε η οικονομική αναπτύσσεται, μεγαλώνει, επεκτείνεται και έχουν φαινόμενα επέκτασης και προς τα έξω και στους άξονες που οδηγούν προς τα έξω και παρατηρείται επίσης η ενοποίηση Νέας Ιωνίας. Πώς αντιμετωπίζονται τα φαινόμενα πολεοδομικής ανάπτυξης, δημοτική αρχή και πώς φαντάζεστε ότι τηρηθεί η κλίμακα της πόλης σας στα επόμενα χρόνια;

— Η πόλη του Βόλου —με το παλαιό της κέντρο σε αναθεώρηση—, έκτασης 6.500 στρεμμάτων, εντάσσει περίπου άλλα 5.000 στρεμμάτων συνοικιών και επεκτείνεται προλάβει αυθαίρετη δόμηση σε άλλα στρέμματα.

Αποτελεί ένα ενιαίο πολεοδομικό συγκρότημα με τους Δήμους Ιωνίας, Ιωλκού και Τριφυλίας, Διμηνίου και Άλλης Μεριάς, μαζί προσπαθούν να ελέγξουν την πολυ-

ονη, λειτουργική, ανθρώπινη πόλη

ΤΟ ΔΗΜΑΡΧΟ ΒΟΛΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗ ΠΙΤΣΙΩΡΗ

δήμαρχος Βόλου κ. Δ. Πιτσιώρης.

— Ο δήμος διατηρεί σήμερα πέντε κέντρα νεότητας για παιδιά και νέους και ετοιμάζει άλλα πέντε που καλύπτουν όλες τις συνοικίες και το κέντρο, με γενικές και εξειδικευμένες χρήσεις. Πάνω από 3.000 παιδιά και νέοι, ατομικά και κατά ομάδες, κάνουν συστηματική χρήση των κέντρων αυτών για ψυχαγωγία, μόρφωση και αθλητισμό, γεγονός που μας επιτρέπει να ελπίζουμε ότι με την ολοκλήρωση της παρέμβασής μας θα έχουμε απαντήσει σε μεγάλο βαθμό στις αναζητήσεις των νέων.

• Ο Βόλος είναι έδρα του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Σε άλλες περιπτώσεις, το Πανεπιστήμιο δεν μπόρεσε να «δέσει» με την τοπική κοινωνία. Ποια φαινόμενα σας βοηθούν να πιστέψετε ότι στην περίπτωση του Θεσσαλικού Πανεπιστημίου θα κερδηθεί η σύζευξη κοινωνίας και πανεπιστημιακής κοινότητας;

— Το Πανεπιστήμιο, για να μπορέσει να επηρεάσει την πόλη και η πόλη αυτό, θα πρέπει να αποκτήσει την ελάχιστη οντότητά του.

Αυτό σημαίνει την πλήρη ανάπτυξη των δύο σχολών του στον Βόλο, δηλαδή α) αυτή των επιστημών παραγωγής, με την προσθήκη στα λειτουργούντα τμήματα Μηχανολόγων Παραγωγής, Πολιτικών Μηχανικών, Χωροτακτών, Περιφερειακής Ανάπτυξης και Γεωπόνων, των Μηχανικών Ηλεκτρονικών Υπολογιστών και Πληροφορικής, των Αρχιτεκτόνων και των Οικονομολόγων Μηχανικών και β) αυτή των ανθρωπιστικών επιστημών, με την προσθήκη στα λειτουργούντα τμήματα Νηπιαγωγών και Δημοτικής Εκπαίδευσης των τμημάτων Ιστορίας-Αρχαιολογίας, Κλασικής Φιλολογίας και Κοινωνιολογίας.

Ένα τέτοιο Πανεπιστήμιο με 12 έως 14 τμήματα και 5.000 έως 6.000 φοιτητές στο Βόλο, με μια πλήρη Ιατρική Σχολή στη Λάρισα και τα δύο τμήματά του στα Τρίκαλα και την Καρδίτσα, με το ΤΕΦΑΑ και την Κτηνιατρική, μπορεί να εξελιχθεί σύντομα σ' ένα εκπαιδευτικό ίδρυμα στο κέντρο της χώρας το οποίο θα αποκεντρώσει τους δύο μεγάλους πανεπιστημιακούς πόλους στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη.

Η ανάπτυξη των σχολών και των τμημάτων του Βόλου μέσα στην ενιαία πόλη Βόλου-Ν. Ιωνίας, ο ήπιος χαρακτήρας της πόλης, η πλούσια παράδοσή του και η πολιτιστική του άνοξη, οι μικρές αποστάσεις και η φυσική του θέση ανάμεσα στη θάλασσα του Παγασητικού και στο βουνό του Πηλίου καθιστούν τις συνθήκες ζωής στην πόλη για τη φοιτητική και την

επιστημονική κοινότητα, αν όχι ιδανικές, πάντως αρκετά ικανοποιητικές.

• Ο Βόλος έχει πλούσια πολιτιστική παράδοση, ενώ σήμερα μια σειρά από «στέκια» πολιτισμού αλλά και καλλιτεχνικές σχολές, οι οποίες διευθύνονται από το δήμο, ενεργοποιούν τους νέους. Ποια όμως είναι τα περισσότερα φιλόδοξα σχέδιά σας ώστε να αναδειχθεί ο Βόλος σε ενεργό πυρήνα της πολιτιστικής ζωής στη χώρα μας; — Σήμερα βρίσκονται σε εξέλιξη φιλόδοξοι στόχοι. Οι δύο βασικοί τομείς του Θεάτρου και της Μουσικής, αλλά και του Χορού, του Λόγου, των Εικαστικών, καλούνται να συνεργαστούν στην παραγωγή σύνθετων μορφών μουσικού θεάτρου, χοροθεάτρου.

Το Μουσικό Τμήμα υπό τον Δ. Μαραγκόπουλο, με το ωδείο στο οποίο διδάσκονται όλα τα όργανα, από το μπουζούκι και το κανονάκι μέχρι το όμποε, την πλήρη Συμφωνική Ορχήστρα υπό τον μαέστρο Συμεών Κόγκαν, τις χορωδίες και τη Φιλαρμονική. Το θέατρο υπό την Λ. Κοινόρδου και τα λοιπά τμήματα συναντώνται στο μεγάλο και σύγχρονο Δημοτικό Θέατρο αλλά και στον νεοαποκτηθέντα χώρο της Παλαιάς Ηλεκτρικής Εταιρείας, ο οποίος ανακατασκευάζεται σ' ένα καταπληκτικό συγκρότημα Μουσικού Θεάτρου στην καρδιά της πόλης και στο πλαίσιο του Πολιτιστικού Δικτύου Πόλεων χρηματοδοτείται ειδικά από το ΥΠ.ΠΟ. για έργα και συναντήσεις.

Μια νέα Πινακοθήκη σχεδιάζεται για να στεγάσει 700 πίνακες και να αποτελέσει το κέντρο των εικαστικών. Στην ανακατασκευασθείσα Καπναποθήκη Σπήρερ στεγάζονται το Μουσείο της Ιστορίας της Πόλης, το Δημοτικό Κέντρο Ιστορίας, η Δημοτική Βιβλιοθήκη και δημιουργείται ένα ακόμη αμφιθέατρο. Αγοράστηκε ο παλαιός κινηματογράφος «Αχιλλείο» και ανακατασκευάζεται για να στεγάσει μια σύγχρονη κινηματογραφική αίθουσα, ένα παραδοσιακό καφενείο και ένα ζωντανό κέντρο για τη νεολαία, στο στέκι τους στην Ιάσονος.

Τέλος, εκτός από το Δημοτικό Ραδιόφωνο, ετοιμάζεται δίκτυο καλωδιακής τηλεόρασης με εξοπλισμό για τηλεόραση, κυρίως εκπαιδευτική, και σχεδιάζεται η ίδρυση ενός κέντρου βίντεο - ντοκυμανταίρ και φωτογραφίας.

Ο Δήμος Βόλου και η Δημοτική του Αρχή, πλησιάζοντας το 2000, ολοκληρώνουν το σχεδιασμό και την ανάπτυξη της υποδομής μιας σύγχρονης λειτουργικής αλλά και ανθρώπινης πόλης.

κταση και να διοργανώσουν τα βασικά του. Η πτώση των συντελεστών δόμησης κέντρο και η ανάδειξη των συνοικιακών περιφερειακών κέντρων εξισορροπούν την ένταση στον κεντρικό πυρήνα.

ικά, η πόλη θα διατηρήσει την ανάπτυξή ός του θαλάσσιου μετώπου, που εντάσσονται το λιμάνι και αξιοποιεί άμεσα νολικά το υπόλοιπο θαλάσσιο μέτωπο, όφους και τους πρόποδες του Πηλίου ν περιβάλλουν. Αυτή η γραμμική και η ανάπτυξη στο σχήμα του μισοφέγγα- ρικλείει έναν οικιστικό πυρήνα με λίγα ε πάρκα και ελεύθερους χώρους, γι' αυ- η πόλη θα συνεχίσει «ν' αναφέρεται», αφεύγει», αλλά και «να εγκλωβίζεται» βουνού και θάλασσας.

μάνι έχει αδρανήσει παρά τις μεγάλες ιτητές του. Ελπίζετε σε αναθέριμανση της ριότητάς του;

μάνι βρίσκεται πράγματι στη φάση της ιότητας. Ετοιμάζεται όμως μεθοδικά η υξη και ο εκσυγχρονισμός του ώστε να σει ν' ανταποκριθεί στις νέες συνθήκες α προκύψουν μετά την ειρήνευση στη Ανατολή ή αύριο στα Βαλκάνια και άποια στιγμή, με την επίτευξη συνεργα- ε την Τουρκία, οπότε η θέση του στον οιο άξονα Ηγουμενίτσα-Βόλος-Σμύρνη κατάληξη της βαλκανικής καθόδου θα ισιάσει σημαντικά πλεονεκτήματα.

Βόλο έχουν παρατηρηθεί ιδιαίτερα προ- τα στον νεανικό πληθυσμό (ανεργία, πικά, κ.λπ.) Πώς η δημοτική αρχή θα ύσει να βοηθήσει στο ξεπέρασμα αυτών οβλημάτων και στην ενδυνάμωση του νε- ύ πληθυσμού;

Η βιομηχανική ανάπτυξη του Βόλου

του Σπήλιου Παπασπηλιόπουλου

Ο Βόλος αναδείχτηκε σε σημαντικό βιομηχανικό κέντρο ήδη από τα τέλη του 19ου αιώνα στη βάση των βιοτεχνικών δραστηριοτήτων του Πηλίου, που ήταν και η βάση για εμπορικές ανταλλαγές με τις διάφορες περιοχές της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και της Δυτικής Ευρώπης. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι η βιομηχανική ανάπτυξη του Βόλου αρχίζει το 1881, αμέσως μετά τη συνένωση της Θεσσαλίας με την ελεύθερη Ελλάδα και κορυφώνεται στη διάρκεια του μεσοπολέμου, όταν ο Βόλος γίνεται το δεύτερο βιομηχανικό κέντρο της χώρας μετά τον Πειραιά¹. Το 1923 υπάρχουν ήδη 18 μεταποιητικές μονάδες εγκατεστημένες στο Βόλο, με συνολική ιπποδύναμη 1.105 ίππους, και 1.438 απασχολούμενους. Η βιομηχανική ανάπτυξη μπορεί να χαρακτηριστεί ως ενδογενής, με την έννοια ότι η βιομηχανική ανάπτυξη προωθείται από το δυναμισμό της τοπικής κοινωνίας, σημαντικό μέρος των επενδυσόμενων κεφαλαίων είναι τοπικής προέλευσης, καθώς και ο μηχανολογικός εξοπλισμός των επιχειρήσεων. Το 1930 έχουμε 857 βιομηχανικές μονάδες στο Βόλο με 5.039 εργαζόμενους, παρ' όλο που το μέσο μέγεθος των επιχειρήσεων είναι χαμηλό: 5,9 εργαζόμενοι κατά βιομηχανική μονάδα. Ο προσανατολισμός της βιομηχανίας είναι προς τα είδη διατροφής, τη σιδηροβιομηχανία και τα υφαντουργεία - νηματουργεία, καθώς και προς τα μη μεταλλικά ορυκτά και την καπνοβιομηχανία.

Στη μεταπολεμική περίοδο, μετά την αποκατάσταση των ζημιών του πολέμου, έχουμε θεαματική επέκταση των βιομηχανικών δραστηριοτήτων με την εγκατάσταση στην περιοχή και νέων μεγάλων βιομηχανιών, ακόμα και μετά το 1965, και ιδιαίτερα στην περίοδο 1969-1982, οπότε ιδρύεται η Βιομηχανική Περιοχή Βόλου, εγκαθίστανται και νέες βιομηχανικές μονάδες και διευρύνεται σημαντικά η βιομηχανική απασχόληση. «Η περίοδος αυτή τερματίζεται το 1983, οπότε για πρώτη φορά ύστερα από αρκετά χρόνια, σημειώνεται κάμψη του Ακαθάριστου Τοπικού Προϊόντος της μεταποίησης. Έκτοτε, η βιομηχανική παραγωγή του νομού θα παραμείνει καθηλωμένη στα επίπεδα του 1982, με ενδιάμεσες βεβαίως αυξομειώσεις»². Το 1965 έχουμε 66 βιομηχανικές μονάδες εγκατεστημένες, με συνολική ισχύ 31.044 ίππους, και 5.663 απασχολούμενους, με μέση απασχόληση κατά βιομηχανική μονάδα 82 άτομα. Κατά το 1981, η συνολική απασχόληση στη βιομηχανία αντιπροσώπευε το 45% της συνολικής απασχόλησης (αλλά κάτω του 35% το 1993). Το 45% των εργαζομένων απασχολούνταν σε επιχειρήσεις με 50 άτομα και άνω, ενώ σχεδόν το 70% απασχολείται

σε επιχειρήσεις με 10 άτομα και άνω. Σύμφωνα με μια άλλη μέλη «Στην περίοδο '71-'81 οι ρυθμοί αύξησης τόσο του προϊόντος όσο της απασχόλησης ήταν θεαματικοί σε όλους τους τομείς παραγωγής (με εξαίρεση την αναμενόμενη μείωση της απασχόλησης στον πρωγενή τομέα). Το πλέον εντυπωσιακό στοιχείο της περιόδου είναι υπερτριπλασιασμός του προϊόντος του δευτερογενούς τομέα και ο δόν κατά 40% αύξηση της απασχόλησης σε αυτόν. Συνέπεια αυτών των τάσεων είναι η περιοχή να παρουσιάζει, στις αρχές της προηγμένης δεκαετίας, τομεακή διάρθρωση προϊόντος και απασχόλησης ιδιαίτερα ευνοϊκή και σαφώς καλύτερη από αυτήν της χώρας, με σεις προσέγγισης της διάρθρωσης των ανεπτυγμένων χωρών. Επί συνέπεια αυτής της αύξησης είναι η σημαντική βελτίωση των τομικών και συνολικών δεικτών παραγωγικότητας της τοπικής οικονομίας. Και εδώ την πλέον σημαντική βελτίωση παρουσιάζει ο δευτεγενής τομέας, που κατόρθωσε σε μια δεκαετία να αυξήσει το μέσο-μεακό προϊόν της εργασίας κατά 125%»³.

Όπως γράφει στη μελέτη του ο Κ. Α. Μελαχροινός: «Οι επιχειρήσεις επιλέγουν τον Βόλο ως τόπο εγκατάστασης των παραγωγικών τμημάτων τους, λόγω των χωρικών πλεονεκτημάτων που εμφανίζει η περιοχή. Βρισκόμενη πάνω στον άξονα Σ, στο μέσο της απόστασης μεταξύ Αθήνας και Θεσσαλονίκης καθιστά εύκολη την πρόσβαση στις αγορές ολόκληρης της χώρας και σχετικά φθηνή τη μεταφορά πρώτων υλών και ενδιάμεσων εισροών. Παράλληλα, το λιμάνι της περιοχής, που κατά τα προηγούμενα χρόνια είχε αναβαθμιστεί σημαντικά, αυξάνει χωρικά πλεονεκτήματά της και ειδικότερα τη δυνατότητα προμήθειας πρώτων υλών από το εξωτερικό και την πραγματοποίηση εξαγωγών».

«Ταυτόχρονα, το εργατικό δυναμικό της πόλης διαθέτει βιομηχανική εργασιακή κουλτούρα και το επιστημονικό δυναμικό αρκετή βιομηχανική εμπειρία. Ο παράγοντας αυτός είναι καθοριστικής σημασίας για την προσέλκυση των νέων τεχνολογικά προηγμένων μονάδων, οποίες έχουν ανάγκη από εργασιακό δυναμικό εξοικειωμένο με τη τεύλορική οργάνωση της εργασίας και ικανό να εκπαιδευτεί και προσαρμοστεί γρήγορα στις απαιτήσεις χρήσης ενός περισσώτερου προηγμένου μηχανολογικού εξοπλισμού. Η εξειδίκευση, τόσο του προϊόντος όσο και της παραγωγικής διαδικασίας, καθιστούν και ελαττωματική χρήση του εξοπλισμού και κάθε ολιγορτία του προσωπικού ιδιαίτερως επιζήμια για τη λειτουργία της επιχείρησης. Παράλληλα, η πόλη κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '60 δεν επλήγη καθόλου από τη μετανάστευση, γεγονός που σήμαινε ότι η προσφορά εργατικού δυναμικού (τόσο ανδρικού όσο και γυναικείου κυρίως), μάλλον

Ο Σπήλιος Παπασπηλιόπουλος είναι οικονομολόγος.

ήθηκε σε υψηλά επίπεδα, σε όλη τη διάρκεια της περιόδου (Γ. Οίλου, 1992). Το τελευταίο, βέβαια, σημαίνει ότι η περιοχή συγκέ-ε πλεονεκτήματα, ακόμα και για τις μονάδες εργασίας (κλωστοϋ-υργίες, βιομηχανίες ενδυμάτων κ.ά.), που θα ήθελαν να επωφελη-πό τους χαμηλούς μισθούς.»⁴

αξύ των ετών 1973 και 1978 η συνολική ιπποδύναμη των μεταποι-ν βιομηχανιών αυξήθηκε κατά 146%, ενώ μεταξύ των ετών 1978-84 αυξήθηκε μόνο κατά 8,8%. Όσο για την απασχόληση στη βιο-ία, αυξήθηκε μεταξύ 1973 και 1978 κατά 33,7% και μόνο κατά μεταξύ 1978 και 1984, λόγω του ότι η αύξηση της απασχόλησης εται αποκλειστικά στην αύξηση θέσεων εργασίας στους κλάδους εως κεφαλαίου, όπως είναι οι κλάδοι παραγωγής ενδιάμεσων φαιαιουχικών αγαθών. Οι μονάδες που ιδρύθηκαν στην περιοχή ηριοποιούνται σε σχετικά σύγχρονους κλάδους (χημικά, βασική λουργία, μηχανές και συσκευές, μεταφορικά μέσα) ή σε κλάδους εως κεφαλαίου (μη μεταλλικά ορυκτά). Οι μονάδες που ιδρύθη-την περιοχή του Βόλου στο διάστημα 1975-1982 (και συνεχίζουν ήμερα τη λειτουργία τους) απασχολούσαν, στις αρχές του 1994, άτομα ή 25% των εργαζομένων στη μεταποίηση, και περίπου το του παγίου κεφαλαίου που είναι εγκατεστημένο στο Νομό Μα-ας. Η δημιουργία της Βιομηχανικής Περιοχής το 1969 και η ύπαρ-ι λιμανιού του Βόλου θεωρούνται οι κυριότεροι συντελεστές της ιατοποίησης αξιόλογων επενδύσεων στην περιοχή, ακόμα και σε ερίοδο οικονομικής κρίσης για ολόκληρη τη χώρα. Κατά την πε-1983-1984 ιδρύθηκαν 17 νέες βιομηχανικές μονάδες όπου απα-ούνταν 799 άτομα. Ας αναφερθεί ακόμα ότι ο δείκτης δανειακής ρυνσης από 69,7% το 1981 ανήλθε σε 141,2 το 1986, λόγω της τα-ς προσφυγής στον βραχυπρόθεσμο τραπεζικό δανεισμό και της ης των τραπεζικών επιτοκίων μετά το 1980.

Η κρίση και η αποβιομηχάνιση

όλο που η ελληνική βιομηχανία εισέρχεται σε ύφεση μετά την η πετρελαϊκή κρίση (1973) και εντείνεται μετά τη δεύτερη πετρε-ή κρίση (1979), λόγω των διαρθρωτικών της προβλημάτων, της ης των επενδύσεων και της μείωσης του προστατευτισμού λόγω πάξεως στην ΕΟΚ, η κρίση στη βιομηχανία του Βόλου εκδηλώ-όπως αναφέρθηκε ήδη, μετά το 1983, όχι μόνο τόσο λόγω ανυ-ίας επενδύσεων σε σύγχρονους βιομηχανικούς κλάδους κατά ρηγούμενη περίοδο, όσο λόγω της τραπεζικής υπερχρέωσης ης μείωσης των εξαγωγών, ιδίως προς τις χώρες της Μέσης Ανα-; πράγμα που είχε και δυσμενείς συνέπειες για το λιμάνι του Βό-Σύμφωνα με τα στοιχεία της ICAP, κατά το 1991, δεκατρείς με-ς μονάδες στην περιοχή του Βόλου εξήγαγαν το 20% της παρα-ς τους. «Η παύση της λειτουργίας μεγάλων μονάδων, η ανακοπή ύματος ίδρυσης νέων επιχειρήσεων, οι απώλειες θέσεων εργασίας ιεταποίηση και η μείωση της συμμετοχής της μεταποίησης στο ης περιοχής συνθέτουν την κρίση αποβιομηχάνισης που υφίστα-περιοχή.»⁶

φωνα με τα υπάρχοντα στοιχεία, 28 επιχειρήσεις έπαψαν να λει-γούν μεταξύ 1981 και 1993, με αποτέλεσμα την απώλεια 3.972 θέ-εργασίας. Αλλά και άλλες 44 επιχειρήσεις που ιδρύθηκαν μετά 1983, κι εξακολουθούν να λειτουργούν μέχρι σήμερα, περιορίσαν απασχόλησή τους κατά 820 άτομα (από 6.345 σε 5.525 άτομα) λό-ης κρίσης.

πίνακας παρουσιάζει τις επιχειρήσεις που έπαψαν να λειτουρ-

Κλάδος	Ονομασία Επιχείρησης	Έτος ίδρυσης	Απασχόληση
20	Τουλιάτος Ε.Π.Ε	1962	50
20	Π. & Χρ. Τριανταφύλλου Ο.Ε.	-	28
20	Καπουρνιώτης - Πάντης ΑΕ	1939	22
20	TODAY	1980	30
20	Χαλβαδοποιία Τσούγκος	1910	42
	Σύνολο κλάδου 20		172
23	ΚΟΡΑΚΡΥΛ Α.Ε.	1976	105
23	Αδαμόπουλος Α.Ε.	πριν το 1965	250
23	ΛΑΝ-ΦΙΛ	-	30
23	Μεταξουργία Φρύνη	1924	9
23	BANTO ABEE	1983	40
	Σύνολο Κλάδου 23		434
24	Βιομηχανία Ενδυμάτων Βόλου	1966	750
24	INTEΞ ΕΠΕ	1974	210
24	LIFE ΕΠΕ	-	49
24	ΠΕΙΡΑΪΚΗ-ΠΑΤΡΑΪΚΗ	1986	210
24	ΣΑΓΙΕΡ ΙΩΑΝΝΑ	-	25
24	ΔΙΒΑΝΗΣ	-	35
	Σύνολο Κλάδου 24		1.279
26	Κ. Χρυσοκού & Υιοί ΕΠΕ	-	15
31	INCO HELLAS A.E.	1975	65
34	ΜΕΤΑΛΛΟΥΡΓΙΚΗ ΧΑΛΥΨ	1972	700
34	ΕΛ.ΣΙ	1980	320
34	ΧΥΤΟΧΑΛΥΒΕΣ ΕΛΛΑΔΟΣ	1982	80
	Σύνολο Κλάδου 34		1.100
35	ΕΒΕΞ Α.Ε.	1975	450
35	Τατάκος Αντ.	-	30
35	Σωτηρίου Α.Ε.	1979	70
35	Παπαρήγας Ο.Ε.	πριν το 1965	250
35	Αφοί Φερχάγκεν - NOVOTHERM	-	42
	Σύνολο Κλάδου 35		842
38	ΕΛΙΚΑ Α.Ε.	1978	50
39	ΕΒΕΣ Ε.Π.Ε.	-	15
	Σύνολο Όλων των Κλάδων		3.972

Πηγή: Τεχνική Επιθεώρηση Εργασίας Ν. Μαγνησίας και Εμποροβιομηχανικό Επιμελητήριο Ν. Μαγνησίας Τμήμα Μπρώου και Ν. Κολιού, 1993.

γούν μεταξύ 1981 και 1993. Να σημειώσουμε ότι η εγκατάσταση νέων μονάδων στην περιοχή δεν μπόρεσε να αναπληρώσει αυτές τις απώ-λειες παρά μόνο κατά 20%. Οι κλάδοι όπου σημειώθηκαν οι περισσό-τερες παύσεις λειτουργίας επιχειρήσεων και όπου οι μειώσεις προ-σωπικού πήραν δραματικές διαστάσεις είναι η υφαντουργία, τα τελι-κά προϊόντα μετάλλου, οι ηλεκτρικές συσκευές κ.ά.

Η ανεργία είναι, ίσως, το σημαντικότερο πρόβλημα που απασχολεί την περιοχή. Σύμφωνα με τα στοιχεία του ΟΑΕΔ Βόλου, η ανεργία στην περιοχή Βόλου ανερχόταν το 1993 σε 6,5%, ενώ οι εκτιμήσεις του Εργατικού Κέντρου και μια πρόσφατη έρευνα για την αποβιομη-χάνιση στην περιοχή⁷ την ανεβάζουν στο 10-12%. Η φθίνουσα βιομη-χανική απασχόληση αντιμετωπίστηκε με αύξηση της απασχόλησης στο Δημόσιο, που σήμερα αντιπροσωπεύει το 32,7% της συνολικής απασχόλησης, και με αύξηση της απασχόλησης σε ορισμένους κλά-δους του τριτογενούς τομέα. Ενώ η συμμετοχή της μεταποίησης στο συνολικό Ακαθάριστο Τοπικό Προϊόν (ΑΤΠ) του Νομού Μαγνησίας από 39% το 1981 μειώθηκε στο 30,9% το 1991, η συμμετοχή του προϊ-όντος του τριτογενούς τομέα αυξήθηκε από 38,5% το 1979 σε 44,35%,

ενώ και ο πρωτογενής τομέας (γεωργία - κτηνοτροφία) αύξησε τη συμμετοχή του από 15,3% το 1979 σε 16,2% το 1991. Όσο για τη συμμετοχή του εμπορίου στο συνολικό ΑΤΠ διατηρήθηκε σταθερά στο 12% σ' όλη την περίοδο 1979-1991. Η αύξηση της συμβολής του τριτογενούς τομέα στο ΑΤΠ συνδέεται με την ανάπτυξη του τουρισμού στην περιοχή, που δεν αφορά τους άνεργους βιομηχανικούς εργάτες της πόλης, παρ' όλο που, όπως συμβαίνει και με άλλες πόλεις που πλήττονται από την ανεργία, πολλοί ασφαλώς την εγκατέλειψαν για να γυρίσουν στα χωριά τους. Η έρευνα για τη στάση του πληθυσμού απέναντι στην ανεργία και την ενδεχόμενη κινητοποίησή του εναντίον της αποβιομηχάνισης έχει, έτσι, ιδιαίτερη σημασία.

Ας μας επιτραπεί να παραθέσουμε εδώ ένα απόσπασμα από την «Έκθεση για το Κοινοτικό Πρόγραμμα Urban» που ήδη αναφέραμε: «Ο δραστικός περιορισμός των περιθωρίων απάντησης στις ανεργιακές πιέσεις με αύξηση της δημόσιας απασχόλησης, η περιοριζόμενη βιωσιμότητα ορισμένων ανεξάρτητων θέσεων εργασίας και τα αυξανόμενα προβλήματα όσον αφορά τη διατήρηση του κοινωνικά εξισορροπητικού ρόλου της οικογένειας, δημιουργούν την αίσθηση πολύ εύθραυστων ισορροπιών. Η ενδεχόμενη ανατροπή των ισορροπιών αυτών ενέχει μάλιστα εξαιρετικά σημαντικούς κινδύνους κοινωνικής και οικονομικής αποδιοργάνωσης, δεδομένης της απουσίας εναλλακτικών ανασχετικών δομών και μηχανισμών, οι οποίοι είναι ανεπτυγμένοι σε άλλες χώρες της Ε.Ε. Η κρίση των παραδοσιακών μηχανισμών κοινωνικής ανέλιξης και η βαθμιαία μετατροπή της οικογένειας σε αμυντικό μηχανισμό διατήρησης κεκτημένων, αποτελεί, παράλληλα, και κίνδυνο μεταμόρφωσής της από θεσμό κοινωνικής συνοχής και αλληλεγγύης σε εστία ανάπτυξης αντικοινωνικών (εθνικιστικών, ρατσιστικών κ.λπ.) συμπεριφορών. Στην προκειμένη περίπτωση υπάρχει, ενδεχομένως, ακόμη η δυνατότητα πρόληψης αρνητικών εξελίξεων με πολύ πιο ανώδυνο τρόπο και μικρότερο κόστος από αυτό που θα απαιτήσει η αντιμετώπισή τους όταν η εκδήλωσή τους γίνει προφανής.»⁸

Ένας επίλογος με γενικότερη σημασία

Η ανατομία της ελληνικής αποβιομηχάνισης, στο πλαίσιο της γενικότερης οικονομικής κρίσης που τείνει να μετατραπεί σε χρόνιο μαρasmus, καταλήγει επίμονα στο ίδιο πάντα ερώτημα: Ποιες είναι οι προοπτικές ανάπτυξης της ελληνικής βιομηχανίας, σε ποιους κλάδους και με ποια στρατηγική; Δυστυχώς, με αποδιοργανωμένους τους μηχανισμούς σχεδιασμού της οικονομίας ήδη από τη δεκαετία του '80, δεν υπάρχει από μέρους της κρατικής εξουσίας καμιά ενασχόληση με τη στρατηγική της ανάπτυξης⁹ και καμιά διαμόρφωση βιομηχανικής πολιτικής για τη χώρα που να λαμβάνει υπόψη και τις δυνατότητες που δίνουν οι νέες τεχνολογίες. Δηλαδή, για το πώς η Ελλάδα θα αντιμετωπίσει την τρίτη Βιομηχανική και Τεχνολογική Επανάσταση. Κάποτε αυτοί που κυβέρνησαν αυτή τη χώρα κατά την τελευταία εικοσαετία θα πρέπει να δώσουν λόγο γι' αυτή την παράλειψη, που τόσο θα στοιχίσει στη χώρα μας. Γιατί, αν όχι τίποτα άλλο, θα υπήρχαν ίσως μερικές προοπτικές για τους τωρινούς άνεργους, και ιδίως τους νέους.

Αυτό που δεν έκαναν οι κρατικοί προγραμματιστές ή τα κόμματα, το έκανε στο βιβλίο του, το 1988, ένας οικονομολόγος, ο Νίκος Βερναρδάκης¹⁰. Στο βιβλίο του αυτό προσδιορίζει ποια είναι η τεχνολογική και βιομηχανική στρατηγική που πρέπει να ακολουθήσει η ελληνική οικονομία και ποιους κλάδους θα είχε τη δυνατότητα να αναπτύξει

στο πλαίσιο ενός παγκόσμιου καταμερισμού εργασίας, που βρισκόταν αυτή τη στιγμή, κάτω από την επίδραση της κρίσης και της τεράστιας τεχνολογικής επανάστασης, σε πλήρη αναδιάρθρωση. Επιδιώκει με αυτό το βιβλίο, προτείνοντας ατομικά μια στρατηγική ανάπτυξης, τι ανάλογο με αυτό που, κάτω από διαφορετικές συνθήκες και διαφορετικές μεθοδολογικές προϋποθέσεις, είχε προτείνει πριν από σαράντα ακριβώς χρόνια ο Δημ. Μπάτσης στο περίφημο βιβλίο του *Η κρίσιμη βιομηχανία στην Ελλάδα* και που τόσο επηρέασε μια ορισμένη γενιά αριστερή και γενικότερα εκβιομηχανιστική σκέψη. (Θα ήταν από τη την άποψη, ενδιαφέρουσα μια σύγκριση των δύο αυτών βιβλίων λαμβάνοντας υπόψη τόσο την ιστορική πείρα των σαράντα ανηχρόνων που τα χωρίζει όσο και τις ιδεολογικοπολιτικές συνθήκες που προϋπέθετε το μοντέλο του Μπάτση και που το είδαμε να πραγματοποιείται με τις γνωστές πια συνέπειες και τα γνωστά πια αδιέξοδα στις κεντρικά σχεδιασμένες οικονομίες σοβιετικού τύπου.)

Εξετάζοντας την «Ελλάδα του πέμπτου Kondratiev» –για την οποία δεν υπάρχουν μελέτες σχετικές με τις μελλοντικές επιπτώσεις της τεχνολογικής εξέλιξης, που αφθονούν για τις άλλες χώρες– ο Βερναρδάκης εξετάζει τις τάσεις στη μεταποίηση για τους πρωτοπόρους κλάδους για τους ουραγούς, και καταδεικνύει γιατί ο χρόνος δουλεύει σε βάρος της χώρας μας· κάνει, επίσης, δυσοίωνες διαπιστώσεις και για υπηρεσίες, καταδεικνύοντας σε ποιες υπηρεσίες θα έπρεπε να στηρίξουμε. Εξετάζει, επίσης, πώς θα είναι οι εργαζόμενοι του μέλλοντος και οι επιστήμονες ως χρήστες της υψηλής τεχνολογίας, ποιος θα είναι ο εκδημοκρατισμός της εργασίας και των αποφάσεων, ποιος θα είναι ο συμβουλευτικός προς την ιδιωτική πρωτοβουλία ρόλος του κράτους, αν υπάρχει η δυνατότητα να καλύψει ο τριτογενής τομέας τις αδυναμίες του δευτερογενούς, κι αν θα μπορέσει η χώρα μας μέσα σε μια κοινωνία «εισοδηματιών» να μετατρέψει τους άνεργους της σε επιστήμονες-επιχειρηματίες του τριτογενούς τομέα.

Σε μια δημοκρατία αντάξια του ονόματός της, το καίριο αυτό θέμα της στρατηγικής της ανάπτυξης και της κατάλληλης βιομηχανικής πολιτικής θα είχε απασχολήσει τους πολιτικούς, τον Τύπο, τα ΜΜΕ (εκτός από τα αποχαυνωτικά «Μπράβο Ρούλα», «Ciao Αντέννα» και «Fantastico», και κυρίως πέρα από τις ψευτο-αντιπαραθέσεις και ψευτο-συζητήσεις που γίνονται χάρη εντυπωσιασμού). Το βιβλίο του Βερναρδάκη δεν θα ήταν τόσο άγνωστο όσο είναι. Θα είχαμε μια δημοκρατία αντάξια του ονόματός της.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Βλ. κυρίως την εξαιρετική διπλωματική εργασία του Κων/νου Α. Μελαχρονίου, *Αποβιομηχάνιση και Προοπτικές Βιομηχανικής Απασχόλησης στο Πολεμικό Συγκρότημα Βόλου*, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος, Σεπτέμβριος 1994.
2. Μελαχροινός, ό.π., σ. 11.
3. «Έκθεση για το Κοινοτικό Πρόγραμμα Urban».
4. Μελαχροινός, ό.π.
5. Βλ. Παντελής Φλώκας, «Αναπτυξιακή πρόταση για το λιμάνι του Βόλου, Οικονομικός Ταχυδρόμος, 9.2.95.
6. Μελαχροινός, ό.π., σ. 37.
7. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, «Αναπτυξιακή Μελέτη Επαρχίας Αλμυρού», 19 (αδημοσίευτη εργασία).
8. «Έκθεση για το Κοινοτικό Πρόγραμμα Urban», σ. 11.
9. Κατά ειρωνική σύμπτωση το πρώτο βιβλίο του Ανδρέα Παπανδρέου στο ΚΕΠΕ είχε τον τίτλο *Η Στρατηγική Ανάπτυξης της Ελληνικής Οικονομίας*.
10. Νίκος Βερναρδάκης, *Το τραίνο της ανάπτυξης και η Ελλάδα του πέμπτου Kondratiev*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1988.

Το χθες και το σήμερα της βιομηχανίας του Βόλου

της Γεωργίας Γούγα

Το κτιριακό συγκρότημα της Υφαντουργίας Μουρτζούκος Λεβιάθαν όταν πρωτολειτούργησε ως εργοστάσιο «Λεβιάθαν Μουρτζούκου, Σιγάρα, Λεβή και Σας».

Είναι γνωστή η σημασία που έχει ο κλάδος της βιομηχανίας για την ολοκληρωμένη οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας. Ιδιαίτερα για το Βόλο η βιομηχανία σήμαινε πάρα πολλά από την αρχή της ελεύθερης υπαρξής του. Σήμερα, και μετά ισχυρές ταλαντεύσεις –μετά την περίοδο του μεσοπολέμου που νησε μία έντονη κρίση και τη δεκαετία του 1960 κατά την οποία ξέ μία αναθέρμανση με εκτός Βόλου (ως επί το πλείστον) κεφάλαια, η βιομηχανία της περιοχής βρίσκεται ακόμη σε βαθιά κρίση, το έρασμα της οποίας δεν φαίνεται στο βάθος του τούνελ.

Τα ενδογενή προβλήματα της ελληνικής βιομηχανίας

Και αλήθεια ότι η ελληνική βιομηχανία διέρχεται κρίση και μάλιστα το φαινόμενο αυτό δεν παρατηρήθηκε χτες. Υπάρχει κρίση, η οποία εκφράζεται με την πτώση της παραγωγής, τη μείωση των εξαγωγών, τη στασιμότητα των επενδύσεων και την αύξηση της ανεργίας. Η ελληνική βιομηχανία κατά την εικοσαετία 1960-1980, οπότε ριξε και την ουσιαστική της ανάπτυξη, είχε πετύχει αρκετά πράγματα. Συγκεκριμένα, είχε ζήτηση στην εγχώρια αγορά και έκανε αρκετές εξαγωγές. Είχε επιτύχει ευνοϊκούς όρους για τις εξαγωγές και μερομίσθια παρέμεναν σε χαμηλά επίπεδα. Δεν κατάφερε όμως να διευρύνει την παραγωγική της βάση. Οι στρατηγικοί της τομείς γνώρισαν καμία ουσιαστική ανάπτυξη (βαριά βιομηχανία, χημική βιομηχανία, μεταλλουργία κ.λπ.). Ο πιο σημαντικός κλάδος από ψηφύ ούγκου ήταν από το 1964 και μέχρι το 1980 η βιομηχανία επε-

ξεργασίας, δηλαδή η μεταποιητική, της οποίας το ακαθάριστο εθνικό προϊόν το 1980 υπολογίζεται σε 361 δισεκατομμύρια δραχμές¹. Φυσικά υπάρχει στα χρόνια αυτά και μια στροφή προς τη βαριά βιομηχανία, η οποία όμως δεν πετυχαίνει να βγάλει την ελληνική βιομηχανία από την κρίση της και να την κάνει ανταγωνιστική. Αξίζει να αναφέρουμε ότι πρόκειται κυρίως για βιομηχανίες οι οποίες ασχολούνται με τη συναρμολόγηση μηχανών και όχι με την παραγωγή τους ή με την παραγωγή άλλων εργαλείων.

Όσον αφορά τους απασχολούμενους στον δευτερογενή τομέα, από την αρχή της δεκαετίας του 1960 και ως το τέλος της επόμενης, αυξήθηκαν από 343.000 σε 671.496 εργαζομένους². Βέβαια οι ρυθμοί της αύξησης αυτής ήταν πιο μειωμένοι μετά το 1974, οπότε προηγήθηκε η οικονομική κρίση.

Ένα βασικό πρόβλημα της ελληνικής βιομηχανίας είναι η πολύ χαμηλή συμμετοχή της στο ΑΕΠ (η οποία είναι γύρω στο 21%, τουλάχιστον στις αρχές της δεκαετίας του 1980, ποσοστό που είναι χαμηλότερο ακόμα κι απ' αυτό χωρών με εξίσου χαμηλό ή και χαμηλότερο επίπεδο ανάπτυξης, όπως η Ισπανία, η Πορτογαλία ή η Αργεντινή). Όσον αφορά τις εξαγωγές μας, κατά το μεγαλύτερο μέρος τους αποτελούνται από συναρμολογημένες στη χώρα μας μηχανές και όχι προϊόντα (74% συνολικών βιομηχανικών εξαγωγών) ελαφράς βιοτεχνίας και βιομηχανίας (κλωστοϋφαντουργικά, φαρμακευτικά, τσιμέντα, αλουμίνια, τρόφιμα κ.λπ.)³.

Βόλος

Σήμερα στην πόλη του Βόλου, μολονότι τα εμπορικά καταστήματα είναι αρκετά (2.446) σε σχέση με τις βιομηχανίες (87)⁴, είναι εντού-

Γεωργία Γούγα είναι κοινωνιολόγος.

τοίς φανερό ότι η οικονομική ανάπτυξη της περιοχής βασίζεται στη μεταποίηση.

Ο Βόλος από την αρχή της ύπαρξής του θεωρείται κέντρο εμπορίου και βιομηχανίας. Στο γεγονός αυτό βέβαια συνετέλεσε και η ύπαρξη και λειτουργία από πολύ νωρίς του λιμανιού του, το οποίο επικοινωνούσε με τα περισσότερα λιμάνια του εξωτερικού μεταφέροντας υφάντα, καπνά, σιτάρι.

Συγκεκριμένα το λιμάνι άρχισε να διαμορφώνεται αμέσως μετά την απελευθέρωση της Θεσσαλίας το 1881. Οι κυριότεροι λόγοι της ανάπτυξης είναι το λιμάνι, τα αγροτικά προϊόντα του Πηλίου και του Θεσσαλικού κάμπου που προσφέρονται για μεταποίηση και εξαγωγές, η δημιουργία τραπεζών που αντικατέστησαν τους τοκογλύφους και η στροφή ορισμένων κοτσαμπάσηδων και τσιφλικάδων στη βιομηχανία⁵. Βέβαια, μετά τον Β' παγκόσμιο πόλεμο και ενώ πια ο Βόλος έχει καθιερωθεί ως ένα από τα σημαντικότερα βιομηχανικά κέντρα της χώρας, το λιμάνι περνάει σε δεύτερη μοίρα λόγω της ανάπτυξης των χερσαίων μεταφορών με φορτηγά αυτοκίνητα.

Μετά την απελευθέρωση της Θεσσαλίας το 1881 και μολονότι πριν ο Βόλος δεν είχε αναπτύξει τη μεταποιητική του λειτουργία, λόγω της ύπαρξης του λιμανιού και της ανάπτυξης του σιδηροδρομικού δικτύου, υπήρξε πόλος έλξης κεφαλαίων τα οποία επενδύθηκαν στον βιομηχανικό τομέα. Παράλληλα υπήρξε και η απαιτούμενη προσφορά εργατικών χεριών, ιδιαίτερα μάλιστα μετά την έλευση των προσφύγων της μικρασιατικής καταστροφής. Φυσικό επακόλουθο ήταν βέβαια και η ανάπτυξη ενός από τα πιο αξιόλογα εργατικά κινήματα στην πόλη (όπου ιδρύθηκε μάλιστα το πρώτο Εργατικό Κέντρο της χώρας το 1908).

Γύρω στο 1900, οι βιομηχανίες που υπήρχαν στον Βόλο ήταν η **σιδηροβιομηχανία Σταματόπουλου**, που ιδρύθηκε το 1883, μια αλευροποιία, μια μακαρονοποιία, ένα αρτοποιείο, ένα καρφοβελονοποιείο και τρία ατμοκίνητα μηχανουργεία τα οποία κατασκεύαζαν γεωργικά μηχανήματα και εργαλεία. Ακόμη καταγράφονται τρία βυρσοδεψεία, μεταξουργείο στα Λεχώνια και ελαιουργείο στις Μηλίες, το οποίο εξάγει και πυρηνέλαιο με θειούχο άνθρακα⁶.

Ας πάρουμε όμως τον κάθε βιομηχανικό τομέα ξεχωριστά.

Μεταξουργεία

Μετά την απελευθέρωση της Θεσσαλίας, ο Βόλος δεν ήταν παρά μια ασήμαντη πολίχνη. Η πρώτη μορφή μεταποιητικής δραστηριότητας ήταν η σηροτροφία, η οποία αναπτύχθηκε κυρίως στο Πήλιο και ιδιαίτερα στη Ζαγορά και την Τσαγκαράδα. Πρόκειται για μετάξι πολύ καλής ποιότητας, το οποίο εξαγόταν μάλιστα σε μεγάλο μέρος του τότε ανεπτυγμένου κόσμου (Γένοβα, Λιβόρνο, Μιλάνο, αλλά και Σερβία, Βουλγαρία και Μολδοβλαχία), γεγονός που αποδεικνύεται και από τις αναφορές ξένων συγγραφέων αλλά και από τους «Δημητρείς», το Γρηγόριο Κωνσταντά και τον Δανιήλ Φιλιππίδη. Οι μουριές θεωρούνταν περιουσιακό στοιχείο και ήταν πράγματι πηγή πλούτου για τους κατοίκους των περιοχών όπου ευδοκιμούσαν. Το πρώτο συστηματοποιημένο μεταξουργείο, το οποίο θα μπορούσε να ονομαστεί και «εργοστάσιο», ιδρύθηκε στα Λεχώνια. Το ξεκίνησε ο Σκωτσέζος Μπούρελ και το διηύθυνε στη συνέχεια ο σημαντικός τοπικός πολιτικός παράγων Νικόλαος Κοκοσλής. Το «εργοστάσιο» αυτό απασχολούσε περίπου διακόσιες εργάτριες. Στη συνέχεια πέρασε στα χέρια του Ιωαννίδη και, αργότερα, στο Δημήτριο Κουτούπη, με το όνομα του οποίου έγινε και ευρύτερα γνωστό. Ο τελευταίος κατασκεύασε και νέο κτίριο

και το εφοδίασε με σύγχρονα μηχανήματα, αλλά πραγματοποιήθηκαν και εξαγωγές υφασμάτων⁷.

Στο Βόλο υπήρχε και ένα χειροκίνητο εργοστάσιο μεταξωτού οποίου ανήκε στους Ν. και Δ. Χρυσοχοϊδή και σταμάτησε να λειτουργεί το 1934. Το πιο αξιόλογο όμως εργοστάσιο μεταξιδιού στη Θεσσαλία από τα σημαντικότερα στην Ελλάδα ήταν αυτό του Γεωργίου Κανασιού Εκμετζόγλου, το οποίο ιδρύθηκε το 1924⁸.

Βυρσοδεψία

Η βυρσοδεψία ανθούσε με πολλές βιοτεχνίες στην Μακρινιτσίδα, οι οποίες αντιμετώπισαν πρόβλημα ανταγωνισμού μετά την προσάρτηση της Θεσσαλίας στο ελληνικό κράτος. Το πρώτο βυρσοδεψείο με προσάρτηση ιδρύθηκε στον Άγιο Ονούφριο το 1925 από τους Φούς Λερωμένους. Παράλληλα λειτουργούσαν στο Βόλο τέσσερις μηχανίες βυρσοδεψίας, των Τριβελά και αδελφών Τσιμωνίδη, των Παπακωνσταντίνου και Α. Ταμβάκη, του Π. Ψωμά και του Α. Χοναστασιού. Το 1965 είχαν μείνει στο Βόλο μόνο δύο βυρσοδεψεία, Κάρπα και του Χατζηναστασιού⁹.

Μεταλλουργία

Ός την απελευθέρωση της Θεσσαλίας, υπήρχε ανεπτυγμένη δραστηριότητα της εξόρυξης των μετάλλων που υπάρχουν στο Βόλο (χαλκού, σιδήρου, κασσίτερου, ασημιού κ.λπ.) ιδιαίτερα στη Ζήνη, όπου υπήρχε ανάλογο εργοστάσιο και τα γύρω χωριά όπως το Α. η Μακρυερράχη, το Πουρί, ο Κισσός κ.λπ.¹⁰.

Χαλβαδοποιία

Η χαλβαδοποιία ήταν ένας άλλος βιομηχανικός τομέας ο οποίος θησε στην πόλη. Η πρώτη ήταν αυτή του Τσούγκου που ιδρύθηκε το 1841 επ' ονόματι «*Η Θεσσαλία*». Στο γνωστό μας σήμερα τετράγωνο 2ας Νοεμβρίου-Βασσάνη-Μικρασιατών-Κρίτσκη, εγκαταστάθηκε το 1910. Ο Παπαγιαννόπουλος ίδρυσε κι αυτός χαλβαδοποιείο το 1910 και μάλιστα κοντά στο προαναφερθέν τετράγωνο. Επίσης υπήρχε ένα τρίτο χαλβαδοποιείο, αυτό των αδελφών Γκέσκου¹¹.

Σιδηροβιομηχανίες

Η πρώτη σιδηροβιομηχανία του Βόλου όπως αναφέραμε παραπάνω ήταν αυτή του Σταματόπουλου. Η βιομηχανία αυτή το 1890 κατασκεύασε το πρώτο σιδερένιο άροτρο στην Ελλάδα. Ο ίδιος Μελέτιος Σταματόπουλος το 1904 κατασκευάζει στην Πορταριά εργοστάσιο ηλεκτροφωτισμού. Ακόμη, υπήρξε διευθυντής των μεταλλείων του Λαίου. Την επιχείρηση κληρονόμησε το πρώτο από τα 13 παιδιά του, ο Κωνσταντίνος. Το 1926 η βιομηχανία δεν είχε πια μέλλον οριστικό τέλος ήρθε το 1965.

Μια άλλη σπουδαία σιδηροβιομηχανία ήταν το γνωστό μηχανουργείο «*Η Σφύρα*», των Κ. Γκλαβάνη και Μ. Καζάζη. Ιδιαίτερη επιτυχία στην κατασκευή αρότρων. Το 1933 το εργοστάσιο έγινε και βιομηχανία, ενώ το 1935 εγκατέστησε και το πρώτο στην Ελλάδα χυτήριο χάλυβα. Το εργοστάσιο ήταν μοιρασμένο σε τρία κτίρια, εκ των οποίων κατά την κατοχή τα δύο λεηλατήθηκαν από τους Ιταλούς. Μετά τον πόλεμο, έκανε αρκετές εξαγωγές γεωργικών μηχανημάτων στην Ελλάδα, οι οποίες σταμάτησαν το 1952 όταν η βιομηχανία αυτή απασχολούσε διακόσιους τριάντα εργάτες - γρήγορα όμως κι αυτή έκλεισε.

Άλλες αξιομνημόνευτες σιδηροβιομηχανίες ήταν το σιδηροβιομηχανικό Μπελέση και το μηχανουργείο του Γ. Ροδίτη. Ακόμη υπήρχε κι

μακαρονοποιείο Παπασταύρου, Κουμουνδούρου και Σία και το 1900¹².

Καπνοβιομηχανίες

Η ίδρυση της καπνοβιομηχανίας, ξεχώριζε το εργοστάσιο του Μα-
Το 1910, στη βιοτεχνική μέχρι τότε δραστηριότητα της κατα-
σκευής σιγαρέττων, εισήλθε καπνοκοπτική μηχανή αγγλικής κατα-
σκευής. Τα επόμενα χρόνια αγοράστηκαν νέες μηχανές, όπως η σιγα-
ρή και άλλες, καθώς και οι κυτιοποιητικές και οι λιθογραφι-
εγκαταστάσεις στο κέντρο της πόλης. Η κατανάλωση παρου-
σίαζε άνοδο. Στο ξενίθ της η βιομηχανία αυτή βρέθηκε το 1947,
είχε την πρώτη θέση ανάμεσα στις ελληνικές με προσωπικό
μα και κατανάλωση διακόσιες χιλιάδες κιλά το μήνα. Οι σει-
ς του 1955 σήμαναν την αρχή της κρίσης. Το 1960 νοικιάσθηκε στη
ιστική Ένωση Καπνοπαραγωγών Ελλάδος, πέρασε από πολ-
τεύσεις και τελικά την ανέλαβε η ΕΤΒΑ. Έκλεισε οριστικά
Άλλες καπνοβιομηχανίες που μπορούν να αναφερθούν είναι
των Καρακίτη και Σκοτεινιώτη¹³.

Φωταέριο

Ήταν από τις πρώτες πόλεις της Ελλάδας που φωτίστηκε με
αέριο (το 1895). Το Φωταέριο Βόλου ήταν ιδιοκτησία του Σπυρί-
δου Παπαγεωργίου. Το 1911 άρχισε η λειτουργία της Ηλεκτρικής Εταιρεί-
ας Βόλου¹⁴.

Ποτοποιία

Ο Βόλος υπήρξε αξιόλογη ποτοποιία. Το 1893 ιδρύθηκε η βιομηχα-
νία του Κ. Τραχανά¹⁵.

Βιομηχανίες υφασμάτων

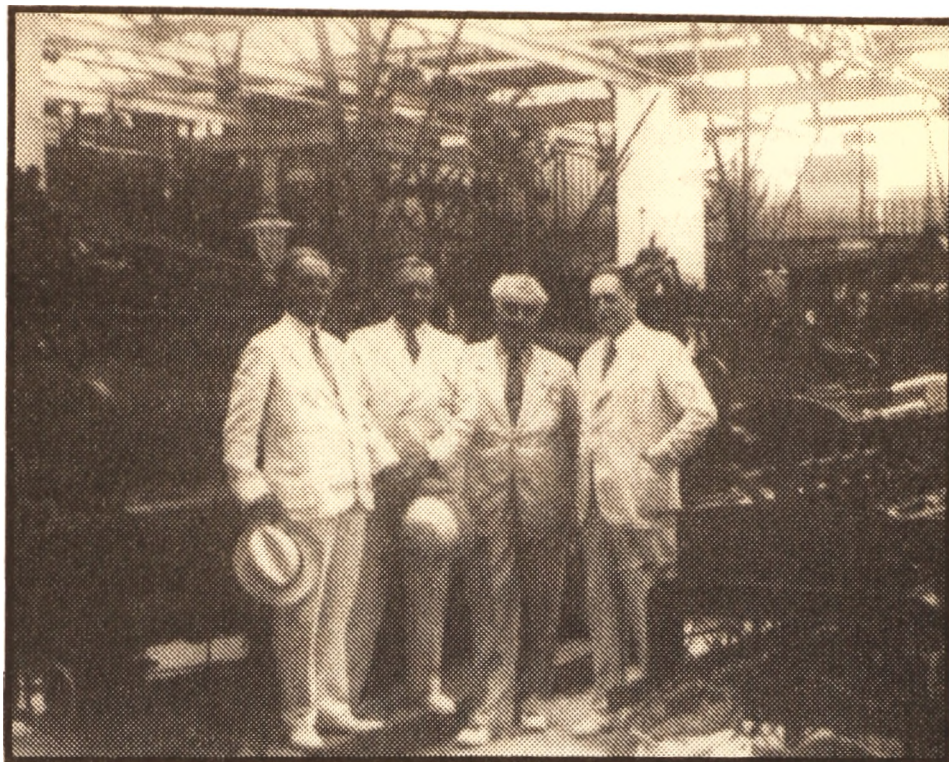
Βιομηχανικές βιομηχανίες που ξεχώρισαν στο βιομηχανικό στερέ-
μα του Βόλου στις αρχές του 20ού αιώνα ήταν τα εργοστάσια υφα-
ντουργίας του Παπαγεωργίου και του Μουρτζούκου. Επίσης αναφέρου-
νται εργοστάσια υφασμάτων του Θ. Τσιμπλούλη, Αχιλλ. Αναγνώστου
και Αναγνώστου¹⁶.

Αλευροβιομηχανίες

Ένας κλάδος ο οποίος αναπτύχθηκε στο Βόλο ήταν η αλευρο-
βιομηχανία, με κύριους εκπροσώπους τους αδελφούς Λούλη, βιομηχα-
νία και σήμερα κατέχει ξεχωριστή θέση ανάμεσα σε όσες
βιομηχανίες στην περιοχή, τους Καπουρνιώτη και Παντή και τους αδελ-
φούς Λαβάνη¹⁷.

Το Επιμελητήριο Βόλου

Υπάρχουν τα εργοστάσια μακαρονοποιίας των Σκαρίμβα,
Μη και Παπαϊωάννου, δύο ταπητουργεία των Οικονομίδου και
Λαβάνη, δύο ζαχαρόπηκτων των αδελφών Παπαγεωργίου και
Εταιρισμού Λεωνίων καθώς και εργοστάσιο οινοπνευματο-
γίας Θεσσαλικής Οινοπνευματικής Εταιρείας. Επίσης, στον κλά-
δο της αλευροβιομηχανίας δεσπόζει η βιομηχανία των Ν. και Σ. Τσαλαπάτα.
Η κατάσταση σε γενικές γραμμές το 1934 που συντάσσει τη
έκθεση το Επιμελητήριο Βόλου, όπου αναφέρεται ότι σε γενι-
κές όλες οι προαναφερθείσες βιομηχανίες πήγαιναν πολύ κα-
θέτως στην παραγωγή τους, πλην των μακαρονοποιείων και
τοδεψίας όπου υπήρχε υπερπαραγωγή. Δεν έχει ενσκήψει δη-

Ένα τμήμα από το εσωτερικό εργοστασίου, όπου ο Άνσελμος Μουρτζούκος (δεξιά) φωτογραφίζεται με επισκέπτες.

λαδή ακόμη η κρίση.

Το Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο Βόλου, άρχισε να λει-
τουργεί στις 14 Απριλίου 1919 στην οδό Αργοναυτών, όπου και είχε την
έδρα του ως το 1940, ενώ το Επαγγελματικό και Βιοτεχνικό Επιμελητή-
ριο Βόλου ιδρύθηκε το 1935. Το 1945 ιδρύθηκε και αντίστοιχο της Λά-
ρισας, οπότε το πρώτο περιελάμβανε μόνο το Νομό Μαγνησίας. Από
τα πρώτα χρόνια της λειτουργίας του συνέβαλε ουσιαστικά στη λύση
πολλών προβλημάτων της πόλης¹⁸. Φρόντιζε, π.χ., για την επέκταση και
διαπλάτυνση του σιδηροδρομικού δικτύου τόσο προς την Καλαμπάκα
όσο και προς τη Λάρισα και την Κοζάνη, για την ψήφιση νόμων σχετι-
κών με την ελευθερία της εργασίας και για την ίδρυση τραπεζών (μέσω
της συμμετοχής του σε πανελλήνια συνέδριο ήδη από το 1919). Μερι-
μνούσε για την κατασκευή των αποθηκών του τελωνείου, την αποκατά-
σταση των προσφύγων που ήρθαν στο Βόλο μετά τη μικρασιατική κα-
ταστροφή, βοήθησε στην οργάνωση της πυροσβεστικής υπηρεσίας και
συμμετείχε στην πρώτη Διεθνή Έκθεση της Θεσσαλονίκης το 1926.
Αντιμετώπισε πολλές εποχές κρίσεων όπως τη διεθνή κρίση των αρχών
της δεκαετίας του 1930 και τα περιοριστικά μέτρα που επιβλήθηκαν
στις εισαγωγές. Προώθησε, επίσης, την ιδέα κατασκευής αεροδρομίου
στο νομό¹⁹.

Ως το 1920 οι βιομηχανικές μονάδες (μεγαλύτερες θεωρούνταν οι συ-
δηροβιομηχανίες Σταματόπουλου και Γκλαβάνη-Καζάζη) αυξάνονται
σημαντικά. Ιδρύονται έτσι οι κλωστοϋφαντουργικές μονάδες των Πα-
παγεωργίου και Μουρτζούκου. Αναπτύσσονται οι καπνοβιομηχανίες
με κορυφαία του Ματσάγγου, οι αλευροβιομηχανίες, κεραμοποιίες,
μακαρονοποιίες, χαλβαδοποιίες, κεραμοποιίες και εγκαθίσταται η με-
γάλη τσιμεντοβιομηχανία της ΑΓΕΤ²⁰.

Η διαρκής άνθηση αναχαιτίστηκε σταδιακά από την έναρξη του Β'
παγκοσμίου πολέμου. Τα χρόνια της κατοχής ήταν πολύ δύσκολα. Οι
μόνοι κλάδοι που κράτούσαν τη θέση τους ήταν η μεταξουργία, η χαλ-
βαδοποιία, η βιομηχανία κατασκευής μηχανών εσωτερικής καύσης και
η τσιμεντοβιομηχανία «Όλυμπος».

Μετά τον πόλεμο, όπως είναι φυσικό, το κύριο ζήτημα που είχαν να
αντιμετωπίσουν οι βιομηχανίες του Βόλου, όπως και ολόκληρης της

χώρας, ήταν η εξεύρεση πρώτων υλών και η δημιουργία της υποδομής των μεταφορών. Στο τέλος της δεκαετίας του 1940, ο Βόλος ειδικά δεν μασιζείται μόνο από τις δυσκολίες που παρουσιάζει η γενική ανασυγκρότηση της χώρας αλλά έχει και μια πολύ κακή τύχη: τους σεισμούς (του 1955). Οι βιομηχανίες πλήττονται έντονα. Τα αίτια της παρακμής μπορούν να εντοπιστούν στον οικογενειακό χαρακτήρα των επιχειρήσεων αυτών, στις πολιτικές ανακατατάξεις των εποχών, στην έλλειψη ουσιαστικής κρατικής στήριξης, στην αδυναμία των τοπικών φορέων να προσαρμοστούν στις νέες απαιτήσεις των ήδη υπαρχόντων, αλλά και των νέων τομέων που ξεπρόβαλλαν (οικοδομικά υλικά κ.λπ.).

Άρχισαν έτσι κάποιες δειλές προσπάθειες ανασυγκρότησης, η κρίση όμως φαίνεται ότι ήταν πολύ δύσκολο να ξεπεραστεί πια. Το 1965 ιδρύθηκε η βιομηχανική περιοχή του Βόλου. Το έτος αυτό υπήρξε γενικότερη άνθηση, εφόσον ιδρύθηκαν και ορισμένες μεγάλες μονάδες όπως η «Βαμβακουργία Βόλου», η «Βιομηχανία Βάμβακος», η «Mulder International» (βιομηχανία υφασμάτων και ετοιμών ενδυμάτων), η «Ροδίτης και Φύρερ» (βιομηχανία μηχανών ντήζελ) και οι «Μεταλλικαί Κατασκευαί Ελλάδος». Την επόμενη χρονιά ιδρύονται η «Ρελλέ Τέρτσι-Σωτηρίου Ελλάς» που κατασκεύαζε ηλεκτρονόμους, η «Βιομηχανία Ενδυμάτων Βόλου», τα «Ψυγεία Κορμπέτη» στις Μηλίες και το λατομείο των Ν. Δότσου, Ε. Βακρατσά και Μ. Φραγκάκη. Συνολικά, την εποχή για την οποία μιλάμε, υπήρχαν εγκατεστημένες εκατόν έξι βιομηχανίες στο Βόλο και τη γύρω περιοχή.

Το 1960 το Επιμελητήριο Βόλου εγκαθίσταται σε ιδιόκτητο κτίριο, στην σημερινή οδό Δημητριάδος, όπου στεγάζεται ως σήμερα. Στη συνέχεια, αντικειμενικός σκοπός του Επιμελητηρίου και γενικότερα του βιομηχανικού κόσμου της περιοχής είναι η δημιουργία βιομηχανικής περιοχής. Η λύση αυτή ήταν και η ιδανική για την αποσυμφόρηση του πολεοδομικού συγκροτήματος, το οποίο και φιλοξενούσε το μεγαλύτερο μέρος των υπαρχουσών βιομηχανιών. Έτσι, το Μάιο του 1968, δημιουργήθηκε η βιομηχανική περιοχή του Βόλου, με το ΦΕΚ 250 τ. Β/23.05.1968, η οποία είχε έκταση 2.436 στρέμματα. Αργότερα, το 1977, με το ΦΕΚ τ. Δ/01.11.1977, προστέθηκαν άλλα 360 στρέμματα. Το 1972 είχε διευρυνθεί η βιομηχανική περιοχή και προς το Βελεστίνο με το ΦΕΚ 1139 τ. Β/30.12.1972. Στη βιομηχανική περιοχή το Δεκέμβριο του 1969 εγκαθίσταται έτσι η εταιρεία «Κυλινδρόμυλοι Λούλη Α.Ε.» και ακολουθούν το 1970 οι εταιρείες «Ρουσμένης», «SHELMAN», «Συρματόσχοινα Λεβεντέρης Α.Ε.», «Χρυσοχού», «Ψυγεία Μπισακού ΕΠΕ» κ.ά.

Απασχόληση

Τη δεκαετία του 1960 η βιομηχανία στον Βόλο εμφάνιζε σαφή άνοδο ενώ αυξήθηκε σημαντικά και η απασχόληση στον τομέα αυτό (αύξηση κατά 18,9% με ανοδική πορεία). Κατά την επόμενη δεκαετία και ως το 1984 στο Βόλο εγκαταστάθηκαν άλλες 35 βιομηχανικές επιχειρήσεις. Συνολικά οι βιομηχανίες ανέρχονταν σε περίπου 2.500 με υψηλή συγκέντρωση. Από τους περίπου 18.000 απασχολούμενους, εκατό περίπου μονάδες απασχολούσαν τους 12.000. Έτσι ο Βόλος είχε μεγάλη δυναμικότητα στον βιομηχανικό τομέα και τοποθετούνταν στα μεγαλύτερα βιομηχανικά κέντρα της χώρας. Συγκέντρωνε μάλιστα μεγάλο ποσοστό από τις λίγες μονάδες της βαριάς βιομηχανίας που υπήρχαν στην Ελλάδα. Οι προοπτικές περαιτέρω ανάπτυξης δεν εξέλιπαν και σ' αυτό συνέβαλε η δημιουργία του λιμανιού, σοβαρός παράγων για την αύξηση των εξαγωγών των βιομηχανικών προϊόντων που παράγονταν στην ευρύτερη περιοχή του νομού.

Από το 1970, όμως, άρχισε σαφής φθίνουσα πορεία. Οι θέσεις εργασίας όλο και μειώνονταν με αποτέλεσμα το 1984 να φτάσουμε σε μείο ποσοστό 93,7% της συνολικής μείωσης των θέσεων εργασίας όλη τη χώρα να προέρχεται από το Νομό Μαγνησίας. Ιδιαίτερα τη τελευταία πενταετία, πολλές βιομηχανίες έχουν κλείσει - η «Hellas», το «Κλωστήριο Παπαγεωργίου», τα «Χυτήρια Βόλου», η «ΑΓΡΕΞ», η βιομηχανία ηλεκτρικών συσκευών «Μέλισσα», η «ταλλουργική Χάλυψ Α.Ε.», η «Πειραιϊκή-Πατραϊκή», η κλωστοντουργία «Βάντο ΑΒΕΕ» ή η βιομηχανία τσιμέντου «Μαλικέντζ». Αποτέλεσμα: η απώλεια περισσότερων από 2.500 θέσεις εργασίας.

Η σημερινή κατάσταση δεν είναι καθόλου ευοίωνη. Ιδιαίτερα το 1988-1992, τεράστια κρίση έπληξε τη μεταλλουργία (έκλεισε όπως προαναφέρθηκε, η «Μεταλλουργική Χάλυψ Α.Ε.» -εκκρεμ επαναλειτουργία της- και η «Βιομηχανία Μεταλλουργίας και Τεχνικών Έργων»). Ακόμα επλήγη ο τομέας των μεταλλοκατασκευών με κλείσιμο της «ΜΕΤΚΑ» («Μεταλλικές Κατασκευές Ελλάδας Α.Ε.» της «ΣΤΑΛΚΟ Α.Β.Ε.Ε.» και των «Ελληνικών Σιδηρογραμάτων».

Το πιθανολογούμενο οριστικό κλείσιμο της «Βαμβακουργίας» αφήνει μια ακόμα απειλή για την τοπική οικονομία.

Συμπερασματικά

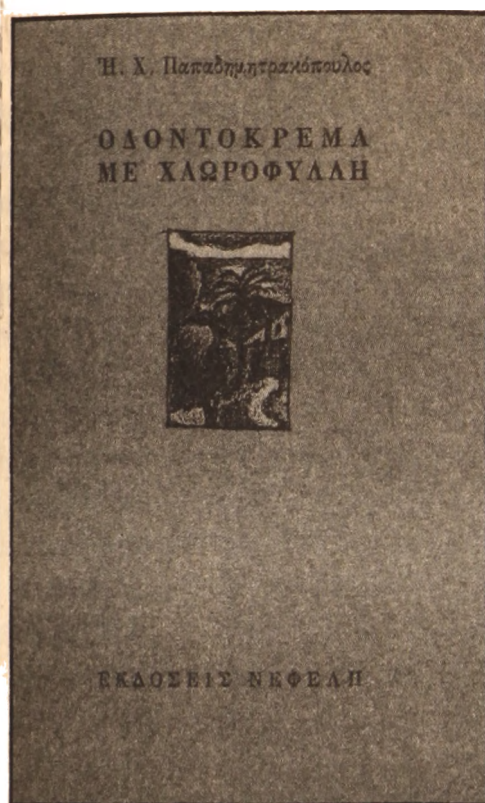
Στις σημερινές συνθήκες το φαινόμενο που παρατηρείται στην περιοχή του Βόλου παρουσιάζεται σε όλες σχεδόν τις τοπικές κοινωνίες οποίες ζουν τα αποτελέσματα των μεταβολών που συμβαίνουν σε πολιτικό, οικονομικό ή κοινωνικό επίπεδο σε κέντρα μακριά απ' αυτές, όπως θα μπορούσε να παρατηρήσει κανείς, μπορεί μεν να λειτουργήσει στην περιοχή του Βόλου περισσότερες βιομηχανίες από άλλες πόλ- όμοιου μεγέθους της χώρας, το γεγονός αυτό όμως δεν μπορεί να κρύψει το πρόβλημα της έντονης αποβιομηχάνισης της περιοχής και ανυπαρξίας μέτρων και προοπτικών για την αναθέρμανση του κλάδ που είναι ίσως ο μόνος που μπορεί να ενισχύσει ουσιαστικά και αφασιστικά την τοπική οικονομία - και συνεπώς την ανάπτυξη.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

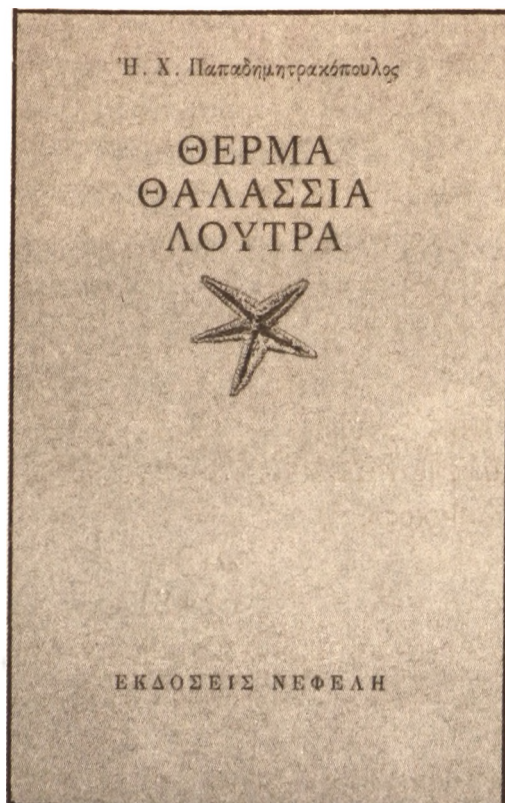
1. Η ΕΟΚ και τα προβλήματα της ελληνικής βιομηχανίας, Δημοκρατική Πανεπιστημιακή Κίνηση, Gutenberg, Αθήνα 1984, σσ. 58-59.
2. Στο ίδιο, σσ. 60-62.
3. Στο ίδιο, σσ. 63-64.
4. Ν.Κολιού, «Βιομηχανία και Εμπόριο», Η Καθημερινή, Βόλος, Τόποι και πρόσωπα Ιανουαρίου 1994, σσ. 32-33.
5. Δ.Πιτσιώρης, «Η Βιομηχανία του Βόλου από το 1881 μέχρι σήμερα», Αντί, 1986, σσ. 37.
6. Στο ίδιο, σσ. 32-33.
7. Η βιομηχανία του Βόλου-Σύντομες αναφορές στο χτες και το σήμερα, επιμ. Νίτσα Κουλού, Δημοτικό Κέντρο Ιστορικών Ερευνών τεκμηρίωσης αρχείων και εκθεμάτων. Βόλο 1993, σσ. 12-14.
8. Στο ίδιο, σσ. 12-14.
9. Στο ίδιο, σσ. 14-18.
10. Στο ίδιο, σσ. 17-18.
11. Στο ίδιο, σσ. 21-23.
12. Στο ίδιο, σσ. 23-26.
13. Στο ίδιο, σσ. 26-28.
14. Στο ίδιο, σσ. 28-29.
15. Στο ίδιο, σ. 29.
16. Στο ίδιο, σ. 30.
17. Στο ίδιο, σ. 30.
18. Ιστορία του Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Βόλου, 1919-1993, έκδο Δήμου Βόλου, 1993, σσ. 1-3.
19. Στο ίδιο, σσ. 4-7.
20. Η βιομηχανία του Βόλου-Σύντομες αναφορές στο χτες και το σήμερα, επιμ. Νίτσα Κολιού, Δημοτικό Κέντρο Ιστορικών Ερευνών τεκμηρίωσης αρχείων και εκθεμάτων. Βόλο 1993, σ. 30.

Σύγχρονη ελληνική πεζογραφία

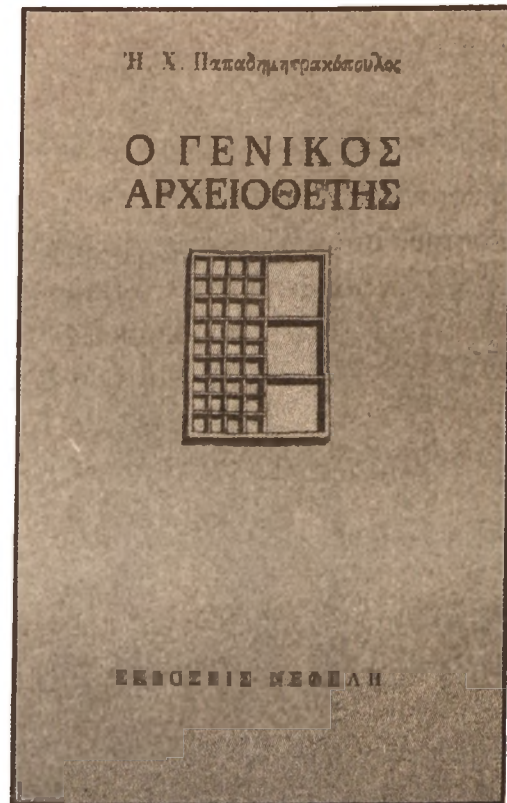
Η. Χ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΟΔΟΝΤΟΚΡΕΜΑ
ΜΕ ΧΛΩΡΟΦΥΛΛΗ

ΘΕΡΜΑ
ΘΑΛΑΣΣΙΑ
ΛΟΥΤΡΑ

Ο ΓΕΝΙΚΟΣ
ΑΡΧΕΙΟΘΕΤΗΣ

«Αυτό λοιπόν τό λαμπρό σύνολο βρίσκεται τώρα μπροστά μας στους
τρεῖς ὁμοιόσχημους, ὁμοιότυπους καί, φυσικά, ἐξαιρετικά
καλαίσθητους μικρούς τόμους, πού φιλοτέχνησε τό καλλιτεχνικό
μεράκι τοῦ πρόωρα χαμένου Φίλιππου Βλάχου... Ἀπό τήν ἄλλη
πλευρά, τήν οὐσιαστική, ὅλα, καί τά 35 πεζογραφήματα τοῦ Η.Χ.Π.,
διατηροῦν τήν αἰσθητική αὐτοτέλειά τους — διαφορετικό τό κάθε
κείμενο ἀπό τά ὑπόλοιπα, ἀνεπανάληπτο, σέ ἄλλο τόνο ἢ σέ ἄλλη
ἀπόχρωση τόνου, μέ ἄλλη διάθεση ἢ σέ παραλλαγή μιᾶς διάθεσης,
μέ διάφορες τεχνικές γραφῆς, μέ διάφορα ἀπροσδόκητα εὐρήματα, μέ
θεματικές ἐναλλαγές, μέ διαφορετική θερμοκρασία στή συγκίνηση
κ.ο.κ...»

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΟΤΖΙΑΣ (1990)

«Ἡ πρόσφατη ἐπανεκδόση (μέ μεγάλη τυπογραφική φροντίδα) τῶν
δύο συλλογῶν διηγημάτων του, θά καθιερώσει τόν
Παπαδημητρακόπουλο σέ ἕνα εὐρύτερο ἀναγνωστικό κοινό, ὡς ἕναν
ἀπό τοὺς σπουδαιότερους Ἑλληνες συγγραφεῖς, τό ἔργο τοῦ ὁποῖου
θυμίζει ζωγράφους τοῦ μελαγχολικοῦ καί τοῦ ἐφήμερου, σάν τόν
Πῆτερ Ἀλτενμπεργκ καί τόν Ἀντον Τσέχωφ, μέ μιά
μελοδραματική ἐνίοτε πινελιά ὅπως ἐκείνη τοῦ Τζαίμς Θάρμπερ...»

JOHN TAYLOR (1986)

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

...προωθοῦν τό ἐλληνικό βιβλίο

ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 6. ΑΘΗΝΑ 106 80. ΤΗΛ.: 3607744

Μερικές σκέψεις...

του Ε. Σταυρινού

Το μηχανουργείο «Σφύρα», σήμερα νεκρό εργοστάσιο, σε φωτογραφία του 1901.

Θεωρείται δεδομένο πως η βιομηχανική ανάπτυξη σε μια χώρα αντανακλά, έστω και σχετικά, το επίπεδο του εθνικού της πλούτου.

Λέμε “σχετικά”, γιατί η ορθολογική αυτή αρχή της ανάπτυξης πολλές φορές παραβιάζεται και αυτό συνδέεται με τη σχέση κέντρου – περιφέρειας σε παγκόσμιο επίπεδο. Η χώρα μας, κλασική τέτοια περίπτωση, μπορούμε να πούμε ότι διακρίνεται από:

- χαμηλό τεχνολογικό επίπεδο,
- μεταβατική ή εργασιοβόρα τεχνολογία,
- χαλαρή κλαδική και διακλαδική εξειδίκευση,
- εισαγωγές πρώτων υλών,
- μικρό βαθμό καθετοποίησης,
- χαμηλή συμμετοχή στον διεθνή καταμερισμό εργασίας,

Σε μια εποχή, λοιπόν, όπου η επιστήμη μετατρέπεται σταθερά σε άμεση παραγωγική δύναμη, σε αυτή την εποχή η εκβιομηχάνιση στη χώρα δεν έχει πραγματοποιηθεί και αυτή που υπάρχει δεν ξέρουμε σε ποιο βαθμό είναι βιώσιμη.

Δεν είναι τυχαία, λοιπόν, όλα τα φαινόμενα που παρατηρούνται την τελευταία επταετία στον Νομό Μαγνησίας, φαινόμενα που προσδιορίζουν αυτή την περίοδο ως περίοδο έντονης αποβιομηχάνισης του νομού. Τι να πρωτοθυμηθεί κανείς: «ΕΛΣΙ», «Π.Π», «Μεταλλουργική Χάλυψ», «Βαμβακουργιά» κ.λπ.;

Ο Ε. Σταυρινός είναι ηλεκτρολόγος-μηχανολόγος, πρόεδρος του ΤΕΕ - Μαγνησίας.

Είναι αλήθεια ότι η βιομηχανία λειτουργεί με τους αμείλικτους νόμους της αγοράς: Όταν αντιμετωπίζει πραγματικό πρόβλημα, τα περιθώρια παρέμβασης είναι στενά. Οι εποχές που η «προστασία» προβαλλόταν ως απαίτηση έχουν περάσει. Άλλωστε, οι διαθέσεις της κυβέρνησης σε αυτό το θέμα έχουν φανεί καθαρά.

Ωστόσο, η διαπίστωση της γενικής κρίσης που υπάρχει, αφού η Μαγνησία δεν είναι ο μοναδικός νομός που αποβιομηχανοποιείται, δεν είναι αυτό καθ' εαυτό το πρόβλημα, αλλά οι μηχανισμοί μέσω των οποίων θα πραγματοποιηθεί η έξοδος από αυτήν. Χωρίς αμφιβολία ο εκσυγχρονισμός της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας, αλλά και το κόστος του εκσυγχρονισμού και οι διαδικασίες που εξασφαλίζουν τη μεγαλύτερη κοινωνική συναίνεση είναι τα μείζονα προβλήματα.

Για τη βιομηχανία, τελικά, υπάρχουν πλήθος ζητημάτων που απαιτούν καθαρές και νέες απαντήσεις. Θέλουμε πράγματι τη βιομηχανική ανάπτυξη της χώρας; Κατά την άποψή μας, η θετική απάντηση της ελληνικής κοινωνίας στο ερώτημα αυτό δεν είναι καθόλου αυτονόητη.

Αντίθετα, όλα δείχνουν ότι γύρω από τις υπηρεσίες (και ιδιαίτερα τον τουρισμό) συγκροτείται ένα μοντέλο ανάπτυξης με ό,τι αυτό συνεπάγεται. Δηλαδή: Άνθηση της παραοικονομίας και της κερδοσκοπίας, ανάλωση του φυσικού και κοινωνικού μας κεφαλαίου, ρύπανση του φυσικού αλλά και του κοινωνικού περιβάλλοντος.

Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι μόνο στην Ελλάδα, απ' όλες τις χώρες της Ευρώπης, η μισθωτή εργασία δεν ξεπερνά το 50% του συνόλου και ότι οι μισθωτοί στην κατεξοχήν βιομηχανία (απασχόληση πά-

ω από 30 άτομα/μονάδα) κυμαίνεται μόλις στο 10% του συνόλου. Το συμπέρασμα—όσο κι αν αυτό προκαλεί θλίψη—είναι ότι στο βαθμό που η αποδοτικότητα των κεφαλαίων είναι πολλαπλάσια στο χώρο της παραοικονομίας, τα μεγάλα ζητήματα της παραγωγικότητας και των βιομηχανικών επενδύσεων θα περνούν σε δεύτερη μοίρα.

Χρειαζόμαστε, είναι αλήθεια, μεγάλες μονάδες ικανές να δραστηριοποιηθούν σε «παρθένα» για την ελληνική πραγματικότητα πεδία. Όμως, η μικρή και αποκεντρωμένη επιχείρηση, απολύτως σύγχρονη υστέρηση και με πλήρη προσπέλαση στις διεθνείς αγορές και τις απαιτήσεις του, αποτελεί πραγματικότητα και η νέα αυτή πραγματικότητα ισιάζει να είναι πιο «φιλική» για τα ελληνικά δεδομένα. Προϋποθέτει, εντούτοις, ριζικές ανακατατάξεις στο επίπεδο του θεσμικού πλαισίου και όχι μόνο.

Παράλληλα, πρέπει να υπενθυμίσουμε ότι οι γενικές πολιτικές κινήτρων που ακολουθήθηκαν τα τελευταία χρόνια δεν απέδωσαν το επιθυμητό αποτέλεσμα σε ό,τι αφορά τις επενδύσεις. Οι πολιτικές αυτές εκφυλίζονται γρήγορα σε μηχανισμό μεταφοράς εισοδημάτων. Χρειαζόμαστε:

- πολύ πιο εξειδικευμένη πολιτική σε κλαδικό επίπεδο,
- κανόνες του παχνιδιού σαφείς, διαφανείς και μεγάλης διάρκειας,
- εκσυγχρονισμό του φορολογικού και τραπεζικού μας συστήματος,
- αλλαγή του θεσμικού πλαισίου για τη βιομηχανία, ώστε να ανταποκρίνεται στις σημερινές ανάγκες της χώρας.

Ειδικότερα για τον Νομό Μαγνησίας θα λέγαμε:

- Να επιταχυνθούν οι διαδικασίες αλλαγής ιδιοκτησιακού καθεστώτος της «Μεταλλουργικής Χάλυψ» με τη διασφάλιση λειτουργίας του εργοστασίου.

- Η φάση υλοποίησης του Τεχνολογικού Πάρκου Βόλου μόλις άρχισε. Απαιτούνται σταθερά και πολύ προσεκτικά βήματα ώστε πραγματικά το Τεχνολογικό Πάρκο να ανταποκριθεί στις σημερινές απαιτήσεις, θέτοντας τις προϋποθέσεις για την αυριανή ανάπτυξη.

- Η πρόσφατη ένταξη του Νομού Μαγνησίας σ' ένα πρόγραμμα υποστήριξης, από το υπουργείο Βιομηχανίας, νομών που τελούν σε συνθήκες αποβιομηχάνισης, μόνο θετική μπορεί να χαρακτηριστεί. Απομένει να δούμε συγκεκριμένα αυτό το πρόγραμμα.

- Ολοκλήρωση των έργων υποδομής της βιομηχανικής περιοχής Βόλου.

- Δημιουργία άτυπου οργάνου, το οποίο θα γνωμοδοτεί σε θέματα αναπτυξιακού ενδιαφέροντος.

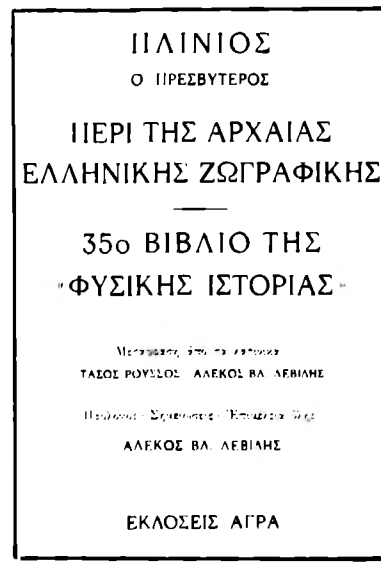
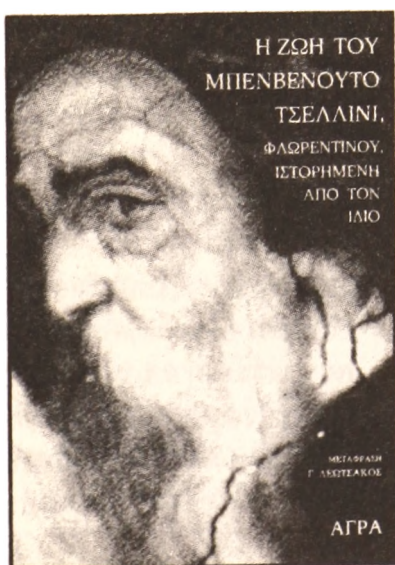
- Μεγέθυνση του ποσοστού συμμετοχής του παραγωγικού δυναμικού στις κρατικές προμήθειες.

- Διερεύνηση της βιωσιμότητας μονάδων που έχουν παύσει να λειτουργούν και που μπορούν να προσελκύσουν υψηλό επενδυτικό ενδιαφέρον (π.χ. «Ελληνικά Σιδηροκράματα»).

Τέλος, δεν θα ήταν περιττή η αναφορά μας στον Κώδικα Πτωχευτικού Δικαίου. Πιστεύουμε ότι πρέπει να ενεργοποιηθεί η επιτροπή του άρθρου 48 του Ν. 1892/90 για τη σύνταξη του Κώδικα Πτωχευτικού Δικαίου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ 1979 - 1994

Οι απαρχές του συνδικαλισμού στον Βόλο

της Νίτσας Κολιού

«Προλετάριοι Θεσσαλοί, αργατιά του Βόλου, γεια σου! Με αδερφική χαρά σου χαιρετώ το ξύπνημα. Το σάλπισμά σου σήμανε διάνα πρωινή στο κοιμισμένο στρατόπεδο. Μα σαν ν' ακούω ένα ανατάρασμα απ' άκρη σ' άκρη στην ελληνική χώρα. Ο ραγιάς ανασείνεται, σηκώνει το κεφάλι του, συντάζεται για ένα μεγάλο αγώνα. Γεια σου, αργατιά του Βόλου, που του σάλπισες το εγερτήριο πρώτη, που του έρριξες την πρώτη κραυγή για τον κοινωνικό λευτερωμό του, ύψωσες τη σημαία της ισότητας, της αδελφότητας και της δικαιοσύνης, κελάδησες τ' αυγινό τραγούδι της καινούργιας εποχής που αρχινάει και στην Ελλάδα. Γεια σου, βολιώτικη αργατιά, ότι συ άνοιξες το δρόμο, που θα οδηγήσει τον ελληνικό λαό στον αληθινό εκπολιτισμό του. Προλετάριοι της Θεσσαλίας, αργατιά του Βόλου, σεις πρώτοι ρίξατε αντρικά το μέγα κήρυγμα στη ρωμοσύνη, σεις πρώτοι, νέοι έντιμοι κ' ευγενικοί του "Εργάτη" χαράζετε το δρόμο που θα φέρη την Ελλάδα πάλε στον πολιτισμό».

Πέτρος Βασιλικός, 9.2.1908

Ο γνωστός λογοτέχνης **Κώστας Χατζόπουλος** υπέγραφε το παραπάνω κείμενο με το ψευδώνυμο Πέτρος Βασιλικός και είχε απευθύνει τον αγωνιστικό χαιρετισμό από το Βερολίνο προς την πρωτοποριακή εφημερίδα του Βόλου *Εργάτης*, όπου και δημοσιεύθηκε στις 9 Φεβρουαρίου 1908.

Ο *Εργάτης* ήταν όργανο του Πανεργατικού Συνδέσμου Βόλου «Η Αδελφότης» (πρόεδρος ο δικηγόρος **Κώστας Ζάχος** και γενικός γραμματέας ο δημοσιογράφος **Κώστας Νταϊφάς**), που ιδρύθηκε στις 9 Δεκεμβρίου 1907 και μέσα σε είκοσι μέρες αριθμούσε 873 μέλη από τα 23 «ισνάφια». Πρώτο φύλλο στις 23 Δεκεμβρίου 1907 με ολοσέλιδο κύριο άρθρο, υπό τον τίτλο «Ανέτειλε το φως». Είχε πράγματι ανατείλει φως στον Βόλο των αρχών του 20ού αιώνα, τότε που η οικονομική ακμή της καινούργιας σχετικά πόλης, η εμπορική και βιομηχανική της ανάπτυξη, έφερε ως αντίρροπο ένα πρωτοπόρο και ρωμαλέο εργατικό κίνημα. Αναπόφευκτες πλέον οι διαφοροποιήσεις στα κοινωνικά στρώματα, οι ταξικές συγκρούσεις και οι οξύτητες. Από την πάλη ξεπήδησαν προοδευτικές ιδέες, και χάρη στη συμμετοχή κάποιων ξεχωριστών στοιχείων, διανοουμένων κυρίως, παρόμοιες ιδέες απλώνονται και σ' άλλους τομείς. Παράλληλα με το συνδικαλιστικό ριζοβολεί και αναπτύσσεται το σοσιαλιστικό κίνημα και η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση με το πείραμα του δημοτικισμού στο Ανώτερο Παρθεναγωγείο Βόλου, υπό τον μεγάλο παιδαγωγό **Αλέξανδρο Δελμούζο**. Ασκούσε επιπλέον ο Βόλος επίδραση επί της θεσσαλικής ενδοχώρας: κάθε άλλο παρά αμέτοχος ήταν στις διενέξεις ανάμεσα σε τσιφλικάδες και κολλίγους, δραματιζοντας σπουδαίο ρόλο στην αφύπνιση των σκλάβων της γης και στην επίλυση του Αγροτικού Ζητήματος.

Η Νίτσα Κολιού είναι δημοσιογράφος και μέλος του Δημοτικού Κέντρου Ιστορικών Ερευνών, Τεκμηρίωσης Αρχείων και Εκθεμάτων.

Στην πρώτη δεκαετία μετά την απελευθέρωση και την προσά της Θεσσαλίας στο ελληνικό κράτος δεν υπήρχε αξιόλογο εργατικό κίνημα στον Βόλο. Ελάχιστα τα περιστατικά συνδικαλιστικών αγώνων. Ακόμη και στην πρώτη απεργία, στις 4 Δεκεμβρίου 1881, με συμμετοχή τριακοσίων περίπου εργατών, πρωτοστατούσαν μη ντόπιοι εργάτες που δούλευαν στην κατασκευή σιδηροδρομικής γραμμής από τον Βόλο προς τη Λάρισα.

Το πρώτο σωματείο ιδρύεται στον Βόλο το καλοκαίρι του 1888 με τίτλο «Εργατικός Σύλλογος», για να ακολουθήσουν το 1894 ο Σύλλογος εμποροϋπαλλήλων Βόλου, το 1895 ο Δημοδιδασκαλικός Σύλλογος Θεσσαλίας με έδρα τον Βόλο, το 1900 ο Σύνδεσμος τυπογράφων Βόλου, ο Σύλλογος ασβεστοχριστών και μερικά άλλα σωματεία μικτά, εργοϋπαλλήλων και εργοδοτών, ώσπου φθάνουμε στο 1901 με την ίδρυση πλέον σημαντικού σωματείου, του σωματείου καπνεργατών, που αποτελεί αργότερα τον βασικό πυρήνα για την ίδρυση Εργατικού Κέντρου. Ο Βόλος, σοβαρό επιλιμένο κέντρο, είχε προσελκύσει τι διαφέρον καπνεμπόρων και καπνοβιομηχανών και είχε καταστεί από τα μεγαλύτερα κέντρα επεξεργασίας καπνού με ζωηρό καπνεμπόρικό στοιχείο που έμελλε να διακριθεί σε έντονους και επαναστατικούς αγώνες. Μετά το σωματείο καπνεργατών ακολούθησε η ίδρυση άλλων σωματείων με γοργό ρυθμό, ώσπου στο τέλος του 1907 ιδρύεται ο Πανεργατικός Σύνδεσμος με βασικά στελέχη διανοουμένους και με τη κυρίαρχη εκδήλωση την έκδοση της εβδομαδιαίας εφημερίδας *Εργάτης*.

Στις στήλες της εφημερίδας θα δημοσιευθούν πολλά άρθρα ανέναντι του πνεύματος, εμπνευστικά έως εκρηκτικά, όπως του **Κ. Χατζόπουλου**, του **Αλ. Δελμούζου**, του **Δ. Ταγκόπουλου**, του **Πλάτωνα Δελμούζου**, του **Ρήγα Γκόλφη**, του **Δημήτρη Σαράτση**. Επίσης άρθρα σοσιαλιστών, μεταφρασμένα από μέλη της Κοινωνιολογικής Εταιρείας Αθηνών. Για τον *Εργάτη* τα μέλη αυτά (**Αλ. Παπαναστασίου**, **Κ. Τριανταφυλλόπουλος**, **Θρ. Πετμεζάς**, **Θ. Κουτούπης**, **Π. Αβαντινός**) ήταν συνεργάτες και πολύτιμοι φίλοι. Συνεργάτες ήταν ο καθηγητής Πανεπιστημίου **Ν. Χατζηδάκης**, ο συγγραφέας *Κοινωνικού Ζητήματος* **Γ. Σκληρός**, ο δικηγόρος των Πατρών **Γ. Μορίκης**, ενώ τακτικός συντάκτης ήταν ο βολιώτης δημοσιογράφος **Τάσος Οικονομάκης**, μετέπειτα διευθυντής της εφημερίδας *Η Θεσσαλία*. Αίτερα αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι στον *Εργάτη* δημοσιεύθηκαν συνέχειες, από 5ης Μαΐου 1908, η Κοινωνιστική Προκήρυξη (*Κομμουνιστικό Μανιφέστο*), γραμμένη από τους **Μαρξ** και **Ένγκελς** και μεταφρασμένη από τον Πέτρο Βασιλικό (**Κ. Χατζόπουλο**). Ήταν η πρώτη μετάφραση σε ελληνική γλώσσα για ελληνική εφημερίδα.

Και για να συνεχίσουμε με μερικές ακόμη πρωτιές, θα σημειώσω ότι η πρώτη διαδήλωση διαμαρτυρίας έγινε στον Βόλο στις 6 Νοεμβρίου 1908.

Ο ΕΡΓΑΤΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ
ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ
ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΩΝ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ ΤΟΥ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΥ ΛΑΟΥ

Διερμηνεύον τὰς ἀρχὰς καὶ τὸ πρόγραμμα τοῦ «Εργατικοῦ Κέντρου Βόλου»

ΧΡΟΝΟΣ Β'. Περίοδος Γ'. Ἀριθ. 41 5 Το Ἔτος πρὶν τὴν μὲν τὴν ἑξῆς ἑορταστέον, ἔτι ἀπὸ ἀρχῆς (Σελυμάς) 5 ΠΟΛΟΣ, 43 Νοεμβρίου 1909

22 για το νομοσχέδιο περί
ωλίου καπνού. Το νομο-
είχε φέρει στη Βουλή η
νηση Δηλιγιάννη και το
ήριζαν και οι τοπικοί

ονικοί» βουλευτές. Είχαν όμως αντίρρηση οι καπνεργάτες, οι
πώλες και οι καπνέμποροι, θεωρώντας το νομοσχέδιο καταστρε-
για την καπνεργασία. Έτσι όλοι μαζί οι θιγόμενοι συγκεντρώθη-
την πλατεία Στρατώνος (Ρήγα Φεραίου σήμερα) και κατευθύνθη-
το επαρχείο για να επιδώσουν αναφορά διαμαρτυρίας. Δεν κρα-
ν πλακάτ ούτε φώναζαν συνθήματα. «Εβάδιζον όλοι οι δυστυχείς
εβασμένο το κεφάλι σαν να παρακολουθούσαν νεκρό», κατά τη
πογραφική περιγραφή της εποχής.

χρόνια αργότερα, συγκεκριμένα στις 7 Αυγούστου 1894, έγινε
λο είδος συλλαλητηρίου στην πλατεία της εκκλησίας του Αγίου
άου, στο οποίο πήραν μέρος και γυναίκες. Κάποιοι θεσσαλοί
τήμονες, Χριστιανοί και Οθωμανοί (υπήρχαν και μετά την προ-
ση στο ελληνικό κράτος μερικοί Τούρκοι τσιφλικάδες) πρόβα-
ίτημα για αύξηση του φόρου στο εισαγόμενο σιτάρι. Οι φτωχοί
αλωτές προέβλεπαν ότι η ικανοποίηση του αιτήματος θα είχε ως
ίλουθο και την ανατίμηση του ψωμιού, γι' αυτό και ξεσηκώθηκαν.
εσά τους και γυναίκες, οι οποίες «τόσον ήσαν ωργισμένοι, ώστε
αν γοερώς κραυγάζουσai κατά των διελθόντων μελών της Επιτρο-
κ. Τοπάλη και των Οθωμανών».

α ακόμη συλλαλητήριο, περισσότερο οργανωμένο και μαχητικό,
χαρακτηρίστηκε πρωτοφανές για την πόλη, έγινε στις 7 Μαΐου
την πλατεία Ελευθερίας. Ήταν εναντίον της ανεργίας και της οι-
μικής κρίσης, που είχε εκδηλωθεί τότε παρά την αλματώδη πρόο-
την προηγούμενη εικοσαετία. Το συλλαλητήριο άρχισε με κωδω-
υσιές των εκκλησιών και μετά τις ομιλίες και την έγκριση ψηφί-
ς συνεχίστηκε με διαδήλωση. Το πλήθος κατευθύνθηκε στη Νο-
α και μετά στη Δημαρχία. Ο δήμαρχος Ν. Γεωργιάδης βγήκε
ξώστη και προσπάθησε να καθησυχάσει τους διαδηλωτές, απο-
τας την κρίση στην επί τετραετία αφορία του Πηλίου και υποσχό-
να λάβει μέτρα.

ως το καζάνι των διεκδικήσεων είχε πλέον αρχίσει να βράζει, τα
ικά σωματεία πληθύνονταν και στο τέλος του επόμενου χρόνου
) ιδρύθηκε, όπως είδαμε, ο Πανεργατικός Σύνδεσμος «Η Αδελ-
», με άμεση έκδοση δημοσιογραφικού οργάνου, της εβδομαδιαί-
ημερίδας *Ο Εργάτης*. Ο Πανεργατικός Σύνδεσμος ήταν ένα είδος
τικού κέντρου, αλλά το πραγματικό Εργατικό Κέντρο, το οποίο
και το πρώτο της χώρας και πέρασε στην ιστορία του ελληνικού
καλισμού, δημιουργήθηκε ένα χρόνο αργότερα, στα τέλη του
Τα εγκαίνια του Εργατικού Κέντρου Βόλου έγιναν στις 14 Δε-
ρίου 1908 και στο επόμενο φύλλο του *Εργάτη* (Σάββατο 20 Δεκεμ-
1908) περιγράφηκαν λεπτομερειακά και λυρικά. Η αρχή της πε-
φής:

ρα γλυκειά και απαλή. Ο ουρανός ελαφρά συννεφιασμένος. Ο χει-
ς άφησε τη βαριά και βουρλωμένη φορεσιά του και χαμογελούσε
η επίσημο και ωραίο της μέρας εκείνης κατά την οποίαν οι σκόρ-
ργατικές τάξεις άφιναν κατά μέρος την αδράνεια, την απογοήτευ-
η δειλία, και όλο χαρά δίναν τα χέρια τους αδελφικά, με την από-
να εργασθούν όσοι μπορούνε και όπως μπορούν για την καλυτέ-
η της θέσεώς των. Η περασμένη Κυριακή αλησμόνητη θα μείνη για
ργατικές τάξεις. Η θέλησις και ο συνασπισμός κατορθώσαν το
αυτό έργο. Η επιμονή και η ακούραστη ενέργεια θα το δυναμώ-
Κι όπως τα περασμένα χρόνια σε μια έρημη ακρογιαλιά του Πα-

γασητικού σκαρώθηκε το πρώτο
καράβι, η "Αργώ" και ξεκίνησε
για ν' αποκτήση το χρυσό Δέρας,
έτσι και την περασμένη Κυριακή
στο ίδιο μέρος, στην αγαπητή μας

πόλη, έγινε το πρώτο και ωραίο κατόρθωμα, το να ξυπνήσουν, να ενω-
θούν εργάτες στο ίδιο κέντρο, το οποίον έχει σκοπό να τους μορφώσει
και να τους χειραφετήσει από τη δυστυχία και την κακομοιριά, από τη
σαπίλα και τη διαφθορά, η οποία κατώρθωσε το μικρό μας και ήμερο
κράτος να το μεταμορφώσει σε κόλαση φριχτή».

Η αίθουσα των εγκαινίων είχε ποικίλη και ετερόκλητη διακόσμηση
και οι επισκέπτες σίγουρα εντυπωσιάστηκαν. Είδαν γύρω γύρω στην
ευρύχωρη σάλα της γιορτής αναρτημένες πινακίδες με ρητά και γνωμι-
κά του Ευαγγελίου και σοφών ανθρώπων. Πάνω από την έδρα απεικο-
νιζόταν η μορφή του εθνικού μας ποιητή Δ. Σολωμού, πλαισιωμένη με
τα ασπρογάλανα χρώματα της ελληνικής σημαίας, παραπάνω η μορφή
του ιδρυτή του επιστημονικού σοσιαλισμού Καρλ Μαρξ, πλαισιωμένη
με κόκκινο βελούδο, και παραπάνω ακόμη υπήρχε εικόνα του Ιησού
Χριστού, έργο του ιταλού ζωγράφου Γκουίντο Ρένι. Σε άλλη πλευρά
απεικονιζόταν ο σοσιαλιστής Πλάτων Δρακούλης, ενώ άλλη εικόνα
παρίστανε το θρίαμβο της Ελευθερίας. Εικονίζονταν ακόμη η Δικαιο-
σύνη και σκηνές από τη ζωή των αρχαίων Ελλήνων, ανάμεσα σε προτο-
μές του Ερμή του Πραξιτέλη και της Αφροδίτης της Μήλου. Όλα χώρε-
σαν και συνταιριάστηκαν κατά τα πιστεύω και την αισθητική των οργα-
νωτών.

Το πρώτο Εργατικό Κέντρο στεγάστηκε σε μονοώροφο κτίριο, σε μια
πάροδο της Ερμού, ανάμεσα στις οδούς Καρτάλη και Τοπάλη. Η πάρο-
δος, από οδός Σποράδων μετονομάστηκε το 1988, με απόφαση του δη-
μοτικού συμβουλίου Βόλου, σε οδό Εργατικού Κέντρου, ενώ το παλιό
οίκημα χαρακτηρίστηκε εφέτος από το υπουργείο Πολιτισμού διατη-
ρητέο.

Μια εβδομάδα μετά τα εγκαίνια άρχισε να λειτουργεί Νυκτερινή
Σχολή του Εργατικού Κέντρου, η οποία δεν άργησε να εξελιχθεί σ' ένα
είδος Λαϊκού Πανεπιστημίου με καθημερινά δώρα μαθήματα και με
ενδιαφέρουσες ομιλίες ξεχωριστών επιστημόνων, ανάμεσα στους
οποίους και οι πρωτεργάτες του Ανώτερου Παρθεναγωνείου Αλέξαν-
δρος Δελμούζος και Δημήτρης Σαράτσης. Οργανώνονταν ακόμη γιορ-
τές, θεατρικές παραστάσεις και παρουσιάσεις λογοτεχνικών κειμένων
και ποιημάτων. Μεταξύ άλλων παρουσιάστηκε και το δράμα του Ρήγα
Γκόλφη *Γήταυρος*.

Παράλληλα, το Εργατικό Κέντρο πρωτοστατούσε στους συνδικαλι-
στικούς αγώνες και παραστεκόταν στις απεργιακές κινητοποιήσεις
των διαφόρων σωματείων. Πιο μαχητικός ήταν ο κλάδος των καπνερ-
γατών και μία από τις απεργίες τους, στα τέλη Φεβρουαρίου του 1909,
έμεινε ιστορική. Ήταν τότε που δεν υπήρχε ωράριο εργασίας, οι συν-
θήκες δουλειάς ήταν άθλιες, ενώ το μεροκάματο δεν έφθανε ούτε για
το ψωμί, όπως έλεγαν οι εργάτες. Όταν τα αιτήματα για αύξηση ημε-
ρομισθίων και καθορισμό ωρών εργασίας δεν έγιναν δεκτά, κηρύχθη-
κε απεργία που κράτησε ένα δεκαήμερο. Οι καπναποθήκες, 15-20, νε-
κρώθηκαν, ομάδες καπνεργατών διαδήλωναν κάθε μέρα στους κεντρι-
κούς δρόμους και συγκεντρώνονταν στο Εργατικό Κέντρο, στην πλα-
τεία Ελευθερίας και στην εκκλησία της Αναλήψεως, όπου εκφωνού-
νταν πύρινοι λόγοι. Πιο επεισοδιακή μέρα της απεργίας ήταν η 2α
Μαρτίου 1909. Εξαγριωμένοι απεργοί σπάζουν πόρτες και τζάμια κα-
πναποθηκών που χρησιμοποιούσαν απεργοσπάστες, αστυνομικοί και
στρατιώτες, έφιπποι και πεζοί, επεμβαίνουν και πυροβολούν, αρκετοί
εργάτες τραυματίζονται και όλοι οι άλλοι καταλήγουν ξανά στην εκ-

Πρόσφυγες καπνεργάτες στον Βόλο (φωτ. Ζημέρη 1924, από το Λεύκωμα της Μαρούλας Κλιάφα, Θεσσαλία 1881-1981, Κέδρος).

κλησία της Αναλήψεως, όπου ορκίζονται μπροστά στις εικόνες ότι θα επιμείνουν μέχρι τέλους. Ο σοσιαλιστής Γεώργιος Αλεξανδράκης εκφωνεί εκρηκτικό λόγο:

«Ιδέτε, αδέρφια, πώς echύθη σήμερα το τίμιον αίμα σας.

» Ιδέτε πώς πέντε-δέκα καραγκιόζηδες έστρεψαν τα αισχρά των όπλα κατά των τίμιων εργατών. Αγύρται, λωποδύται, εκβιασται και λησταί, στρατολογηθέντες και ενδυθέντες την ιεράν στολή του στρατιώτου, ήλθον σήμερα και έχυσαν το αίμα σου, λαέ. Εγέρθητι και ζήτησον εκδίκησιν κατά της αδικίας ταύτης».

Καταφθάνουν οι Αρχές (νομάρχης, διευθυντής αστυνομίας, εισαγγελέας και ανακριτής) με ιππύλατο αμάξι και δηλώνουν ότι οι συλληφθέντες θα αφεθούν ελεύθεροι, ενώ ο δήμαρχος Κ. Γκλαβάνης υποσχεται συμπαράσταση προς τους απεργούς.

Τα αιματηρά γεγονότα του Βόλου έγιναν αντικείμενο συζήτησης και στη Βουλή στις 2 Μαρτίου 1909, όπου από κυβερνητικής πλευράς ανακοινώθηκε ότι εστάλη από τη Λάρισα ένας λόχος στρατού για τήρηση της τάξεως και διαψεύστηκε η πληροφορία ότι επρόκειτο για αναρχικό κίνημα. Η ιστορική απεργία, που είχε αρχίσει στις 23 Φεβρουαρίου, έληξε στις 4 Μαρτίου, όμως το ίδιο βράδυ συνελήφθη ο Γ. Αλεξανδράκης, ο οποίος δικάστηκε τον Οκτώβριο του ίδιου χρόνου και αθωώθηκε μαζί με μερικούς εργάτες.

Την ίδια χρονιά (1909), κατά τον εορτασμό της εθνικής επετείου της 25ης Μαρτίου, τα μέλη του Εργατικού Κέντρου συγκεντρώθηκαν στην πλατεία Ελευθερίας, όπου έγιναν ομιλίες υπέρ του σοσιαλισμού και κατά των κομμάτων και των συντεχνιών. Ομιλητές οι δικηγόροι Κ. Ζάχος και Σοφ. Τριανταφυλλίδης, ο οποίος αποκάλυψε και κόκ-

κινο λάβαρο ανάμεσα στις ελληνικές σημαίες. Ο Τριανταφυλλίδης έγραψε αργότερα: «Την 25ην Μαρτίου 1909 ανύψωσα εις Βόλον τη σημαίαν της εργατικής ιδέας και ανέπτυξα εν τη πλατεία της Ελευθερίας ενώπιον πεντακισχιλίων συμπολιτών μου τας θεωρίας του χριστιανικού σοσιαλισμού».

Οι εργάτες είχαν μετάσχει και στην πρωινή δοξολογία της ίδιας μέρας, στον μητροπολιτικό ναό, όπου είχαν προσέλθει στοιχισμένοι και φορώντας κονκάρδες με κορδελίτσες κόκκινες.

Ακόμη μια «κόκκινη» εκδήλωση έγινε στις 20 Σεπτεμβρίου 1909 με συγκέντρωση στο Εργατικό Κέντρο και ομιλητές τους Παν. Αραβαντινό, Θρασ. Πετμεζά και Κ. Τριανταφυλλόπουλο, αντιπρόεδρο και συμβούλους της Κοινωνιολογικής Εταιρείας Αθηνών και υφηγέτες Πανεπιστημίου. Η εφημερίδα Εργάτης υπολόγισε τους συγκεντρωθέντες μπροστά στο κτίριο του Εργατικού Κέντρου, που στεγαζόταν πλέον σε άλλο οίκημα, στην οδό Δημητριάδος, σε 6-7 χιλιάδες, προσθέτοντας: «Ήτο μία αληθινή παλλαϊκή δοξολογία, ήτο μία πραγματική μυσταγωγία, μία σοβαρά και μεγαλοπρεπής εις όγκο συγκέντρωσις». Στη διακόσμηση του οικήματος του Κέντρου κυριαρχούσε το κόκκινο χρώμα:

«Το θέαμα της διακοσμήσεως του καταστήματος του Κέντρου ήτο πρωτοφανές. Ο εξώστης ήτο περιβεβλημένος με κόκκινον ύφασμα και εστολισμένος γύρω με κυανόλευκον πλαίσιον, ενώ επ' αυτού εκυμάτιζεν η σημαία της ελευθερίας, το ερυθρούν δηλ. λάβαρον του Κέντρου και μία Ελληνική σημαία. Όλη κατόπιν η πρόσοψις του οικήματος γεμάτη από πλήθος ερυθρών σημαιών και τα παράθυρα γεμάτα εργά-

δικαιολογημένα συνεπώς ο σύμβουλος της Κοινωνιολογικής Εταιρίας κ. Τριανταφυλλόπουλος, αναχωρώντας την επομένη να επιβεί στην Αθήνα και μετά τις ευχαριστίες προς τους εργάτες, που αν συγκεντρωθεί στην προκυμαία για το κατενόδιο, εξέφρασε ενθουσιασμόν και την κατάπληξίν του διά την κατά πρόοδον του όνος εις τον κόκκινον Βόλον».

Ο Εργατικό Κέντρο Βόλου είχε εκδηλώσει τη συμπαράστασή του στους αγώνες των θεσσαλών αγροτών για την απαλλοτρίωση των φλικιών και είχε οργανώσει συλλαλητήριο στις 6 Φεβρουαρίου 1910. (Ένα μήνα αργότερα έγινε η εξέγερση στο Κιλελέρ.)

Επίσης στις 6 Φεβρουαρίου 1910 είχε έλθει στον Βόλο και μίλησε ο παλιστής Πλάτων Δρακούλης, για τον οποίον το Εργατικό Κέντρο γάνωσε εντυπωσιακή υποδοχή. Το κτίριο είχε στολιστεί με φοινιδική φυτά και άνθη μυγδαλιάς και κατακλύστηκε από εργάτες ως και η οδός Δημητριάδος. Όταν φάνηκε στο λιμάνι το ατμόπλοιο τον Δρακούλη, ξεκίνησε η πομπή της υποδοχής με χιλιάδες εργάτες κατά τετράδες, εκτός των άλλων που ακολουθούσαν. Προηγούνταν η χορωδία του Εργατικού Κέντρου και κατόπιν δύο σημαιοφόροι, κρατώντας ο ένας ερυθρόχρυση σημαία και ο άλλος την κυανόχρη. Ακολουθούσαν οι διοικούντες το Κέντρο και αντιπρόσωποι σωματείων. Ένας σύμβουλος κρατούσε ασημένιο στεφάνι που είχε σφραγιστεί για τον Δρακούλη με κόκκινες ταινίες και κλωνάρι δάφνης. Η Χορωδία άρχισε το εμβατήριο:

Σηκωθήτε, παιδιά, σηκωθήτε. Εμπρός μας.

Απ' τον ύπνο σας ξυπνήστε το βαθύ,

με της νιότης σας, αδέλφια, την τρανή ορμή.

Στη ματόβρεχτη καρδιά μας

ως χαράξουμε βαθιά

τόνον άγιο σύνθημά σας

«Δίκη, Αγάπη και Δουλιά»»

Οι εργάτες, κάπου πέντε χιλιάδες συνολικά, άκουγαν με ενθουσιασμό το εμβατήριο και ακολουθούσαν με ρυθμικό βήμα, ενώ ο κόσμος γαίνε στις πόρτες και στα παράθυρα και παρακολουθούσε έκπληκτος την πρωτοφανή παρέλαση. Στην παραλία περίμεναν κι άλλες χιλιάδες εργατών και άλλων πολιτών, ενώ στο μουράγιο ήταν έτοιμο να σπλεύσει ένα ατμόπλοιο για να υποδεχθεί στα βαθιά το πλοίο στο οποίο επέβαινε ο Δρακούλης. Το ντόπιο ατμόπλοιο, όπου επιβιβάθηκαν τα μέλη της χορωδίας και τα προεδρεία των σωματείων, ξεκίνησε, ακολουθούμενο από τριάντα βάρκες, γεμάτες κι αυτές από εργάτες. Μετά δέκα λεπτά η νηοπομπή πλεύρισε το πλοίο του Δρακούλη, σε μια ατμόσφαιρα πανζουρλισμού, με τα θούρια της χορωδίας, μες συριγμούς των σκαφών και τις ζητωκραυγές του επιβαίνοντος ήθους. Στην παραλία περίμεναν χιλιάδες Βολιώτες τη βάρκα που φέλαβε τον Δρακούλη με τη συνοδεία του, και μετά την αποβίβαση, προσφέρθηκαν από το Εργατικό Κέντρο ανθοδέσμες και το βατιμιο ασημένιο στεφάνι. Υποδοχή Μεσσία...

Ετσι πρωτοποριακά, αγωνιστικά και σοσιαλιστικά, μαζί και γραφιστικά, πορευόταν το Εργατικό Κέντρο ώσπου τα συντηρητικά στοιχεία πόλης με επικεφαλής τον μητροπολίτη Γερμανό και την εφημερίδα Κήρυξ ξεσηκώθηκαν εναντίον του. Το Εργατικό Κέντρο και το άλλοτε Παρθεναγωγείο του Δελμούζου αποτελούσαν για τους κρατούντες το προκλητικό δίδυμο του δημοτικισμού και του ξεθεμελιώματος της Κοινωνίας. Έπρεπε, κατά την αντίληψη τους, να πολεμηθούν με κάθε μέσο. Και πολεμήθηκαν πράγματι άγρια, ώστε έφθαν το 1911 σε κλείσιμο. Στην πολεμική είχαν στρατευθεί και αθηναϊκές εφημερίδες, τις οποίες, όπως και τις ντόπιες αντιδράσεις, προσπαθούσε να αντικρούσει Ο Εργάτης (φύλλο 24ης Απριλίου 1910):

...Ο Αθηναϊκός Τύπος, εξηγορασμένος με τα ματωμένα και ιδρωπο-

τισμένα από το αίμα και τον ιδρώτα των εργατών χρήματα των πλουτοκρατών και τσιφλικάδων, επιτίθεται λαύρος κατά του εργατικού αγώνος εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων. Ο πόλεμος είναι εξ ίσου ταπεινός και άτιμος και εδώ. Διάφοροι σοφολογιώτατοι, επιδιώκοντες ή κατέχοντες δημόσια ή δημοτικά λειτουργήματα, προσεπάθησαν διά δημοσιευμάτων να παραπλανήσουν τον αφυπνιζόμενον εργαζόμενον λαόν. Η έχιδνα συνεμάχησε μετά της αλώπεκος! Αμφότεραι μεταμορφωμένοι εις άκακα αρνία και κρατούντες μίαν εφημερίδα μεταμορφωμένην και αυτήν προσπαθούν να στήσουν εις τον συνασπιζόμενον εργατικόν λαόν ατίμους παγίδας... Οι εργάται είναι ανάγκη να εννοήσουν καλώς ότι ο πόλεμος αυτός είναι το μεγαλύτερο σημάδι της προόδου ακριβώς του αγώνος. Ο πόλεμος εναντίον μας σημαίνει ότι εγίναν ισχυροί».

Μια εκδήλωση του πολέμου ήταν και το συλλαλητήριο που οργανώθηκε στον Βόλο στις 2 Μαΐου 1911 «κατά των μαλλιαρών και υπέρ της εθνικής γλώσσης και της θρησκείας». Ακολούθησαν ανακρίσεις και δικαστικές παραπομπές, με πρώτο κακό επακόλουθο το κλείσιμο του Παρθεναγωγείου. Το γεγονός έγινε και νούμερο στη σατιρική επιθεώρηση «Το Πανόραμα του Βόλου» που παρουσιάστηκε στις 27 Ιουλίου 1911:

Σολ, ρε σολ, λα, ρε. Μας κλείσανε και το σχολειό

ντο, ντο, σι, λα, ντο, σι, σι, σι

γιατί το βρήκανε πως ήταν μαλλιαρό.

Σολ, ρε, σολ, λα, ρε. Μαθαίναμε και κοπτική

Μι, ρε, ντο, ρε, μι, φα, σολ, ρε, σι,

Κηπουρική και γυμναστική!

Γαλλικά με το τσουβάλι

και τραγούδια μαλλιαρά

Σολωμό, Βαλαωρίτη

Και τον κάθε... μασκαρά!!!

Νούμερο στην ίδια επιθεώρηση έγινε και το Εργατικό Κέντρο που άντεχε ακόμη και εξακολουθούσε να λειτουργεί:

Ανοίγω 'γω Καινούργιο Δρόμο μ' ένα Φως,

Μα χίλια δυο εμπόδια μπροστά μου

Μου φέρνει ο εχθρός μου ο κρυφός,

Και μου ματώνει τη μικρή και τρυφερή καρδιά μου.

Εγώ είμαι το Κέντρο τ' αγαθό

Που μόνο την ισότητα γυρεύω

Που μόνον αδελφότητα ποθώ

Και για το δίκιο του φτωχού παντοτεινά δουλεύω!

Ποτέ δεν θα με σκιάξουν οι φωνές

Ούτε κι' η έρευνες που κάνουν στα αρχεία,

Ούτε κι' η επιχορηγήσεις η τρανές

Που... έκοψε αυτή η Δημαρχία!

Θάρθη μια μέρα που πολύ ψηλά

'πο με θα λάμψη η αλήθεια

Κι αυτοί που σήμερα ο θρόνος των κυλά

Θε να ζητήσουν από μένανε βοήθεια!

Όμως τα χίλια δυο εμπόδια έγιναν απειλητικά και καταλυτικά και για το Εργατικό Κέντρο ώσπου οδηγήθηκε και αυτό στο κλείσιμο, μαζί με την εφημερίδα Εργάτης, που από τις 22 Ιουνίου 1911 είχε τον τίτλο Εργάτης-Γεωργός.

Επακόλουθο των διώξεων ήταν η πολύχροτη δίκη των πρωταγωνιστών του Παρθεναγωγείου και του Εργατικού Κέντρου, γνωστή ως «Αθεικά», που έγινε στο Ναύπλιο μεταξύ 16-28 Απριλίου 1914.

Η απόφαση υπήρξε αθωωτική, αλλά μεσολάβησαν χρόνια παγερός απραξίας ώσπου το Εργατικό Κίνημα του Βόλου να ανασυγκροτηθεί και να συνεχίσει την ένδοξη πορεία του.

Δ Ι Α Λ Ο Γ Ο Σ

Β Ι Β Λ Ι Ο Π Ω Λ Ε Ι Ο

ΕΡΜΟΥ 183 (ΣΠΥΡΙΔΗ) • ΒΟΛΟΣ

ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

*Σειρά: Νέα Ελληνική
Γραμματεία*

**ΑΡΧΑΙΟ
ΕΛΛΗΝΙΚΟ
ΠΝΕΥΜΑ**

(Με 576 σελίδες
και 98 εικόνες)

**ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΔΗΜ. Ν. ΠΑΠΑΔΗΜ.**
Ιπποκράτους 8, 106 79
Τηλ.: 36.27.318

Ο Τύπος του Βόλου

Στοιχεία μιας διαχρονικής προσέγγισης του επικοινωνιακού τοπίου

του Ι.Χ. Καμαριανού

Ο επαρχιακός Τύπος στην

Ελλάδα πρωτοεμφανίζεται το 1834. Στο διάστημα

1862-1900 κυκλοφόρησαν 387 επαρχιακές εφημερίδες. Συγκεκρι-

το 1892 κυκλοφορούσαν στη χώρα 131 εφημερίδες, εκ των οποίων οι 75 ήταν

επαρχιακές¹. Το 1927, οι 159 εφημερίδες από τις 261 κυκλοφορούσαν στην περιφέρεια.

Πιο πολύτιμα αστικά κέντρα τα οποία εντοπίζονται ως κέντρα αυτής της εκδοτικής προ-

τερίας είναι η Κέρκυρα, η Καλαμάτα, η Λάρισα, τα Χανιά,

ο Βόλος. Τεχνικά, την περιορισμένη αυτή εκδο-

τική πύλη μπορεί να δικαιολογήσει το ελλιπές επι-

πικοινωνιακό και συγκοινωνιακό δίκτυο που υπήρχε

από 40-50 χρόνια. Την αιτία όμως πρέπει να

αναζητήσουμε πιο συγκεκριμένα σε κοινωνικοπο-

λιτικές διαδικασίες σχηματισμού του εθνικού ιδεολογι-

κού κλίματος, αλλά και στη δόμηση του κομματικού - πελατειακού σχη-

ματισμού. Ακόμη, συχνά η έκδοση εφημερίδας λειτουργούσε για τον εκδότη της ως

προώθηση της πολιτικής του καριέρας².

Η πρώτη εφημερίδα του Βόλου κυκλοφορεί την ημέρα που η πόλη ελευθερώνεται από τους Τούρκους, στις 2 Νο-

εμβρίου 1881³. Η έναρξη του ελεύθερου βίου της πόλης αυτόματα σήμανε και την έναρξη σημαντικών εκδοτικών πρωτο-

βουλιών και προσπαθειών, που βρίσκονταν σε αλληλεπίδραση και αλληλεξάρτηση με τα δρώμενα της πόλης. Η γεωγραφική θέση

του Βόλου αποτελεί την αφετηρία και τον σημαντικότερο από τους παράγοντες που σταδιακά θα δημιουργήσουν το νευραλγικό για

το αστικό κέντρο του Βόλου. Έλληνες καλλιεργητές από χωριά του κάμπου και του Πηλίου συρρέουν στον Βόλο για να βρουν

απασχόληση, ανακατεύονται με Τούρκους που δεν έχουν αποχωρήσει, με εβραϊκό πληθυσμό και με Ευρωπαίους που βρίσκονται στον

Βόλο για εμπορικούς λόγους. Η κατακόρυφη πληθυσμιακή και οικονομική άνθηση που γνώρισε η πόλη, η εκβιομηχάνιση της παρα-

γωγικής της βάσης, το αγροτικό ζήτημα, το αγροτικό και εργατικό κίνημα, οδήγησαν σε κοινωνικές ζυμώσεις με πολιτισμική αντα-

ναγκασμένη στη μορφοποίηση του βίου της πόλης. Σημαντικός χώρος καταγραφής της μορφοποίησης αυτής ήταν ο τοπικός Τύπος.

Η πόλη του Βόλου κυκλοφόρησε από το 1881 έως σήμερα πάνω από 100 εφημερίδες και περιοδικά, ενώ τα ηνία αυτών των προ-

σώπων κράτησαν και κρατούν σημαντικές προσωπικότητες, όπως ο Κ. Ζάχος, ο Σοφ. Τριανταφυλλίδης, ο Τάκης Οικονομάκης, ο

Μέρος και άλλοι.

Οι σελίδες των εφημερίδων αυτών αποτυπώνεται μια πόλη που εξελίσσεται, δυνάμεις που αγωνίζονται, αγώνες εργατών και

εμπόρων, αγώνες πολιτικοί και κοινωνικοί, αγώνες για την παιδεία που χαρακτήρισαν τη χώρα στο σύνολό της. Οι μνήμες αυτές

είναι ιδιαίτερα πολύτιμες για μια πόλη που σεισμοί ταρακούνησαν

τις ρίζες της δικής της μνήμης αλλά και των πολιτών της.

Στον Βόλο οι λόγοι της ίδρυσης των πρώτων εφημερίδων εντο-

πίζονται στη σταδιακή μεταλλαγή της τοπικής κοινωνίας, κατ' ανα-

λογία με τις διαδικασίες στον θεσσαλικό και στον ευρύτερο ελληνι-

κό χώρο. Η βολιώτικη κοινωνία, πριν μπορέσει να αντιμετωπίσει το

εργατικό κίνημα, έπρεπε να αντιμετωπίσει το μετασχηματισμό της παραγωγικής της βάσης σε εργατική⁴. Οι ομάδες διεκδίκησης

εξουσίας ήταν πολλές και οι ζυμώσεις έντονες. Οι ζυμώσεις αυτές σε τοπικό επίπεδο, σε συνδυασμό με την οικονομική άν-

ταξία και το ευρύτερο πολιτικό περιβάλλον, αποτελούν τις βασικές αιτίες του φαινομένου⁵.

ΚΗΡΥΞ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ ΛΑΪΚΗΣ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑΣ

ΙΤΑΦΥΛΛΙΔΟΥ

ΟΛΛΙΓΟΙ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ

ΑΝΘΕΣΣΑΛΙΚΗ

ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ. ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΩΝ ΛΑΪΚΩΝ ΙΔΕΩΝ

Το αγροτικό, το εργατικό ζήτημα και ο Τύπος

Ο ΕΡΓΑΤΙΚΟΣ, ο αγροτικός και ο αστικός Τύπος ήταν τα μέσα με τα οποία οι διαμορφούμενοι αντίστοιχοι χώροι προσδοκούσαν την άλωση των κοινωνικών και πολιτικών δομών της πόλης, την άσκηση εξουσίας, τη διαχείριση των κοινών.

Η εξέλιξη αυτή παρατηρείται και στην Ευρώπη λίγο πριν η βιομηχανική επανάσταση ταχύνει τα βήματά της. Ο εργατικός Τύπος θα συμπορευτεί με τον αστικό στην υποστήριξη του αντι-φεουδαρχικού συστήματος. Η επιθυμία του δημιουργούμενου εργατικού και αγροτικού προλεταριάτου να έχει τα δικά του μέσα έκφρασης συμβαδίζει με την εμφάνιση κινήσεων επαναστατικής αλλαγής. Οι εργατικές εφημερίδες ανθούν. Το κεφάλαιο που χρειαζόταν για το στήσιμο ενός τυπογραφείου δεν ήταν απολύτως απαγορευτικό. Σταδιακά, όμως, η αύξηση της εφημερίδας σήμαινε και την αύξηση του κόστους. Η κρατική φορολογία, η αύξηση των διαφημίσεων, οι ανάγκες εκσυγχρονισμού οδηγούν τον Τύπο στην αγκαλιά των επιχειρηματιών. Σημαντικότερες όμως αιτίες της κάμψης αυτής ήταν η ανάλογη κάμψη του εργατικού κινήματος, η βαθμιαία μικροαστικοποίηση των προλεταριακών στρωμάτων, η ένταξη του χώρου αυτού στη λογική της αγοράς και κυρίως της κατανάλωσης. Και στην πόλη του Βόλου, λοιπόν, οι πρώτες προσπάθειες αφύπνισης του εργατικού δυναμικού της πόλης συμβαδίζουν με την ανάπτυξη των αστικών στρωμάτων, η οποία όντας οικονομικά εύπορη ανδρώνεται. Είναι ακόμη σημαντικό ότι την οργάνωση και την εκπροσώπηση των εργατικών και αγροτικών μαζών αναλαμβάνουν αστοί διανοούμενοι.

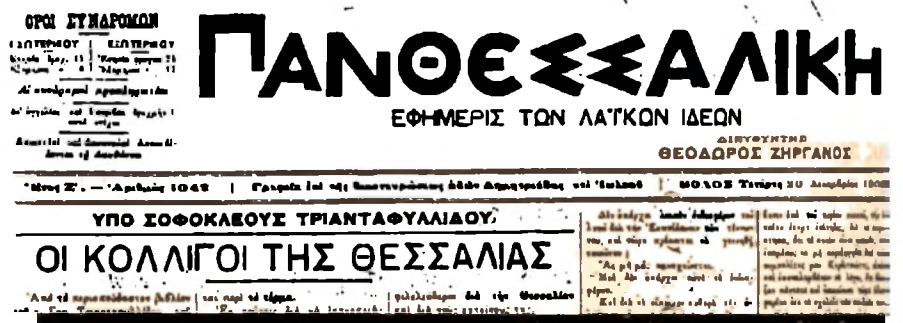
Ο εργατικός και αγροτικός Τύπος της πόλης του Βόλου, όπως συνέβη και στην Ευρώπη κατά την εδραίωση του καπιταλισμού, έχασε τη μάχη. Η ήττα στο χώρο του Τύπου κι εδώ δεν ήταν μόνο ιδεολογική ούτε ήταν ήττα φθοράς ανθρώπινου δυναμικού. Ήταν και οικονομική ήττα. Τα εργατικά και αγροτικά μέσα επικοινωνίας δεν είχαν τις οικονομικές δυνατότητες και τους πόρους να αντέξουν στη σύγκρουση. Σημαντικότερο όμως ρόλο ίσως έπαιξε το γεγονός πως οι γραμμές των αγροτών και των εργατών από τη φύση τους δεν μπορούσαν να βαδίσουν μαζί. Ριζωμένοι με τη γη και την ανάγκη προστασίας της ατομικής τους ιδιοκτησίας, οι αγρότες δεν μπόρεσαν, όπως γράφει ο Γ. Κορδάτος στην *Ιστορία του Αγροτικού Κινήματος στην Ελλάδα*¹, να αποκτήσουν ιδεολογικό περιεχόμενο και σχήμα. Ο Αλ. Μέρος στο αυτοβιογραφικό του σημείωμα υποστηρίζει πως επιδίωξε την πολιτική σύμπραξη αγροτών και εργατών «η οποία ματαιώνεται από την αδιαλλαξία του κομμουνιστικού κόμματος»².

Η Πανθεσσαλική και το αγροτικό κίνημα

Ο αγροτικός χώρος αποδείχτηκε ισχυρή δύναμη πίεσης: η δυναμικότητά του αυτή εκφράστηκε ανάλογα και από τα έντυπα μαζικά επικοινωνιακά μέσα της εποχής.

Η αποχώρηση των Τούρκων το 1881 εγείρει το ζήτημα ιδιοκτησίας της γης, που στον θεσσαλικό χώρο είναι κυρίαρχο. Οι μεγάλοι ιδιοκτήτες οικειοποιούνται τις ιδιοκτησίες που άφησαν οι Τούρκοι φεύγοντας. Αρκετοί καλλιεργητές θα αναγκαστούν να φύγουν και να ενταχθούν στο εργατικό προλεταριάτο. Ένας μεγάλος αριθμός, όμως, άκληρων καλλιεργητών ή μικροϊδιοκτητών έμειναν να παλέψουν για τα δικαιώματά τους στην πατρώα γη. Πολλοί από αυτούς θα βρουν τον υπερασπιστή τους στο πρόσωπο του Σοφοκλή Τριανταφυλλίδη και της εφημερίδας του *Πανθεσσαλική*. Ο Σοφοκλής Τριανταφυλλίδης ήταν δικηγόρος, πολιτευτής των φιλελευθέρων, φλογερός υπερασπιστής των λαϊκών δικαίων και αγωνιστής ενάντια στους τσιφλικάδες. Οι δεσμοί του ξενόφερτου Τρια-

νταφυλλίδη με το χώρο της Θεσσαλίας ξεκινούν από την απόφαση δεκαέξι του χρόνων να αγωνιστεί με τα επαναστατικά σώματα Μπασδέκη και Γαρέφη, με τα οποία αποβιβάζεται στο Πήλιο (Προμηχρυσώντας επανάσταση κατά της τουρκικής κυριαρχίας. Το 1906 εδίδει το *Οι κολλίγοι της Θεσσαλίας*: το 1907 οργανώνει την πρώτη καπιταλική απεργία στη Πλατεία Ελευθερίας. Εκδίδει την *Πανθεσσαλική* Φεβρουάριο του 1900. Σκοπός της εφημερίδας είναι να προσεγγίσει να αγωνιστεί για τα δίκαια των αγωνιζόμενων κολλίγων σε ολόκληρη Θεσσαλία. Ο αριθμός των διακοπών της έκδοσης είναι ανάλογος πολλών δυσκολιών που η έκδοση αντιμετωπίζει. Το 1909 η *Πανθεσσαλική* υποστήριξε το κίνημα στο Γουδί και προέβαλε τις θέσεις όσον αφορά σε ιδεολογικό επίπεδο. Το 1912 η έκδοση της *Πανθεσσαλικής* ομάρτησε. Η προσφορά της, όμως, ήδη είχε αξιολογηθεί ως σημαντική, αφού ο δημόσιος λόγος που διατύπωνε εμπεριείχε τη θεωρητική τη μνησίωση των δικαιωμάτων των κολλίγων.

Ο Εργάτης και το εργατικό κίνημα

Σταθμός για τον εργατικό Τύπο στη χώρα μας θεωρείται η έναρξη έκδοσης της εφημερίδας *Ο Εργάτης*, τέλη του 1907 - αρχές του 1908. Πέββαια από την έκδοση αυτή, που θα διαρκέσει ως τα 1911, το έδαφος χε προετοιμασθεί από την κυκλοφορία πολλών εντύπων που ευνοούν εκφράζουν τις ζυμώσεις αυτές, όπως ο *Ρήγας*, ο *Λαός* κ.ά.

Ο *Εργάτης* δεν ήταν απλό συνδικαλιστικό όργανο του Πανεργατικού Συνδέσμου. Δημοτικισμός και σοσιαλισμός γονιμοποιούνται με τη δυναμική του εργατικού κινήματος. Ο *Εργάτης* εξέφρασε προοδευτικά μηνύματα της εποχής που προέρχονταν από τις μάζες αλλά κι από ρηξικέλευθους θεσμούς, όπως το Ανώτερο Παρθενοναγωγείο Βόλου. Την περίοδο 1908-1909 τακτικός αρχισυντάκτης της εφημερίδας φέρεται ο δημοσιογράφος Τ. Οικονομάκης, μετέπειτα αρχισυντάκτης της εφημερίδας *Θεσσαλία*. Η εφημερίδα γραφόταν στη δημοτική. Το 1908 Ο *Εργάτης* παρουσίασε για πρώτη φορά στην ελληνική *Το Κομμουνιστικό Μανιφέστο* του Κ. Μαρξ και τον διεθνή σοσιαλιστικό ύμνο.

Οι δυνάμεις που εναντιώθηκαν ήταν ισχυρότατες με κατάληξη τη δύναμη που έμεινε γνωστή ως «Αθεϊκά». Τα πυρά όμως δεν προήλθαν μόνο στον αντίθετο χώρο αλλά κι από ομοειδείς ιδεολογικούς χώρους. Η εφημερίδα *Μεταρρυθμίσεις* με δριμύτατες επιστολές καταφερόταν εναντίον του εκδότη του *Εργάτη* Κ. Ζάχου, ανοίγοντας έναν πόλεμο αλληλοκατηγοριών «για ψευτοσοσιαλισμό» και για «πατεernalισμό» σε βάρος του εργατικού κινήματος.

Ο Κήρυξ

Η πολεμική κατά των προσπαθειών του αγροτικού και εργατικού Τύπου ήταν σφοδρή. Πρωταγωνιστικό ρόλο σε αυτή την αντίδραση είχε ο *Κήρυξ*, η εφημερίδα του Δημοσθένη Κούρτοβικ. Ο *Κήρυξ* πρωτοεκδό-

Τα 1907. Συχνά η δυναμική εφημερίδα του Κούρτοβικ στρέφεται στις προοδευτικές κινήσεις που λαμβάνουν χώρα στην πόλη. Επί δείγματι, αντιμάχεται την προοδευτική κίνηση του Παρθεναγωγείου του Εργατικού Κέντρου. Εκφράσεις όπως «Πόλεμος κατά του» ή «Μαλλιαρισμός» δεν απουσίαζαν από τους τίτλους των άρθρων. Συχνά ο ίδιος ο Κούρτοβικ δημιουργούσε προστριβές και δικαστικές διαμάχες με τους εκδότες και τους διευθυντές των άλλων εφημερί-

Η Θεσσαλία

Η πρώτη εφημερίδα του ελεύθερου Βόλου – η πόλη απελευθερώνεται 2 Νοεμβρίου του 1881 – είναι η *Θεσσαλία* των αδελφών Σακελλαρίδων. Χρονικά ακολούθησε η *Φωνή του Λαού* του Α. Καρκαβατσέλου. Ο Ιάκωβος Τσοποτός στο έργο του *Ιστορία του Βόλου*, που δημοσιεύτηκε το 1933, μαρτυρεί: «Ήδη από των παραμονών της εκκένωσης του Βόλου υπό των Τούρκων ήρχισαν εκδιδόμεναι ελληνικά εφημερίδες πρόδρομοι της εγγιζούσης πολυπόθητης ελευθερίας, η μιν *Θεσσαλία* από της 10ης Οκτωβρίου, η δε *Φωνή του Λαού* από της 2ας Νοεμβρίου του 1881.»

Η *Θεσσαλία* των Σακελλαρίδων δεν έχει κοινά με την προσπάθεια του Μπέμπου, την έκδοση της εφημερίδας *Νέα Θεσσαλία* και στη συνέχεια της εφημερίδας *Η Θεσσαλία*. Η πρώτη μέρα της κυκλοφορίας του ήταν η 25η Μαΐου 1898. Ο ιδιοκτήτης και διαχειριστής Ι.Φ. Μπέμπου προειδοποιεί πως *Η Θεσσαλία* είναι η συνέχεια της *Νέας Θεσσαλίας*. Σύντομα τη διεύθυνση και την αρχισυνταξία της εφημερίδας θα πάρει ο Δημοσθένης Ρίζος. Από τον Αύγουστο του 1901 γίνονται σημαντικές αλλαγές. Ο Δημοσθένης Ρίζος γίνεται ιδιοκτήτης της εφημερίδας. Η εφημερίδα, με πολλούς ανταποκριτές και συνεργάτες σε όλη τη χώρα και στο εξωτερικό, καλύπτει ένα ευρύ φάσμα ειδήσεων. Είναι μια χαρακτηριστικό για την οικονομική ζωή της πόλης ότι δημοσιεύεται δελτίο τιμών των νομισμάτων. Πολιτικά, το στίγμα της εφημερίδας του Δημ. Ρίζου δίνεται από άρθρα που υποστηρίζουν κομματικά τον Ελευθέριο Καρτάλη, ενώ κατακρίνουν (στο φύλλο της 11ης Νοεμβρίου του 1901) τον πρωτεργάτη της αγροτικής ιδέας και της *Πανθεσσαλικής*, τον Αλέξανδρο Τριανταφυλλίδη. Τα πυρά είναι ισχυρά και από τις δύο πλευρές. Ο Τριανταφυλλίδης θα κατηγορήσει τον Ρίζο και τη *Θεσσαλία* πως συκοφαντούν και πλουτίζουν με χρήματα από το Δημοτικό ταμείο και κυρίως από το κόμμα των Καρτάληδων. Στην υπόθεση του Παρθεναγωγείου η *Θεσσαλία* κρατά στάση θετική. Η «ευμενής» όμως στάση της εφημερίδας, κατά τον Χαρ. Χαρίτο, (*Παρθεναγωγείο και τα «Αθείκα» του Βόλου*, Βόλος, 1980), οφείλεται σε αδρή πληρωμή για αυτόν το σκοπό. Η ανάδειξη του Τάκη Οικονομάκη σε διευθυντή της *Θεσσαλίας*, στις 26 Μαΐου του 1914, μεταστρέφει και το στίγμα της εφημερίδας. Φιλελεύθερος, τολμηρός δημοτικιστής, συνεργάτης του Κ. Ζάχου στον Εργατικό υπέρμαχος των αγώνων των αγροτών θα εμψυχήσει φιλελεύθερη ή στον δημόσιο χώρο. Ο Οικονομάκης θα μείνει στην κορυφή της εφημερίδας ως το θάνατό του, το 1944. Αποτέλεσμα της στάσης αυτής είναι διακοπή ή έκδοση της εφημερίδας αρκετές φορές. Τα άρθρα και η στάση της εφημερίδας θα προκαλέσουν τη μήνιν των Κωνσταντινικών στρατών. Τον Νοέμβριο του 1916 οι Κωνσταντινικοί εισβάλλουν στη Θεσσαλία και καταστρέφουν τις εγκαταστάσεις της. Η εφημερίδα επανιδρύεται τέλη Απριλίου του 1917. Χαρακτηριστικό του πνεύματος του Τάκη Οικονομάκη, του πνεύματος δηλαδή που εμφορούσε την εφημερίδα, ήταν το άρθρο του για τον Βενιζέλο και την επιβολή της λαϊκής κυριαρχίας.

Μετά το θάνατο του Τάκη Οικονομάκη, η *Θεσσαλία* περιήλθε στα χέρια των αδελφών Τ. και Γ. Παρασκευόπουλου. Τα μετακατοχικά χρόνια είναι δύσκολα. Τα χρέη αναγκάζουν την εφημερίδα να κλείσει. Βρίσκεται, όμως, μια λύση «συνεργατική»: Η προσπάθεια των συντακτών αναστηλώνει και ανασυγκροτεί την εφημερίδα. Η εκδοτική προσπάθεια τελικά καθίσταται κερδοφόρα. Τον Σεπτέμβριο του 1990 ο Κ. Λούλης αγοράζει το σύνολο των επιχειρήσεων Παρασκευόπουλου (βιβλιοπωλείο, τυπογραφείο, και φυσικά την εφημερίδα *Η Θεσσαλία*). Η γραμμή της εφημερίδας παραμένει πολυφωνική, αδέσμευτη, ενώ η τεχνολογική υποδομή εκσυγχρονίζεται.

Ο Ταχυδρόμος

Από το 1916 που πρωτοβγήκε, και για 50 περίπου χρόνια, ο *Ταχυδρόμος* διέπονταν από την ψυχή και το νου του εκδότη και του διευθυντή του,

του Αλ. Μέρου. Σκοπός της εφημερίδας ήταν η προστασία των δικαιών των λαϊκών μαζών και κυρίως των αγροτών. Ο αγροτισμός ήταν σκοπός ζωής για τον Μέρο. Το 1916 μαίνονταν ο Α' παγκόσμιος πόλεμος. Ο Μέρος συνέχιζε τον αγώνα του για το αγροτικό ζήτημα. Ο Βενιζέλος και η επαναστατική κυβέρνηση στη Θεσσαλονίκη, στην προσπάθειά της να προσεταιρισθεί τους αγρότες της Θεσσαλίας, άνοιξε νομικά το δρόμο για την αναγκαστική απαλλοτρίωση των τσιφλικιών.

Κοινωνικά, η ύπαρξη ενός διευρυμένου οικονομικά και κοινωνικά αγροτικού δυναμικού ήταν αναγκαία για τον εκσυγχρονισμό της ελληνικής κοινωνίας, για το πέρασμα από τα φεουδαρχικά μορφώματα σε αστικούς και περιαστικούς σχηματισμούς.

Συνεπώς, από το 1917 ο Αλ. Μέρος και ο *Ταχυδρόμος* ήταν η ψυχή και το οικονομικό στήριγμα της *Πανθεσσαλικής Ενώσεως*. Η Ένωση στόχευε στο συντονισμό της δράσης των γεωργικών ενώσεων, συλλόγων και συνεταιρισμών. Έχουμε φτάσει πια πολύ κοντά στη λύση του αγροτικού ζητήματος και ο Μέρος είναι από τους βασικούς συντελεστές της.

Ο *Ταχυδρόμος* είχε αναλάβει μεγάλο μέρος των δαπανών της *Πανθεσσαλικής* αλλά και το ρόλο της υποστήριξης και της προώθησης της πολιτικής απέναντι στους πολέμιους του αγροτικού κινήματος, όπως αυτή εκφραζόταν στον δημόσιο χώρο από εφημερίδες όπως η *Πρόοδος* των Γ. Κυρίτση και Β. Σχοινά. Δεν ήταν λίγες οι φορές που ο Μέρος και ο *Ταχυδρόμος* βρέθηκαν στο κέντρο της σχετικής πολεμικής.

Ο Μέρος, ως βουλευτής των αγροτών το 1926, έδωσε ζωογόνο πνοή στο αγροτικό ζήτημα και στο αγροτικό κόμμα. Ώς το θάνατό του, το 1964, ο Μέρος θα εκλεγεί άλλες δύο φορές βουλευτής (1958, 1963), ενώ ο *Ταχυδρόμος* κληρονομείται από τους αδελφούς Πώποτα και συνεχίζει την πορεία του έως σήμερα ως δεύτερη μακροβιότερη εφημερίδα της πόλης.

Η κίνηση των περιοδικών

Η θεώρηση της κοινωνικής σχηματοποίησης της πόλης του Βόλου μπορεί ικανοποιητικά να ολοκληρωθεί από τα περιοδικά που κατά καιρούς εξέφρασαν την πολιτισμική διάσταση αυτού του χώρου. Η μορφή του **Ζωσιμά Εσφιγμένητη** και τα δύο περιοδικά που εξέδωσε, το ημερολόγιο **Η Φήμη** και ο **Προμηθεύς**, έλκουν το ενδιαφέρον πάρα πολλών μελετητών. Σημαντικές ακόμα είναι οι προσπάθειες του συλλόγου **Φιλότεχνος**, που εκδίδει στα 1926 το ομώνυμο περιοδικό. Είχαν προηγηθεί οι εκδόσεις των περιοδικών **Αχελλής** και **Φάρος** στα 1918 και 1922 αντίστοιχα. Συχνά προσωπικότητες όπως ο **Μενέλαος Λουντέμης**, ο **Κίτσος Μακρής** κ.ά. έβρισκαν φιλόξενο βήμα έκφρασης στις σελίδες της **Θεσσαλίας** υπό τη διεύθυνση του Τ. Οικονομάκη.

Μετά τη μεταπολίτευση εκδίδεται το περιοδικό **Θεσσαλικά Γράμματα** η **Αγιορείτικη Βιβλιοθήκη**, η **Εποχή** από τον **Γ. Παπαγεωργίου**, η **Αργυρά** από τον **Δ. Ρ. Θεοχάρη**, ο **Δίαυλος** των **Γ. Φάτση** και **Ηλ. Λεφούση**. Απο το 1974 και μετά φορείς και ο Δήμος της πόλης σηκώνουν πια το κύβωρο αυτής της προσπάθειας. Η Εταιρεία Θεσσαλικών Ερευνών εκδίδει το **Αρχείο Θεσσαλικών Μελετών**. Ακολούθησαν **Τα κείμενα του Βόλου** του **Ηλ. Λεφούση**, το **Σχήμα Λόγου** του **Κ. Ακριβίου** και του **Χρ. Παπαγεωργίου**. Οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης μετέχουν με τις εκδόσεις **Ν. Ιωνία** και **Ο Βόλος μας**.

Σήμερα στον Βόλο κυκλοφορούν δύο λογοτεχνικά περιοδικά: η **Ελπίς** των εκδόσεων Όμηρος και το **Ρόπτρο** από τις εκδόσεις Ώρες. Το περιοδικό ποικίλης ύλης **Ώρες** ανέστειλε πρόσφατα την έκδοσή του.

Τα χαρακτηριστικά του σύγχρονου βολιώτικου Τύπου

ΑΠΟ ΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ του 1980 τα ΜΜΕ, ηλεκτρονικά και έντυπα, βρίσκονται στο κέντρο μιας διαδικασίας διεθνοποίησης, διάχυσης των πληροφοριών και αποκέντρωσης. Σε όλη την Ευρώπη, η αλλαγή του επικοινωνιακού χάρτη ξεκίνησε με αργούς ρυθμούς στις αρχές της δεκαετίας του '80 και συνεχίστηκε γρηγορότερα προς τα τέλη της, διαφοροποιώντας σημαντικά τις παραδοσιακές ισορροπίες της επικοινωνιακής τάξης. Στο πλαίσιο αυτό ο τοπικός και ο περιφερειακός Τύπος έχει ενδυναμωθεί, ιδίως μετά τον πολλαπλασιασμό των ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών σταθμών.

Τα τοπικά Μέσα Επικοινωνίας, από τις αρχές του 1980 στην Ευρώπη και από το 1989 στην Ελλάδα, βρίσκονται στη διαδικασία του μετασχηματισμού, παλεύοντας για επιβίωση σε ένα ακαθόριστο τοπίο, η υφή του οποίου θα καθοριστεί από το νικητή της πολιτικο-οικονομικής πάλης που διεξάγεται με έντονα τεχνολογικά χαρακτηριστικά, καθώς οι δομές των ΜΜΕ αλλάζουν με την εξέλιξη της τεχνολογίας. Στην πάλη αυτή το διεθνές, το εθνικό και το τοπικό επίπεδο αλληλοδιαπλέκονται. Η ίδια η πόλη ως μόρφωμα, αποκτά μια αξία αυτοτελή, που προσομοιάζει λειτουργικά με την πόλη-κράτος¹⁰.

Ο ηλεκτρονικός και έντυπος Τύπος του Βόλου συνεχίζει να διαφοροποιείται από τις αντίστοιχες προσπάθειες στην υπόλοιπη χώρα. Ενώ γε-

νικά η εικόνα που έχουμε για τον Τύπο της περιφέρειας είναι ολιγοσέλιδες εφημερίδες μικρής κυκλοφοριακής εμβέλειας¹¹, σήμερα στον Βόλο κυκλοφορούν πέντε εφημερίδες από τις οποίες οι τρεις καθημερινές. Ημερήσια εφημερίδα **Θεσσαλία** είναι μία από τις δραστηριότητες στο χώρο των ΜΜΕ της εταιρείας **Γραφή Α.Ε.**, ιδιοκτήτης της οποίας είναι **Κωνσταντίνος Λούλης**. Υπό την ίδια σκέπη βρίσκεται και η **Πρωινή** που αποτελεί τη δευτεριάτικη έκδοση της **Θεσσαλίας**. Ο **Ταχυδρόμος** και ο **Νέος Δρόμος** είναι οι άλλες δύο ημερήσιες εφημερίδες που κυκλοφορούν στην πόλη. Ο **Ταχυδρόμος** μετά το θάνατο του ιδρυτή του, του Αλέξανδρου Μέρου, πέρασε στην ιδιοκτησία των αδελφών Πάποτα. Πρόσφατα όμως, ο **Θανάσης Πάποτας** αποχώρησε και ίδρυσε την εφημερίδα **Νέος Δρόμος**. Τέλος η εβδομαδιαία εφημερίδα **Εμπρός του Βόλου** του **Ν. Διαμαντόπουλου**, αποτελεί μια ακόμη σημαντική προσπάθεια.

Στον Βόλο φτάνει το σήμα της ΕΡΑ, υπάρχει τοπικός σταθμός της κρατικής ραδιοφωνίας, ενώ και ο Δήμος ετοιμάζεται να μπει στο χώρο των ερτζιανών. Το σήμα των αθηναϊκών ιδιωτικών ραδιοφωνικών σταθμών δεν ακούγεται στον Βόλο. Υπάρχουν βέβαια τοπικοί ραδιοσταθμοί που αναμεταδίδουν το σήμα των ραδιοφωνικών αυτών σταθμών στην πόλη. Από το 1989 ως το 1994 εικοσιπέντε ραδιοφωνικοί σταθμοί έχουν κατέσει αιτήσεις στο υπουργείο Προεδρίας. Από αυτούς έντεκα επαγγελματικοί και ένας ερασιτεχνικός έχουν πάρει άδεια δοκιμαστικής εκπέμπης σύμφωνα με το άρθρο 5 του Νόμου 2181/1994.

Στον τηλεοπτικό χώρο τα πράγματα είναι πιο απλά, αφού οι τηλεοπτικοί σταθμοί που εδρεύουν στον Βόλο είναι τρεις. Όμως εξαιτίας της φύσης της τηλεόρασης αυτά τα μέσα επικοινωνίας είναι πιο πολύπλοκα αφού σημαντικότερη είναι η επένδυση αλλά και η επίδραση του πομπού στο δέκτη.

Τρεις ιδιωτικοί τοπικοί και περιφερειακοί τηλεοπτικοί σταθμοί εκπέμπουν στην πόλη του Βόλου. Ταυτόχρονα με τους τρεις τηλεοπτικούς σταθμούς που εδρεύουν στην πόλη του Βόλου, στην περιοχή εκπέμπουν και τα τρία κανάλια της κρατικής τηλεόρασης, οι αθηναϊκοί σταθμοί **Αντέννα**, **Mega**, **Sky**, **New Channel**, **Star**, **T.V.** **Θεσσαλία** με έδρα τη **Καρδίτσα** αλλά και ο τηλεοπτικός σταθμός **Τορ** με έδρα την **Λάρισα**.

Τεχνολογικά

Ο τεχνικός εξοπλισμός των ΜΜΕ της πόλης του Βόλου αντικατοπτρίζει και το μέγεθος της απήχησης των οργανισμών αυτών στους θεατές ακροατές και αναγνώστες της **Θεσσαλίας**. Η πλειοψηφία των ηλεκτρο-

ΓΡΑΦΕΙΑ ΑΣΕΠ/ΕΠΕΑΕΚ
ΤΗΛΕΦΩΝΑ: 22 252 51 25
22 257 2524 242 259
FAX: (242) 252 252 252

Η ΘΕΣΣΑΛΙΑ

ΕΤΟΣ 92^ο - ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΥΛΛΟΥ 29 555 - ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΕΡΓΗΤΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΑΠΟ ΤΟ 1881 - ΤΙΜΗ ΦΥΛΛΟΥ ΔΡΑΧΜΕΣ 150

24 Σελίδες
ΒΟΛΟΣ
ΚΥΡΙΑΚΗ 5 ΜΑΡΤΙΟΥ 1995
Αρ. φύλ. 8.132 Σελ. 4
ΤΙΜΗ ΦΥΛΛΟΥ 150 ΔΡΑΧΜΕΣ

Ο Πέτρος Κωστόπουλος
μύλο σήμερα στη "Θ"

Εκδόσεις: 1995

1.500 μνηστές στο Βόλο
το πρώτο διήμερο του '95

Εκδόσεις: 1995

Εκδηλώσεις στο Βόλο
για την Ημέρα της Γυναίκας

Εκδόσεις: 1995

ΣΗΜΕΡΑ ΜΑΖΙ
ΜΕ ΤΗ «ΘΕΣΣΑΛΙΑ»

ΧΡΗΜΑΤΙΣΤΗΡΙΟ
Μια εβδομάδα πέρασε
για εβδόμηδα έρχεται...

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ
Αρβρα των
Απ. Κοζάνη

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ
Ζαχαρίας: Προσώ
να εργάζονται αδόρμα
για το καλό του Νομού

ΕΠΙΚΡΙΣΕΙΣ

ΟΙ ΑΡΙΘΜΟΙ ΑΔΙΑΦΕΥΣΤΟΙ ΜΑΡΤΥΡΕΣ ΤΗΣ ΟΙΚΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΣΤΟ ΒΟΛΟ

«Βουλιάζει» η Αγορά

Η «Βροχή» από ακάλυπτες επιταγές και πτωχεύσεις επιχειρήσεων συνθέτουν τη θλιβερή εικόνα

Αλλά και οι πιο πρόσφατοι αριθμοί δείχνουν ότι η κατάσταση στην αγορά είναι ακόμα πιο θλιβερή. Σύμφωνα με στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας, η πτώχευση επιχειρήσεων στο Βόλο το 1994 έφτασε στα 150, έναντι 120 το 1993. Η αύξηση αυτή οφείλεται κυρίως στην αύξηση των πτωχεύσεων μικρών επιχειρήσεων, που το 1994 έφτασε στα 100, έναντι 80 το 1993. Η κατάσταση στην αγορά είναι ακόμα πιο θλιβερή, αφού η πτώχευση επιχειρήσεων στο Βόλο το 1994 έφτασε στα 150, έναντι 120 το 1993. Η αύξηση αυτή οφείλεται κυρίως στην αύξηση των πτωχεύσεων μικρών επιχειρήσεων, που το 1994 έφτασε στα 100, έναντι 80 το 1993.

34

MME που εξετάστηκαν έχουν τη θέληση, αλλά και τη δυνατότητα, έμπουν και να διαχέουν τα μηνύματά τους στην περιφέρεια της λίας και στην κεντρική Ελλάδα.

ενδύσεις για την αγορά τεχνολογίας (υποδομή, στούντιο, πομποί, είναι ιδιαίτερα σημαντικές, αφού αγγίζουν τις περισσότερες φο- ρήφιο αριθμό εκατομμυρίων και σε ορισμένες περιπτώσεις πολύ τότερα. Στις περιπτώσεις αυτές εντάσσονται και οι τρεις κύριες άθειες έκδοσης εφημερίδων. Έγινε κατανοητό πως αυτές οι εφη- -Θεσσαλία, Νέος Δρόμος και Ταχυδρόμος- δεν θα μπορέσουν βιώσουν στη νέα εποχή, με την πανθομολογούμενη κρίση του γρα- ύπου, εάν δεν εκσυγχρονιστού. Για την υπέρβαση αυτού του προ- τος επένδυσαν πολλά εκατομμύρια στην αγορά νέων συστημάτων 15.

ρημερίδες του Βόλου, όπως είδαμε παραπάνω, έχουν σημαντική α, όμως η προσπάθεια εκσυγχρονισμού τους βρίσκεται σε εξέλι- σι και οι τρεις καθημερινές εφημερίδες που αυτή τη στιγμή κυκλο- ν στον Βόλο βρίσκονται σε αναζήτηση μιας φυσιογνωμίας που θα πτρέψει να ξεπεράσουν την κρίση που πλήττει το σύνολο του γρα- ύπου, αλλά και θα τους επιτρέψει να έχουν σημαντικό ρόλο και τη διαμόρφωση του επικοινωνιακού αλλά και του κοινωνικού

πορούμε όμως να πούμε για τις εφημερίδες του Βόλου ότι το μή- ους έχει περιφερειακή εμβέλεια, όπως με το μήνυμα των ραδιο- ύν και των τηλεοπτικών σταθμών, αφού η συνολική σχεδόν κυκλο- τους οριοθετείται στα πλαίσια της Μαγνησίας. Ένα από τα πιο κικά προβλήματα που αντιμετώπισαν και αντιμετωπίζουν οι εφη- ς, και που συνδέεται άμεσα με τον τεχνολογικό τους εξοπλισμό, εκπαίδευση του προσωπικού. Παλιοί τυπογράφοι, που χρόνια αν με παραδοσιακούς τρόπους, δυσκολεύονται να προσαρμο- στη νέα ψηφιακή τεχνολογία¹³.

ορφοποίηση του ιδιοκτησιακού καθεστώτος σε κάθε τόπο είναι εσμα των ευρύτερων κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών ών που επικρατούν στον συγκεκριμένο βιοχώρο. Πέρα από τους ιλογισμούς κυκλοφορίας και διαφήμισης και εκδοτικού μεγέ- την περίπτωση του Βόλου θα πρέπει να υπολογίσουμε και τη ζω- ταράδοση, τόσο στο επίπεδο των στελεχών των MME όσο και στο ο των ιδιοκτητών τους.

πλειονότητά τους, τα MME του Βόλου δεν είναι οικογενειακές ήσεις (όπου οι ρόλοι του δημοσιογράφου, του αρχισυντάκτη, του ή του ιδιοκτήτη συγκεντρώνονται σε ένα μόνο πρόσωπο). Το μέ- ης επένδυσης μάς δείχνει τη σημαντικότητα και τη σοβαρότητα ME που λειτουργούν καθαρά ως επιχειρήσεις¹⁴ σε μια άκρως νιστική αγορά, όπου οι κανόνες είναι πρακτικά ανύπαρκτοι¹⁵.

ρι στιγμής το νομικό καθεστώς για τη λειτουργία των ηλεκτρονι- ME είναι προσωρινό. Με το άρθρο 5 του Νόμου 2181/1994 δίνο- ό την Νομαρχία Μαγνησίας, μετά από έγγραφο του υπουργείου και MME¹⁶, έντεκα προσωρινές άδειες δοκιμαστικών εκπομπών ραδιοφωνικούς σταθμούς που εδρεύουν στην πόλη. Ανάλογο εί- αθεστώς λειτουργίας και των τηλεοπτικών σταθμών - καθεστώς ιαστικά εμποδίζει τις επενδύσεις στον ραδιοηλεκτρονικό χώρο.

ομικά, οι περισσότεροι σταθμοί συντηρούνται επαρκώς ενώ αρ- ημειώνουν κέρδη. Υπάρχουν βέβαια σταθμοί που δεν μετέχουν φημιστικής πίτας, η οποία είναι σημαντική οικονομική ενίσχυση όδους όπως οι προεκλογικές¹⁷. Τα έσοδα βέβαια για τις εφημερί- ι περισσότερα (όπως άλλωστε και τα έξοδα). Οι εφημερίδες του

ΒΟΛΟΣ

ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ

ΝΕΟΣ ΔΡΟΜΟΣ

ΕΛΛΑΣ

8

ΤΟΡΑΙ

ΔΡΕΑΝ

ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΠΡΩΙΝΗ ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

Παρασκευή 10 Μαρτίου 1995

Έτος 8, Αρ. φύλ. 312, Δελ. 100

ΜΕΤΡΟ 2.337,00

ΜΕΤΡΟ 2.337,00

Διαβάστε σήμερα

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ

ΑΔΑΝΤΙΑ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Ενώ την Τετάρτη αναμένεται η ανακοίνωση του ανασχηματισμού

Συνολική κριτική σε κυβέρνηση και "περιβάλλον" από τη Βάσω

Θα υπάρξουν αλλαγές και στη σύνθεση του Εκτελεστικού Γραφείου του ΠΑΣΟΚ

Σήμερα η ορκωμοσία του νέου Προέδρου

Βόλου δεν βγάζουν τα έξοδά τους από την κυκλοφορία των φύλλων τους.

Οι περισσότεροι τηλεοπτικοί και ραδιοφωνικοί σταθμοί αυτοχαρακτη- ρίζονται ποικίλου προγράμματος, ενώ λιγότεροι χαρακτηρίζονται ενη- μερωτικοί. Τέλος, υπάρχει ένας σημαντικός αριθμός ραδιοφωνικών σταθμών που εκπέμπουν μόνο μουσική και ολιγόλεπτα δελτία ειδήσεων, οι οποίες αντλούνται από άλλους σταθμούς ή εφημερίδες. Οι περισσότε- ροι σταθμοί δηλώνουν πως το πρόγραμμά τους έχει τοπική ή περιφερει- ακό προσανατολισμό, αλλά το βασικό συστατικό δόμησης του προγράμ- ματός τους είναι ξένο προς την τοπική κοινότητα. Πολλές ταινίες (ξένες ή ελληνικές χαμηλού επιπέδου), η προβολή των οποίων συχνά γίνεται δί- χως αγορά δικαιωμάτων, αναλαμβάνουν να πλαισιώσουν το ψυχαγωγι- κό τομέα του προγράμματος. Η παραγωγή των καναλιών συνίσταται στην παραγωγή τηλεπαιχνιδιών και ενημερωτικών εκπομπών. Οι ενημε- ρωτικές αυτές εκπομπές, όπως και οι ειδήσεις, περιέχουν ένα μεγάλο ποσοστό τοπικών ειδήσεων, αλλά συνήθως και ένα μεγαλύτερο ποσοστό ειδήσεων με αθηναϊκό περιεχόμενο. Το ίδιο συμβαίνει και με τις εφημε- ρίδες.

Ορισμένοι ραδιοφωνικοί σταθμοί αναμεταδίδουν το πρόγραμμα συ- γκεκριμένων αθηναϊκών σταθμών. Με σκοπό κυρίως την τεχνική βοή- θεια, τις εισροές ειδήσεων και τα διαφημιστικά πακέτα, τα MME που εδρεύουν στον Βόλο συνάπτουν σχέσεις με αθηναϊκούς σταθμούς, εται- ρείες παραγωγής προγράμματος και εταιρείες διαχείρισης διαφημιστι- κών πακέτων, αλλά και με τα Α.ΚΗ.ΜΕ, BBC, Deutsche Welle, Α.Π.Ε. και άλλους θεσσαλονικιώτικους και περιφερειακούς σταθμούς. Πρέπει εδώ να τονίσουμε και το ρόλο των δορυφορικών προγραμμάτων στη δια- μόρφωση του ενημερωτικού χαρακτήρα των τοπικών MME. Εκτός από τη συνεργασία αυτών των μέσων επικοινωνίας με το Αθηναϊκό Πρακτο- ρείο Ειδήσεων, με τους κεντρικούς αθηναϊκούς τηλεοπτικούς και ραδιο- φωνικούς σταθμούς που συχνά αναμεταδίδουν (Mega, Sky, Antenna) και τη συνεργασία τους με άλλους τοπικούς περιφερειακούς σταθμούς, ένα σημαντικό κανάλι ροής ειδήσεων είναι τα δορυφορικά κανάλια. Μερικοί από τους σταθμούς έχουν άμεση λήψη δορυφορικών προγραμ- μάτων με κεραίες που οι ίδιοι έχουν εγκαταστήσει, ενώ άλλοι αντλούν ειδήσεις από τα δορυφορικά κανάλια που η ΕΡΤ αναμεταδίδει. Με αυτό τον τρόπο παρακάμπτουν το αθηναϊκό κέντρο, έχοντας άμεση πρόσβα- ση στις εκπομπές του CNN ή του Euronews. Στο βαθμό βέβαια που η αποδοχή των μηνυμάτων αυτών των σταθμών γίνεται δίχως την πρέπου- σα κριτική στάση, μπορεί να προκαλέσει προβλήματα.

Είναι ακόμη πολύ σημαντικό να αναφέρουμε πως με πρωτοβουλία του Δήμου συνεχίζεται η εγκατάσταση καλωδιακού δικτύου, που θα είναι έτοιμο στο άμεσο μέλλον. Τα καλωδιακά συστήματα είναι μέρος της τοπικής επικοινωνίας και ως τέτοια αποτελούν μέσο ενίσχυσης των τοπικών επικοινωνιών, αφού η συμμετοχή του πολίτη μέσα από δίκτυα άμεσα συνδεδεμένα με δορυφόρους στους οποίους υπάρχει καθημερινή πρόσβαση σχηματοποιεί μια νέα καθαρά κοινωνική διάσταση, όπου ο χώρος και ο χρόνος δεν δείχνουν να επηρεάζουν το δρων υποκείμενο σε κανέναν τομέα της συμμετοχικής δραστηριότητάς του – ούτε στο κοινωνικό ούτε στο πολιτικό – ούτε και στη συμμετοχή του στο πεδίο της αγοράς.

Αυτή η διαδικασία ρύθμισης που ουσιαστικά βρίσκεται σε εξέλιξη σε όλα τα ΜΜΕ του Βόλου συναρτάται άμεσα με τη διάχυση και τη διεκδίκηση της εξουσίας στην τοπική και περιφερειακή κοινότητα, αλλά και στη σχέση της κοινότητας αυτής με την κεντρική εξουσία. Το κράτος, γράφει ο Π. Τερλεξής, «εμφανίζεται να είναι φτιαγμένο από μικροεξουσίες, ώστε στο τέλος η εξουσία να μην παράγεται από το κράτος, αλλά το κράτος να αποτελεί την κρυστάλλωση και την άρθρωση των κατασπαρμένων μορφών εξουσίας, που είναι πανταχού παρούσες σε όλα τα επίπεδα και σε όλους τους βαθμούς, μέσα στο κοινωνικό σώμα»¹⁸.

Συμπερασματικά

Ο Τύπος του Βόλου φαίνεται να εισέρχεται σε μια νέα εποχή. Στις απαιτήσεις των αρχισυντακτών των ΜΜΕ που ρωτήθηκαν είναι φανερό η αγωνία και η προσπάθειά τους για ενημέρωση, με προτεραιότητα στις ανάγκες των τοπικών κοινωνιών ως μονάδων αλλά και ως συνόλου, συνενώνοντας το εθνικό με το ατομικό, αναδεικνύοντας τα χαρακτηριστικά των επιμέρους τόπων και των επιμέρους ομάδων ως βασικά στοιχεία της εθνικής ταυτότητας.

Ο επαρχιακός Τύπος λειτουργεί κάτω από την προστασία που του παρέχει ένα πλέγμα πελατειακών σχέσεων με την κομματική εξουσία. Η διαχειριστική λογική που ανθεί στις κοινωνίες της εποχής μας νομιμοποιείται μέσα από ελεγχόμενα πλέγματα μαζικής ενημέρωσης και επικοινωνίας¹⁹. Η ανυπαρξία νομικού πλαισίου κάνει ιδιαίτερα επικίνδυνη την ύπαρξη κέντρων δύναμης σημαντικής όπως τα ΜΜΕ που δύνανται να ταράξουν τις κοινωνικοπολιτικές ισορροπίες της πόλης και συντελεί στη γένεση μη υγιεινών οργανισμών, ενώ από την άλλη η πολιτική εξουσία κρατά δέσμια τα ΜΜΕ στις εκάστοτε ορέξεις της, προσθέτοντας ακόμα έναν παράγοντα εξάρτησης στη σχέση κέντρου και περιφέρειας.

Η μορφοποίηση της πολιτιστικής ταυτότητας ενός τόπου, η ισορροπία της τοπικής αγοράς και οι πολιτικοί συσχετισμοί επιβάλλουν μια υγιή και ελεύθερη έκφραση του τοπικού Τύπου.

Εάν στα συμβατικά μέσα επικοινωνίας που σήμερα καλύπτουν τις ανάγκες της τοπικής κοινωνίας προσθέσουμε τη δορυφορική τηλεόραση, την καλωδιακή και τις τεχνολογικές δυνατότητες που μπορεί να μας προσφέρει η καλωδιακή υποδομή στον τομέα της επικοινωνίας, μπροστά μας ανοίγονται νέες προοπτικές και δημιουργείται ένα επικοινωνιακό σκηνικό όπου ο συνδυασμός χρήσεων είναι ανάλογης πολυπλοκότητας με το αποτέλεσμα στην κοινωνική διαδικασία, δημιουργώντας ανατρεπτικούς για την υπάρχουσα κοινωνική, οικονομική και πολιτική συμπεριφορά παράγοντες.

Στο πλαίσιο αυτό, ο ρόλος των πολιτών για την υπεράσπιση των υγιών σχέσεων των ΜΜΕ με το πολιτικο-οικονομικό περιβάλλον τους είναι ζωτικός: όχι μόνο για την πόλη και την περιφέρεια αλλά και για το μέλλον της χώρας.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ν. Δεμερτζή, «Ο Ελληνικός Επαρχιακός Τύπος και οι Ειδήσεις» στο Δ. Μπασιάνη Στράτος (εκδ.), *Ο Κόσμος των Ειδήσεων*, Γνώση, Αθήνα, 1991, αλλά και Γενική Στάση Υπηρεσία, *Στατιστική του Ελληνικού Περιοδικού Τύπου*, Αθήνα, 1927. Ακόμη Μάγερ, *Ιστορία του Ελληνικού Τύπου*, τ. 3, Αθήνα, 1959.
2. Το χαρακτηριστικό αυτό είναι ανιχνεύσιμο και σήμερα. Αρχετοί δημοσιογράφοι ταλλεύονται τη δύναμη του μαζικού μέσου επικοινωνίας για να εκλεγούν δημοτικοί, μαρχιακοί σύμβουλοι, ενώ η δύναμη των ιδιοκτητών ΜΜΕ στις τοπικές πολιτικές εκασίες δεν είναι πάντοτε φανερό αλλά είναι αναντίρρητο.
3. Γ. Παναγιώτου, *Ο Τύπος του Βόλου*, Αρχείο Θεσσαλικών Μελετών, Τόμος Ε', Β' 1979, σσ. 167-182. και του ιδίου «Τα έντυπα του Βόλου», *Καθημερινή*, 30.1.1994. Αι ιδιαίτερα σημαντική για το μελετητή είναι η παρουσίαση του βολιώτικου Τύπου στο έργο της κ. Νίτσας Κολιού, *Τυπο-φωτο-πανόραμα του Βόλου*, Βόλος, 1991. Επίσης Γ. Καρεκλίδης, «Ο Βολιώτικος Τύπος», περιοδικό *Ώρες*, τ. 6, σσ. 24-25, 1986 και Έν. Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Θεσσαλίας-Στερεάς-Ευβοίας, *Κατάλογος εφημερίδων και περιοδικών 1880-1976*, Βόλος, 1976.
4. Γράφει ο Κ. Τσουκαλάς: «Οι ροές της κοινωνικής κινητικότητας που εκφράζουν εσωτερική ανακατανομή των φορέων μέσα στο χώρο του ελληνικού οικοσυστήματος χαρακτηρίζονται από ένα μαζικό πέρασμα από την αγροτιά στη μικροαστική μεταπραξία» (*Εξάρτηση και Αναπαραγωγή, Ο κοινωνικός ρόλος των Εκπαιδευτικών μητισμών στην Ελλάδα 1830-1922*, Θεμέλιο, Αθήνα, 1977, σ. 24).
5. βλ. Γ. Παναγιώτου, *Ο Τύπος του Βόλου*, Αρχείο Θεσσαλικών Μελετών, Τόμος Ε', Β' 1979, σ. 171. Ακόμη βλ. Ηλ. Λεφούση, *Το εργατικό κίνημα του Βόλου, 1881-1936*, Εργατικό κέντρο Βόλου, 1985, Βόλος· Χαρ. Χαρίτου, *Παρθενοναγωγείο και τα Αθτικά Βόλου*, Βόλος, 1980 και του ιδίου *Σημειώσεις για το Εργατικό κίνημα στην Ελλάδα, Η περίπτωση του Βόλου*, Εργατικό Κέντρο Βόλου, Βόλος, 1984.
6. Μ. Σεραφετινίδου, *Κοινωνιολογία των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας*, Gutenberg Αθήνα, 1987, σσ. 124-151.
7. Γ. Κορδάτου, *Ιστορία του Ελληνικού Εργατικού Κινήματος στην Ελλάδα*, Αθήνα, 1985.
8. Γ. Μουγογιάννη, *Πτυχές του αγροτικού ζητήματος στη Θεσσαλία*, Αρχείο Θεσσαλικών Μελετών, τ. Ζ', Βόλος, 1985, σσ. 94-124.
9. Ηλ. Λεφούση, *Το εργατικό κίνημα του Βόλου, 1881-1936*, Εργατικό Κέντρο Βόλου, 1985, Βόλος· Χαρ. Χαρίτου, *Σημειώσεις για το Εργατικό κίνημα στην Ελλάδα, Η περίπτωση του Βόλου*, Εργατικό Κέντρο Βόλου, Βόλος, 1984.
10. Σημαντικά είναι τα πορίσματα του Γραφείου Πρόβλεψης και Εκτίμησης Υπηρείας και Τεχνολογίας (F.A.S.T.) που καταγράφει σε ένα του σχόλιο ο Κ. Γαλιανόπουλος: «...επιστροφή στην πόλη-κράτος είναι ένα ρεύμα ακαταμάχητο με το οποίο δεν μας μένει παρά να συνεργαστούμε...», εφημερίδα *ΤΑ ΝΕΑ*, 10.8.1994.
11. βλ. Δεμερτζής, ό.π. αλλά και Ν. Λεάνδρος, *Μαζικά έντυπα επικοινωνίας στην Ελλάδα*, Δελφίνι, Αθήνα, 1992, σσ. 200-203.
12. Τα πάγκα εγκατάστασης κεραίων αναμετάδοσης του σήματος των τηλεοπτικών ραδιοφωνικών σταθμών βρίσκονται στην περιοχή του Πηλίου και του Σωρού.
13. Αυτό δεν συμβαίνει μόνο στις εφημερίδες. Το φαινόμενο είναι πολύ πιο έντονο πολλούς ραδιοφωνικούς σταθμούς, όπου όσοι μικροϋπολογιστές υπάρχουν, χρησιμοποιούνται στα αρχεία ή στο λογιστήριο.
14. «Τα μέσα επικοινωνίας, όπως έχει αποδείξει η ιστορική εμπειρία στον αιώνα μας, ιδιαίτερα επικερδείς επιχειρήσεις», όπως αναφέρει η Μ. Σεραφετινίδου, *Κοινωνιολογία των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας*, Gutenberg, Αθήνα, 1987, σ. 165.
15. Μ. Σεραφετινίδου, *Κοινωνιολογία των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας*, Gutenberg Αθήνα, 1987, σ. 165. «Η μικρή και μεσαία, παραγωγική μονάδα, χάνει τη σημασία καθώς εντείνονται οι ανάγκες για τεχνολογικούς εξοπλισμούς και επενδύσεις. Η ενισχυτική αύξηση στο μέγεθος των κεφαλαίων που πρέπει να διαθέτει μια επιχείρηση να επιβιώσει οδηγεί σε εξαγορές, συγχωνεύσεις και συγκεντρωποίηση.»
16. Δες ακόμη το Νόμο 1730/87-Π.Δ. 25/88 και Νόμο 1866/1989, για την ίδρυση Εθν. Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης και την παροχή αδειών για την ίδρυση και λειτουργία τηλεοπτικών σταθμών. Ακόμη Ε. Βενιζέλος *Η ραδιοτηλεοπτική έκρηξη και τα συνταγματικά πλαίσια και νομοθετικές επιλογές*, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 1989, σσ. 17-39, 71-117. Στις σελίδες του έργου αυτού υπάρχουν αναλυτικές αλλά και ερμηνευτικές πληροφορίες για τον 1730/87 και γενικότερα για το νομοθετικό πλαίσιο. Τέλος βλ. Περισπασμόν Ζέρη, *Ιδιωτική Τηλεόραση*, Παπαζήση, Αθήνα, 1990.
17. Το παράδειγμα αυτό δεν είναι το μόνο, αλλά είναι το σημαντικότερο της περιόδου που πέρασε. Σημαντικά ήταν και τα διαφημιστικά κονδύλια που εισέρρευσαν για τις τοπικές εκλογές. Τα μεγέθη που δόθηκαν δεν αναφέρονται σε εποχή έξαρσης της δημοκρατικής δαπάνης, αλλά σε συνθήκη εισροής. Ακόμη, στα ποσά αυτά δεν συμπεριλαμβάνονται τα ποσά που διέθεσαν τα κόμματα.
18. Π. Τερλεξής, *Γραφειοκρατικός νόμος, η πολιτική κοινωνιολογία του Δικαίου*, Πατάκης, Αθήνα, 1989, σ. 143.
19. Π. Τερλεξής, ό.π., σ. 61.

εκδόσεις ΠΟΛΙΣ

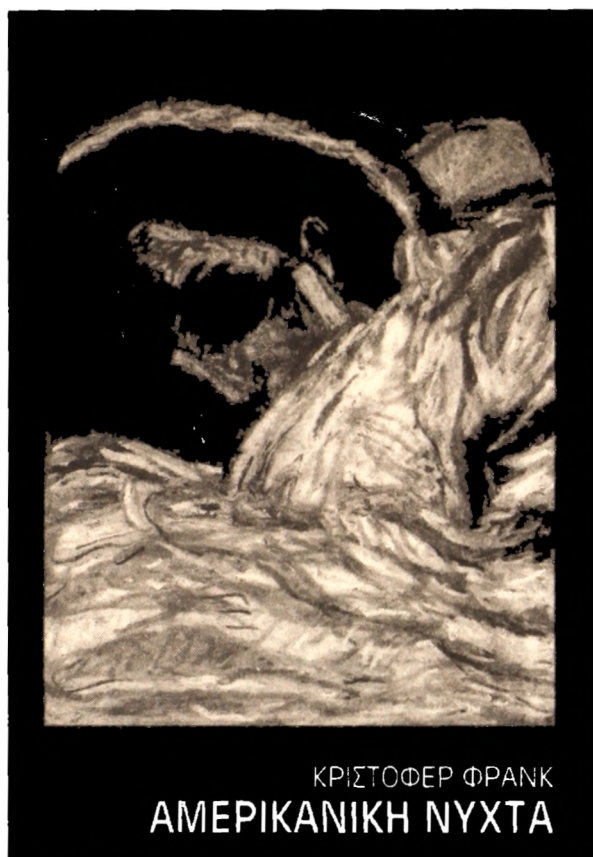
ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ

ΚΡΙΣΤΟΦΕΡ ΦΡΑΝΚ

ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΝΥΧΤΑ

Επίμετρο:

ΑΝΤ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ
ΣΩΤΗ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ

Η «Αμερικάνικη νύχτα» είναι ένα γρήγορο μυθιστόρημα που κινείται σαν μια κάμερα, περιγράφοντας χώρους που τέμνονται -το θέατρο, τη φωτογραφία, τις εφημερίδες, τον κινηματογράφο- κι ανθρώπους που συγκλίνουν κι αποξενώνονται.

Χάρη σ' αυτό το μυθιστόρημα, ο Κρίστοφερ Φρανκ πήρε το βραβείο Renaudot (1972), ενώ ο Αντρέι Ζουλάφσκι γύρισε την ταινία *Σημασία έχει ν' αγαπάς* (1974) με τη Ρόμυ Σνάιντερ στο ρόλο της Ναντίν, τον Ζαν Ντυτρόν στο ρόλο του Ζακ και τον Φάμπιο Τέστι στο ρόλο του Σερβαί.

ΝΤΑΙΗΒΙΝΤ ΛΟΤΖ

ΑΛΛΑΖΟΝΤΑΣ ΘΕΣΕΙΣ

Πρόλογος:

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΤΖΙΟΒΑΣ

Το *Αλλάζοντας θέσεις* εκτυλίσσεται στην περίοδο των φοιτητικών εξεγέρσεων στο Μπέρκλεϊ και του Μάη του '68. Αντιπαρατίθεται η απελευθερωμένη ακαδημαϊκή ζωή της Καλιφόρνιας και η οπισθοδρομική συντηρητικότητα της Αγγλίας. Αναπαριστά τον ακαδημαϊκό μικρόκοσμο με έναν τρόπο που μας επιτρέπει να διεισδύσουμε σε ολόκληρη την κοινωνία.

...Τα μυθιστορήματα του Λοτζ είναι συνάμα διασκεδαστικά και σοβαρά, παιγνιώδη και σκεπτικιστικά.

από τον πρόλογο του Δημήτρη Τζιόβα

εκδόσεις ΠΟΛΙΣ

Ομήρου 32, Αθήνα - ΤΗΛ.: 36 43 382

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

1979-1994. Δεκαπέντε χρόνια Νεφέλη

Διαμαντής Αξιώτης
ΞΟΒΕΡΓΑ ΜΕ ΜΕΛΙ
(Διηγήματα)

Νάνος Βαλαωρίτης
ΑΠ' ΤΑ ΚΟΚΚΑΛΑ ΒΓΑΛΜΕΝΗ
(Μυθιστόρημα)

Η ΖΩΗ ΜΟΥ ΜΕΤΑ ΘΑΝΑΤΟΝ
ΕΓΓΥΗΜΕΝΗ
(Διηγήματα)

Νίκος Βασιλειάδης
ΑΓΑΘΟΣ
(Μυθιστόρημα)

ΑΓΗΜΑ ΤΙΜΩΝ
(Νουβέλα)

Βερονίκη Δαλακούρα
ΤΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΤΟΥ ΤΕΛΟΥΣ
(Νουβέλα)

Νίκος Δήμου
ΑΠΟ ΤΟΝ ΜΙΧΑΗΛ ΒΟΔΑ ΣΤΗΝ
ΣΥΡΟΥ
(Μυθιστόρημα)

ΤΟΛΜΗΡΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ
(Διηγήματα)

ΠΑΡ' ΟΛΑ ΑΥΤΑ
(Πεζά κείμενα)

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΤΟΥ ΚΑΥΣΩΝΑ
(Πεζά κείμενα)

ΜΙΚΡΑ ΒΗΜΑΤΑ
(Χρονογραφήματα)

Λένα Διβάνη
ΓΙΑΤΙ ΔΕΝ ΜΙΛΑΣ ΓΙΑ ΜΕΝΑ;
(Διηγήματα)

Ανέστης Ευαγγέλου
ΤΟ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟ ΚΑΙ ΤΟ ΣΠΙΤΙ
ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΠΕΖΑ
(Διηγήματα)

Κατερίνα Ζαρόκωστα
ΤΟΜΕΚ
(Διηγήματα)

Τόλης Καζαντζής
ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΚΑΤΑΦΥΓΙΟ
(Διηγήματα)

ΜΑΤΑΙΟΤΗΣ ΜΑΤΑΙΟΤΗΤΩΝ
(Διηγήματα)

ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΕΣ
(Διηγήματα)

Γιώργος Καρυπίδης
ΠΡΩΤΑΘΛΗΤΗΣ ΚΑΤΑΔΥΣΕΩΝ
(Διηγήματα)

Νατάσα Κεσμέτη
ΤΟ ΑΙΩΝΙΟ ΡΟΛΟΪ
(Διηγήματα)

Λουκάς Κούσουλας
ΓΙΑ ΤΑ ΜΑΥΡΑ ΜΑΤΙΑ
(Πεζογραφήματα)

Ηλίας Κουτσούκος
ΚΑΛΥΤΕΡΑ ΝΑ ΝΙΚΟΥΣΑΝ ΟΙ
ΚΟΚΚΙΝΟΙ
(Διηγήματα)

Νίκος Λαδάς
ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΑΚΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ
(Ημερολόγιο)

Έλσα Λιαροπούλου
ΟΙ ΑΛΛΕΣ
(Διηγήματα)

Θωμάς Μανόπουλος
Η ΠΑΟΛΑ ΤΟΥ ΡΙΟ
(Διηγήματα)

ΤΟ ΚΑΡΑΜΟΣΑΛΙ
(Μυθιστόρημα)

Αντρέας Μήτσου
Ο ΧΑΡΤΟΠΑΙΚΤΗΣ ΕΧΕΙ
ΦΟΒΗΘΕΙ
(Διηγήματα)

ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΣΥΜΠΤΩΜΑΤΙΚΟΥ
ΡΕΑΛΙΣΜΟΥ
(Διηγήματα)

Μανώλης Ξεζάκης
ΠΟΥ ΚΟΥΚΟΣ; ΠΟΥ ΑΝΟΙΞΗ;
(Μυθιστόρημα)

Βασιλική Παπαγιάννη
ΚΥΡΑΝΩ
(Μυθιστόρημα)

Η. Χ. Παπαδημητρακόπουλος
ΟΔΟΝΤΟΚΡΕΜΑ ΜΕ
ΧΛΩΡΟΦΥΛΛΗ
(Διηγήματα)

ΘΕΡΜΑ ΘΑΛΑΣΣΙΑ ΛΟΥΤΡΑ
(Διηγήματα)

Ο ΓΕΝΙΚΟΣ ΑΡΧΕΙΟΘΕΤΗΣ
(Διηγήματα)

Όμηρος Πέλλας
ΣΤΑΛΑΓΚ ΝΙC
(Μυθιστόρημα)

Δημήτρης Πετσετίδης
ΤΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ
(Διηγήματα)

ΕΠΙΛΟΓΟΣ ΣΤΑ ΧΙΟΝΙΑ
(Διηγήματα)

Γιάννης Σκαρίμπας
ΜΑΡΙΑΜΠΑΣ
(Μυθιστόρημα)

ΤΟ ΣΟΛΟ ΤΟΥ ΦΙΓΚΑΡΩ
(Μυθιστόρημα)

ΤΟ ΘΕΙΟ ΤΡΑΓΙ
(Μυθιστόρημα)

ΤΟ ΒΑΤΕΡΛΩ ΔΥΟ ΓΕΛΟΙΩΝ
(Μυθιστόρημα)

ΚΑ'Υ ΜΟΙ ΣΤΟ ΓΡΙΠΟΝΗΣΙ
(Διηγήματα)

Έρση Σωτηροπούλου
ΕΟΡΤΑΣΤΙΚΟ ΤΡΙΗΜΕΡΟ
ΣΤΑ ΓΙΑΝΝΕΝΑ
(Νουβέλα)

Βασίλης Τσιαμπούσης
Η ΒΕΣΠΑ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΕΠΑΡΧΙΑΚΑ
ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ
(Διηγήματα)

Κοσμάς Χαρπαντίδης
ΟΙ ΕΞΟΧΕΣ ΤΩΝ ΝΕΚΡΩΝ
(Διηγήματα)

Χρήστος Χαρτοματσίδης
ΤΟ ΠΑΛΙΟ ΚΤΙΡΙΟ
(Διηγήματα)

Νίκος Χουλιαράς
ΖΩΗ, ΤΗΝ ΑΛΛΗ ΦΟΡΑ
(Μυθιστόρημα)

Ο ΛΟΥΣΙΑΣ
(Μυθιστόρημα)

ΤΟ ΑΛΛΟ ΜΙΣΟ
(Διηγήματα)

ΜΠΑΚΑΚΟΚ
(Διηγήματα)

ΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΜΑΚΡΥ
ΧΕΙΜΩΝΑ
(Διηγήματα)

Η ΜΕΣΑ ΒΡΟΧΗ
(Διηγήματα)

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

...Πρωθούν το ελληνικό βιβλίο

ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 6, ΑΘΗΝΑ 106 80 - ΤΗΛ.: 3607744

ΕΕΝΗ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

Μπάρι Άνσγουορθ
ΙΕΡΗ ΠΕΙΝΑ

Απουλήιος
Ο ΧΡΥΣΟΣ ΓΑΙ-ΔΑΡΟΣ

Μπορίς Βιάν
ΘΑ ΦΤΥΣΩ ΣΤΟΥΣ ΤΑΦΟΥΣ ΣΑΣ
ΑΣ ΑΡΧΙΣΕΙ Η ΜΟΥΣΙΚΗ

Βίτολντ Γκομπρόβιτς
ΟΙ ΜΑΓΕΜΕΝΟΙ

Ναντίν Γκόρντιμερ
Ο ΣΥΝΤΗΡΗΤΗΣ

Γκράχαμ Γκρήν
ΕΝΑ ΟΠΛΟ ΓΙΑ ΠΟΥΛΗΜΑ
ΟΡΙΑΝ ΕΞΠΡΕΣ
Ο ΕΠΙΤΙΜΟΣ ΠΡΟΞΕΝΟΣ

Μαίρη Γουέμπ
ΤΟ ΑΚΡΙΒΟ ΦΑΡΜΑΚΙ
Η ΑΛΕΠΟΥΔΙΤΣΑ
ΕΠΤΑ ΓΙΑ ΕΝΑ ΜΥΣΤΙΚΟ

Μάρτιν Έιμς
ΤΟ ΒΕΛΟΣ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

Έρμαν Έσσε
ΝΤΕΜΙΑΝ
Ο ΛΥΚΟΣ ΤΗΣ ΣΤΕΠΑΣ
ΣΙΝΤΑΡΤΑ
Ο ΒΡΟΧΟΠΟΙΟΣ

Τζον Ίρβινγκ
ΘΕΑ ΣΤΟΝ ΩΚΕΑΝΟ

Αντρέα Ντε Κάρλο
ΔΥΟ ΑΠΟ ΔΥΟ

Κατρίν Κλεμάν
ΧΙΟΥΡΡΕΜ
Ο ΜΑΥΡΙΤΑΝΟΣ ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΙΑΣ

Νόρμαν Μαίηλερ
ΟΙ ΣΚΛΗΡΟΙ ΔΕΝ ΧΟΡΕΥΟΥΝ

Γκαμπριέλ Γκαρσία Μάρκες
Η ΚΗΔΕΙΑ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ
ΜΑΜΑ

ΜΑΤΙΑ ΓΑΛΑΖΙΟΥ ΣΚΥΛΟΥ
ΘΑΝΑΤΟΣ ΣΤΑΘΕΡΟΣ ΠΕΡΑ
ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΡΩΤΑ

Η ΑΦΗΓΗΣΗ ΕΝΟΣ ΝΑΥΑΓΟΥ
ΤΑ ΓΑΛΑΖΙΑ ΜΑΤΙΑ

Τόνι Μόρισον
ΑΓΑΠΗΜΕΝΗ
ΤΖΑΖ

Ρόμπερτ Μούζιλ
ΤΡΕΙΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ
ΔΕΣΜΟΙ

Σάουλ Μπέλοου
ΟΙ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΜΟΣΜΠΥ

Ραφαέλ Μπιγεντού
ΟΙ ΝΥΧΤΕΣ ΜΟΥ ΕΙΝΑΙ ΠΙΟ
ΟΜΟΡΦΕΣ ΑΠ' ΤΙΣ ΜΕΡΕΣ ΣΑΣ
ΦΥΛΛΑΞΟΥ ΑΠΟ ΤΗ ΓΛΥΚΑ ΤΩΝ
ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ
ΓΡΑΜΜΑ ΣΥΓΝΩΜΗΣ
ΠΕΡΑΣΤΕ ΚΑΙ ΚΛΕΙΣΤΕ
ΤΗΝ ΠΟΡΤΑ

Χόρχε Λούις Μπόρχες
ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΗΣ ΑΜΜΟΥ

Βλαντιμίρ Ναμπόκοφ
ΑΝΤΑ
Ο ΓΗΤΕΥΤΗΣ

Χέρμαν Ούνγκαρ
Η ΤΑΞΗ

Τζόυς Κάρολ Όουτς
ΑΔΕΣΠΟΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

Αρθούρος Ρεμπώ
ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Πιέρ Ντριέ Λα Ροσέλ
ΟΙ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΝΤΕΡΚ
ΡΑΣΠΕ

Ουίλιαμ Σάρογιαν
ΜΕ ΛΕΝΕ ΑΡΑΜ

Μπρούνο Σούλτς
ΤΑ ΜΑΓΑΖΙΑ ΤΗΣ ΚΑΝΕΛΑΣ

Σταντάλ, Μπαλζάκ, Φλωμπέρ
ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Σταντάλ
ΤΟ ΡΟΖ ΚΑΙ ΤΟ ΠΡΑΣΙΝΟ

Αύγουστος Στρίνμπεργκ
ΟΙ ΔΑΝΕΙΣΤΕΣ

Αντρέι Ταρκόφσκι
ΜΑΡΤΥΡΟΛΟΓΙΟ
ΣΜΙΛΕΥΟΝΤΑΣ ΤΟ ΧΡΟΝΟ

Καρολίν Τινέ
ΤΟ ΚΤΙΡΙΟ

Μαρίνα Τσβετάγιεβα
ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΣΟΝΕΤΣΚΑ

Γκυστάβ Φλωμπέρ
ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Άλντους Χάξλεϋ
ΚΙΤΡΙΝΟ ΚΡΟΟΥΜ
ΜΕΤΑ ΑΠΟ ΠΟΛΛΑ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΑ

*...Και άλλα 100 αριστουργήματα της παγκόσμιας λογοτεχνίας
με την σφραγίδα της Νεφέλης*

Ε Κ Δ Ο Σ Ε Ι Σ Ν Ε Φ Ε Λ Η

...Πρωθούν το καλό βιβλίο

ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 6 - ΑΘΗΝΑ 106 80 - ΤΗΛ. 3639962

Ανασκόπηση του εκπαιδευτικού θεσμού στη Μαγνησία

του Χαράλαμπου Γ. Χαρίτου

Η παιδεία στην περιοχή της Μαγνησίας υπήρξε σταθερό μέλημα των κατοίκων κατά τη διάρκεια των τελευταίων αιώνων της Τουρκοκρατίας. Από τις αρχές του 18ου αιώνα η περιοχή παρουσίαζε ιστορικό ενδιαφέρον, έχοντας πετύχει να συγκεντρώσει αρκετά προνόμια, πληθυσμό και πολίσματα. Η οικονομική ευμάρεια, οι επαφές με προηγμένους τόπους και η συντηρούμενη πνευματική παράδοση έδωσαν στους κατοίκους τη δυνατότητα να ενδιαφερθούν και για τη δημιουργία σχολείων. Το γενικότερο, άλλωστε, κλίμα ευνόησε την καλλιέργεια των γραμμάτων, ενώ η παρουσία φιλογενών δασκάλων και χορηγών κατέστησαν το Πήλιο έδρα σημαντικών σχολών και βιβλιοθηκών, που συνέβαλαν στη γενικότερη πνευματική ανάπτυξη των κατοίκων.

Η επίδραση του Διαφωτισμού, η ανάπτυξη της εμπορομεσιτικής τάξης και η αφύπνιση της εθνικής συνείδησης εισήγαγαν και στη Μαγνησία τον «έρωτα παιδείας» και τη διάδοση του σχολικού θεσμού. Ο τόπος ανέδειξε πολλές και περισπούδαστες μορφές των γραμμάτων με τεράστια ακτινοβολία στον ελληνισμό και τις επιστήμες, λογίους, συγγραφείς, εκκλησιαστικούς ηγέτες και, βέβαια, ικανούς δασκάλους, που έδρασαν με επιτυχία σε εκπαιδευτικά ιδρύματα του θεσσαλικού, του ευρύτερου ελληνικού ή και του ευρωπαϊκού χώρου – γεγονός που αποδεικνύει και την έφεση προς τη μάθηση των Θεσσαλομαγνητών αλλά και τη γόνιμη λειτουργία των τοπικών σχολών. Παρά την αντίθετη (προφορική) παράδοση –κι αυτή των νεότερων χρόνων– στη Θεσσαλία δεν υπήρξε ανάγκη να λειτουργήσουν σχολεία παρά τη θέληση των κυρίαρχων Τούρκων.

Στα κυριότερα χωριά του Πηλίου ιδρύθηκαν και λειτούργησαν, με μικρή ή μεγάλη επιτυχία, σχολεία των «Κοινών Γραμμάτων» και σε ορισμένες περιπτώσεις και «Ανώτερα» (δευτεροβάθμια). Η ανάπτυξη της βιοτεχνικής παραγωγής, που είχε συνέπεια την εμπορική δραστηριοποίηση των κατοίκων, η άνοδος των κοινωνικών δυνάμεων των καρaboκύρηδων (ξακουστά ήταν τα «ζαγοριανά καράβια») και των εμπορομεταπρατών που είχαν καταφύγει στις ευρωπαϊκές χώρες, η συχνή επαφή των κατοίκων με τους ξένους, η μικρή τουρκική παρουσία και η ανετότερη από άλλες θεσσαλικές περιοχές άσκηση της τοπικής αυτοδιοίκησης, δημιούργησαν τις κατάλληλες συνθήκες που επέτρεψαν την αφύπνιση των Πηλιορείτων, προσφέροντάς τους περισσότερες ευκαι-

ρίες για μάθηση. Έτσι, ο σχολικός θεσμός και η καλλιέργεια γραμμάτων βρήκε στα πηλιορείτικα χωριά γόνιμο έδαφος.

Σχολεία και δάσκαλοι στο τουρκοκρατούμενο Πήλιο

Κατά το διάστημα των δύο τελευταίων αιώνων της Τουρκοκρατίας είναι γνωστό ότι ιδρύθηκαν πολλά πρωτοβάθμια σχολεία: στη Μαγνησία, όπου δίδαξαν ο **Ζαχαρίας** (από το 1743 ως το 1751), ο **Διονύσιος Κωφός**, ο **Δημήτριος ο Κρης**, ο **ιερομόναχος Παναγιώτης**, ο **Θεόδωρος**, ο **Παπαπολύζος**· στην Πορταριά, όπου –κατά τον **Β. Σκουρδάρη**– συναντούμε συστηματική σχολική παιδεία από τα 1778 με δασκάλους **Ιωακείμ** (μαθητής του οποίου ήταν ο **Επίσκοπος Δημητριάδης**)· στην Τσαγκαράδα, όπου στα 1871 δίδαξε ο **Παπαγιάννης** από το Ξουρίτσι· στον Άγιο Λαυρέντιο, όπου λειτουργούσε σχολείο κατώτερης βαθμίδας από το 1766 ως το 1799 στο οποίο δίδασκε ο **Δοσίθεος ο Φιλόσοφος**, ενώ στα 1816 δίδασκε ο **Δανιήλ Μάγνης**· αργότερα ο **Ζήσης Θεοδοσιάδης** (ή **Παχάρνικος**) και ο **Δημήτριος Λογιώτατος**· στη Δράκεια, που απέκτησε σχολείο με έξοδα του **Πατριάρχη Γεωργιάδη** στα 1760, με δασκάλους τον **παπα-Χαντζή Κυριακή** και αργότερα τον **Μιλτιάδη Αγαθόνικο**· στον Κισσό, όπου –κατά τον **Πηλίο**– τοπική παράδοση– δίδαξε για ένα περίπου χρόνου και ο **Ρήγας Φεραίος**· στον Άνω Βόλο, όπου δίδαξε ο προαναφερόμενος **Ζαχαρίας**· στον Άγιο Γεώργιο Νηλείας. Δύο από τα πιο σημαντικά σχολεία κατώτερης βαθμίδας που λειτούργησαν στην τουρκοκρατούμενη Ελλάδα ήταν την έδρα τους στα κεφαλοχώρια του Πηλίου Ζαγορά και Μηδία.

Σχολεία της Ζαγοράς

Το πρώτο επίσημο σχολείο στο Πήλιο ιδρύθηκε στη Ζαγορά (στο νοτιοανατολικό της Σωτήρας) στα μέσα του 17ου αιώνα: Είτε το 1635, κατά την εποχή των αδελφών **Κωνσταντινίδη**, που αναφέρουν ως πρώτο δάσκαλο τον **Παναγιώτη Αλεξάνδρου** ή **Ντούλη**, είτε το 1647-48, όπου συμμερίζονται οι περισσότεροι ερευνητές, με δάσκαλο τον **ιερόμοναχο Αθανάσιο**. Αντίθετα, ο **Γ. Κορδάτος** ισχυρίζεται ότι το πρώτο σχολείο η Ζαγορά το απέκτησε μόλις στις αρχές του 18ου αιώνα, όταν επιτακτικές εκπαιδευτικές ανάγκες οδήγησαν στη δημιουργία ανώτερων σχολείων, των «Ελληνικών».

Το πρώτο ζαγοριανό Ελληνικό σχολείο ιδρύθηκε στο μοναστήρι του Αγίου Ιωάννου στην κεντρική συνοικία του χωριού, πιθανότατα το 1702. Το σχολείο αυτό κατά τα πρώτα χρόνια της λειτουργίας του είχε ως δασκάλους τους: **Ζαχαρία**, **Φώτιο**, **Ραφαήλ** (δάσκαλο του ζαγοριανού **πατριάρχη Καλλίνικου του Γ΄**), **Κωνσταντίνο τον Ζαγοριανό**, τα

Ο Χαράλαμπος Γ. Χαρίτος είναι ιστορικός της εκπαίδευσης, καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Ιαχο Αθανάσιο, τον Παρθένιο και τον Γεώργιο Ζαγοραίο, μαθητή γένιου Βούλγαρι. Για ένα μικρό διάστημα η σχολή αυτή διέκο- λειτοργία της· ξανάνοιξε γύρω στα 1770, οπότε δίδαξαν σ' αυ- Ζαχαρίας από τον Άνω Βόλο και ο Άνθιμος Παπαπανταζής. Κα- περίοδο ως το 1776 λάμπρυνε τη σχολή με τη διδασκαλία του ο Ιανός Κωνσταντίνος Τριανταφυλλίδης, γνωστός ως «Λογιώτα- δάσκαλος από το 1770 ως το 1773 του Ρήγα Βελεστινλή και με η δράση αργότερα στη Βλαχία.

Η λαμπρή περίοδος της ιστορίας των ζαγοριανών σχολείων τοπο- αι στα τέλη του 18ου αιώνα, οπότε δημιουργήθηκε στη συνοικία γίου Γεωργίου νέο λαμπρό ανώτερο σχολείο –στη θέση του πα- ου Ελληνικού– με την ονομασία «Ελληνομουσείο». Δίπλα στο πύρι του Αγ. Ιωάννου κτίστηκε το νέο διδακτήριο, με βιβλιοθή- κοτροφείο (το πρώτο στο Πήλιο) και κατοικία του δασκάλου. ινισμένο τμήμα του διδακτηρίου αυτού σήμερα επιδεικνύεται ση αυτή με την ονομασία «σχολείο του Ρήγα». Το νέο αυτό scho- τίστηκε το 1777, με δαπάνες φιλογενών Ζαγοριανών και ιδιαίτε-) ξενιτεμένου στο Άμστερνταμ εμπόρου Ιωάννη Πρίγκου, από αλύτερους τεχνίτες της περιοχής και με την επιστασία του προσ- ης Ζαγοράς Γεωργίου Παπαϊωάννου ή Παπάζογλου. Αλλά ο κύ- μπνευστής και οδηγός του σχολείου υπήρξε ο πρώην Κωνσταντι- λεως Καλλίνικος ο Γ', που επέστρεψε πια στη γενέτειρά του. Ο ης Πρίγκος προίκισε τη σχολή –εκτός των άλλων– με 1.000 τό- βιβλίων που ο ίδιος επέλεξε και έστειλε από την Ολλανδία. Ο νικος, χαλκέντερη αναγεννητική φυσιογνωμία του Πηλίου, διέ- για το σχολείο «το πατριαρχικό του κύρος, το ήθος του, την πει- ητά του και τις πολλές τους γνωριμίες του σ' όλα τα μέρη» κατά φραση του Β. Σκουβαρά. Πρώτος σχολάρχης του «Ελληνομου- » υπήρξε ο ζαγοριανός λόγιος και δάσκαλος Νικόλαος Ιωάννου αφέτης, που δίδαξε ανώτερα μαθήματα, φιλολογικά και φιλοσο- αρίως, αλλά και μαθηματικά. Ωστόσο, η λειτουργία της σχολής δεν υπήρξε απρόσκοπτη: παρά τις γενναίες χορηγίες του Πρί- των αδελφών Λαπάτη κ.ά., παρουσιάστηκαν οικονομικές δυ- ιες, ενώ δεν έλειψαν, προκαλώντας τη διαμαρτυρία του Καλλινί- ι φατριασμοί και οι κατά καιρούς κομματικές διαμάχες των προ- ντης Ζαγοράς.

μετά το θάνατο των δύο στυλοβατών της σχολής, παρουσιάστη- ροβλήματα στη λειτουργία του «Ελληνομουσείου». Στις αρχές ις του 19ου αιώνα κι άλλοι ξενιτεμένοι Ζαγοριανοί φιλοτιμήθη- ι κάμουν γενναίες δαπάνες για το διδακτήριο, τη βιβλιοθήκη και ισθούς των δασκάλων. Κατά την περίοδο αυτή δίδαξαν στη scho- ; Ζαγοράς ικανοί διδάσκαλοι, όπως ο Νικόλαος Κασσαβέτης, ο ης Χουνής, ο Σκιαθίτης Επιφάνιος Δημητριάδης, ο Αντώνιος όμου Κασσαβέτης κ.ά., η φήμη των οποίων είναι εφάμιλλη εκεί- ου απέκτησαν ορισμένοι επιφανείς μαθητές του ζαγοριανού εκ- υπηρίου, όπως ο Ρήγας, ο Γρηγόριος Κωνσταντάς, ο Δανιήλ Φι- δης, ο Φίλιππος Ιωάννου και ο Άνθιμος Γαζής.

Η Μηλιώτικη σχολή

έσα του 18ου αιώνα ιδρύθηκε και στις Μηλιές σχολείο, καθώς ρούν οι ντόπιοι και ξένοι συγγραφείς. Οι πιο διάσημοι από αυ- οι Δημητρείς Γρηγ. Κωνσταντάς και Δανιήλ Φιλιππίδης, ση- ουν στη Νεωτεριική Γεωγραφία τους στα 1791 και τα ακόλουθα: αις Μηλιαίς μόλις είναι 30 χρόνια αφ' ου έμαθαν πως είναι ελληνι- ον κόσμο. Κάποιος εντόπιος Άνθιμος, παρακινούμενος από μια

Ο διδάσκαλος του Γένους Άνθιμος Γαζής. Στη βιβλιοθήκη των Μηλεών σώζονται διάφορα χειρήλια και έγγραφα, μεταξύ των οποίων το «Συνυποσχετικό» Γαζή - Κωνσταντά για την ίδρυση της Μηλιώτικης Σχολής.

φυσική του φιλομάθεια επήγε και επροσκολλήθηκε κοντά εις έναν οπού είχε σπουδάξη στην Αθήνα. Ύστερα επαρακινήθηκαν και άλλοι...».

Το πρώτο μηλιώτικο σχολείο το ίδρυσαν από κοινού ο Μηλιώτης Άνθιμος Παπαπανταζής και ο Βολιώτης Ζαχαρίας. Φαίνεται ότι λει- τούργησε ως σχολείο και των δύο βαθμίδων, καθώς ο πρώτος δίδασκε τα «Κοινά» γράμματα και ο δεύτερος τα «Ελληνικά». Μαθητές τους υπήρξαν και οι μεγάλοι Μηλιώτες που προαναφέρθηκαν. Ο ίδιος ο Άνθιμος γύρω στα 1810 όρισε διάδοχό του στο σχολείο των Μηλεών τον Γρηγόριο Κωνσταντά.

Η πρώτη προσπάθεια να δημιουργηθεί σχολή ανώτατης εκπαίδευσης στη Μαγνησία ήταν πρωτοβουλία των διδασκάλων του Γένους Γρηγο- ρίου Κωνσταντά και Άνθιμου Γαζή στις Μηλιές. Κορυφαία στιγμή στην εκπαιδευτική ιστορία της Ελλάδας υπήρξε η συμφωνία των δύο ανδρών να ιδρύσουν στη γενέτειρά τους «Πανδιδακτήριον» ή «Ακα- δημία» κατά τα ευρωπαϊκά πρότυπα. Όμως, «αι ενέργειαι αμφοτέρων εύρον εκ της φιλυπόπτου διαθέσεως των κρατούντων τηλικαύτα προ- σκόμματα, τα οποία ούτε ο διακαής ζήλος των ούτε η ισχυρά μεσιτεία των φίλων των ηδύνατο να υπερνικήση», καθώς επιλέγει ο Ρ. Καμηλά- ρις. Αντί του φιλόδοξου αλλά ματαιωμένου σχεδίου, οι δυο Μηλιώτες κατόρθωσαν να ιδρύσουν ένα είδος ανώτερου Λυκείου, που έμεινε γνωστό ως «Μηλιώτικη σχολή».

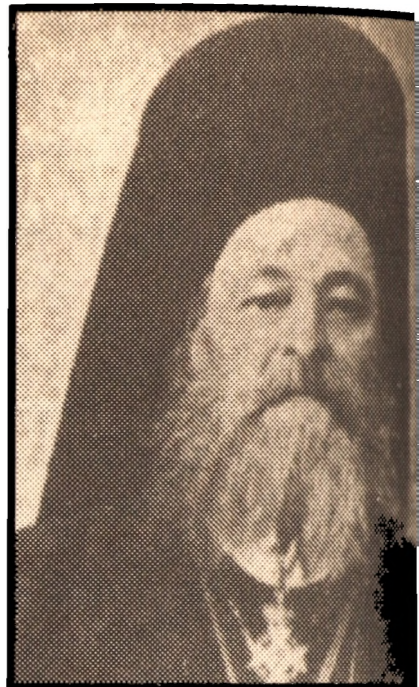
Η «Μηλιώτικη σχολή» υπήρξε το αντίστοιχο του ζαγοριανού ανώτερου σχολείου και δημιουργήθηκε στις Μηλιές το 1814. Υπήρξε το κατόρθωμα των δύο μεγάλων Μηλιωτών, του Κωνσταντά και του Γαζή, που θέλησαν να δημιουργήσουν στην ιδιαίτερη πατρίδα τους μεγάλη Ακαδημία, έργο που υιοθετήθηκε από τη Φιλόμουσο Εταιρεία της Βιέννης και συντελέστηκε με τις προσωπικές φροντίδες των δύο διδασκάλων. Το σχετικό «Συνυποσχετικό» για την ίδρυση της σχολής υπογράφηκε από τους Κωνσταντά και Γαζή την 1η Ιουλίου του 1814 (το έγγραφο αυτό σώζεται σήμερα στη βιβλιοθήκη των Μηλεών). Η σχολή εγκαινιάστηκε στις 6 Αυγούστου 1815, αφού εξοπλίστηκε με 10.000 περίπου βιβλία, που προσεπόρισαν στον Γαζή οι συνδρομές των Ελλήνων από τη Βιέννη και πολλά εποπτικά όργανα διδασκαλίας, χάρτες, έγχρωμες εικόνες και όργανα Φυσικής και Χημείας. Η Μηλιώτικη σχολή λειτούργησε στην αρχή με μοναδικό διδάχο της τον Κωνσταντά και από το 1817 και με τον Άνθιμο Γαζή. Είναι γνωστό ότι τελικά ματαιώθηκε η συνεργασία του μεγάλου δασκάλου και εισηγητή της Αλληλοδιδασκτικής, Γεωργ. Κλεόβουλου. Η φήμη της σχολής απλώθηκε γρήγορα ώστε να σπεύδουν να γίνουν μαθητές της από πολλά μέρη της Θεσσαλίας και «εκ πάσης της Ανατολής», καθώς σημειώνει ο Ρ. Καμηλάρης. Από τα μαθήματα που περιελάμβανε το πρόγραμμα της σχολής, τα φιλολογικά, τα φιλοσοφικά, τα θεολογικά και τις ξένες γλώσσες τα δίδασκε ο Κωνσταντάς, ενώ ο Γαζής –για όσο διάστημα δίδαξε– ασχολήθηκε με τις θετικές επιστήμες. Μέχρι τις παραμονές της ελληνικής Επανάστασης η φήμη της Μηλιώτικης σχολής υπήρξε μεγάλη. Πρόθεση των δημιουργών της ήταν να καταρτίζει επιστήμονες και εκπαιδευτικούς λειτουργούς, που θα επάνδρωναν όλα τα κέντρα της Ανατολής. Η λειτουργία της σχολής διακόπηκε μόλις κηρύχτηκε η Επανάσταση, στην οποία άλλωστε, ενεργό μέρος έλαβαν και οι πρωταγωνιστές της σχολής. Μόλις στα 1834 επέστρεψε στις Μηλιές ο Κωνσταντάς και συνέχισε τις παραδόσεις του ως το θάνατό του, χωρίς πάντως η σχολή να καταφέρει να ξαναβρεί την παλιά αίγλη της. Οι δηώσεις και άλλες καταστροφές αφάνισαν μεγάλο μέρος από τα υλικά του διδακτηρίου (το κτίριο αυτό σωζόταν ως τις αρχές του 20ού αιώνα) και της βιβλιοθήκης του.

Η εκπαίδευση στα ύστερα χρόνια της Τουρκοκρατίας

Η Θετταλομαγνησία, όπως είναι γνωστό, παρέμεινε υπό τουρκική κυριαρχία ως το 1881. Σε όλο το διάστημα ως την Ενσωμάτωση, τα σχολεία δεν σταμάτησαν τη λειτουργία τους παρά μόνο κατά τη διάρκεια των πολέμων και των πρώτων μετεπαναστατικών χρόνων. Από το 1850 περίπου, παρουσιάζεται μια αναγεννητική εκπαιδευτική προσπάθεια και τότε πληθαίνουν τα σχολεία και οι μαθητές στα πηλιορείτικα και τα πεδινά χωριά της Θετταλομαγνησίας. Την προσπάθεια ευνόησαν οι δωρεές ευκατάστατων ομογενών, που προικοδότησαν την ιδιαίτερη πατρίδα τους με σχολεία, συνεχίζοντας την παράδοση στον τόπο τους. Η μέριμνα αυτή φαίνεται ότι ικανοποιείτο με τη λειτουργία πρωτοβάθμιων, κατά κανόνα, σχολείων. Συγκεκριμένα, λειτούργησαν σχεδόν σε όλα τα χωριά πρωτοβάθμια («Αλληλοδιδασκτικά») σχολεία και στα μεγαλύτερα από αυτά και σχολεία του πρώτου κύκλου της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (τα «Ελληνικά» ή «Σχολαρχεία»), κατά την ορολογία που ίσχυε την ίδια περίοδο στην κυρίως Ελλάδα. Είναι αξιοσημείωτο ότι αυτή την εποχή η παροχή εκπαίδευσης στα κορίτσια της περιοχής δεν ήταν τελείως παραγκωνισμένη. Γύρω στα 1870 φέρεται ότι λειτουργούσαν στην περιοχή 40 Αλληλοδιδασκτικά σχολεία, 10 Παρθεναγωγεία και 12 Ελληνικά. Οι

νεαροί γόννοι των Πηλιορειτών (αλλά και των Βολιωτών, καθώς δημιουργήθηκε η νέα πόλη του Βόλου, πρωτεύουσα της περιοχής) που επιθυμούσαν να λάβουν ανώτερη (γυμνασιακή) μόρφωση, κατέφευγαν στα ανώτερα σχολεία του απελεύθερου ελληνικού κράτους ή στις μεγάλες πόλεις της Ανατολής.

Από τα σχολεία που λειτούργησαν στα πηλιορείτικα χωριά κατά τη διάρκεια της ενδιάμεσης αυτής εποχής, δύο τουλάχιστον περιπτώσεις δεν πρέπει να παραλειφθούν: η δημιουργία Παρθεναγωγείου στη Ζαγορά από το Κασσαβέτη το 1855 και η ίδρυση στην Τσαγκαράδα το 1864 της «αστικής» σχολής αρρένων (με δωρεές των αδελφών Α. πουλων), που μετατράπηκε αργότερα σε εμπορική σχολή, μία από τις πρώτες της χώρας. Στη δημιουργία, στη συντήρηση και την επέκταση των σχολείων συνεισέφερε πολύ η τοπική εκκλησία, κυρίως οι τροπολίτες Δωρόθεος Σχολάριος και Γρηγόριος Φουρτουνής. Επί της αρχιερατείας του πρώτου έγιναν οι πρώτες ατελείς προσπάθειες δημιουργίας γυμνασίου στον Βόλο, ενώ ο δεύτερος υπήρξε πρόεδρος ή εμπνευστής φιλοεκπαιδευτικών συλλόγων Βόλο (1873).

Ο Γρηγόριος Φουρτουνής
Μητροπολίτης Δημητριάδος

Τα πρώτα εκπαιδευτήρια στον Βόλο

Αλλά και στην πόλη του Βόλου, από την ίδρυσή της στα μέσα του 19ου αιώνα, ο σχολικός θεσμός και το ενδιαφέρον των κατοίκων για εκπαίδευση είχαν σημαντική ανάπτυξη. Ως μέσο πνευματικής λεισργίας και εφόδιο για την επιτυχή εκτέλεση των οικονομικών διεργασιών, η μόρφωση των νεαρών κατοίκων επιδιώχτηκε να σχεθεί επαρκώς και πλατιά στα πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια σχολεία της πόλης. Το κλίμα και η επίδραση του εκπαιδευτικού στήματος του ελεύθερου κράτους είχαν κι εδώ σημαντικές επιπτώσεις. Οι Τούρκοι, εξάλλου, δεν πρόβαλαν σημαντικές αντιρροή στην εγκατάσταση σχολείων. Η δεκτικότητα του περιβάλλοντος

Στο οίκημα Νικολαΐδη στεγάστηκε από το 1873 το Α΄ Γυμνάσιο αρρένων Βόλου

νικά ιδεώδη με την αλυσωτική απόχρωση, οι μετακλήσεις ικανών παιδευτικών και ιδίως το έντονο ενδιαφέρον των τοπικών παραγόντων ευνόησαν την εγκατάσταση και λειτουργία σχολείων στον Βόλο την απελευθέρωση (1881).

Ήδη, στα 1853 δημιουργήθηκε το πρώτο μεικτό Αλληλοδιδασκτικό (πρωτοβάθμιο) σχολείο. Το πρώτο αυτό σχολείο στεγάστηκε σε ιδιωτικό οίκημα στην οδό Δημητριάδος. Πρώτοι δάσκαλοί του αναφέρονται οι **Δημητρακάκος** και **Ζαννιάδης**. Στα 1870, κι ενώ είχε αυξηθεί πληθυσμός της πόλης και τα μορφωτικά ενδιαφέροντα των κατοίκων, η Κοινότητα έκτισε στην πλατεία Αγίου Νικολάου ιδιόκτητο διώκτιριο, που στο ισόγειο στέγασε το Αλληλοδιδασκτικό (το οποίο παρέμεινε αμιγές αρρένων) και στον άνω όροφο το πρώτο Ελληνικό σχολείο (Σχολαρχείο αρρένων). Πρώτοι Ελληνοδιδάσκαλοι αναφέρονται οι **Ν. Νικολαΐδης** και **Ι. Μελανίδης**. Σημειώνεται ότι το πρώτο σχολείο μέσης εκπαίδευσης περιελάμβανε πέντε τάξεις, τρεις του κατώτερου κύκλου και δύο θεωρούμενες ως «γυμνασιακές». Γι' αυτό και το αποκαλούσαν «Ημιγυμνάσιο».

Η ίδρυση του πρώτου δημοτικού σχολείου (αποκλειστικώς αρρεναγωγείο) έφερε την ανάγκη δημιουργίας Παρθεναγωγείου (σχολείου θηκών), το οποίο ιδρύθηκε στον Βόλο το 1870. Περιελάμβανε Δημοτικό σχολείο και Σχολαρχείο. Πρώτη του διευθύντρια αναφέρεται η **Μαρία Παπασταύρου**. Την ίδια χρονιά λειτούργησε και το εβραϊκό δημοτικό σχολείο, ενώ το 1877 η απόφοιτος του Αρσακείου **Μαρία Τζηκώστα** ίδρυσε το πρώτο νηπιαγωγείο του Βόλου, καλύπτοντας έτσι το κενό ως προς την προσχολική εκπαίδευση.

Το μεγάλο κενό παρατηρήθηκε στον ανώτερο κύκλο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, καθώς ως την απελευθέρωση δεν έγινε δυνατό να λειτουργήσει Γυμνάσιο στην πόλη. Κατά τη δεκαετία του 1870 πολλές προσπάθειες καταβλήθηκαν από την τοπική κοινότητα και τον φωτισμένο Μητροπολίτη Δωρόθεο Σχολάριο να ιδρυθεί Γυμνάσιο με δαπάνες της Κοινότητας. Η τουρκική διοίκηση δεν ενέκρινε την εγκατάσταση του Γυμνασίου. Οι ενδοκοινοτικές αντιθέσεις δεν υπήρξαν οιριες γι' αυτή την αρνητική εξέλιξη. Η πόλη απέκτησε το πρώτο της γυμνάσιο αρρένων με την προσάρτηση της Θεσσαλίας στο ελληνικό κράτος, η οποία μεταξύ άλλων επέβαλλε το ενιαίο του εκπαιδευτικού στήματος (ΒΔ 25.3.1882 «περί συστάσεως Γυμνασίων και διορισμού καθηγητών εν ταις προσαρτηθείσαις χώραις»). Το Γυμνάσιο αυτό (μοναδικό μέχρι το 1921) λειτούργησε από το 1882 με πρώτο Γυμνασιάρχη τον φιλόλογο **Κων. Γούναρη**, ως δευτεροτάξιο στην αρχή και κατόπιν ως τετρατάξιο. Μόλις το 1905 απέκτησε μόνιμη στέγη στο βλβητικό διδακτήριο του καταργηθέντος εκπαιδευτηρίου **Νικολαΐδου** στο κέντρο της πόλης, όπου παρέμεινε ως τη μετεγκατάστασή του στην περιοχή Τσιμπούκη, μετά τους σεισμούς του 1955.

Μετά την απελευθέρωση της πόλης και δεδομένου του ισχύοντος ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος, τα Δημοτικά σχολεία πολλαπλασιάστηκαν και σιγά σιγά οργανώθηκαν. Καμπή στην ανάπτυξη των δημοτικών σχολείων του Βόλου υπήρξε η περίοδος της δημαρχίας του **Νικ. Γεωργιάδη** (1899-1907) με την ανέγερση διδακτηρίων τύπου γαλλικού και τη φροντίδα στελέχωσής τους με ικανούς εκπαιδευτικούς. Επί των ημερών του, ο ίδιος υπολόγιζε ότι οι μαθητές στα σχολεία πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης ήταν περίπου 2.000. Παράλληλα, η δημοτική αρχή επιχείρησε, τουλάχιστον δυο φορές, να καλύψει τα κενά της (δημόσιας δευτεροβάθμιας) γυναικείας εκπαίδευσης, διατηρώντας «ανώτερες» τάξεις στα δημοτικά παρθεναγωγεία (1902-1907 και 1911-1921).

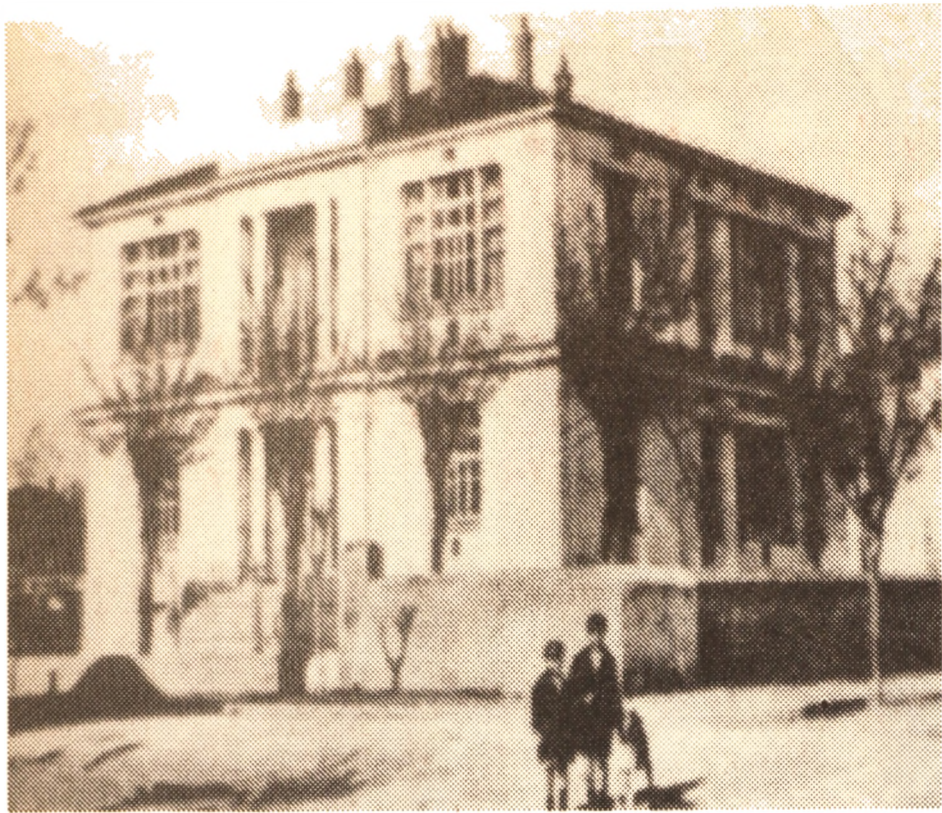
Ο διευθυντής (1908-1911) του Ανώτερου Παρθεναγωγείου του Βόλου, **Α. Δελμούζος** (αριστερά) με τον **Σ. Τριανταφυλλίδη**.

Το Ανώτερο Δημοτικό Παρθεναγωγείο του Βόλου

Το περιώνυμο Ανώτερο Δημοτικό Παρθεναγωγείο του Βόλου (1908-1911) υπήρξε δημιούργημα της δημοτικής αρχής του Βόλου (Παγασών), με εισηγητή τον δημοτικό σύμβουλο, γιατρό και προοδευτικό διανοούμενο, **Δημήτριο Σαράτση**. Ο Σαράτσης, εκφραστής των νεοτεριστικών ιδεών μιας μερίδας των αστών του Βόλου, πρότεινε την ίδρυση μιας αυθύπαρκτης σχολής «*προς ευρυτέραν μόρφωσιν των νεανίδων και την πρακτικήν αυτών κατάρτισιν*». Οι προτάσεις Σαράτση, κατ' ευτυχία συγκυρία, συνέπεσαν με τις αντίστοιχες προθέσεις του **Αλέξανδρου Δελμούζου**, στον οποίο ανατέθηκε η διεύθυνση του σχολείου.

Τα κύρια σημεία των καινοτομιών που εφαρμόστηκαν στο Α.Δ.Π. του Βόλου ήταν: η αναδιάρθρωση του αναλυτικού προγράμματος με τη διδασκαλία νέων μαθημάτων· ο περιορισμός της διδασκαλίας αρχαιοελληνικών κειμένων από το πρωτότυπο, αλλά και η άφθονη μελέτη κειμένων σε μετάφραση· η απόδοση πρωτεύουσας θέσης στον νεοελληνικό πολιτισμό και τα δημιουργήματά του· η προιμοδότηση της διδασκαλίας της γαλλικής γλώσσας· ο κοινωνικός προσανατολισμός της αγωγής· η καλλιέργεια της αυτενέργειας των μαθητριών· η πρακτική ωφελιμότητα των παρεχόμενων γνώσεων· η κατάργηση του διδασκισμού ως ιδεολογίας της επίσημης εκπαίδευσης· η κατάργηση της δασκαλοκεντρικής παιδαγωγικής μεθόδου και «*η πλούσια και ελεύθερη σχολική ζωή*» ως έκφραση της αυτόνομης διαδικασίας αγωγής με ταυτόχρονη εφαρμογή των αντιαυταρχικών σχέσεων διδασκόντων και μαθητριών· η επιδίωξη, τέλος, να εμπεδωθούν οι αρχές του κινήματος του «Εκπαιδευτικού Δημοτικισμού», έγινε πράξη με την ουσιαστική και ριζοσπαστική καινοτομία της διδασκαλίας και τη χρήση της δημοτικής γλώσσας.

Στο Σχολείο του Βόλου επιχειρήθηκε ένα πραγματικό πείραμα εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης. Ωστόσο, το πείραμα αυτό δεν ευδοκίμησε. Οι ρηξικέλευθες προτάσεις, ο ανεπίκαιρος νεωτερισμός και η «σκανδαλώδης» διδασκαλία της δημοτικής γλώσσας επέφεραν τη ρήξη προς την ιδεολογική και πολιτική νοοτροπία του περιγύρου. Πριν ολοκληρωθεί ο πρώτος κύκλος λειτουργίας του σχολείου, υπό την πίε-

Το παλαιότερο κτίριο της Εμπορικής Σχολής Βόλου, που κτίστηκε με δωρεά του Ιω. Α. Καρτάλη (φωτ. Σ. Στουρνάρα - 1924, συλλογή Κ. Αβτζή).

ση παραγόντων της πόλης και τη λαϊκή αντίδραση καταλλήλως οξυμένη από τους αντιπάλους των πρωταγωνιστών του σχολείου, αποφασίστηκε η διακοπή της λειτουργίας του (2.3.1911). Λόγω της γενικής κατακραυγής, με όργανο έκφρασης την εφημερίδα *Κήρυξ*, η υπόθεση περιήλθε στην αρμοδιότητα των δικαστικών αρχών και περιεπλέχτηκαν οι πρωταγωνιστές του σχολείου (αλλά και οι προοδευτικοί διανοούμενοι, οι δημοτικιστές και τα στελέχη του Εργατικού Κέντρου της πόλης, που είχαν αναπτύξει σοσιαλίζουσα και αναρχική δραστηριότητα κατά την ίδια περίοδο) στη δίκη των «Αθεϊκών» του Βόλου που κατέληξε στη δίκη του Ναυπλίου (1914).

Ιδιωτικά και άλλα εκπαιδευτήρια στον Βόλο

Από τα τέλη του περασμένου αιώνα, παράλληλα προς τα δημοτικά και δευτεροβάθμια σχολεία, λειτούργησαν με αποδοτικότητα στον Βόλο και πολλά ιδιωτικά σχολεία των δύο πρώτων βαθμίδων, ικανοποιώντας τις μορφωτικές ανάγκες των αστών κατοίκων. Τα παλαιότερα και μακροβιότερα από αυτά υπήρξαν τα ακόλουθα: το εκπαιδευτήριο **Νικ. Νικολαΐδου** (1886-1904), τα εκπαιδευτήρια **Τρύφ. Κοντογεωργίου** (1906-1940), η Εμπορική Σχολή και η Σχολή των καθολικών Καλογραιών του «Αγίου Ιωσήφ», ενώ στα μεταπολεμικά χρόνια δραστήρια λειτούργησε το «**Λύκειο**» **Αποστόλου - Τάτσιου** (1951-1981). Τα σχολεία αυτά είχαν, κατά κανόνα, τάξεις Νηπιαγωγείου, Δημοτικού και Γυμνασίου. Εκτός των άλλων ιδιωτικών σχολείων, λειτούργησαν στον Βόλο και τα ακόλουθα σημαντικά σχολικά ιδρύματα: **Νυκτερινό Δημοτικό σχολείο** για άπορα εργαζόμενα παιδιά του συλλόγου «Προστασία Παιδιών» από το 1916· το **Νυκτερινό Μεικτό Γυμνάσιο** από το 1949· η **Νυκτερινή Σχολή Εμποροϋπαλλήλων**· οι **Επαγγελματικές και τεχνικές σχολές** του Επιμελητηρίου Βόλου· και το **Ανώτερο Εκκλησιαστικό Φροντιστήριο** (από το 1948, ένα από τα πρώτα της χώρας).

Η **Εμπορική Σχολή**, μια από τις πρώτες της χώρας, ιδρύθηκε το 1900 από τον Εμπορικό Σύλλογο της πόλης προκειμένου να εκπαιδεύσει τα απαραίτητα για την οικονομική ανάπτυξη της περιοχής

στελέχη. Στεγάστηκε σε μεγαλοπρεπές διδακτήριο με κληροδότημα του **Ιω. Καρτάλη**. Η σχολή λειτούργησε ως τριτάξια ιδιωτική μέχρι το 1918, οπότε μετεξελίχτηκε σε τετρατάξια δημόσια (και μετ' πολεμικά σε εξατάξια) με γόνιμη δράση ως τις μέρες μας (1977).

Η **Γαλλική Σχολή** των καθολικών Καλογραιών του τάγματος το «Αγ. Ιωσήφ της Εμφανίσεως» πρωτολειτούργησε το 1904 και συνεχίζει με διάφορες μορφές ως σήμερα. Αρχική της αποστολή υπήρξε η διδασκαλία της γαλλικής γλώσσας και η εκπαίδευση των νεαρών-θηλέων κυρίως- καθολικών κατοίκων της περιοχής. Γρήγορα όμως εξελίχτηκε σε ιδιωτική σχολή γενικής μόρφωσης κατά τα γαλλικά πρότυπα (και μερική διδασκαλία των ελληνικών) και με λαμπρές επιδόσεις.

Στο τέλος της πρώτης δεκαετίας του αιώνα μας στην πόλη του Βόλου λειτούργούσαν: το Γυμνάσιο αρρένων, δύο Σχολαρχεία αρρένων, τέσσερα πλήρη Δημοτικά σχολεία αρρένων, τέσσερα Δημοτικά θηλέων και ένα κοινό, καθώς και αρκετά ιδιωτικά πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια αρρένων και θηλέων. Κατά τις επόμενες δεκαετίες, παράλληλα με τη γενικότερη ανάπτυξη της πόλης, τα δημόσια σχολεία των δύο βαθμίδων πολλαπλασιάστηκαν. Η δραστηριότητα των ιδιωτικών εκπαιδευτηρίων παρέμεινε ενεργός ως τη δεκαετία του '60.

Κατά τη διάρκεια του μεσοπολέμου, και σύμφωνα με την εκπαιδευτική νομοθεσία που ίσχυε, ιδρύθηκαν στην πόλη το πρώτο Γυμνάσιο Θηλέων (το 1921 με πρώτο γυμνασιάρχη τον **Γ. Χατζηνικολάου**) και το Πρακτικό Λύκειο αρρένων (από το 1929 ως το 1944). Στο τέλος της δεκαετίας του 1930 δημιουργήθηκε και το 2ο Γυμνάσιο αρρένων (το 1937, με πρώτο γυμνασιάρχη τον **Σωκρ. Παπαϊωάννου**).

Μέχρι και τον Β' παγκόσμιο πόλεμο η παρουσία σχολών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην περιοχή υπήρξε πολύ περιορισμένη. Το πρώτο σχολείο ανώτερης βαθμίδας που γνώρισαν οι Βολιώτες -με την επωνυμία «Μικρό Πολυτεχνείο»- ήταν οι Σχολές Υπομηχανικών (μηχανολόγων και πολιτικών μηχανικών). Λειτούργησαν κατά τη δεκαετία 1948-1959 και παρήγαγαν ικανό αριθμό τεχνικών στελεχών της μεταπολεμικής οικονομικής ανάπτυξης. Πρόσφατα ιδρύθηκε, με έδρα τον Βόλο, το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας (Π.Δ. 83/7.3.1984). Το ακαδημαϊκό έτος 1988-89 δέχτηκε τους πρώτους φοιτητές στο τμήμα Γεωπονίας και στα δύο παιδαγωγικά τμήματα (Δημοτικής Εκπαίδευσης και Νηπιαγωγών). Ήδη, το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας βρίσκεται σε πλήρη ανάπτυξη, και επιδιώκει να αποκτήσει σταθερή ακαδημαϊκή φυσιογνωμία.

Η ανασκόπηση του εκπαιδευτικού θεσμού (των ιδρυμάτων και της διάδοσης της παιδείας) στη Μαγνησία που επιχειρήσαμε δείχνει ότι κατά τη διάρκεια των τελευταίων αιώνων της Τουρκοκρατίας και υπό την επίδραση ποικίλων παραγόντων αναπτύχθηκε στην περιοχή μια πλούσια πολιτισμική παράδοση, σε μια εποχή που η καλλιέργεια των γραμμάτων αποτελούσε σαφή ένδειξη ανάπτυξης. Ανάλογη υπήρξε η ανάπτυξη του εκπαιδευτικού θεσμού και στα νεότερα χρόνια, με φωτεινό σύμβολο την περιπετειώδη λειτουργία του Παρθεναγωγείου. Η σύγχρονη πραγματικότητα, ο μεγάλος δηλαδή αριθμός εκπαιδευτηρίων και η προσπάθεια που καταβάλλεται σε κάθε επίπεδο, υπηρετούν τη διάδοση του εκπαιδευτικού θεσμού, χωρίς πάντως να διαφοροποιούν την εκπαιδευτική κατάσταση της περιοχής από από εκείνη που επικρατεί στην υπόλοιπη χώρα.

Το χρονικό μιας παρατεταμένης μετριότητας

του Πανταζή Τερλεξή

Στο κατώφλι του 2000, το Πανεπιστήμιο έχει ασφαλώς μεταβάλει ρόλο και προορισμό. Ως εκπαιδευτικό και ερευνητικό ίδρυμα, το σύγχρονο Πανεπιστήμιο έπαψε να αποτελεί τον καίριο καταναμητικό μηχανισμό, μέσα από τον οποίο το κοινωνικό σύστημα κατένειμε θέσεις και επέτρεπε σε μια ορισμένη ελίτ να αναλάβει την πνευματική, διοικητική, πολιτική και οικονομική διαχείριση του συστήματος. Το Πανεπιστήμιο σήμερα έχει έρθει πολύ κοντά στην κοινωνία, μέσα στην οποία λειτουργεί. Έπαψε να αποτελεί κρυστάλλινο πύργο απομόνωσης. Συμβάλλει ή πρέπει να συμβάλλει στην άμβλυνση των κοινωνικών ανισοτήτων. Οι τοπικές κοινωνίες, μέσα στις οποίες λειτουργεί, έχουν και συμφέρον να ενδιαφέρονται και δικαίωμα να διερευνούν τρόπους με τους οποίους παρόμοια ιδρύματα μπορούν να συμβάλλουν στην πολιτιστική αναμόρφωση και την οικονομική εξέλιξη του τοπικού και εθνικού χώρου.

Με αυτές τις σκέψεις θα αποτολμήσω μια κριτική αξιολόγηση της κατάστασης που αυτή τη στιγμή επικρατεί στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, πιστεύοντας ότι για τα όσα καλά συμβαίνουν δεν χρειάζονται λιβανωτοί, ενώ για τα τυχόν δυσάρεστα καλό είναι να δημοσιοποιούνται, με την ελπίδα της θεραπείας τους.

Το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας αποτέλεσε για πολλά χρόνια στόχο διεκδικήσεων των πολιτών και των τοπικών φορέων του θεσσαλικού χώρου γενικά και της πόλης του Βόλου ιδιαίτερα. Τον Ιούλιο του 1981 εξαγγέλθηκε η πρόθεση της πολιτείας να ιδρύσει «Παιδαγωγικό Πανεπιστήμιο» με έδρα το Βελεστίνο. Τα τμήματα αυτού του Πανεπιστημίου θα λειτουργούσαν ως παραρτήματα των Πανεπιστημίων της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης. Ευτυχώς, η εξαγγελία αυτή –πάνω σε αυτή τη βάση– δεν πραγματοποιήθηκε, λόγω κυβερνητικής αλλαγής. Οι απαράδεκτες όμως δεσμεύσεις που υπονοούσε με τον έναν ή τον άλλο τρόπο, άφησαν βαθιά τη σφραγίδα τους πάνω στις μετέπειτα εξελίξεις του πνευματικού αυτού ιδρύματος.

Η ίδρυση του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας με τη σημερινή του μορφή ανακοινώθηκε με Προεδρικό Διάταγμα του 1983, μαζί με την εξαγγελία για την ίδρυση και άλλων δύο Πανεπιστημίων, του Ιονίου και του Αιγαίου. Έδρα του Πανεπιστημίου ορίστηκε ο Βόλος. Αυτό τονίστηκε ιδιαίτερα για να ισοσταθμίσει ίσως τις διαρροές της πανεπιστημιακής ύλης προς όλες τις κατευθύνσεις του θεσσαλικού κάμπου, διαρροές που φαίνονταν πως ήταν αναπόφευκτες, αν δεν ήταν προ-

Ο Πανταζής Τερλεξής είναι καθηγητής Κοινωνιολογίας στο Γενικό Τμήμα του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

σχεδιασμένες. Στην πρώτη φάση της οργάνωσής του το Πανεπιστήμιο είχε δύο Σχολές και οκτώ Τμήματα:

- Α) Τη Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών, που περιελάμβανε:
 - α) Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών.
 - β) Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης.
 - γ) Γενικό Τμήμα.
- Β) Τη Σχολή Επιστημών Παραγωγής, που περιελάμβανε:
 - α) Τμήμα Γεωπονίας, Φυτικής και Ζωικής Παραγωγής.
 - β) Τμήμα Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης.
 - γ) Τμήμα Μηχανολόγων - Μηχανικών Βιομηχανίας.

Επίσης, προγραμματίστηκαν δύο ανεξάρτητα Τμήματα: της Ιατρικής, με έδρα τη Λάρισα, και της Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού (ΤΕΦΑΑ), που προοριζόταν για τον Βόλο αλλά τελικά άρχισε να λειτουργεί από τον περασμένο χρόνο στα Τρίκαλα.

Το Πανεπιστήμιο δέχτηκε τους πρώτους φοιτητές του τον Σεπτέμβριο του 1988, αρχικά σε τρία Τμήματα: των Νηπιαγωγών, της Δημοτικής Εκπαίδευσης και της Γεωπονίας. Από το ακαδημαϊκό έτος 1990-91 άρχισαν να λειτουργούν τα Τμήματα των Μηχανολόγων - Μηχανικών Βιομηχανίας, της Ιατρικής και το Γενικό (χωρίς δικούς του φοιτητές, που προσφέρει μαθήματα σε όλα τα άλλα Τμήματα, ένα τμήμα-φάντασμα στην ουσία).

Τον Απρίλιο του 1993 αποφασίστηκε η αναβάθμιση του Ιατρικού Τμήματος με την ίδρυση Σχολής Επιστημών Υγείας με έδρα τη Λάρισα, στην οποία θα εντάσσονταν, εκτός από το Τμήμα Ιατρικής, και Τμήματα Οδοντιατρικής (Λάρισα) και Κτηνιατρικής (Καρδίτσα). Με την ίδια απόφαση αποφασίστηκε και η ίδρυση των παρακάτω νέων Τμημάτων:

- α) Παιδαγωγικό Τμήμα Ειδικής Αγωγής.
- β) Τμήμα Ιστορίας - Αρχαιολογίας - Λαογραφίας.
- γ) Τμήμα Πολιτικών Μηχανικών.
- δ) Τμήμα Μαθηματικών - Πληροφορικής στη Λάρισα.

Από το τρέχον ακαδημαϊκό έτος λειτουργούν τα Τμήματα: ΤΕΦΑΑ στα Τρίκαλα, Κτηνιατρικής στην Καρδίτσα και Πολιτικών Μηχανικών στον Βόλο.

Σήμερα στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας λειτουργούν συνολικά 9 Τμήματα. Το Τμήμα Ιστορίας - Αρχαιολογίας - Λαογραφίας έχει προγραμματιστεί να λειτουργήσει από το επόμενο ακαδημαϊκό έτος, ενώ σε εκκρεμότητα παραμένει το Τμήμα Οδοντιατρικής. Το Τμήμα Ειδικής Αγωγής αποφασίστηκε να μην λειτουργήσει. Στο μεταξύ έχουν προταθεί από την παρούσα Διοικούσα Επιτροπή του Πανεπιστημίου

τέσσερα ακόμα Τμήματα: Κοινωνιολογίας, Αρχιτεκτόνων, Μηχανικών Ηλεκτρονικών Υπολογιστών και Πληροφορικής (στον Βόλο) και το Τμήμα Βιοχημείας (στη Λάρισα). Η πρόταση βρίσκεται ανενεργός στο υπουργείο Παιδείας.

Η ίδρυση Τμημάτων, όπως αντιλαμβάνεται κανείς από τον τρόπο και το χρόνο που παίρνονται οι αποφάσεις, δεν ακολουθεί κανέναν ορθολογικό σχεδιασμό και καμιά συγκεκριμένη φιλοσοφία. Η κάθε Διοικούσα Επιτροπή προωθεί τον δικό της σχεδιασμό, που συμφωνεί μερικώς, συμπληρώνει ή ανατρέπει τελείως το σχεδιασμό της προηγούμενης Διοικούσας Επιτροπής. Απουσιάζει κάθε έννοια συνοχής και συνέχειας του επιτελούμενου έργου. Ανάλογα με τις διασυνδέσεις των τοπικών παραγόντων και των σχέσεων των μελών της Διοικούσας με την εξουσία, ο νέος σχεδιασμός ενεργοποιείται, αδρανεί ή καταργείται.

Αυτό είναι επόμενο, αφού στη διάρκεια της δεκαετούς θητείας του Πανεπιστημίου έχουν αλλάξει τέσσερις μέχρι τώρα Διοικούσες Επιτροπές. Έχουν σε αυτές υπηρετήσει ως πρόεδροι διάφορες προσωπικότητες και έχουν διοριστεί ως μέλη άτομα με εντελώς διαφορετικές τοποθετήσεις και συχνά με τελείως αντίθετες αντιλήψεις για τον προορισμό του Πανεπιστημίου και για την κατεύθυνση προς την οποία μπορεί και πρέπει να αναπτυχθεί. Κι ενώ τόσο εμφανής είναι η ζημιά που συντελείται από αυτό και μόνο το γεγονός, κανένα μέτρο δεν έχει μέχρι σήμερα ληφθεί για τη διόρθωση της απαράδεκτης αυτής κατάστασης.

Ο φοιτητικός πληθυσμός του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας

Αυτό που είναι ενδιαφέρον να παρατηρήσει κανείς σχετικά με τον φοιτητικό πληθυσμό του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας είναι η αναλογία ανάμεσα στα αγόρια και τα κορίτσια που φοιτούν. Στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας σήμερα φοιτούν περίπου 1.200 φοιτητές στα 10 Τμήματά του. Από τους φοιτητές, ηλικίας 18 ως 23 χρόνων, το 40% περίπου είναι αγόρια και το 60% κορίτσια.

Μια προσεκτικότερη ανάλυση αυτών των δεδομένων δείχνει ότι, ενώ παγκοσμίως είναι εμφανής η τάση της γυναίκας να κατακτά όλο και περισσότερο «ανδρικά» επαγγέλματα και επιστήμες, οι Ελληνίδες σήμερα, στη μεγάλη τους πλειοψηφία, προτιμούν τα παραδοσιακά «γυναικεία» επαγγέλματα. Συγκεκριμένα, στα Τμήματα Δημοτικής Εκπαίδευσης και Νηπιαγωγών το 77% και 96%, αντίστοιχα, είναι κορίτσια. Μια σχετικά πιο ισομερής αναλογία ανάμεσα στα δύο φύλα εντοπίζεται στους «χωροτάκτες», όπου τέσσερις στους δέκα φοιτητές είναι κορίτσια. Εντυπωσιακό είναι ακόμη και το γεγονός ότι στο Τμήμα της Ιατρικής, ένα από τα δυσκολότερα στον κατάλογο των προσφερομένων Τμημάτων, οι έξι περίπου στους δέκα φοιτητές είναι κορίτσια.

Μια πιθανή ερμηνεία αυτής της διαφοράς που παρατηρείται στο φύλο των φοιτητών σε σχέση με τις «επιλεγμένες» επιστήμες μπορεί να είναι και το γεγονός ότι επιστήμες όπως η Ιατρική και τα Παιδαγωγικά απαιτούν, σύμφωνα με τα προαπαιτούμενα των ανεκδιήγητων πανελλαδικών εξετάσεων, υψηλότερους βαθμούς στο απολυτήριο του λυκείου. Και τους υψηλότερους βαθμούς (τις γνωστές βάσεις) τις συγκεντρώνουν, όπως αποδεικνύεται, τα κορίτσια και όχι τα αγόρια.

Ένα άλλο ενδιαφέρον σημείο είναι η βαθμολογία των φοιτητών που «επιλέγουν» το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας ή καταλήγουν σε αυτό. Από το σύνολο των φοιτητών, το 55% έχουν βαθμό απολυτηρίου 15,5 έως 18,5 και ένα 27% από 18,5 έως 20. Τα κορίτσια έχουν υψηλότερους

βαθμούς από τα αγόρια, αφού από το σύνολο των φοιτητών με βαθμό απολυτηρίου από 18,5 έως 20, το 76% είναι κορίτσια και μόνο το 24% αγόρια.

Φοιτητές που προέρχονται από αστικά κέντρα έχουν υψηλότερες επιδόσεις στο λύκειο από αυτούς που προέρχονται από αγροτικές περιοχές, περιοχές δηλαδή με λιγότερο από 2.000 κατοίκους. Το μεγάλο ποσοστό αυτών των τελευταίων (30%) ανήκουν στην κατηγορία των χαμηλόβαθμων, με βαθμό απολυτηρίου

10-12,5, ενώ η συμμετοχή τους στην ανώτερη βαθμολογική κατηγορία (18,5 έως 20) δεν ξεπερνά το 14%. Πώς θα μπορούσε να ήταν διαφορετικά, αφού η φροντιστηριακή τους προετοιμασία, η γενικότερη κατάσταση των σχολείων τους, καθώς και το κοινωνικό τους περιβάλλον δεν είναι τόσο ευνοϊκά όσο στις αστικές περιοχές;

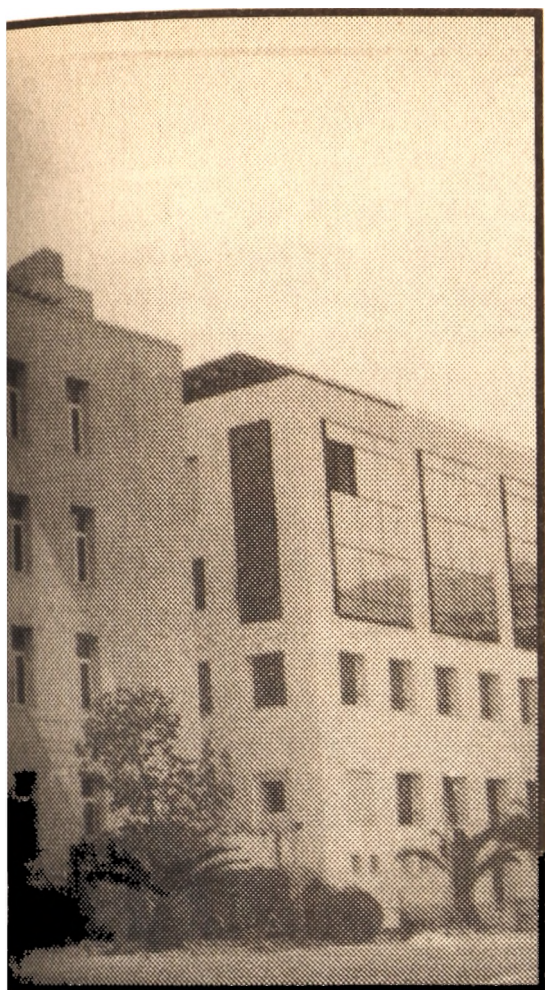
Σχετικοί, επίσης, με την απόδοση του μαθητή στο λύκειο είναι και λοικοι κοινωνικοί παράγοντες, όπως για παράδειγμα το επάγγελμα πατέρα, που σχετίζεται άμεσα με το οικογενειακό εισόδημα. Όταν αναμενόταν, μαθητές και μαθήτριες με πατέρα που ασκεί το επάγγελμα του γεωργού ή του εργάτη εμφανίζουν χαμηλότερους βαθμούς απολυτηρίου από συμμαθητές τους με πατέρα που ασκεί κάποιο ελεύθερο επάγγελμα ή υπηρετεί στο Δημόσιο. Σχεδόν το σύνολο των παιδιών με βαθμό απολυτηρίου από 10 έως 12,5 είναι παιδιά αγροτών και εργατών. Αντίθετα, το 70% των παιδιών με βαθμό απολυτηρίου 18,5 έως 20 προέρχονται κυρίως από οικογένειες ελεύθερων επαγγελματιών δημοσίων υπαλλήλων.

Για άλλη μια φορά, δηλαδή, διαπιστώνεται ότι παιδιά που προέρχονται από οικογένειες με μεγαλύτερη οικονομική ευχέρεια και ζουν σε αστικό περιβάλλον έχουν περισσότερες ευκαιρίες για κατάλληλη προετοιμασία μέσα στο εξουθενωτικό σύστημα των εισαγωγικών εξετάσεων που επικρατεί στη χώρα μας. Παρόμοιες διαπιστώσεις επιβεβαιώνουν αυτό που έχει γίνει πια σε όλους γνωστό, χωρίς ωστόσο να ελπιούμε να διορθωτικές παρεμβάσεις: η διατήρηση της κοινωνικής ισοσύνης μέσα από την παραπαιδεία, η οποία ματαιώνει κάθε προσπάθεια για ίσες ευκαιρίες που θεωρητικά, τουλάχιστον, επιδιώκουμε να εγγυηθούμε στο εκπαιδευτικό μας σύστημα.

Η σημαντικότερη όμως αποκάλυψη των σχετικών δεδομένων σε αυτό το επίπεδο είναι η αδιαμφισβήτητη διαπίστωση ότι σπάνια οι νέοι που καταλήγουν στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας ή καταλήγουν σε αυτό, είναι αυτοί που ήθελαν. Το υπάρχον σύστημα εισαγωγικών εξετάσεων και κατανομής του φοιτητικού πληθυσμού έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία επαγγελματιών χωρίς ψυ

Το κτίριο Παπαστράτου, έδρα του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας

Τμήματος (φωτ. Α. Τσίγκας).

ενδιαφέρον και συνεπώς χωρίς ήθος γι' αυτό που κάνουν. Το όλο σύστημα προετοιμασίας και επιλογής των νέων ανθρώπων για τους επαγγελματικούς ρόλους που θα ακολουθήσουν μοιάζει με ρουλέτα, στην οποία ο καθένας παίζει την επαγγελματική του σταδιοδρομία χωρίς τίνα γνωρίζει και να εξουσιάζει τίποτα. Αυτό φάνηκε όταν εξετάσαμε τον αριθμό των Τμημάτων προς τα οποία εκφράζουν την προτίμησή τους οι υποψήφιοι φοιτητές. Τα τμήματα αυτά ξεπερ-

τις περισσότερες φορές τα 40. Μόνον ένας φοιτητής/τρια στους δήλωσε δέκα μόνον Τμήματα. Οι επτά στους δέκα δήλωσαν από 60 Τμήματα.

σε αυτό, τώρα, προσθέσουμε και το γεγονός ότι πολλές από τις ές που λειτουργούν σήμερα στα Πανεπιστήμια της χώρας μας δεν τοκρίνονται στις πραγματικές ανάγκες μιας γοργά μεταλλασσόμενης κοινωνίας, όπως η ελληνική, με παραδοσιακό μάλλον παρά σύγχρονο προσανατολισμό, αντιλαμβάνεται κανείς εύκολα το μέγεθος του λήματος. Όχι μόνον αποπροσανατολίζουμε και συχνά εξαπατούμε νέους (αφού με το παράλογο σύστημα προετοιμασίας και επιλογής που επιβάλλουμε, άλλο επάγγελμα ή επιστήμη επιθυμούν και σε τελικά τους στέλνουμε), αλλά καταδικάζουμε με τον τρόπο αυτό τον εκσυγχρονισμό της χώρας, την ίδια την ανάπτυξή μας.

ρά τις χτυπητές εξαιρέσεις, εξακολουθούν να επικρατούν οι παλαιές επιστήμες: οι Φιλοσοφικές Σχολές, πράγμα το οποίο σηματοδοτεί παραγωγή εκπαιδευτικού δυναμικού, καθώς και οι Πολυτεχνικές Σχολές, επιστήμες που κυριαρχούν από καταβολής ελληνικού κράτους. Αν και τα τελευταία χρόνια δεν λείπουν απόπειρες ίδρυσης και ύψιστων επιστημονικών κλάδων και ειδικοτήτων, ωστόσο αυτό είπει από μεθοδολογική, οργανωτική και ιδεολογική άποψη είναι η δυνατότητα των υποψήφιων σπουδαστών, αλλά και γενικότερα του εκπαιδευτικού συστήματος, να ελίσσονται για να ανταποκριθούν έγκαιρα αποτελεσματικά στις απαιτήσεις μιας σύγχρονης κοινωνίας.

ές οι διαπιστώσεις είναι σχετικές, και γι' αυτό τις αναφέρουμε, με τη φιλοσοφία που επικράτησε γύρω από την αναγκαιότητα και προσανατολισμό του νεότερου Πανεπιστημίου στη χώρα μας. Ενώ ά το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας σχεδιάστηκε να αποτελέσει τον μοντέρνων επιστημών (αφού ήταν το τελευταίο στον κατάλογο ελληνικών ΑΕΙ), πέρα από μερικές πυροτεχνικές αναλαμπές, δεν υπήκει αυτό να ενταχθεί στην επικρατούσα λογική του εκπαιδευτικού συστήματος.

Σχολή Επιστημών του Ανθρώπου

Στην πορεία των πραγμάτων η έλλειψη υποδομής και μακρόχρονου προγραμματισμού έγινε αντιληπτή από τους διοικούντες. Η σύγχυση που επικράτησε απεικονίζεται καθαρά στις απόπειρες μετονομασίας της Σχολής Επιστημών του Ανθρώπου, λες και το περιεχόμενο μιας Σχολής μπορεί να αναβαθμιστεί, αλλάζοντας απλώς το όνομά της. Έτσι, από «Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών», μετονομάζεται σε «Σχολή Επιστημών του Ανθρώπου», για να βαπτισθεί τελικά σε «Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Σπουδών». Η Σχολή σήμερα αποτελείται, όπως είπαμε, από δύο Παιδαγωγικά Τμήματα, Νηπιαγωγών και Δημοτικής Εκπαίδευσης. Εδώ πρέπει να τονίσουμε τον εντελώς ανορθόδοξο τρόπο με τον οποίο συστήνεται μια τέτοια Σχολή, τρόπος που δεν υπακούει σε καμιά ακαδημαϊκή αρχή και δεν εξυπηρετεί καμιά επιστημονική αναγκαιότητα. Αντίθετα, μάλιστα, όταν παρόμοια Τμήματα αποτελούν τον πυρήνα μιας «Σχολής Επιστημών του Ανθρώπου», μάλλον εμπόδια παρά πλεονεκτήματα μπορεί να προκύψουν για την παραπέρα πορεία της Σχολής. Η διεθνής εμπειρία έχει καταδείξει ότι τα Παιδαγωγικά Τμήματα, για να προοδεύσουν, θα πρέπει να πλαισιώνονται από μια σειρά άλλων παρόμοιων επιστημονικών κατευθύνσεων και κλάδων, ώστε να μην λειτουργούν απομονωμένα, χωρίς την άμεση υποστήριξη άλλων συγγενών επιστημών θεωρητικής και πρακτικής κατεύθυνσης.

Μέχρι το περασμένο ακαδημαϊκό έτος, οι φοιτητές στα δύο Παιδαγωγικά Τμήματα του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας αποτελούσαν σχεδόν το ήμισυ του φοιτητικού δυναμικού ολόκληρου του Πανεπιστημίου. Είναι δηλαδή τα πολυπληθέστερα τμήματα του Πανεπιστημίου. Πρέπει εδώ να τονιστεί ξανά η ιδιομορφία αυτών των τμημάτων, αναφορικά με τη σύνθεση του φοιτητικού πληθυσμού. Οι οχτώ περίπου στους δέκα φοιτούντες είναι κορίτσια και μόνο οι δύο αγόρια. Συγκριτικά με τους φοιτητές των άλλων τμημάτων, είναι οι πλέον υψηλόβαθμοι. Ένα ποσοστό 34% έχει βαθμό απολυτηρίου που κυμαίνεται από 18,5 έως 20, όταν ο μέσος όρος όλων των φοιτητών αυτής της κατηγορίας είναι 27%. Επίσης, πρέπει να πούμε ότι οι φοιτητές που φοιτούν στα τμήματα αυτά φαίνεται, σε ένα μεγάλο ποσοστό, να έχουν επιλέξει συνειδητά την κατεύθυνσή τους και να μην έχουν αφεθεί στο ρεύμα της τύχης τους (όπως συμβαίνει με πολλούς φοιτητές άλλων τμημάτων), αφού το 70% των φοιτητών του Τμήματος έχουν δηλώσει τα Παιδαγωγικά Τμήματα ανάμεσα στα πρώτα 10 από τα 60 Τμήματα και Σχολές που υπάρχουν στο μηχανογραφικό δελτίο.

Κι εδώ φαίνεται το μέγεθος της πλεκτάνης στην οποία πέφτουν θύματα οι υψηλόβαθμοι και οι αποφασισμένοι υποψήφιοι φοιτητές σε αυτόν τον τόπο. Χάρη στο απατηλό βαθμολογικό σύστημα που επικρατεί, οι νέοι επιλέγουν επαγγέλματα τα οποία έχουν αποδεδειγμένα κορεστεί και δεν ζητούνται πια στην αγορά εργασίας: Όλοι γνωρίζουμε ότι ένας δάσκαλος ή ένας νηπιαγωγός που τελειώνει σήμερα το Πανεπιστήμιο, με τα δεδομένα που υπάρχουν, δεν πρόκειται να διοριστεί στο Δημόσιο πριν περάσουν δεκαοχτώ με είκοσι περίπου χρόνια. Αν σε αυτό υπολογίσουμε ότι τα παιδιά που επιλέγουν να γίνουν νηπιαγωγοί και δάσκαλοι κατάγονται από αγροτικές και μικροαστικές οικογένειες, με περιορισμένα συνήθως οικονομικά μέσα, τότε καταλαβαίνουμε το αδιέξοδο και την κοινωνική αδικία που γίνεται σε βάρος αυτών των νέων.

Κατά τα άλλα υπήρξε, όπως είπαμε, προσπάθεια να διασχεδαστεί αυτή η αναπόφευκτη ακαδημαϊκή μοναξιά των εν λόγω Τμημάτων, άλλοτε με την αλλαγή του ονόματος της Σχολής στην οποία ανήκουν κι

άλλοτε με συχνές αλλαγές, ταχυδακτυλουργικού συχνά τύπου, στα προγράμματα σπουδών. Ανάμεσα σε αυτά, ας αναφέρουμε και το καθεστώς της ευνοιοκρατίας των «αποσπασμένων» εν ενεργεία δασκάλων και νηπιαγωγών, που επικουρούν το έργο των ελάχιστων μόνιμων καθηγητών στα Παιδαγωγικά Τμήματα.

Σχολή Τεχνολογικών Επιστημών

Η δεύτερη Σχολή που εδρεύει στον Βόλο με το όνομα «Σχολή Τεχνολογικών Επιστημών», αποτελείται αυτή τη στιγμή από τέσσερα Τμήματα: α) Γεωπονίας Φυτικής και Ζωικής Παραγωγής, β) Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, γ) Μηχανολόγων - Μηχανικών Βιομηχανίας και δ) Πολιτικών Μηχανικών.

Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να πούμε ότι, όταν μιλάμε για τη διάσπαση του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας –με την έννοια της διασποράς Σχολών ή Τμημάτων σε ολόκληρο τον θεσσαλικό χώρο–, για την οποία έχει γίνει τόσος θόρυβος πριν ακόμη αναγγελθεί η ίδρυσή του, δεν αναφερόμαστε στη «διάσπαση», ένα είδος «συναινετικού διαζυγίου», που υπάρχει ανάμεσα στις δύο Σχολές που εδρεύουν μέσα στον Βόλο, δηλαδή ανάμεσα στη «Σχολή Επιστημών του Ανθρώπου», που βρίσκεται στο παραλιακό συγκρότημα του Παπαστράτου, και τη «Σχολή Τεχνολογικών Επιστημών», που στεγάζεται σε πρόχειρες εγκαταστάσεις στην είσοδο της πόλης (Πεδίο του Άρεως).

Ο κόσμος του Βόλου, όταν μιλάει για το Πανεπιστήμιο, έχει την εντύπωση ότι υπάρχει πλήρης συνοχή κι ενότητα ανάμεσα στις δύο αυτές Σχολές. Αυτό όμως δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα. Οι Σχολές, δηλαδή, είναι χωρικά και λειτουργικά ξεκομμένες και σχεδόν αποκομμένες η μία από την άλλη. Υπάρχουν φοιτητές αλλά και καθηγητές σε κάθε Σχολή που δεν έχουν καν επισκεφτεί τους άλλους χώρους του Πανεπιστημίου. Έτσι θα 'λεγε κανείς πως το επιχείρημα ότι όλες οι Σχολές και τα Τμήματα θα έπρεπε να συγκεντρωθούν στον Βόλο, ώστε να μην απομονωθούν στις διάφορες θεσσαλικές πόλεις, δεν ευσταθεί. Το πρόβλημα μάλιστα περιπλέκεται ακόμη περισσότερο, όταν σκεφτούμε ότι η κεντρική βιβλιοθήκη από την οποία θα εξυπηρετούνται και οι δύο Σχολές, προγραμματίζεται να στηθεί σε άλλο οίκημα, στο κέντρο του Βόλου, που απέχει σχεδόν εξίσου από τις δύο παραπάνω Σχολές.

Σήμερα στο Τμήμα Γεωπονίας Φυτικής και Ζωικής Παραγωγής, το πολυπληθέστερο της «Σχολής Τεχνολογικών Επιστημών», φοιτούν 238 φοιτητές. Είναι δεύτερο πολυπληθέστερο τμήμα του Πανεπιστημίου. Όπως θα περίμενε κανείς, ένα μεγάλο ποσοστό των παιδιών που φοιτούν στο Τμήμα Γεωπονίας προέρχονται από αγροτικές και ημιαστικές περιοχές. Αυτή η χωρική καταγωγή συνοδεύεται από χαμηλούς βαθμούς απολυτηρίου. Ίσως όμως αυτή η βαθμολογική υποβάθμιση να εξηγείται κι από το γεγονός ότι οι φοιτητές της Γεωπονικής προέρχονται από την πρώτη δέσμη, που σε απλά ελληνικά σημαίνει αυστηρότερα μαθήματα θετικών επιστημών, που οπωσδήποτε συνοδεύονται και από αυστηρότερη βαθμολογία. Στο Τμήμα αυτό παρατηρείται επίσης μια συγγένεια επαγγέλματος και καταγωγής, αφού οι πατέρες και οι μητέρες των φοιτητών/τριών της Γεωπονικής στη μεγάλη τους πλειοψηφία ασχολούνται με αγροτικά επαγγέλματα.

Το Τμήμα Γεωπονίας είναι το μόνο αυτονομημένο τμήμα του Πανεπιστημίου, πράγμα που σημαίνει ότι τουλάχιστον για τα εσωτερικά, και συνήθως επουσιώδη, θέματα αυτοδιοικείται, χωρίς την άμεση παρέμβαση της Διοικούσας Επιτροπής, αντίθετα με ό,τι συμβαίνει σε όλα τα άλλα Τμήματα του Πανεπιστημίου. Και με αυτήν την ευκαιρία θα πρέπει να πούμε εδώ ότι είναι λυπηρό που έντεκα χρόνια μετά την ίδρυση

Η είσοδος του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας στο Πεδίο του Άρεως (φωτ. Α. Τσίγκα)

του Πανεπιστημίου και τρία χρόνια μετά την απονομή των πρώτων πτυχίων μόνο ένα Τμήμα από τα οκτώ έχει αυτονομηθεί. Το Πανεπιστήμιο εξακολουθεί να διοικείται από άτομα διορισμένα από την κυβέρνηση όχι αναγκαστικά μόνο καθηγητές. Κι ενώ μια τέτοια διευθέτηση μπορούσε να δικαιολογηθεί για τα πρώτα χρόνια ζωής ενός νέου Πανεπιστημίου, η εξακολούθηση μιας διοίκησης με κομματικό ανάδοχο μπορεί σε καμία περίπτωση να είναι προς όφελος ενός πνευματικού ιδρύματος, παρά την αξιοσύνη και την καλή διάθεση των διορισμένων (Παρενθετικά, να πούμε ότι το Πανεπιστήμιο ευτύχησε να έχει ανάμεσα στα μέλη της Διοικούσας Επιτροπής τον φωτισμένο ιεράρχη Μητροπολίτη Χριστόδουλο, το δημοσιογράφο Γιάννη Φάτση και προπάντων τον Δημήτρη Πιτσιώρη, δήμαρχο Βόλου, που έδωσαν και δίνουν πραγματικά την ψυχή τους για την υπόθεση του Πανεπιστημίου).

Για την αυτονόμηση ενός Τμήματος, σύμφωνα με το νόμο που ισχύει για το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, χρειάζονται να εκλεγούν έντεκα ακαδημαϊκά μέλη – και όχι επτά ή ακόμη και πέντε, όπως ζήτησε ο σύλλογος καθηγητών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, χωρίς φυσικά να εισαχθεί στεί από την εξουσία. Είναι όμως αυτονόητο ότι ένα Πανεπιστήμιο το οποίο διευθύνεται από διορισμένους καθηγητές άλλων Πανεπιστημίων όσο κι αν θεωρήσουμε δεδομένη την καλή τους πρόθεση, δεν είναι δυνατόν να ανταποκριθεί ούτε στις ανάγκες ούτε στις προοπτικές ενός σύγχρονου Πανεπιστημίου. Η κατάσταση είναι τελείως απαράδεκτη. Πρέπει σύντομα να υπάρξει ειδική διάταξη του υπουργείου, σύμφωνα με την οποία ο διορισμός πέντε καθηγητών (Δ.Ε.Π.) σε πέντε Τμήματα να επιφέρει την αυτονόμηση του Πανεπιστημίου, η οποία με τους σημερινούς ρυθμούς εκλογής καθηγητών παραμένει μακρινό όνειρο.

άλλα δύο Τμήματα που ανήκουν στη σχολή Τεχνολογικών Επιστη-
δηλαδή στο Χωροτακτών και στο Μηχανολόγων, παρατηρούνται
κές διαφορές σε σύγκριση με το τμήμα της Γεωπονίας. Οι φοιτητές
προέρχονται σε ένα μεγάλο ποσοστό από τα μεγάλα αστικά κέντρα
να και Θεσσαλονίκης), με γονείς, ως επί το πλείστον, δημοσίου
λήλους και ελεύθερους επαγγελματίες. Σε όλα τα Τμήματα της
ής των Τεχνολογικών Επιστημών, σε αντίθεση με τα Τμήματα της
ής Επιστημών του Ανθρώπου, τα αγόρια υπερτερούν των κορι-
ς, σε αναλογία επτά προς τρία. Στο Τμήμα ιδιαίτερα Μηχανολόγων
χανικών Βιομηχανίας, η αναλογία είναι οκτώ αγόρια προς δύο κο-
α.

αφορικά με το νεοσύστατο Τμήμα των Πολιτικών Μηχανικών που
ύργησε από φέτος, πρέπει να παρατηρήσουμε τον βεβιασμένο τρό-
τον οποίο άρχισε να λειτουργεί, καθώς και την απουσία μονίμου
τικού προσωπικού και λοιπής υλικοτεχνικής υποδομής. Αυτό είναι
κτηριστικό του τρόπου με τον οποίο συστήνονται και λειτουργούν
πιστημιακά Τμήματα στη χώρα μας, με όλες τις δυσμενείς επιπτώ-
του μια τέτοια πρόχειρη διευθέτηση των πραγμάτων υπονοεί στο
δο των σπουδών –που συνεχώς κατεβαίνει, παρά τις προσπάθειες
χρόφτας ανθρώπων–, καθώς και στην ποιότητα της επαγγελματι-
ατάρτισης των εξερχόμενων επιστημόνων. Στην ίδια κατηγορία
ονται και τα νεοσύστατα Τμήματα της Κτηνιατρικής στην Καρδί-
αι των ΤΕΦΑΑ στα Τρίκαλα. Κατάντησε πλέον τακτική να παίρ-
φοιτητές, να τρέχουμε την τελευταία στιγμή να βρούμε καθηγητές
οικητικό προσωπικό, με αποτέλεσμα το επίπεδο των αποφοίτων
ων τμημάτων να βρίσκεται στο κατώτατο δυνατό επίπεδο.

μιλάμε εν προκειμένω για το τελευταίο, χρονικά, Πανεπιστήμιο
ώρας, που είχε την ευκαιρία να αποφύγει να επαναλάβει τις δαπα-
και άστοχες λύσεις του παρελθόντος και να εγκαινιάσει ό,τι και-
ο απαιτεί η προετοιμασία για την εισδοχή της χώρας στον 21ο αι-
Όταν όλοι μας έχουμε εναποθέσει τις ελπίδες μας για την οικονο-
κοινωνική και πολιτιστική αναβάθμιση της χώρας μας στην παι-
μα τέτοια ανεμελιά ή προχειρότητα δυναμιτίζει τις ίδιες τις προ-
είς μας για ένα καλύτερο αύριο για μας και τα παιδιά μας.

Σχολή Επιστημών Υγείας

λή της Λάρισας, λιγότερο για λόγους ιστορικούς ή ιδιαίτερης πα-
της και περισσότερο για λόγους χωροταξικής ισορροπίας και πο-
ς σκοπιμότητας, ευνοήθηκε με την εκεί ίδρυση Ιατρικής Σχολής.
ριστοί έπεισαν αυτούς που παίρνουν τις αποφάσεις στην Αθήνα
α Ιατρική Σχολή στην πόλη τους θα εξυπηρετούσε καλύτερα τους
νομικούς σκοπούς της ευρύτερης περιοχής, αφού μια τέτοια Σχο-
ιν φυσικό να συνοδεύεται από κάποιο Πανεπιστημιακό Νοσοκο-
άποιου μεγέθους. Η πόλη της Λάρισας στο κέντρο του θεσσαλι-
μπού προσφερόταν για μια τέτοιου μεγέθους προνομιακή και εκ-
υτική δραστηριότητα.

διαμάχη που είχε ενσκήψει ανάμεσα σε όλες τις πόλεις της Θεσσα-
α τη διεκδίκηση ενός κομματιού της πανεπιστημιακής πίτας, η
α κατάφερε να γίνει έδρα της Σχολής Επιστημών Υγείας. Δεν εί-
ου παρόντος να εμπλακούμε στις πολιτικές διενέξεις που οδήγησαν
ε νικότερη διάσπαση, για άλλους «αποκέντρωση», του Πανεπιστη-
ε Θεσσαλίας. Δυστυχώς, τέτοιου είδους διενέξεις υπήρξαν σύνηθες
ε μενο της ελληνικής πραγματικότητας σε αυτές τις περιπτώσεις.
ε μεγάλο μέρος της κακοδαιμονίας των νέων Πανεπιστημίων είναι
εώς και το γεγονός ότι από τη γένεσή τους όλα ανεξαιρέτως εμπλέ-

κονται σε κομματικές σκοπιμότητες και τοπικές διενέξεις που κατεξο-
χήν ναρκοθετούν τη μελλοντική πορεία των πνευματικών αυτών ιδρυμά-
των.

Σχετικά τώρα με το θέμα που συζητάμε έχει παρατηρηθεί ότι όπου
υπάρχει Ιατρική Σχολή, αργά ή γρήγορα, δημιουργούνται σοβαρές
αντιπαράθεσεις ανάμεσα σε αυτή και τα άλλα πανεπιστημιακά Τμήμα-
τα. Η ιατρική παιδεία είναι μια κατεξοχήν χρηματοβόρα και μακρόβια
διαδικασία. Οι συγκρούσεις στα πανεπιστημιακά όργανα γύρω από θέ-
ματα χρηματοδότησης είναι πολλές και πάντα σε βάρος των άλλων Τμη-
μάτων. Μια Ιατρική Σχολή δεν μπορεί να περιμένει για κονδύλια ούτε
να υπολειτουργεί, όπως μπορεί να γίνει –και συνήθως γίνεται– με άλλα
Τμήματα, ας πούμε Παιδαγωγικά, Φιλοσοφικά κ.λπ. Η ατελής εκπαί-
δευση των υποψηφίων γιατρών, περισσότερο ίσως από κάθε άλλο επάγ-
γελμα, ισοδυναμεί με πράξη εγκληματική. Συνεπώς, από την αρχή η Ια-
τρική Σχολή δικαιούται και πρέπει να διαθέτει όλα τα μέσα σε διδακτι-
κό προσωπικό και σε υλική υποδομή, ώστε να αντιμετωπίσει τις αυξημέ-
νες διδακτικές και ερευνητικές της υποχρεώσεις.

Ύστερα από πέντε χρόνια λειτουργίας, στην Ιατρική Σχολή της Λάρι-
σας υπάρχουν αυτή τη στιγμή μόνον 7 εκλεγμένα μέλη Δ.Ε.Π. Σε ένα
χρόνο πρόκειται να δοθούν τα πρώτα πτυχία και το Τμήμα δεν είναι
ακόμα αυτονομημένο. Οι ελλείψεις σε διδακτικό προσωπικό είναι τε-
ράστιες, αν και τον τελευταίο χρόνο έχουν επιταχυνθεί αισθητά οι δια-
δικασίες εκλογής διδακτικού προσωπικού. Στο Τμήμα φοιτούν σήμερα
215 άτομα. Όπως συμβαίνει και με τα Παιδαγωγικά Τμήματα, η Ιατρική
φαίνεται να είναι από τα επαγγέλματα όπου τα κορίτσια υπερτερούν
των αγοριών περίπου έξι προς τέσσερα). Ας προσθέσουμε ότι οι φοιτη-
τές της Ιατρικής έχουν τον υψηλότερο βαθμό απολυτηρίου από όλα τα
άλλα Τμήματα: το 52% έχει βαθμό απολυτηρίου από 18,5 έως 20, ενώ το
42% από 15,5 έως 18,5 (όταν από τους φοιτητές της Χωροταξίας και Πε-
ριφερειακής Ανάπτυξης μόνο 2,4% έχουν βαθμό απολυτηρίου 18,5 έως
20 και από της Γεωπονίας μόνο το 13,2%). Στο μέτρο, λοιπόν, που το
στοιχείο αυτό έχει κάποια αξία, μπορούμε να πούμε ότι το επίπεδο των
φοιτητών της Ιατρικής είναι πολύ υψηλότερο από οποιαδήποτε άλλη
Σχολή. Επιπλέον, οι φοιτητές που ακολουθούν το ιατρικό επάγγελμα το
έχουν επιλέξει σε ποσοστό μεγαλύτερο των άλλων φοιτητών. Αυτό φαί-
νεται από το ότι στο μηχανογραφικό δελτίο που συμπληρώνουν οι υπο-
ψήφιοι για τις πανελλήνιες εξετάσεις, ένα μεγάλο ποσοστό δηλώνει μέ-
χρι 20 Τμήματα, ενώ το ποσοστό των φοιτητών που δήλωσαν μόνο μέχρι
10 Τμήματα είναι τριπλάσιο των φοιτητών των άλλων Τμημάτων.

Όπως όμως συμβαίνει με όλα τα καλά πράγματα στη χώρα μας, έτσι
και με το Τμήμα της Ιατρικής κάνουμε με τρόπο σκανδαλώδη ό,τι είναι
δυνατόν για να αλλοιώσουμε ή να υποβιβάσουμε την ευχάριστη αυτή
έκπληξη. Το ποσοστό των φοιτητών που εισέρχονται στο Ιατρικό Τμήμα
χωρίς εξετάσεις, «από το παράθυρο», φτάνει κάθε χρόνο το 23% αυτών
που μπαίνουν κανονικά. Από τους «αλεξιπτωτιστές», το 33% προέρχε-
ται από μεταγραφές, το 25% από κατατακτήριες, το 20% από την Κύ-
προ, το 8% επειδή πάσχει από μεσογειακή αναιμία ή άλλες ανίστες αρ-
ρώστιες και οι υπόλοιποι επειδή έχουν διακριθεί σε κάποιο άθλημα. Το
ποσοστό των φοιτητών που εισέρχονται στο Τμήμα της Ιατρικής χωρίς
εξετάσεις είναι διπλάσιο και σε μερικές περιπτώσεις τριπλάσιο από το
αντίστοιχο ποσοστό στα άλλα Τμήματα. Αν αυτό δεν είναι ακαδημαϊκή
υποβάθμιση και κοινωνική αδικία, τότε δεν ξέρω τι είναι...

Κατά τα άλλα, η πλειοψηφία των φοιτητών της Ιατρικής, σε αντίθεση
με τους φοιτητές των άλλων Τμημάτων, προέρχονται από μεγάλα αστι-
κά κέντρα και έχουν πατέρα δημόσιο υπάλληλο ή ελεύθερο επαγγελμα-

τία, γεγονός που ίσως να δικαιολογεί και τους υψηλούς βαθμούς του απολυτηρίου του λυκείου.

Τέλος, ας πούμε στο σημείο αυτό ότι το Πανεπιστημιακό Νοσοκομείο, που κατασκευάζεται με ραγδαίους ρυθμούς λίγο έξω από τη Λάρισα, θα αποτελέσει σημαντικό πόλο έλξης με επιστημονικές και οικονομικές επιπτώσεις στην πόλη της Λάρισας. Γύρω από την Ιατρική θα αναπτυχθούν κι άλλες παρεμφερείς επιστημονικές ακαδημαϊκές δραστηριότητες. Με την πάροδο του χρόνου παρόμοιες δραστηριότητες ίσως επιβάλουν την ανάγκη μεγαλύτερης διοικητικής και ακαδημαϊκής αυτονομίας, σε βαθμό πολύ μεγαλύτερο απ' ό,τι προβλέπεται σήμερα στο «καταστατικό» του Πανεπιστημίου.

Ας ελπίσουμε οι δυνατότητες και οι προοπτικές που παρουσιάζονται στη Σχολή Επιστημών Υγείας στη Λάρισα να μην λειτουργήσουν ανταγωνιστικά αλλά συναγωνιστικά για τις Πανεπιστημιακές Σχολές που λειτουργούν ή πρόκειται να λειτουργήσουν στον Βόλο. Δεν αποκλείεται αυτή η συναγωνιστικότητα να αποβεί σε όφελος της επιστήμης και της γενικότερης προσπάθειας του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Μόνο έτσι το Πανεπιστήμιο θα μπορέσει να κάνει αισθητή την παρουσία του στον μεσο-ελλαδικό χώρο, ανάμεσα στα δύο μητροπολιτικά κέντρα της χώρας μας.

Το διδακτικό προσωπικό

Ο διορισμός τακτικών καθηγητών στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας αποδείχτηκε πολύ δύσκολη και επίπονη διαδικασία. Τα αίτια για τις αδικαιολόγητες καθυστερήσεις που παρατηρούνται είναι πολλά. Τις περισσότερες φορές δεν έχουν σχέση, θα πρέπει να πούμε, με την έλλειψη οικονομικών πόρων και προγραμματισμού από τη μεριά της πολιτείας, όπως συνηθίζουμε πολύ εύκολα να λέμε. Διαδικασία χρονοβόρα αφ' εαυτής, η εκλογή καθηγητών έχει επιβραδυνθεί κυρίως από τις αιφνίδιες αλλαγές των Διοικουσών Επιτροπών, που είναι αποκλειστικά υπεύθυνες για τη στελέχωση των Τμημάτων του Πανεπιστημίου με μόνιμο προσωπικό. Πέρασε αδικαιολόγητα πολύς χρόνος, χωρίς αυτό συχνά να οφείλεται τόσο σε αντικειμενικές δυσκολίες, αλλά σε προσωπικούς υπολογισμούς των διοικούντων.

Οι εκλογές καθηγητών, όπως όλοι μας γνωρίζουμε, δεν γίνονται στη χώρα μας πάντα με κριτήρια αξιολογικά. Προσωπικές, ιδεολογικές και κομματικές συνιστώσες παρεμβαίνουν σχεδόν σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση, με ελάχιστες εξαιρέσεις. Αυτό διευκολύνεται από τον τρόπο με τον οποίο διορίζονται από τις κομματικές κυβερνήσεις οι Διοικούσες Επιτροπές των νέων Πανεπιστημίων. Αυτές οι τελευταίες είναι κυρίως υπεύθυνες για τη σύσταση των εκλεκτορικών σωμάτων. Πέρα από τις καλές προθέσεις και τις θεωρητικές διακηρύξεις περί αδιάβλητων και αντικειμενικών κρίσεων, οι πολιτικές παρεμβάσεις, όπως όλοι μας γνωρίζουμε, είναι επόμενο να παίζουν αποφασιστικό ρόλο στην εκλογή καθηγητών στα μη αυτονομημένα Πανεπιστήμια της χώρας μας. Όλα αυτά, βέβαια, συντελούνται πάντα με την επίφαση της νομιμότητας και της αντικειμενικότητας των προσώπων. Στην πραγματικότητα, όμως, αυτή η διαδικασία μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις γίνεται προς όφελος του Πανεπιστημίου.

Σήμερα, δηλαδή έντεκα χρόνια μετά την ίδρυση του Πανεπιστημίου, υπάρχουν μόνο 52 εκλεγμένοι καθηγητές, κατεσπαρμένοι σε 9 Τμήματα, με μόνο ένα Τμήμα αυτονομημένο (το Τμήμα Γεωπονίας έχει πάνω από έντεκα εκλεγμένους καθηγητές). Οι καθηγητές που έρχονται με εξαμηνιαία ή ετήσια σύμβαση (Ν. 407) και που κυμαίνονται μεταξύ 110-130, αποτελούν, ακόμη και σήμερα, την πλειοψηφία των διδασκόντων

στο Πανεπιστήμιο, με σοβαρές επιπτώσεις στις ακαδημαϊκές λειτουργίες του ιδρύματος. Το βασικότερο πρόβλημα είναι ότι υπάρχουν σήμερα διδάσκοντες που μένουν τρεις έως έξι ώρες την εβδομάδα στην πόλη μας. Οι περισσότεροι από αυτούς έρχονται από την Αθήνα ή τη Θεσσαλονίκη για να δώσουν μία ή δύο διαλέξεις τριών ή έξι ωρών την εβδομάδα, γνωρίζοντας μόνο την αίθουσα στην οποία διδάσκουν και τους φοιτητές της τάξης τους. Αλλά κι από τους εκλεγμένους καθηγητές είναι ζήτημα αν δύο στους δέκα μένουν μόνιμα στην πόλη του Βόλου.

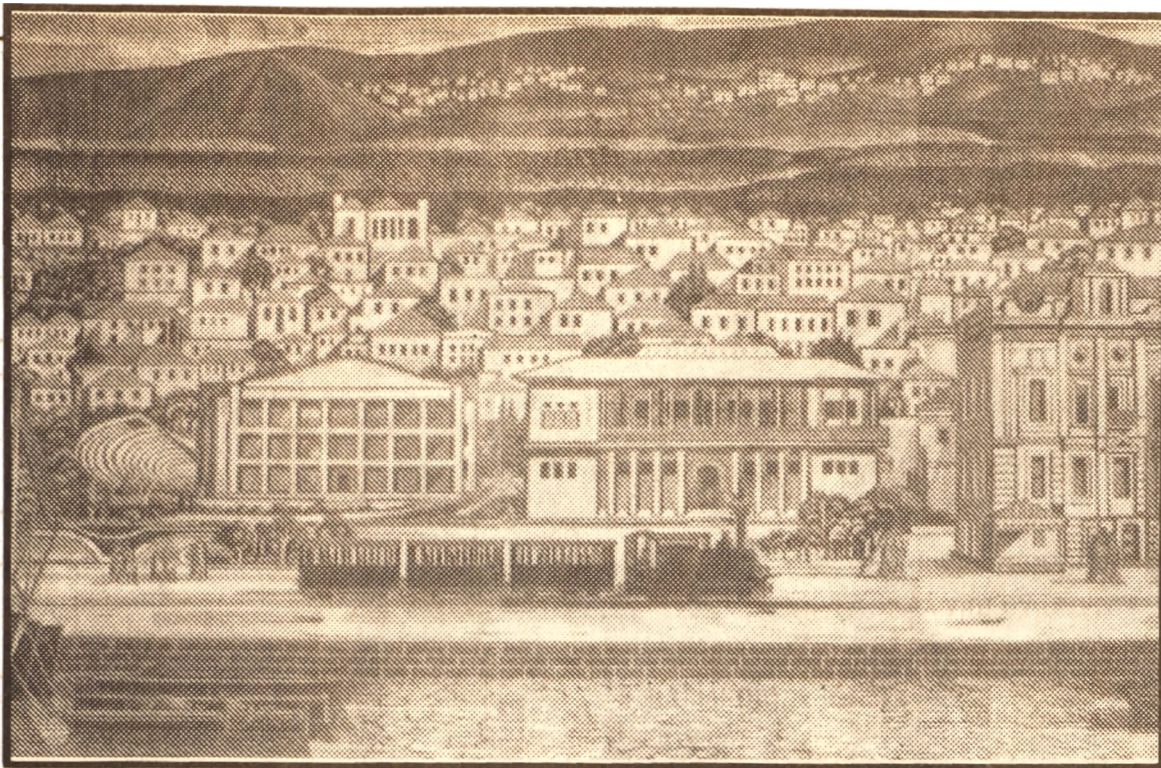
Όπως είναι γνωστό, σε όλα τα περιφερειακά Πανεπιστήμια υπάρχει ένα μεγάλο ποσοστό καθηγητών που δεν κατοικούν στην έδρα του Πανεπιστημίου. Αυτή όμως η πρακτική αν είναι απαράδεκτη για ένα αυτόνομο, παλαιό Πανεπιστήμιο που έχει περάσει το στάδιο της απογείωσης του, είναι εγκληματικό για ένα Πανεπιστήμιο που δεν έχει ακόμη σταθεί στα πόδια του. Και το γεγονός αυτό είναι ακατανόητο, όταν ο όροι παραμονής είναι τόσο ευνοϊκοί, τόσο στην πανέμορφη πόλη του Βόλου όσο και στην πιο ζωντανή μεσαίου μεγέθους πόλη της Λάρισας στο ενδιάμεσο δύο ελληνικών μητροπόλεων, των Αθηνών και της Θεσσαλονίκης. Πολλές φορές η κατάσταση δίνει την εντύπωση ότι το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας χρησιμοποιείται είτε για την προαγωγή μελών άλλων Πανεπιστημίων είτε ως διαμετακομιστικό κέντρο ανθρώπων που προσβλέπουν να μεταπηδήσουν αργά ή γρήγορα σε θέση κάποιου κεντρικού Πανεπιστημίου.

Είναι όμως δυνατόν ένα νέο περιφερειακό Πανεπιστήμιο να αρχίζει την επιστημονική και ερευνητική του ζωή με καθηγητές που βρίσκονται στον «εκπαιδευτικό χώρο» μερικές μόνο ώρες; Δεν είναι να απορροφηθούν, κανείς γιατί το Πανεπιστήμιο ψάχνει ακόμη απεγνωσμένα να βρει κατεύθυνση και ταυτότητα. Η Διοικούσα Επιτροπή βρίσκεται συχνά αβοήθητη και αποπροσανατολισμένη. Συχνά παίρνει μέτρα που δεν ανταποκρίνονται στις πραγματικές ανάγκες του Πανεπιστημίου αφού αυτοί που έπρεπε και δικαιούνται να γνωρίζουν τα προβλήματα του χώρου τους δεν υπάρχουν ή απουσιάζουν. Όσο αυτό το φαινόμενο της «λευκής απουσίας» θα διαιωνίζεται, το Πανεπιστήμιο θα δυσλειτουργεί, θα παραπαίει και θα νοσεί, με πρώτο θύμα τους φοιτητές και δεύτερο τον γενικότερο προσανατολισμό του. Αν τώρα σε αυτό προσθέσουμε και το γεγονός ότι οι φοιτητές, λόγω της γεωγραφικής θέσης του Βόλου, επισκέπτονται συχνά τις οικογένειές τους και συνεπώς απουσιάζουν από το χώρο της σπουδής τους για μεγάλα χρονικά διαστήματα, τότε αντιλαμβάνεται κανείς γιατί το Πανεπιστήμιο τον περισσότερο καιρό ερημώνει, αντί να σφύζει από ζωή και ενεργητικότητα.

Για το θέμα αυτό δεν είναι άμοιρη ευθυνών και η πόλη του Βόλου. Ορισμένοι φορείς και οργανώσεις είναι υπεύθυνοι γιατί δεν κατάφεραν μέχρι σήμερα να προσφέρουν στους καθηγητές του Πανεπιστημίου κίνητρα μόνιμης εγκατάστασης. Σε άλλες πόλεις υπήρξε οργανωμένη προσπάθεια από τον ντόπιο πληθυσμό και τις τοπικές ηγεσίες για παροχή εκτάσεων ανεκμετάλλευτης γης, στην οποία οι καθηγητές μπειναν να ανεγείρουν μόνιμες εγκαταστάσεις για τους ίδιους και για τις οικογένειές τους. Οι κάτοικοι του Βόλου έκαναν έναν αγώνα για ίδρυση του Πανεπιστημίου. Γνωρίζουν το πρόβλημα. Η ψυχή ενός Πανεπιστημίου είναι το διδακτικό προσωπικό του, καθώς και οι διοικητικοί, οι άνθρωποι που το υπηρετούν. Και δεν είναι εύκολο να προσελκύσεις υψηλής ποιότητας επιστήμονες χωρίς κίνητρα. Δυστυχώς, και η Διοικούσα Επιτροπή μέχρι στιγμής δεν έχει κινηθεί προς αυτή την κατεύθυνση. Σε κανένα από τα ρυθμιστικά της σχέδια δεν υπάρχει προβλεψη για οικήματα καθηγητών, τα οποία θα νοικιάζονται σε καθηγητές που αποφασίζουν να μείνουν μόνιμα στην πόλη με σχετικές διευκ.

ύνσεις, όπως γίνεται και με
ους φοιτητές. Αλλά γιατί να
ο κάνουν, αφού και οι ίδιοι
ίναι επισκέπτες ολίγων
μερών κάθε μήνα;

Πάντως, όσο κυριαρχούν
μφοιβητούμενες πρακτικές
πιλογής, ανεπιθύμητες πο-
ιτικές παρεμβάσεις και έλ-
ειψη κινήτρων, δύσκολα το
εριφερειακό Πανεπιστή-
ιο της Θεσσαλίας θα μπο-
έσει να προσελκύσει επι-
τημονικό προσωπικό, ώστε
α μπορέσει να συναγωνι-
τεί αντίστοιχα εκπαιδευτι-
ά και ερευνητικά ιδρύματα
ς χώρας μας και του εξω-
ρικού.

Η απόφαση να αναπτυχθεί το Πανεπιστήμιο μέσα στον οικοδομικό ιστό της πόλης του Βόλου έχει αρχίσει ήδη να παρουσιάζει προβλήματα... (Ξυλογραφία του Τάσου που βρίσκεται στο Δημαρχείο).

Χωροταξικό

Η τοπική «διάσπαση» του Πανεπιστημίου, για την οποία μιλήσαμε πιο
άνω, φέρνει στην επιφάνεια το πρόβλημα που έχει σχέση με τη χωρο-
ταξική γενικότερα υποδομή του Πανεπιστημίου μέσα στην πόλη του
όλου. Το δίλημμα, Πανεπιστήμιο σε campus –δηλαδή σε ξεχωριστή
ριοχή με τη μορφή πανεπιστημιούπολης, κάπου στα όρια της πόλης–
Πανεπιστήμιο κατεσπαρμένο –σε κτίρια πανάκριβα και λειτουργικώς
κατάλληλα, μέσα στον ιστό της πόλης–, δεν έχει χάσει την επικαιρότη-
του έντεκα χρόνια μετά την ίδρυση του Πανεπιστημίου.

Δεν θα ήταν όμως σκόπιμο να αναμοχλεύσουμε εδώ το θέμα και να
πλακούμε σε παρόμοιες συζητήσεις. Γεγονός είναι ότι τελικά επι-
άτησε η άποψη πως το Πανεπιστήμιο στον Βόλο θα έπρεπε να λει-
μργήσει σε κτίρια που βρίσκονται μέσα στην πόλη. Είναι νωρίς να
ύμε αν τελικά επελέγη η καλύτερη λύση. Δικαιούμαστε ωστόσο, δώ-
κα χρόνια μετά την απόφαση ίδρυσής του, να επισημάνουμε ορισμέ-
ς δυσλειτουργίες που έχουν ήδη παρουσιαστεί ως αποτέλεσμα αυτής
απόφασης.

ίναι αλήθεια ότι επελέγησαν κεντρικά σημεία της πόλης, με το σκε-
κό να προσδώσουν αισθητικό κύρος στο πρώτο Ανώτατο Εκπαιδευτι-
Ίδρυμα του Θεσσαλικού χώρου. Τα κτίρια που επελέγησαν βρίσκο-
στα ακριβότερα σημεία του Βόλου. Και παρ' όλο που μερικά από
ά αγοράστηκαν σε σχετικά συμφέρουσες για την εποχή τους τιμές,
κόστος της αγοράς και της ανακαίνισής τους δεν συγκρίνεται με την
ή της γης σε τοποθεσίες λίγο έξω από τον Βόλο. Το γεγονός ότι επε-
ησαν κτίρια μέσα στην πόλη επιβαρύνει τα γενικότερα χωροταξικά,
λοφορικά και οικολογικά προβλήματα που αντιμετωπίζει το πολε-
μικό συγκρότημα του Βόλου.

ώ και μια εικοσαετία παρατηρούμε μια εξαιρετική οικοδομική δρα-
ριότητα με τάσεις πολυώροφων πολυκατοικιών και καταστημάτων
κέντρο της πόλης. Αποτέλεσμα αυτής της έξαρσης είναι σε πολλά
εία να δημιουργείται ασφυκτική κατάσταση, που θυμίζει το μοντέλο
πτυξης των μεγάλων αστικών κέντρων της χώρας. Η παντελής έλ-
η υπαίθριων ή υπόγειων γκαράζ τείνει να δημιουργήσει στην πόλη
ων ειδών τα αδιέξοδα. Ανεγείροντας, συνεπώς, πανεπιστημια-
ς χώρους στην περιοχή της παραλίας (κτίρια Παπαστράτου) και στο

κέντρο της πόλης (κτίριο
Ματσάγγου), ή κεντρική πα-
νεπιστημιακή βιβλιοθήκη
στο πρώην ΚΤΕΛ, στα σύνο-
ρα σχεδόν της παλιάς και της
νέας πόλης, χωρίς καν να
προβλέψουμε χώρους ανα-
ψυχής, αθλητικές εγκατα-
στάσεις, λέσχες-εστιατόρια
και προπαντός θέσεις στάθ-
μευσης αυτοκινήτων για
όσους φοιτούν, εργάζονται ή
επισκέπτονται τους πανεπι-
στημιακούς χώρους, ουσια-
στικά καταργούμε, όπως εί-
δαμε, την ίδια την έννοια της
πανεπιστημιακής κοινότητας
από τη μια μεριά, ενώ προ-

σθέτουμε προβλήματα στα ήδη υπάρχοντα αδιέξοδα της πόλης, από την
άλλη. Παρά τη συνεχή επέκταση των εγκαταστάσεων (τις περισσότερες
φορές «πρόχειρων» ή «προκατασκευασμένων» – που ωστόσο μονιμο-
ποιούνται), η έλλειψη αιθουσών, γραφείων και εργαστηρίων είναι μό-
νιμο πρόβλημα, αφού η επέκταση του Πανεπιστημίου σε ετήσια βάση
είναι πολλαπλάσια των χώρων που κάθε φορά ετοιμάζονται για να δε-
χτούν τον διαρκώς αυξανόμενο πληθυσμό σε φοιτητές και διοικητικό
προσωπικό. Αντιλαμβάνεται λοιπόν κανείς το τι πρόκειται να συμβεί
όταν σε λίγα χρόνια το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας αναπτυχθεί σε ένα
μεσαίου μεγέθους Πανεπιστήμιο με 12 έως 15 χιλιάδες φοιτητές, όπως
φιλοδοξούσαν όλοι όσοι το διοίκησαν και το επιθυμούν όσοι το υπηρε-
τούν.

Συμπέρασμα

Το Πανεπιστήμιο της Θεσσαλίας άρχισε την ακαδημαϊκή του σταδιο-
δρομία με μια σειρά από αρνητικές προϋποθέσεις και δεσμεύσεις:
απρογραμματίστες, σπασμωδικές και περιστασιακές επιλογές επιστη-
μονικών αντικειμένων και χωροταξικού σχεδιασμού. Αυτό έχει επίδρα-
ση στο συντονισμό των ακαδημαϊκών δραστηριοτήτων, στην ταυτότητα
της επιστημονικής του δραστηριότητας και τον προσανατολισμό των
ερευνητικών του προγραμμάτων.

Η απόφαση να αναπτυχθεί το Πανεπιστήμιο μέσα στον οικοδομικό
ιστό της πόλης του Βόλου, και όχι σε άνετο κι εκτεταμένο χώρο με τη
μορφή πανεπιστημιούπολης, θα παρουσιάσει οπωσδήποτε προβλήματα
στο μέλλον, αφού ήδη και σήμερα το πρόβλημα των χώρων είναι από τα
πλέον πιεστικά που αντιμετωπίζει το Πανεπιστήμιο στην έδρα του.

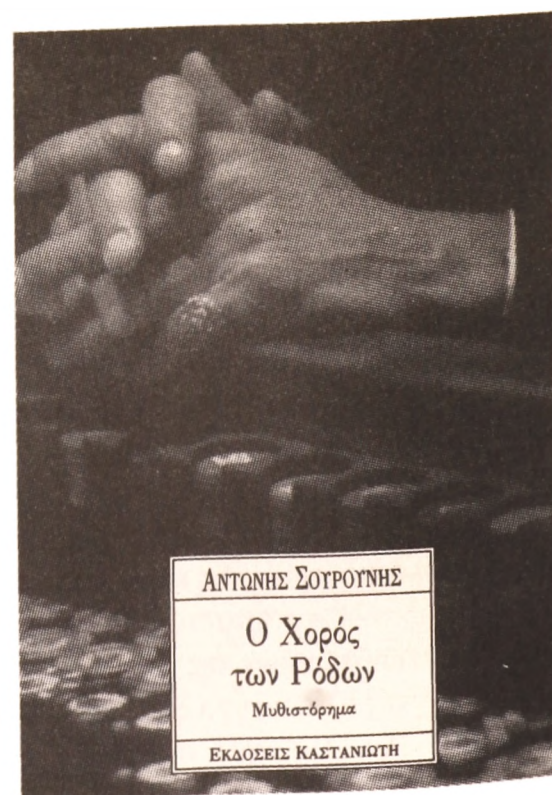
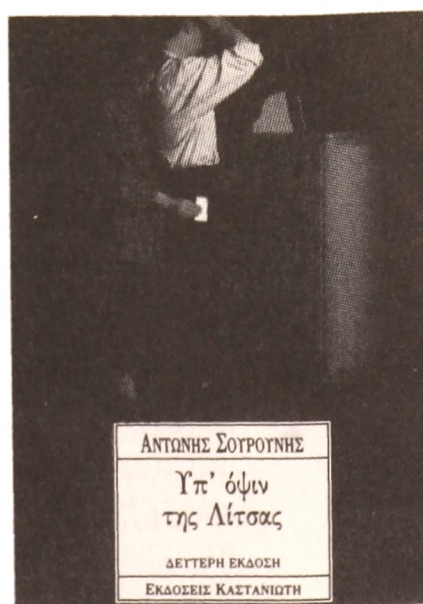
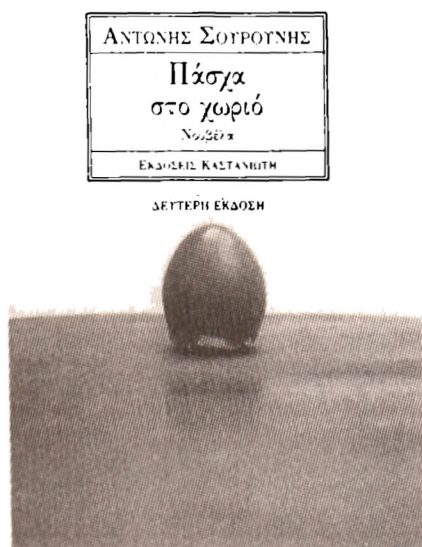
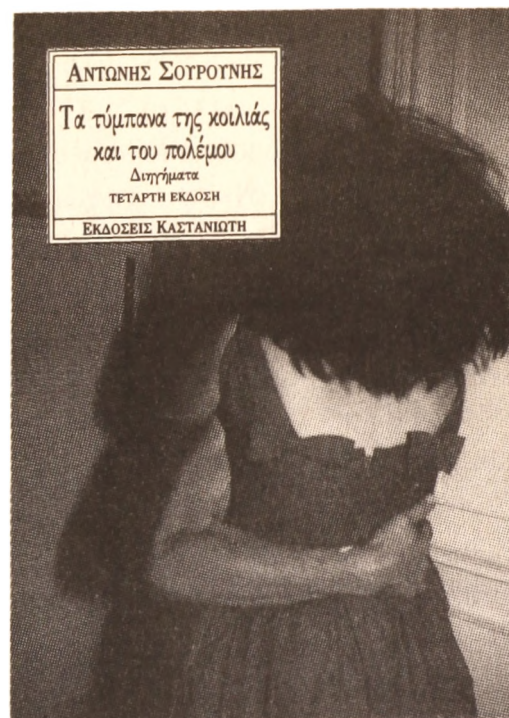
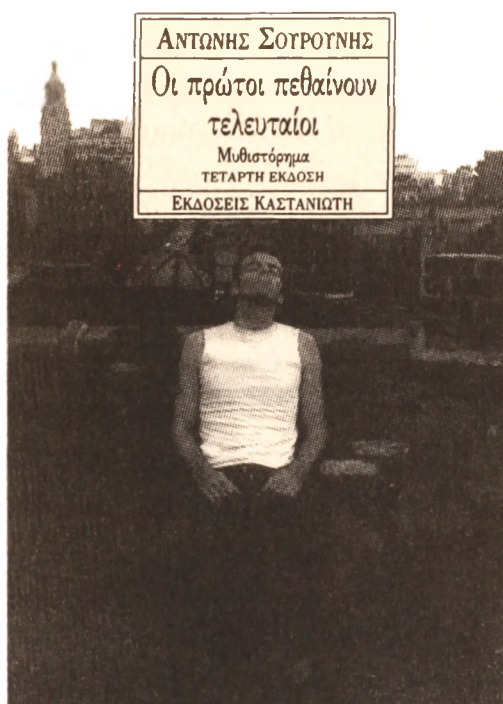
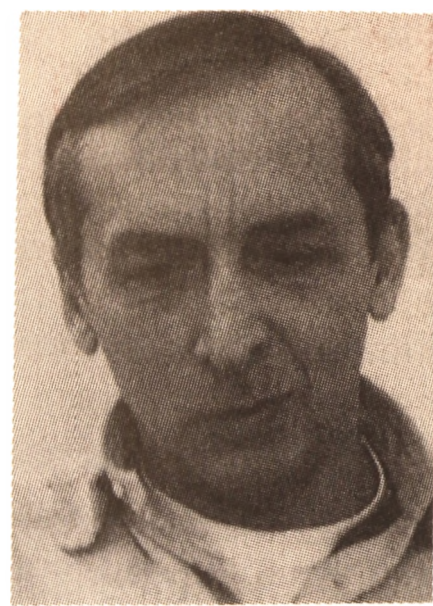
Η παράταση ύπαρξης Διοικούσας Επιτροπής, παρά τις οποιεσδήποτε
καλές προθέσεις των μελών της, αποτελεί σοβαρό ανασχετικό παράγο-
ντα για την άμεση και υπεύθυνη διεύθυνση του Πανεπιστημίου από το
δικό του καθηγητικό προσωπικό. Ακόμη, η εκλογή καθηγητών που δεν
είναι διατεθειμένοι να εγκατασταθούν μόνιμα στην έδρα του Πανεπι-
στημίου δεν βοηθά καθόλου προς την κατεύθυνση της αναβάθμισής του.

Πολιτεία, πόλη και πανεπιστημιακή κοινότητα έχουν όλοι χρέος να
συστρατευτούν, για να στήσουν ένα Πανεπιστήμιο αντάξιο των περι-
στάσεων και των προσδοκιών αυτών που το οραματίστηκαν και αυτών
που το τιμούν με την παρουσία τους – και που δεν είναι άλλοι από τους
αυριανούς ακαδημαϊκούς πολίτες.

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΟΥ ΑΝΤΩΝΗ ΣΟΥΡΟΥΝΗ

ΣΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

Η σύγχρονη εκδοτική παρουσία στα ελληνικά γράμματα

Βόλος ή πλους αεροστάτου

Εφτά «ταξιδιωτικές οδηγίες» –με τον τρόπο της λογοτεχνίας–
για να γίνει ο σημερινός Βόλος διαβα(σ)τός.

του Κώστα Ακρίβου

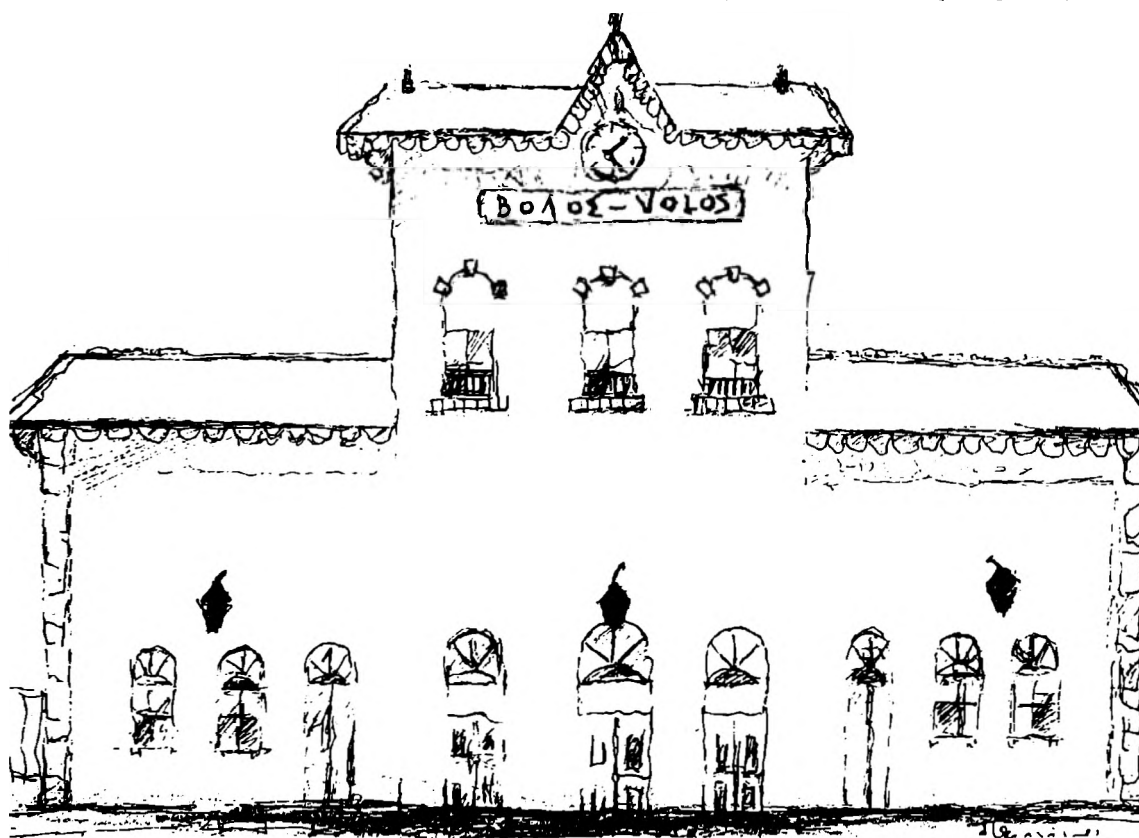
Κείμενη γεωγραφικώς στη μέση μιας χώρας, της οποίας ο δεκαδικός αριθμός που της αναλογεί για τον πολιτισμό αγκομαχά να γίνει ακέραιος τότε με την επαιτεία των εισπράξεων του κρατικού τζόγου και τότε εκπορνευόμενος από την πονηρία των «χορηγών», η πόλη του Βόλου ιδροκοπά κι αυτή με τη σειρά της να ξεφύγει από τον μέσο όρο της μίζερης ελληνικής πραγματικότητας και να αποκτήσει ένα σύγχρονο πολιτιστικό πρόσωπο, στο οποίο θα είναι ευδιάκριτες οι ρυτίδες του μεγαλόδωρου παρελθόντος της αλλά και το αισιόδοξο βλέμμα του μέλλοντος. Αν μας επιτρέψει λοιπόν μια δεύτερη φορά την παράφραση ο Μεγάλος Ανδρέας, θα λέγαμε: «Ο Βόλος ως αύριον και ως χθες». Δηλαδή ως αγχωιέννη σήμερα.

Όπως για τόσα άλλα ιράγματα, έτσι και για τα πολιτιστικά –ιδίως γι' αυτά–, ο Βόλος είναι μία απ' αυτές τις ελληνικές πόλεις στις οποίες η ακροασία και το ρίσκο έχουν γίνει αυταπόδεικτος τρό-

πος ζωής. Αποδεχόμενος εδώ και αρκετές δεκαετίες την αλήθεια πως αυτό που καλείται πολιτισμός δεν είναι ένα νεφελώδες μόρφωμα, αλλά το σημαντικότερο μέσον και η καταξίωση της ζωής, όλημσε να εγκαταλείψει τον ύπνο του εφησυχασμού και να βαδίζει το τεντωμένο σχοινί της πρωτοπορίας. Το βάρος της υπόστασής του έμαθε να ακροβατεί μεταξύ της ισάξιας –πολλές φορές– στην πρωτεύουσα καλλιτεχνικής δημιουργίας και της θολής ζωής της επαρχίας, να ταλαντεύεται ανάμεσα στη βαλκανική κατα-

ξίωση και στην ευρωπαϊκή πρόκληση, να ισορροπεί στη μέση ενός πολύπλοκου χθες και ενός νεογνού παρόντος. Αν επομένως κάποιος «ξένος» ή και δικός του κάτοικος ζητήσει να περιηγηθεί και να εξηγήσει τον σημερινό Βόλο «από την πλευρά του πολιτισμού», ο **Ίταλο Καλβίνο** μπορεί να συνδράμει σημαντικά δανείζοντας από τις δικές του *Αόρατες πόλεις* εφτά οδηγίες - τρόπους ανάγνωσης της δυσδιάκριτης πόλης του Βόλου.

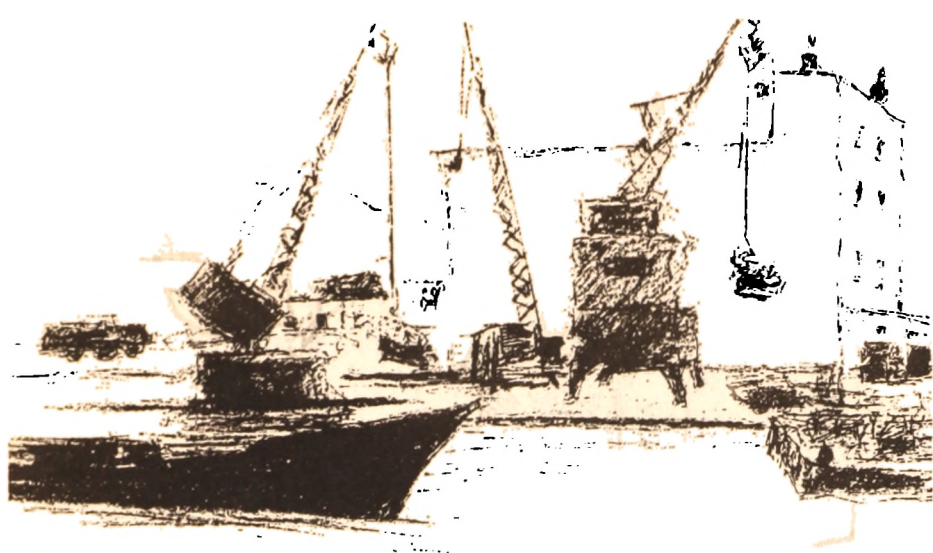
• Ο πρώτος κατά σειρά τρόπος υπαγορεύει: «Οι εικόνες της μνήμης, μόλις αιχμαλωτιστούν από τις λέξεις, σβήνουν». Έτσι απάντησε ο Μάρκο Πόλο στον αυτοκράτορα Χαν, φοβούμενος μην τυχόν και χάσει τη Βενετία του. Στη δική μας, όμως, περίπτωση ο φόβος είναι μήπως οι λέξεις υστερήσουν της μνήμης και γι' αυτό το λόγο ως ασφαλή αφετηρία αυτής της ιδιόμορφης εκδρομής θα χρησιμοποιήσουμε τα μνημεία, μια κι αυτά είναι που στοιχειώνουν τις μνήμες και αποτελούν τα δακτυλικά αποτυπώματα της ιστορίας πάνω στη γεωγραφία κάθε χώρου. Στη μείζονα

Ο σιδηροδρομικός σταθμός Βόλου - Λάρισας - Πηλίου.

περιοχή του Βόλου –σ' έναν τόπο όπου, όπως υποστηρίζει ο Γ. Χουρμουζιάδης, «Η ιστορία δεν έχει κάνει διάλειμμα»– τα μνημεία διατρέχουν τις χιλιετίες και ορίζονται από τους νεολιθικούς οικισμούς ως τα νεοκλασικά του λήγοντος αιώνα, από την πανελλήνια αποκλειστικότητα των χρωματιστών στηλών του 3ου π.Χ. αι. μέχρι τις τοιχογραφίες του Θεόφιλου και από τα ανάγλυφα της παλαιοχριστιανικής εποχής ως την υπαίθρια έκθεση των μοντέρνων γλυπτών. Απομεινάρια ενός ατέρμονος παρελθόντος όλα αυτά τα μνημεία στέκουν αμήχανα δίπλα στη σύγχρονη ιστορία του τσιμέντου και της αντιπαροχής, ζητώντας με τον τρόπο της σιωπής

Κώστας Ακρίβος είναι πρόεδρος της Ένωσης Φιλολόγων Μαγνησίας.
Σκίτσα είναι του Θεολόγου Παλαιολόγου.

Μέρος από το λιμάνι.

Τ. Σαββαν

από τους εφήμερους κατοίκους όχι μόνο τα κούφια λόγια του θαυμασμού, αλλά προπάντων την ανυστερόβουλη φροντίδα της συντήρησης. Και ακόμη περισσότερο: την εκπλήρωση αυτού του πνεύματος που συνεχίζει αέναα να παραμένει εγκιβωτισμένο μέσα στη μορφή της ύλης τους.

• Τρόπος δεύτερος: «*Το αποκαϊδι των καμένων ζώων που σχηματίζει μια κρούστα πάνω στις πόλεις... αυτό βρίσκεις στο τέλος του ταξιδιού*». Ετούτη εδώ η διαπίστωση της στάχτης μάς προτρέπει να γυρίσουμε το βλέμμα πίσω και να αριθμήσουμε τις πάμπολλες μορφές επώνυμων και καταξιωμένων κατοίκων της πόλης. Όχι τόσο αυθαιρετώντας παρά μάλλον επαινώντας, ως πρώτη αξιολογική τριάδα των νεότερων χρόνων και της ευρύτερης περιοχής θα κατέτασσε κανείς τους: **Αλ. Παπαδιαμάντη, Γ. Κορδάτο και Κ. Μακρή.** Όσο όμως η μνήμη κι αν πλημμυρίζει από ονόματα μεϊζονος και πανελληνίας εμβέλειας, είναι γεγονός παραδεκτό –και συνάμα λυπηρό– πως η πόλη σε αυτά τα 120 χρόνια ελεύθερου βίου δεν έχει βρει ακόμη αυτόν το συγγραφέα που θα την αφηγηθεί και θα την ερμηνεύσει, που θα τη μυθιστορήσει ή θα την απομυθοποιήσει. Που εντέλει θα την κάνει ερωμένη της γραφής του. Κεντρικό σημείο ενός νοερού σταυρού, όπου τέμνονται οι ευθείες που συνδέουν τη Θεσσαλονίκη των πολλών συγγραφέων με τη Χαλκίδα του **Σκαρίμπα** και τη Λέσβο του **Μυριβήλη** ή του **Ασ. Πανσέληνου** με τα Γιάννενα του **Δ. Χατζή**, ο Βόλος παραμένει αιχμάλωτος των μεγάλων ονομάτων του παρελθόντος, ενώ συγχρόνως σκιάζεται από τη δικαιολογημένη αγωνία αναζήτησης του λογοτεχνικού πατριάρχη του. Το παρελθόν και ο τωρινός πληθυσμός του περισσεύουν, ο μύθος κυκλοφορεί ελεύθερος. Απομένει να χυθεί το μελάνι της μυθολογίας από τη φαντασία εκείνου που θα γίνει ο συγγραφικός πλοηγός της.

• Τρόπος τρίτος: «*Ο ταξιδιώτης αναγνωρίζει το λίγο που είναι δικό του, ανακαλύπτοντας το πολύ που δεν είχε και που ποτέ δεν θα έχει*». Περαιστικοί ταξιδιώτες όλοι, από τους τόπους που σήμερα κατά τύχη κατοικούμε, αγωνιζόμαστε με πάθος να βρούμε το στίγμα της μοίρας μας και περισσώς αγωνιούμε μη λαθέψουμε στην ελάχιστη πορεία του βίου μας. Του Βόλου η ρότα μέσα από τις συμπληγάδες χρόνων και ποικίλων αντιφάσεων χαράσσεται. Πρώτα απ' όλα αντιφάσεις ιστορικές: η πόλη έχει αποκτήσει τη σημερινή της ιστορική ταυτότητα μόλις πριν από έναν αιώνα σχεδόν, αν και η καταγωγή της χάνεται μέσα στη μυθολογία της προϊστορίας. Γεω-

γραφικές αντιφάσεις: Η ιδιαιτερότητα της γεωγραφικής θέσης και η αποκλειστικότητα εξόδου της Θεσσαλίας στη θάλασσα μέσω αυτής αντιμάχονται μ' ένα πλήθος οικολογικών προβλημάτων, τα οποία με τον καιρό διογκώνονται και γίνονται ο βρόχος της σημερινής ζωής. Τρίτες κατά σειρά οι κοινωνικές αντιφάσεις: Η πρωταρχική αλλά και συνεχιζόμενη πληθυσμιακή ανομοιογένεια –ποιοφείλεται στην πρόσμειξη των αυτόχθονων κατοίκων με τους Αιγυπτιώτες του Πηλίου, τους μικρασιάτες πρόσφυγες, τους επήλυδες από το εσωτερικό της Θεσσαλίας μα και απ' όλη την υπόλοιπη Ελλάδα– είχε ως αποτέλεσμα την αντικειμενικά δύσκολη ομοιογενοποίηση του πληθυσμού, αλλά όμως και την επακόλουθη πλήρη ενσωμάτωσή του στο πνεύμα της πόλης, σε σημείο τέτοιου που η εκάστοτε συνηγορία υπέρ του Βόλου να παρεξηγείται από τους κατοίκους άλλων περιοχών και να χαρακτηρίζεται ως σωβινισμός. Τελευταίες είναι οι οικονομικές αντιφάσεις που έχουν να κάνουν με τη δυνατότητα συγκερασμού όλων των προϋποθέσεων ανάπτυξης (βιομηχανικές, αγροτικές, διαμετακομιστικές, ναυτιλιακές), οι οποίες όμως υποδαυλίζονται από τον επιδεινούμενο καρκίνο της αποβιομηχάνισης και από το επάλληλο πρόβλημα της ανεργίας.

Όλες αυτές οι αντιφάσεις είχαν ως απότοκο μια διαρκή κινητικότητα στον τομέα του πολιτισμού, αλλά ταυτόχρονα και το σχηματισμό ενός αρνητικού διμορφισμού. Έτσι, ενώ από τη μια παράγεται συνήθως καλλιτεχνικό έργο ουσίας και υποδομής, από την άλλη καλλιεργείται έντονα η νοοτροπία μιας στείρας παρελθοντολογίας συνοδευόμενη από έναν υπέρμετρο ζήλο για την ανάδειξη της πόλης σε ένα πρωτεύον πολιτιστικό κέντρο της Ελλάδας. Προφανώς ο νεωτερισμός ως αδήριτη ανάγκη και η υπομονή ως αρετή δεν είναι από τα γνωρίσματα που μας χαρακτηρίζουν.

• Τρόπος τέταρτος: «*Η πόλη υπάρχει και έχει ένα απλό μυστικό γνωρίζει μόνο αναχωρήσεις και όχι επιστροφές*». Αυτό σε παλαιότερες εποχές. Όταν το όνειρο για την Αθήνα πυρακτωνόταν από τη επιθυμία μιας καλύτερης οικονομικής προοπτικής, αλλά και απεγκλωβισμού από την πολιτιστική ανέχεια της επαρχίας. Όχι πως σήμερα έχουν αρθεί τελείως οι πειρασμοί της πρωτεύουσας ή ότι η εικόνα της πόλης έχει γίνει λαμπερή. Γεγονός, όμως, είναι πως τα τελευταία χρόνια όλο και περισσότεροι οι επιστροφές πληθαίνουν και πως, συγκρινόμενη με την ποιότητα ζωής της Αθήνας, η πόλη του Βόλου κερδίζει συνεχώς πόντους. Έτσι, λοιπόν, δεν είναι τυχαίο ότι η ηλικία εν Αθήναις βολιωτών συγγραφέων, εκδοτών και γενικά ανθρώπων της τέχνης, μαρτυρεί και κατατάσσει την επιλογή τους αυτή σε δεκαετίες παρελθούσες. Ίσως αυτό το στοιχείο να είναι το κυριότερο για μια πόλη που θέλει να περηφανεύεται πως τα τελευταία χρόνια τη διακρίνει όχι μόνο η επιφανειακή πολιτιστική κίνηση, αλλά πρωτίστως η πρωτογενής παραγωγή στους διάφορους πολιτιστικούς τομείς.

• Τρόπος πέμπτος: «*Ταξιδεύεις για να ζήσεις το παρελθόν σου; Ταξιδεύεις για να ξαναβρείς το μέλλον σου;*» Η σωστή απάντηση εδώ θα μπορούσε να είναι: Ταξιδεύουμε στο παρόν για να ξαναβρούμε την ανάμνηση των ονείρων μας για την πόλη. Όντως πρόκειται για μια πόλη δύσκολη και απαιτητική. Που πολλές φορές υψώνει αλαζονική τη ματιά της και που άλλες αρνείται να υπερασπίσει εαυτήν για τα όσα άδικα της καταμαρτυρούν. Που φέρει πρήξη μιας από τις «πιο πλούσιες σε πολιτισμό και παράδοση» πόλεις της Ελλάδας, αλλά που όμως δεν μπορεί να καυχηθεί για ένα φεστιβάλ, για κάποιο συνέδριο, για μια τέλος πάντων παράδοση που να έχει συνέχεια στη συνείδηση των Ελλήνων. Περιοσιτώντας μια τυχαία ημερολογιακή ημέρα της και αφού πρώτα αφαιρεθούν

όσες εκδηλώσεις έχουν το χαρακτήρα απογευματινής ή βραδινής συνεστίας (συνελόντι ειπείν: μαζώσεις - επιδείξεις), θα διαπιτώσει κανείς πως η αναφορά γίνεται για μια πόλη που διαθέτει δύο κινηματογραφικές λέσχες (αλλά μόνο έναν κινηματογράφο), του κοσμεύεται από ένα σύγχρονο Δημοτικό Θέατρο όπου στεγάζεται το νεοσύστατο ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ., και η οποία έχει σπάνια αποκτήματα το αρχαιολογικό μουσείο, το μουσείο Κ. Μακρή και αυτό με τα έργα του Θεόφιλου. Με τη σειρά της η αρχιτεκτονική – μια τέχνη του βαδίζει ακόμη πάνω στα συντρίμια του 1955– όσες φορές δεν ντρεύει την ευκολία και το κέρδος, έχει να επιδείξει ως κυριότερη προσφορά τις αναπαλαιώσεις νεοκλασικών κτιρίων, τη διαφύλαξη του σιδηροδρομικού σταθμού, το κτίριο του Σπήρερ, το δημαρχείο του Βόλου σε σχέδια Πικιώνη και μια σειρά άλλων μοντέρνων και καλαίσθητων κατασκευών. Αξιόλογη σε μεγάλο βαθμό είναι επίσης η παρέμβαση που επιχειρείται από τους τρεις δήμους της πόλης – Βόλου, Ν. Ιωνίας και Ιωλκού– με πιο σημαντική αυτή του Καλλιτεχνικού Οργανισμού του Δήμου Βόλου, ενώ μία πληθώρα άλλων εκδηλώσεων (μουσικής, φωτογραφίας, ποικίλων εκθέσεων κ.ά.) έχει αναποτεθεί στις ενέργειες και πρωτοβουλίες ρεκτών ιδιωτών. Ο βασικός στόχος, όμως, της πόλης εστιάζεται στην προοπτική σύγκλισης των τομέων του θεάτρου και της μουσικής. Με επικεφαλής τη Λυδία Κονιόρδου και τον Δημήτρη Μαραγκόπουλο αντίστοιχα, καταβάλλεται εσχάτως προσπάθεια να αναπτυχθεί και να ριζώσει στην περιοχή το άγνωστο μέχρι στιγμής στην Ελλάδα είδος του Μουσικού Θεάτρου. Έχοντας ως δεδομένα τη σημαντική παρουσία της πόλης στα νεότερα θεατρικά δρώμενα («Θεατρική Λέσχη Βόλου» του Σπ. Βραχωρίτη, θεατρικά σχήματα με τον Γ. Τράντα και Β. Μητσάκη, λειτουργία ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ.), όπως επίσης και την αξιοποίηση της υποδομής στον τομέα της μουσικής (Συμφωνική Ορχήστρα, Δημοτικό Ωδείο, Φιλότεχνοι Βόλου κ.ά.), αλλά και την πρόσφατη ένταξη του Βόλου στο Εθνικό Πολιτιστικό Δίκτυο Πόλεων – γεγονός που χαιρετίστηκε ως κατάκτηση και δικαίωση– ήταν φυσικό επακόλουθο να γεννηθεί το όραμα ενός μέλλοντος ευρωπαϊκών διαστάσεων και εμβέλειας.

Εκείνος –δυστυχώς– ο τομέας που χωλαίνει και που θα έπρεπε κινώντας από το μέγεθος της παράδοσης να βρίσκεται εν πλήρη ανθήσει, είναι ο τομέας του Λόγου. Παρά την επίφαση δραστηριοποίησης με τις τρεις καθημερινές εφημερίδες και τις πολλαπλές εκδόσεις βιβλίων που αφορούν το παρελθόν της πόλης ή ζητήματα λαογραφικού ενδιαφέροντος, παρά την ύπαρξη δύο δημόσιων βιβλιοθηκών, ενός μικρού αλλά αξιοπρόσεκτου εκδοτικού οίκου και την υκλοφορία δύο φιλόδοξων λογοτεχνικών περιοδικών, παρά το ζήλο φορέων πνευματικού περιεχομένου και ανάλογης έρευνας, καθώς και τη δραστηριοποίηση των τριών δήμων με τη λειτουργία σχολών και πολιτιστικών κέντρων – παρά λοιπόν αυτόν τον «οργανισμό», οι εκδηλώσεις και τα γεγονότα Λόγου δεν έχουν καταφέρει να αποκτήσουν συνοχή και εμβέλεια τέτοιες που να επιφέρουν την αθολική καταξίωση. Δίδυμη άποψη στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι εκείνη που υποστηρίζει πως αν το ένα δέκατο του αριθμού των θαμώνων των περιβόητων ουζερί συμμετείχε ενεργά στα πολιτιστικά δρώμενα της πόλης, τότε ο Βόλος θα είχε αποκτήσει ένα οινό πολυπληθές και άρα ώριμο στην κάθε απαίτησή του. Η διττή αυτή επισήμανση σκοπό έχει να καταδείξει το ομιχλώδες ακόμη τοίο στα θέματα του Λόγου, αλλά επίσης και το μερίδιο ευθύνης που έρει με την παθητική του στάση ο μέσος κάτοικος του Βόλου και ο όποιου ανά την ελληνική επικράτεια «Βόλου».

• Τρόπος έκτος: «Αν θέλεις να μάθεις πόσο σκοτάδι υπάρχει γύρω

Το παλαιό πλινθοκεραμοποιείον ΤΣΑΛΑΠΑΤΑ.

σου, πρέπει να οξύνεις το βλέμμα κοιτάζοντας τα μακρινά ασθενικά φώτα». Πόλη παράλια, ο Βόλος επιτρέπει την ενατένιση του μέλλοντος και το ταξίδι των ονείρων. Μέσα απ' αυτό το ταξίδι θα μπορέσει να ανακαλύψει τις άλλες πόλεις και μ' αυτές να ανταλλάξει δυναμικό, εμπειρίες, εκδηλώσεις, ανησυχίες. Τώρα μάλιστα που η ένταξή του –όπως και της «δικής» του Σκοπέλου– στο Εθνικό Πολιτιστικό Δίκτυο Πόλεων είναι πια γεγονός, τώρα είναι η ευκαιρία όχι μόνο να λειτουργήσει ως πόλη-πρότυπο στο χώρο του Μουσικού Θεάτρου, αλλά να αξιοποιήσει το ποικιλόμορφο δυναμικό του στοχεύοντας σε μια μόνιμη «συνδιαλλαγή» με τις άλλες πόλεις της Θεσσαλίας, της υπόλοιπης Ελλάδας, της Ευρώπης και της Μεσογείου. Έχοντας αυτά τα δεδομένα ως βάση και αιτώντας τη συνδρομή των καλλιτεχνών που εδρεύουν έστω παροδικά στην ευρύτερη περιοχή, καθώς επίσης και με την αρωγή του πολυσυζητημένου Πανεπιστημίου, η πόλη μπορεί να πραγματώσει όλα της τα όνειρα αλλά να υλοποιήσει κι αυτά που δεν έχει προφτάσει ακόμη να ονειρευτεί.

• Οδηγία έβδομη και τελευταία: «Δυο τρόποι υπάρχουν για να γλιτώσεις από την κόλαση... Ο δεύτερος είναι να ψάξεις, να μάθεις και ν' αναγνωρίζεις ποιος και τι, στη μέση της κόλασης, δεν είναι κόλαση, και αυτά κάνε να διαρκέσουν, σ' αυτά δώσε χώρο». Όπερ σημαίνει: με μάτι καθαρό και με βήματα ψύχραιμα, η πόλη του Βόλου οφείλει να αποβάλει όσες κακές συνήθειες έπρεπε ήδη να έχει αποβάλει. Ταυτόχρονα, όμως, χρέος έχει να κατακτήσει αυτά τα αγαθά που είτε μέχρι σήμερα της αρνήθηκαν είτε η ίδια δεν είχε εκτιμήσει σωστά. Η εποχή της ομφαλοσκοπησης έχει παρέλθει και οι νέες ζωές της απαιτούν από τον πολιτισμό το αμόλυντο βλέμμα της ψυχής και το λόγο που συναρπάζει. Αν η πόλη χάσει την ευκαιρία να γίνει ο σηματορός των καιρών μας, τότε ο ρόλος της για τις επόμενες δεκαετίες θα είναι αυτός της υποδοχής κοκορόφτερων μπουλουκιών και της παραγωγής γλυκανάλατων ποιημάτων.

Για όλους αυτούς τους λόγους, λοιπόν, και με αφορμή το νέο ταξίδι που δρομολογείται για τις καινούργιες θάλασσες του σημερινού πολιτισμού, ο Βόλος έχει ανάγκη από γερά σκαριά, ξύπνιους καπετάνιους, αλλά και από πλήρωμα που να λαχταρά την περιπέτεια του πόντου και της συντροφικότητας. Όσοι δηλώνουν πρόθυμοι γι' αυτόν το ναύλο ας εγρηγορούν και ας συνειδητοποιήσουν έγκαιρα πως αυτό μπορεί να είναι ίσως όχι το «μόνον» αλλά οπωσδήποτε το καλύτερο «της ζωής των ταξίδι».

ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΑΝΙΩΤΗΣ

Το ρεπερτόριο του χειμώνα

Το ρεπερτόριο της άνοιξης

ΓΙΩΡΓΟΣ Ν. ΜΑΝΙΩΤΗΣ
ΤΟ ΡΕΠΕΡΤΟΡΙΟ
ΤΟΥ ΧΕΙΜΩΝΑ
(ΟΚΤΩ ΘΡΙΑΕΡ)
ΤΟΜΟΣ Α
ΚΕΔΡΟΣ

ΓΙΩΡΓΟΣ Ν. ΜΑΝΙΩΤΗΣ
ΤΟ ΡΕΠΕΡΤΟΡΙΟ
ΤΗΣ ΑΝΟΙΞΗΣ
(ΕΠΤΑ ΘΡΙΑΕΡ)
ΤΟΜΟΣ Β
ΚΕΔΡΟΣ

ΚΕΔΡΟΣ

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ

Το τραινάκι του Βόλου

του Γιάννη Π. Ταμίας

Ο Βόλος, ακολουθώντας την προδιαγεγραμμένη για τις μεγάλες πόλεις της χώρας πορεία, παραδομένος κι αυτός στα γρανάζια της μάστιγας της αντιπαροχής, διατρέχει έναν μεγάλο και ορατό κίνδυνο: Να γίνει μια πόλη άχρωμη και άοσμη, δίχως οικιστική και πολεοδομική φυσιογνωμία. Μια πόλη διερχόμενων τουριστών που βλέπουν τον Βόλο σαν διαμετακομιστικό σταθμό προς τις Σποράδες ή το Πήλιο.

Ένα από τα λίγα κίνητρα που έχει ο διερχόμενος επισκέπτης για να παραμείνει στο Πολεοδομικό Συγκρότημα είναι τα περίφημα και πειράρισμα ουζερί, που ξεκίνησαν από τη Νέα Ιωνία ως παρόδοση των μικρασιατών προσφύγων και απλώθηκαν σε κάθε γωνιά του Βόλου. Ωστόσο, η πόλη δεν διαθέτει σήμερα σε ιδιαίτερη επάρκεια τους χώρους κείνους που θα μπορούσε να εωρήσει κανείς ως σημεία αναφοράς και πόλο έλξης, αλλά ούτε και τις δραστηριότητες για τις οποίες μια πόλη μπορεί να προκαλεί το ενδιαφέρον των επισκεπτών της.

Τα πετυχημένα γεγονότα της πόλης που θα μπορούσαν να γίνουν θεσμοί αμφισβητούνται στη γένεσή τους ή εγκαταλείπονται από πιγόνους που δεν αισθάνονται άνετα στην ιδέα ότι δεν ήταν ο δικός τους εγκέφαλος εκείνος που συνέλαβε το γενεσιουργό σπέρμα. Ιδέες που αποδεικνύονται στο πέρασμα του χρόνου μετριότατες υιοθετούνται και επιχορηγούνται γενναία, ενώ –αντίθετα– μεγαλόπνοες συλήψεις εγκαταλείπονται ως οικονομικά ασύμφορες.

Αλλά και η πολεοδομική δομή και η οργάνωση της πόλης δεν ευνοούν τη λειτουργία του χώρου στην κοινωνική του διάσταση. Για αρκετές δεκαετίες υπήρχε η άποψη ότι ο Βόλος είναι η πόλη με την πολύ βραχεία ρυμοτομία, μια και όλοι οι δρόμοι οδηγούν στην παραλία. Όμως, τα πανέμορφα ισόγεια και διώροφα κτίρια με τους μεγάλους και καταπράσινους κήπους ήταν εκείνα που έδιναν την ψευδαίσθηση της πετυχημένης πολεοδόμησης. Στην πραγματικότητα αυτό το απέναντο ταψί του μπακλαβά που είναι η ρυμοτομία της πόλης ήταν ένα κοινωνικά στατικό πρότυπο χρήσης της γης, που αποκλειστικό σκοπό είχε την επίλυση κυκλοφοριακών και μόνο αναγκών.

Στα τέλη του περασμένου αιώνα μπήκαν οι βάσεις για την πολεοδόμηση του Βόλου. Το 1956, μετά τους σεισμούς, ο σχεδιασμός του σύγχρονου Βόλου ολοκληρώνεται. Ένας σχεδιασμός που, όπως είπαμε,

βασίζεται στην άνετη και ανεμπόδιστη κυκλοφορία μέσα στην πόλη, δίχως πρόνοια για τη διασφάλιση χώρων κοινωφελών δραστηριοτήτων. Ο σχεδιασμός του περασμένου αιώνα ήταν σε λάθος βάση λόγω άγνοιας των σύγχρονων ευρωπαϊκών αλλά και αμερικανικών προτύπων πολεοδόμησης. Η εγκληματική πολεοδομική και αρχιτεκτονική αντίληψη του '50, που ολοκληρώθηκε στα χρόνια της δικτατορίας, δεν άφησε έξω από τα σύγχρονα πρότυπα αξιοποίησης και τον Βόλο. Δυστυχώς, η αλματώδης αύξηση των τιμών της γης, μια αύξηση πέρα και έξω από κάθε λογική, ο ανήθικος προσπορισμός εσόδου από τη μη εργασία (ο οποίος ξεπερνά σε απόδοση ακόμα και την τοκογλυφία

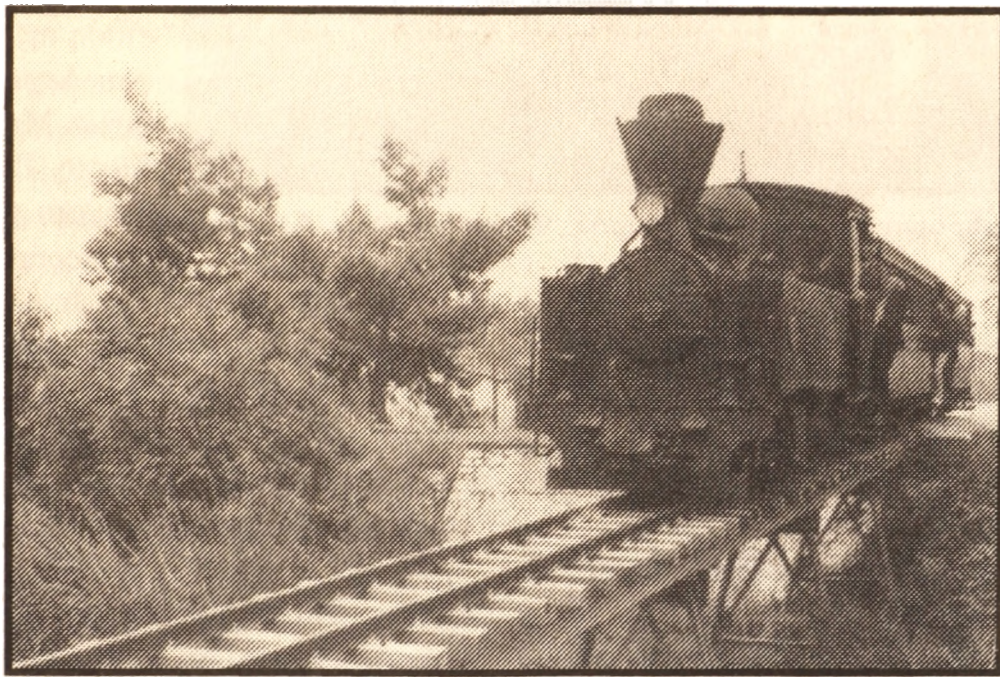
και τα κυκλώματα που αναπτύσσονται, λειτουργούν και ευημερούν) είναι οι παράγοντες που σχεδιάζουν τις σύγχρονες πόλεις.

Τα παραδοσιακά κτίρια και τα διατηρητέα μνημεία εγκαταλείπονται, οδηγούνται στον φυσικό και τεχνητό μαρασμό. Οι μνήμες διαγράφονται ή μια μετά την άλλη, ίσως για να εξαφανισθούν και οι τύψεις μαζί τους. «Πρόκειται για τη νοσταλγία μιας ορθογραφίας με πολύ ανυστερή γραμματική, που την έφτιαξε από μόνος του ο λαός από την εποχή που δεν πήγαινε ακόμη σχολείο. Που την τή-

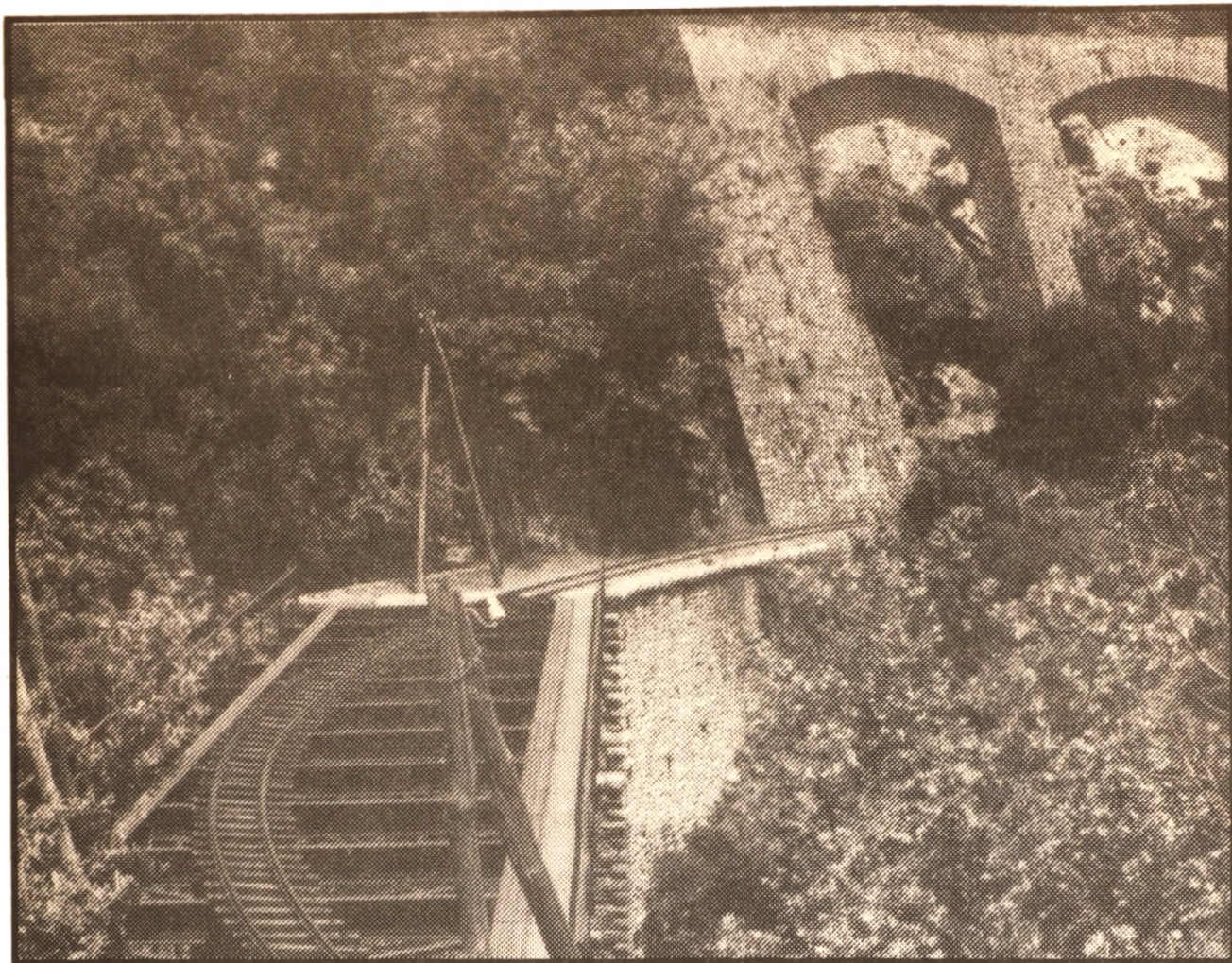
ρησε με θρησκευτική προσήλωση και αντοχή αξιοθαύμαστη, ώσπου ήρθαμε εμείς με τα διπλώματα και τους νόμους να τον βοηθήσουμε και σχεδόν τον αφανίσουμε. Πρόκειται –χωρίς άλλο– για την προβολή της ψυχής μας πάνω στην ύλη».

Οι δημοτικές αρχές του Πολεοδομικού Συγκροτήματος εδώ και δεκαπέντε χρόνια έχουν επικεντρώσει τις προσπάθειές τους στις παρεμβάσεις εκείνες που θα δημιουργήσουν σημαντικά σημεία και κέντρα αναφοράς. Μέσα από τα έργα αυτά σαφές ήταν η προσπάθεια να αναδειχθεί μια άλλη εικόνα της πόλης, με έντονα τα στοιχεία του πολιτιστικού παρελθόντος δεμένα με τις λειτουργικές και αισθητικές ανάγκες του μέλλοντος. Παράλληλα, επιχειρείται η αναθεώρηση του σχεδίου πόλης του Βόλου, με βασικό γνώμονα την επαύξηση των χώρων κοινής ωφέλειας και την εξασφάλιση κοινόχρηστων χώρων.

Αναπαλαιώθηκαν παραδοσιακά κτίρια του Βόλου που ανήκουν σε φορέα δημόσιου ελέγχου, ωστόσο το έργο σ' αυτό τον τομέα δεν ήταν μεγάλο, δεδομένου ότι το Σύνταγμά μας παρέχει αρκετά δικαιώματα για την προστασία των ιδιωτικών συμφερόντων, ελάχιστες όμως δυνατότητες για τη διάσωση της δημόσιας αισθητικής. Ίσως πάλι φταίει η έλλειψη κινήτρων από μέρους της πολιτείας, που παραδίδει τους κληρονόμους των πανέμορφων κτιρίων του περασμένου αιώνα ως εύκολη λεία στα χέρια των κερδοσκόπων της γης.

Γιάννης Π. Ταμίας είναι τοπογράφος, στέλεχος στη ΔΕΜΚΑ (Δημοτική Επιχείρηση Μελετών Κατασκευών και Ανάπτυξης) του Δήμου Νέας Ιωνίας.

Τμήμα της ιστορικής διαδρομής του «Μουντζούρη». Φωτογρ.: Δημ. Λέτσιος.

Μπορεί κανείς να αντιληφθεί γιατί η σημαντικότερη προβολή του παρελθόντος της πόλης σε ένα άχρωμο παρόν, το τραίνο Βόλου-Μηλεών, μπορεί και αξίζει να σφυριξεί ξανά στους δρόμους της. Πιστεύω, κι ίσως ορισμένοι να δυσανεστούνται απ' αυτό, ότι η πόλη του Βόλου δεν διαθέτει την πολυτέλεια να απορρίπτει και να αφανίζει την ωραιότερη, τη νοσταλγικότερη αλλά και την τουριστικά περισσότερο προσοδοφόρα προσφορά των περασμένων δεκαετιών.

Θα επιχειρήσω μια περιγραφή της ιστορικής διαδρομής του «Μουντζούρη», κυρίως για τους αναγνώστες που δεν είναι Βολιώτες, μια και για τους ντόπιους είναι λίγο ή πολύ πράγματα γνωστά.

Το τραίνο του Πηλίου, όπως και το αντίστοιχο της περιοχής των Καλαβρύτων, αποτέλεσε για έναν περίπου αιώνα ένα από τα πλέον αναγνωρίσιμα σημεία αναφοράς της περιοχής. Θεωρήθηκε στα τέλη του περασμένου αιώνα ως ένα από τα πλέον σημαντικά αναπτυξιακά έργα και συντέλεσε αποφασιστικά στην έξοδο της παραγωγής του Πηλίου στη θεσσαλική και όχι μόνο αγορά. Εκτός τούτου, ήταν σχεδόν αποκλειστικό μέσο συγκοινωνίας μέχρι την εποχή της επικράτησης του αυτοκινήτου.

Ο Βόλος απελευθερώθηκε στις 2 Νοεμβρίου 1881 και είχε τότε πληθυσμό 5.098 κατοίκους. Μέσα σε είκοσι χρόνια πενταπλασίασε τον πληθυσμό του και εξελίχθηκε σε ένα από τα σημαντικότερα βιομηχανικά κέντρα και λιμάνια της Ελλάδας. Το Δεκέμβριο του 1892 αποφασίστηκε η σιδηροδρομική σύνδεση του Βόλου με το Πήλιο, που επίσης είχε έντονη οικονομική δραστηριότητα. Το αρχικό σχέδιο προέβλεπε τη γραμμή μέχρι τη Ζαγορά, κάτι που στη συνέχεια εγκαταλείφθηκε λόγω του μεγάλου κόστους και των τεχνικών προβλημάτων. Τελικά, τον επόμενο χρόνο υπεγράφη η σύμβαση ανάμεσα στους Θεσσαλικούς Σιδηροδρόμους (ανεξάρτητη από τους κεντρικούς Σ.Ε.Κ. εταιρεία) και τον υπουργό Εσωτερικών **Θεοτόκη**. Με τη σύμβαση αυτή προ-

γραμματίσθηκε η κατασκευή του πεδινού τμήματος της γραμμής, από τον Βόλο μέχρι τα Άνω Λεχώνια, μήκους 13 χιλιομέτρων.

Το έργο μελέτησε και επέβλεψε ο **Εβαρίστο Ντε Κίρικο**, πατέρας ενός από τους μεγαλύτερους ζωγράφους του αιώνα μας, του Τζόρτζιο Ντε Κίρικο. Οι εργασίες διάρκεσαν δέκα μόνο μήνες. Εμείς οι σύγχρονοι μηχανικοί δεν μπορεί παρά να βλέπουμε με θαυμασμό ένα τέτοιο επίτευγμα. Δέκα μήνες για 13 χιλιόμετρα γραμμής με μια σιδερένια γέφυρα στο χείμαρρο Άναυρο, στην έξοδο του Βόλου, και την πρώτη γέφυρα από οπλισμένο σκυρόδεμα στην Ελλάδα, έξω από τα Κάτω Λεχώνια, αλλά και συνεχόμενες αναστρεφόμενες καμπύλες των σιδηροτροχιών στο τμήμα Βόλου - Αγριάς.

Πέντε χρόνια αργότερα, στα 1900, αποφασίζεται, σύμφωνα με το αρχικό σχέδιο, η επέκταση της γραμμής κατά 15 χιλιόμετρα, από Άνω Λεχώνια μέχρι Μηλίες. Είναι το ορεινό τμήμα. Μηχανικός και πάλι ο Εβαρίστο Ντε Κίρικο. Εδώ, παρά τα πολλά τεχνικά προβλήματα χρειάσθηκαν τρία χρόνια για την αποπεράτωση.

Κι έτσι, το καλοκαίρι του 1903 εγκαινιάζεται ολοκληρωμένη η σιδηροδρομική γραμμή, με συνολικό μήκος 28 χιλιομέτρων. Τα τεχνικά του έργα, σήραγγες και αντερείσματα, γέφυρες μεταλλικές και λιθόστρωτες, τέλεια εναρμονισμένα με το φυσικό περιβάλλον του Πηλίου αποτελούν χαρακτηριστικά δείγματα σιδηροδρομικής αρχιτεκτονικής, με στοιχεία παγκόσμιας μοναδικότητας.

Το τραίνο στη διαδρομή του συναντούσε την Αγριά, τα Κάτω Λεχώνια, την Άνω Γατζέα, την Αγία Τριάδα, τις Πινακάτες, τα Αργυρέικα και τις Μηλίες.

Η εκμετάλλευση της γραμμής περιλάμβανε, εκτός από τα δρομολόγια προς Λεχώνια και Μηλίες, και τροχιόδρομο από το σταθμό του Βόλου μέχρι τον Άναυρο, με χρήση άλλων μικρότερων ατμομηχανών.

Ός το 1950 το τραίνο ήταν το μοναδικό συγκοινωνιακό μέσο σύνδεσης του Πηλίου με τον Βόλο και μέσω του λιμανιού με την υπόλοιπη χώρα. Η λειτουργία της γραμμής σταμάτησε οριστικά το καλοκαίρι του 1970, με το αιτιολογικό ότι ήταν οικονομικά ασύμφορη. Με την κατάργηση της γραμμής, αρχίζει από πολλούς προσπάθεια επαναλειτουργίας του, που κατακτά όλο και περισσότερους υποστηρικτές.

Ο έρωτας στο τραίνακι, στην πραγματικότητα αγάπη πολυεπίπεδη, αγάπη στην ανάμνηση, αγάπη στις ήπιες μορφές συγκοινωνίας, αγάπη στην παρθένα φύση, αποδεικνύεται ότι έχει βαθιές ρίζες. Το τραίνο έζησε μαζί με τους Βολιώτες μέρες δύσκολες, μέρες πολέμων, πείνας, κατοχής. Κουβάλησε στη ράχη του χιλιάδες ανθρώπους, τους ταξίδεψε ανάμεσα σε πανέμορφες πλαγιές και εντυπωσιακούς ελαιώνες, μέχρι τα καστανωτά και τα δάση των Μηλεών και των Πινακατών.

Οι φίλοι του τραίνου οργανώνονται σε σύλλογο και μέρα με τη μέ-

Πλάνο από τη σιδηροδρομική γραμμή του τραίνου του Βόλου.
Φωτογρ.: Δημ. Λέτσιος.

ανατρέπουν την αντίληψη της παντοκρατορίας του αυτοκινήτου, η οποία είχε ριζώσει για τα καλά στα κεφάλια κρατικών παραγόντων.

Το 1987 εκπονείται οικονομοτεχνική μελέτη για την επαναλειτουργία του τραίνου. Αποδεικνύεται ότι το τραινάκι μπορεί να ξαναλειτουργήσει δίχως οικονομικές ζημιές. Γεγονός είναι, πάντως, ότι τα κέρδη και οι μισές σε μια τέτοια υπόθεση θα πρέπει να εξετάζονται μέσα από ένα πρίσμα ευρύτερης θεώρησης, γιατί η ιδιαίτερα θετική σημασία του τραίνου για τη φυσιογνωμία, αλλά και την οικονομία της περιοχής, δεν είναι τόσες εκείνες που χωρούν σε λογιστικό δούναι-λαβείν.

Η επαναλειτουργία του τραίνου εντάχθηκε στα Μεσογειακά Προγράμματα. Επιδοτούνται τόσο τα έργα όσο και οι μελέτες του. Ήδη ο οριζόντιος της επαναλειτουργίας του φαίνεται να έχει γίνει πλεόν, τουλάχιστον για τους αισιόδοξους. Ας μου επιτραπεί να σημειώσω ότι και στην υπόθεση του τραίνου η δημόσια ατμομηχανή παρουσίασε σημαντικές καθυστερήσεις και δυσλειτουργίες. Δεν μπόρεσε παρακολουθήσει τους ρυθμούς των ιδιωτών και καθυστέρησε ανεπίσημα διαδικασίες που έπρεπε να είχαν ολοκληρωθεί εδώ και δύο χρόνια.

Σε κάθε γιορτή της πόλης, τα τελευταία χρόνια, το τραινάκι γιορτάζει μαζί με τους Βολιώτες. Σοβαρό, για να ξαναγίνει έλληνας ή ξένους επιβάτες στο ήδη επισκευασμένο τμήμα της διαδρομής, είτε μασκαρεμένος σε καρναβαλικό άρμα, είναι η μεγάλη σταρ. Μικροί και μεγάλοι το τιμούν και εύχονται για τη σύντομη και πλήρη επαναλειτουργία του. Αλλά η επαναλειτουργία του τραίνου έχει αποκτήσει πλέον και μία άλλη – για να την πιο σημαντική της διάσταση. Ήταν νίκη της αντίληψης που απαιτεί σεβασμό της παράδοσης και της ιστορικής κληρονομιάς, που θέλει να θεμελιώνεται το οικοδόμημα της σύγχρονης ανάπτυξης με πλήρη σεβασμό στη φυσιογνωμία της πόλης που μας ανέθρεψε και μας κληρονομήθηκε. Η αντίληψη αυτή ξεπέρασε εμπόδια και οικονομικά ισοπεδικές νοοτροπίες. Νίκησε την κατάχρηση εξουσίας κρατικών παραγόντων που έσπευδαν νύχτα να κατατρέψουν γραμμές, βαγόνια και κτίρια. Έπεισε και τους πλέον δύσπιστους ότι είναι αναγκαία η διατήρηση της μνήμης για να οικοδομηθεί ανταγωνιστική και ελκυστική τουριστική πόλη.

Οιος είπε ότι δεν θα πέσει και το τελευταίο κάστρο, το τέρας της νεο-μνηστικής γραφειοκρατίας;

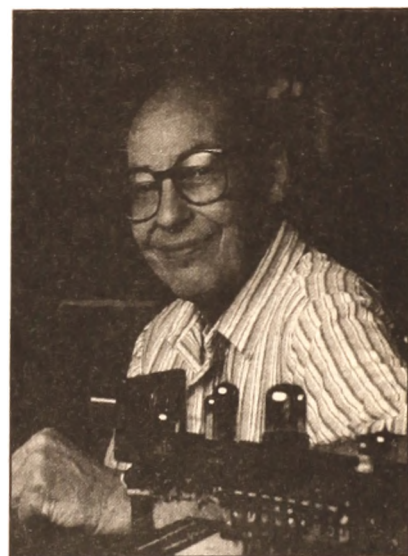

Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΗΣ ΝΟΗΣΗΣ

Σελ.: 584,
14 x 21 εκ.,
Α/Μ, 7.500 δρχ.

MARVIN MINSKY

Καθηγητής στο MIT,
Πρόεδρος της
Αμερικανικής Ένωσης
Τεχνητής Νοημοσύνης,
Μέλος της Ακαδημίας
Επιστημών των ΗΠΑ

Ο Marvin Minsky, ένας από τους «πατέρες» της επιστήμης των ηλεκτρονικών υπολογιστών και συνιδρυτής του Εργαστηρίου Τεχνητής Νοημοσύνης στο Τεχνολογικό Ινστιτούτο της Μασσαχουσέτης, δίνει μια επαναστατική απάντηση για το πώς λειτουργεί η νόηση. Το βιβλίο του μοιάζει μ' ένα διανοητικό παζλ· κάθε σελίδα του είναι και ένα κομμάτι του παιχνιδιού. Στο τέλος του αναδύεται σαν μωσαϊκό ιδεών μια ενοποιημένη θεωρία της νόησης.

• «Ένα κολάζ διαφορετικών ιδεών που αφήνει άναυδο τον αναγνώστη· το βιβλίο είναι γεμάτο ευφυΐα και εύστοχους αφορισμούς.»

—Douglas Hofstadter, συγγραφέας του βιβλίου *Gödel, Escher, Bach*

• «270 καταπληκτικά, πρωτότυπα κείμενα...»

—Isaac Asimov

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ **κάτοπτρο**

Ισαύρων 10 και Δαφνομήλη, 114 71 Αθήνα,
τηλ.: 3643272, 3645098, fax: 3641864

Τα «αρχαία» του Βόλου

του Γ.Χ. Χουρμουζιάδη

Ο Βόλος λένε –όσοι δεν ξέρουν– πως είναι καινούργια πόλη και πως άρχισε να χτίζεται στα μισά του 19ου αιώνα. Επομένως, ό,τι βλέπουμε μέσα στην ίδια την πόλη και στην περιοχή της δεν έχει ηλικία πάνω από 150 χρόνια. Λάθος μεγάλο, γιατί ο Βόλος είναι μια από τις δυο-τρεις πόλεις στην Ελλάδα που η ηλικία της ξεπερνάει τα έξι χιλιάδες χρόνια. Και ένας τέτοιος ισχυρισμός δεν βασίζεται, βέβαια, στους μύθους και τις λογοτεχνικές περιγρα-

φές που αναφέρονται στην περιοχή, στους βασιλιάδες και τους περίεργους μονοσάνδαλους ήρωές του. Τα χρόνια του Βόλου μαρτυρούνται από τα αποτελέσματα της αρχαιολογικής έρευνας. Οι ιστορικές του στιγμές, με άλλα λόγια τα πολιτιστικά του στάδια και οι έντονες αλλαγές που μαρτυρούν το πέρασμα από τη μια εποχή στην άλλη, καθρεφτίζονται στα «αρχαία» του που είναι σκορπισμένα σε όλη την περιοχή και το καθένα απ' αυτά σχετίζεται με μια συγκεκριμένη περίοδο του Ελληνισμού.

Βέβαια, σε ένα τέτοιο αφιέρωμα, που θέλει να καλύψει όλα τα πεδία όπου αναπτύσσονται οι κοινωνικές δραστηριότητες μιας σύγχρονης πόλης με μεγάλη παράδοση και φιλόδοξες προοπτικές, δεν είναι δυνατόν να επιχειρήσει κανείς με μια επιμέρους «παρέμβαση» την περιγραφή των αρχαιολογικών μνημείων του Βόλου. Νομίζω πως μια σύντομη αναφορά στις αρχαιολογικές έρευνες, που έφεραν στο φως αυτά τα μνημεία, είναι αρκετή. Χωρίς, λοιπόν, να ακολουθήσω μια σχολαστική χρονογραφική αναδίφηση, θα επιχειρήσω να παρουσιάσω συ-

Τα ερείπια του μεγάλου μυκηναϊκού οικισμού που αποκαλύφθηκαν στα νότια του Διμηνιού. Δεξιά και αριστερά του δρόμου είναι χτισμένα σπίτια.

νοπτικά τα «αρχαία» του Βόλου. Και πρώτα πρώτα πρέπει να πω ότι σε όλη την περιοχή όπου αναπτύσσεται το σημερινό πολεοδομικό συγκρότημα του Βόλου βγαίνουν, κάθε φορά που θεμελιώνεται μια πολυκατοικία, λείψανα αρχιτεκτονικά όλων των εποχών. Βέβαια, οι πολύ μεγάλες επιχώσεις, που καμιά φορά ξεπερνούν τα 10 μέτρα, δεν επιτρέπουν την ανασκαφική έρευνα. Στην περιοχή της Ν. Ιωνίας, όμως, όπου δεν υπάρχουν αυτές οι επιχώσεις, τα τελευταία χρόνια και με αφορμή τα αποχετευτικά έργα του Δήμου ήρθε στο φως και ανασκάφτηκε συστηματικά ένα τεράστιο νεκροταφείο που χρονολογείται από τη μυκηναϊκή μέχρι την ελληνιστική περίοδο. Μια άλλη θέση όπου εντοπίστηκαν και ανασκάφτηκαν επίσης συστηματικά αρχαιότητες είναι τα «Παλιά». Η συνοικία δηλαδή που βρίσκεται πάνω σε ένα χαμηλό λόφο στο αριστερό μας χέρι μπαίνοντας στον Βόλο, δίπλα στη γέφυρα του ποταμού Άναυρου, όπου ο Ιάσων έχασε το ένα του σανδάλι. Τα Παλιά μπορούμε να τα θεωρήσουμε ως τον πυρήνα της πόλης του Βόλου, γιατί εδώ βρέθηκαν τα αρχαιότερα αρχαιολογικά λείψανα, τα οποία μας βοηθούν όχι μόνο να προχωρήσουμε στην περιγραφή μιας οργανωμένης

μυκηναϊκής πόλης, αλλά και να παρακολουθήσουμε την περιγραφή μας αυτή την εξέλιξη αυτής της πόλης μέχρι τη δική μας εποχή. Και αυτό είναι το μεγαλείο της συνέχειας, έξω από κάθε εθνικιστική ψευτοσυγκίνηση. Της συνέχειας του ανθρώπινου μόχθου που μετρέεται από μια απλή γκρουση σε Ιστορία και πλαίσιο μιας φύσης που ναι συνήθως εχθρική!

Στα Παλιά, λοιπόν, όπου έγιναν ανασκαφές στις αρχές του αιώνα μας από τον Χ. Τσουντα, ανασκάφτηκε ένα μέρος μιας μυκηναϊ-

κής πόλης. Ο Δ.Ρ. Θεοχάρης –ο συνεχιστής– ύστερα από πολλά χρόνια, των ανασκαφών–πίστευε πως η πόλη αυτή ήταν η Ιωλκός και πως μεγάλο μέγαρο που έφερε στο φως ήταν ανάκτορο του Πελία. Βέβαια, τώρα δεν θα ζητήσουμε τα συμπεράσματα και τις προτάσεις των πρωτοπόρων της αρχαιολογικής έρευνας στον Βόλο, χρειάζεται όμως να πούμε πως και μερκα η άποψη αυτή δεν έχει υποστηριχτεί. Ισχύει η βάση τις νέες αρχαιολογικές έρευνες και η προβολή άλλων θεωρητικών επιχειρημάτων διατυπώνεται η άποψη πως η Ιωλκός δεν μπορεί να ταυτιστεί με τη μυκηναϊκή πόλη που φέρεται να ήταν στο φως στα Παλιά του Βόλου. Και πως ήταν πιο σωστό να υποστηρίξουμε ότι με όνομα Ιωλκός οι αρχαίοι κάτοικοι της περιοχής χαρακτηρίζονταν όλο τον κατοικημένο βόρειο μυχό του Παγασητικού κόλπου. Τη νέα αιτιολόγηση υποστηρίζουν και τα σημαντικά μυκηναϊκά μέγαρα που βρέθηκαν και απέναντι στον Βόλο στη θέση Πευκάκια. Εδώ, ο Δ. Θεοχάρης έφερε στο φως τον μυκηναϊκό οικισμό της Νήλειας, για την οποία πολλοί πίστευαν πως είναι η πόλη του αδελφού του Πελία, του Νηλέα. Θα ήταν όμως πιο σωστό να πούμε πως και η «Νήλεια» δεν ήταν τίποτε άλλο πα-

Ο Γ.Χ. Χουρμουζιάδης είναι καθηγητής της Προϊστορικής Αρχαιολογίας στο ΑΠΘ.

Άποψη του Διμηνιού από τα ΒΔ. Φαίνονται καθαρά οι λιθόκτιστοι περίβολοι που περιτριγύριζαν τον οικισμό.

ας συνοικισμός της Ιωλκού, ίσως το λιμάνι της. Στην ίδια θέση, στα Πευκάκια, ο Vladimir Iljovitch έσκαψε έναν πολύ σημαντικό οικισμό της Χαλκοκρατίας (3.500-1.600 π.Χ.) και έναν οικισμό που χρονολογήθηκε με βάση την κεραμική του στην τελευταία περίοδο της νεολιθικής περιόδου (4.500-3.500 π.Χ.).

Στην ίδια περιοχή, βέβαια, είναι σκορπισμένα και τα ερείπια της αρχαίας Δημητριάδας, την οποία ίδρυσε ο Δημήτριος ο Πολιορκητής (272 π.Χ.). Το πιο σημαντικό από τα ερείπια αυτά είναι το ανάκτορο του Δημητρίου του Πολιορκητή. Για το ανάκτορο αυτό οι ειδικοί μελετητές (P. Marzloff) πιστεύουν πως είναι ένα από τα πιο σημαντικά της εποχής αυτής (3ος αι. π.Χ.) στον κόσμο. Σημαντικά όμως είναι και τα ερείπια του αρχαίου θεάτρου της Δημητριάδας που έσκαψε και έφερε στο φως ο Δ.Ρ. Θεοχάρης, τα τείχη που προστάτευαν τη Δημητριάδα και τις Παγασσές, και τα ερείπια των σπιτιών της πόλης που βοήθησαν με τις πληροφορίες πως να αναπαρασταθεί από τους ερευνητές η μορφή του πολεοδομικού συστήματος της αρχαίας Δημητριάδας. Σημαντική αρχαιότητα της ίδιας αυτής περιοχής είναι και η περίφημη βασιλική της Δημοκρατίας που έσκαψαν οι Σωτηρόπουλος και Αρβανιτόπουλος. Το όνομά του ο σημαντικός αυτός παλαιοχριστιανικός ναός το πήρε από την επιγραφή «ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ Η ΑΜΠΡΟΤΑΤΗ» που βρίσκεται στο νάρθηκα και στο κεντρικό κλίτος του μνημείου. Για τις αρχαιότητες, όμως, που ασφαλώς πρέπει να γίνουν ιδιαίτερος λόγος, και που φοβούμαι ότι θα ξεχαστούν από το αφιέρωμα, είναι οι γραπτές επιτύμβιες στήλες που βρέθηκαν σαν οικοδομικά υλικά εντοιχισμένες στο αρχαίο τείχος της Δημητριάδας. Οι «στήλες» αυτές ήταν, με άλλα λόγια, ταφόπλακες που τις έστηναν πάνω σε τάφους για να δηλώνουν τότε απλώς το όνομα και την καταγωγή του νεκρού –είτε ήτανε φτωχός είτε πλούσιος είτε ταπεινός είτε ευγενής–

και τότε την αιτία του θανάτου του και τη θλίψη των δικών του. Η δήλωση αυτή γίνεται με έντονα χρωματισμένα γράμματα, με ελεύθερα σχεδιασμένες παραστάσεις, χρωματισμένες κι αυτές με χρώματα ευαίσθητα, τότε έντονα και τότε απαλά. Έργα λαϊκών τεχνιτών, που πριν να έρθουν στο φως τα μεγάλα ζωγραφικά έργα της Βεργίνας και των άλλων μακεδονικών τάφων, ήταν τα μοναδικά δείγματα της αρχαίας ελληνικής ζωγραφικής.

Στο λόφο της Γορίτσας, που ορίζει το ανατολικό όριο της πόλης του Βόλου, εκεί όπου οι πρώτοι ερευνητές της περιοχής τοποθετούσαν την αρχαία Δημητριάδα, στηριγμένοι σε μια λανθασμένη ερμηνεία του Στράβωνα, μια ομάδα ολλανδών αρχαιολόγων έσκαψε συστηματικά και αποκάλυψε μια άλλη ελληνιστική πόλη, δείγμα και αυτή της πυκνής κατοίκησης της παραθαλάσσιας Μαγνησίας.

Ακολουθώντας την ίδια αντίληψη, που θεωρεί τις σύγχρονες μεγάλες ελληνικές πόλεις ως προϊόντα συνοικισμών μικρών αρχαίων πολισμάτων, θα ήθελα να υποστηρίξω πως μιλώντας για τα «αρχαία» του Βόλου θα έπρεπε να αναφερθώ και στο συγκρότημα των προϊστορικών οικισμών Πετρομαγούλας και Διμηνιού που βρίσκονται στις ΒΔ παρυφές του Βόλου. Αν σκεφτεί κανείς μάλιστα πως ο μυχός του Παγασητικού κόλπου κατά την προϊστορική περίοδο, αλλά και σε πολύ νεότερες περιόδους, βρισκόταν μερικά χιλιόμετρα πιο πάνω προς τη ΒΔ κατεύθυνση, τότε δεν θα ήταν τολμηρό να δεχθεί κανείς την άποψη πως τα Πευκάκια (Νήλεια), η Πετρομαγούλα, το Διμήνι και τα Παλιά ήταν παραθαλάσσια πολιίσματα που συνδέονταν μεταξύ τους «διοικητικά» και συναποτελούσαν, μέσα από ένα σύστημα καταμερισμού δραστηριοτήτων, την Ιωλκό.

Πέρα όμως από αυτές τις αρχαιολογικές υποθέσεις πρέπει να πω ότι στο Διμήνι μπορούμε να παρακολουθήσουμε τις ιστορικές μεταβά-

σεις από τη νεολιθική περίοδο (4.500-3.500 π.Χ.) στην πρωτοελλαδική και μεσοελλαδική (3.500-1.600 π.Χ.) και από εκεί στη μυκηναϊκή (1.600-1.100 π.Χ.). Μεταβάσεις που δεν θεμελιώνονται ως φαινόμενα σε απλές θεωρητικές παρατηρήσεις, αλλά προκύπτουν από τα οργανωμένα αρχιτεκτονικά συστήματα που αντιστοιχούν σε συγκεκριμένες περιόδους. Έτσι, ο επισκέπτης του χώρου αυτού, που ασφαλώς είναι ο ίδιος με τον επισκέπτη του σύγχρονου Βόλου, μπορεί να δει τον τρόπο με τον οποίο οι προϊστορικοί οικιστές οργάνωναν και χρησιμοποιούσαν το χώρο. Μπορεί ακόμα να δει τις πρώιμες μορφές του «Μεγάρου», αυτής, δηλαδή, της κατοικίας που από απλή αρχιτεκτονική επινόηση συνδέεται με την ιδεολογία και μετατρέπεται σε ενδιαίτημα της εξουσίας, θρησκευτικής και κοσμικής. Γίνεται, δηλαδή, ανάκτορο και πιο ύστερα, στα ιστορικά χρόνια, ναός. Ιδιαίτερη αναφορά θα πρέπει να γίνει στη μυκηναϊκή πόλη που απλώνεται πάνω και γύρω από το Διμήνι. Εδώ διαπιστώνεται ότι μυκηναίοι οικιστές δεν απομακρύνθηκαν με βίαιο τρόπο. Την πόλη, με άλλα λόγια, δεν την κατέστρεψαν εισβολείς· άρα η απομάκρυνση των κατοίκων έγινε με τη δική τους βούληση. Φαίνεται, δηλαδή, πως «μια ωραία πρωία» οι μυκηναίοι Διμηνιώτες πήραν ό,τι είχαν και δεν είχαν και πήγαν να βρουν την τύχη τους αλλού. Μήπως, επομένως, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε πως κάτω από αυτή την οικειοθελή μετανάστευση κρύβεται το μυθοποιημένο ιστορικό γεγονός της «αργοναυτικής εκστρατείας»;

Εδώ θα μπορούσε να τελειώσει αυτός ο σύντομος αρχαιολογικός περίπατος, που σε καμιά στιγμή δεν θέλησε να πάρει τη μορφή μιας εξειδικευμένης ξενάγησης. Έναν μόνο σκοπό είχαν αυτές οι αναφορές: να προκαλέσουν. Να απαντήσουν, επίσης, σε αυτούς που διαδίδουν πως ο Βόλος είναι απλώς μια πόλη με μοναδικά τσιπουράδικα...

Το Μουσείο Βόλου

της Βασιλικής Αδρύμης - Σισμάνης

Το Μουσείο Βόλου είναι ένα θαυμάσιο νεοκλασικό κτίριο που βρίσκεται στην περιοχή του Αναύρου, όπου πρόσφατα διαμορφώθηκε ένα καινούργιο δημοτικό πάρκο που αποτελεί την κατάληξη ενός μοναδικού περιπάτου στην ωραιότερη διαδρομή της παραλίας του Βόλου.

Το Μουσείο ιδρύθηκε το 1909 με δωρεά του Πορταρίτη **Αλέξιου Αθανασάκη**, όταν έφορος Αρχαιοτήτων στον Βόλο ήταν ο **Α. Αρβανιτόπουλος**, με σκοπό να στεγάσει τότε τις μοναδικές για την ιστορία της ζωγραφικής γραπτές επιτύμβιες στήλες του νεκροταφείου της αρχαίας Δημητριάδας (σημερινή περιοχή Παγασές και Πευκάκια Βόλου).

Εκτός όμως από τις γραπτές (ζωγραφισμένες) επιτύμβιες στήλες, στο Μουσείο Βόλου εκτίθενται και όλα τα σημαντικά ευρήματα της Θεσσαλίας. Μέχρι σήμερα παραμένει το μοναδικό μουσείο της Θεσσαλίας, μολοντί υπάρχει ένα μικρό τοπικό μουσείο στη Λάρισα. Ένα δεύτερο τοπικό μουσείο που υπήρχε στον Αλμυρό είναι κλειστό από το 1980, όταν καταστράφηκε από τους σεισμούς².

Στις έξι αίθουσες του Μουσείου Βόλου εκτίθενται ευρήματα της περιοχής της Θεσσαλίας από την Παλαιολιθική Εποχή (100.000 π.Χ.) μέχρι του ρωμαϊκών χρόνων (200 μ.Χ.), με αδιάκοπη συνέχεια όλων των πολιτιστικών περιόδων.

Η οργάνωση της έκθεσης του Μουσείου οφείλεται στον **Δ.Ρ. Θεοχάρη**, όσον αφορά τις στήλες της Δημητριάδας και τα ευρήματα μυκηναϊκών και ρωμαϊκών χρόνων. Η έκθεση του νεολιθικού υλικού και των ταφικών εθίμων οφείλεται στον καθηγητή του ΑΠΘ κ. **Γ.Χ. Χουρμουζιάδη**, ο οποίος το 1975, με πρωτοποριακό τρόπο, έκανε επανέκθεση με βασικό σκοπό τη σωστή, διδακτική πληροφόρηση του επισκέπτη υλοποιώντας παράλληλα την άποψή του ότι το Μουσείο δεν πρέπει να είναι μόνο Μουσείο Τέχνης, αλλά κυρίως πρέπει να είναι Μουσείο της Ιστορίας του Πολιτισμού. Έτσι στην αίθουσα του Νεολιθικού Πολιτισμού τα αντικείμενα είναι εκτεθειμένα όχι σε βιτρίνες, αλλά σε κόγχες και ράφια που έγιναν με καθαρά νεολιθικά

υλικά (ξύλο - πηλός - πέτρα), ώστε να υπάρχει άμεση σχέση ανάμεσα στον επισκέπτη και το αρχαίο αντικείμενο, ενώ στην αίθουσα των ταφικών εθίμων εκτίθενται πραγματικοί τάφοι από τους προϊστορικούς μέχρι τους ελληνιστικούς χρόνους (2.500 π.Χ. - 200 π.Χ.). Η αίθουσα του Νεολιθικού Πολιτισμού (7η χιλιετία-3η χιλιετία) περιλαμβάνει ευρήματα από όλες τις δραστηριότητες του προϊστορικού ανθρώπου που βρέθηκαν σε νεολιθικούς οικισμούς της Θεσσαλίας, κυρίως όμως ευρήματα από τους δύο πιο γνωστούς και πιο εκτενώς ανασκαμμένους οικισμούς, το Σέσκλο και το Διμήνι.

Τα νεολιθικά ευρήματα εκτίθενται σε τρεις ενότητες ανάλογα με τη λειτουργία τους:

Αρχιτεκτονική: Υλικά δομής (ξύλα - σοφάδες), ομοιώματα νεολιθικών σπιτιών από την 6η χιλ., σχεδιαστικές αποτυπώσεις σπιτιών, αναπαράσταση νεολιθικής κατοικίας.

Οικονομία - παραγωγή: Εργαλεία πέτρινα και οστέινα, αναπαράσταση ολοκληρωμένων εργαλείων, λείψανα καρπών, οστά ζώων, αγγεία μονόχρωμα και διακοσμημένα. Από τα αγγεία θεωρούμε άξια προσοχής τα γραπτά αγγεία του Σέσκλου και τα μοναδικά εγχάρακτα του Διμηνίου.

Τέχνη - Ιδεολογία: Πήλινα ειδώλια, ανδρικά και γυναικεία, κοσμήματα από πέτρα, όστρεα και κόκαλα, σφραγίδες πέτρινες καθώς και ομοιώματα σκευών και επίπλων.

Απέναντι, σε έναν μεγάλο χάρτη σχεδιασμένο απευθείας στον τοίχο, σημειώνονται οι πιο γνωστοί οικισμοί της Θεσσαλίας, ενώ σε μια άλλη πλευρά υπάρχει εκτεθειμένη μια στρωματογραφική τομή, όπου μπορεί κανείς να δει όλα τα νεολιθικά στρώματα που διαμορφώνονται με το πέρασμα των χρόνων. Η στρωματο-

γραφία έγινε με βάση τα δεδομένα από τη ματογραφική έρευνα στο Σέσκλο, όπου προσωπεύονται όλες οι φάσεις του νεολιθικού πολιτισμού.

Η εντυπωσιακή σε ποικιλία και ποιότητα θεση δίνει την ευκαιρία στον ειδικευμένο με τητή του νεολιθικού πολιτισμού αλλά και απλό επισκέπτη να γνωρίσουν άμεσα τον λιθικό άνθρωπο, τον άνθρωπο που έβαλε θεμέλια του σύγχρονου ελληνικού πολιτισμού.

Στην αίθουσα που βρίσκεται πριν από τα λιθικά υπάρχει ενδεικτική παρουσίαση υλικού (κυρίως εργαλεία από την περιοχή του Πηνειού ποταμού) της Παλαιολιθικής Εποχής. Στο ίδιο χώρο εκτίθενται μαρμάρινα ανάγλυφα χαικών και κλασικών χρόνων από τη Θεσσαλία.

Σε μια προθήκη μπορεί να δει κανείς χαι αναθήματα από το φημισμένο Ιερό της Ιταλίας Αθηνάς (σημερινή Φίλια Ν. Καρδίτσας).

Στην αίθουσα 2 του Μουσείου εκτίθενται αντιπροσωπευτικά ευρήματα της Εποχής Χαλκού και του Σιδήρου (2η χιλ. - 1η χιλ.).

Στην Εποχή του Χαλκού η περιοχή της Θεσσαλίας έπαιξε σημαντικό ρόλο. Εδώ γεννιούνται οι πιο σπουδαίοι μύθοι των Ελλήνων, Όλυμπο κατοικούν οι δώδεκα θεοί, στο Γκιζι ο Κένταυρος Χείρων, ο δάσκαλος των θεων και των ηρώων, στην Τρίκκη (Τρίκλα) γεννιέται ο Ασκληπιός. Από το μυθό του Πηλίου κόλπου, από την Ιωλκό, ξεκινά η πρώτη μεγάλη ναυτική υπερπόντια εκστρατεία - η Αργοναυτική - με συμμετοχή όλων των Ελλήνων και αρχηγό τον Ιάσονα. Τα ευρήματα της εποχής αυτής είναι αντάξια των επικών θηων και των μυθολογικών παραδόσεων συνδέονται με την περιοχή.

Αγγεία μυκηναϊκά (κύλικες, πρόχοι, αλκυονίδες, κύπελλα), όπλα, χάλκινα, ξίφη, πήλινα ειδώλια, κοσμήματα από υαλόμαζα και πορφύρεους λίθους εκτίθενται στην αίθουσα αυτή.

Ιδιαίτερα αναφερόμαστε σε μια πρωιμότητα πλοίου (1.600 π.Χ.) που εικονίζεται πάνω σε ένα όστρακο αγγείου και ίσως μενεί μια εικόνα της Αργούς.

Στην ίδια αίθουσα εκτίθενται αγγεία (κεραμικά, πρόχοι, σκύφοι) γεωμετρικών χρόνων. Η αυστηρά γεωμετρικά μοτίβα, τα οποία βε-

Η Βασιλική Αδρύμη - Σισμάνη είναι αρχαιολόγος στην ΙΓ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων.

Γραπτή επιτύμβια στήλη της Δημητριάδας.

θηκαν οι στήλες με τα χρώματα και τις ζωγραφιστές παραστάσεις τους μέχρι σήμερα, δίνοντάς μας ένα από τα καλύτερα και πλουσιότερα μνημεία της ελληνικής ζωγραφικής. Έτσι μάθαμε πως οι αρχαίοι Έλληνες ζωγράφιζαν στο μάρμαρο με μια τεχνική που ονομάζουμε αυγοτέμπερα και όχι εγκαυστική, όπως πίστευαν παλιότερα, βάζοντας το χρώμα σε αλλεπάλληλα λεπτά στρώματα. Οι στήλες αυτές αποτελούν ακόμα και σήμερα σαφή τεκμήρια για την ελληνική τέχνη της ζωγραφικής.

Παράλληλα, οι στήλες αυτές αποτελούν και μια σοβαρή πηγή πληροφοριών για την ιστορία της αρχαίας Δημητριάδας, για τη σημασία της ως εμπορικού λιμανιού και ως οχυρής πόλης του βασιλέως των Μακεδόνων στην Κεντρική Ελλάδα. Από τις επιγραφές των στηλών μαθαίνουμε ότι οι νεκροί είναι έμποροι από όλες τις περιοχές της Ελλάδας και της Μεσογείου, μακεδόνες στρατιώτες, μισθοφόροι.

Σημαντικότερες στήλες είναι η Στήλη των Πολεμιστών, η στήλη της Ηδίστης, η στήλη του Στρατόνικου, η στήλη της Αρχιδίκης κ.λπ.

Στην αίθουσα 4 εκτίθενται δύο συλλογές αρχαίων νομισμάτων, τετρακότες, αγγεία πήλινα και γυάλινα, παναθηναϊκοί αμφορείς.

Στην αίθουσα των ταφικών εθίμων εκτίθενται τάφοι από τους προϊστορικούς χρόνους μέχρι και τους ελληνιστικούς. Μέσα στους τάφους έχουν τοποθετηθεί τα ανάλογα κτερίσματα (αγγεία, κοσμήματα, όπλα) με σκοπό να τονιστεί η χρήση των κτερισμάτων όπως την επέβαλε η επικρατούσα κοινωνική δοξασία της εποχής τους.

Στον ίδιο χώρο, μέσα σε μια κτιστή προθήκη, εκτίθενται τα ωραιότερα χρυσά κοσμήματα που βρέθηκαν σε ελληνιστικούς τάφους της Θεσσαλίας. Πρόκειται για μοναδικά κοσμήματα εξαιρετικής τέχνης, με θαυμάσια έμπνευση, ενδεικτικά του πλούτου και της ιδεολογίας των οικονομικά εύρωστων αρχόντων της εύφορης θεσσαλικής πεδιάδας. Το 1985, με τη συλλογική δουλειά όλου του επιστημονικού προσωπικού της ΙΓ' ΕΠΚΑ, έγινε επανέκθεση στον προθάλαμο του Μουσείου Βόλου με ευρήματα που προέρχονται από τις τελευταίες ανασκαφές της Εφορείας στον Ν. Μαγνησίας (Ν. Ιωνία, Πετρομαγούλα, Βελεστίνο, Αλμυρός) και Ν. Καρδίτσας (Πρόδρομος, Κέδρος) με σκοπό να ενημερώσει άμεσα και γρήγορα τον επισκέπτη του αλλά και να ανανεώσει τα ευρήματα του Μουσείου. Τέλος, μετά το 1990, το Μουσείο Βόλου καθιέρωσε το θεσμό των περιοδικών εκθέσεων σε μια νέα αίθουσα.

Στο χώρο αυτό, τον επόμενο μήνα θα γίνει η έκθεση της ιδιωτικής συλλογής Μπάστη, ενώ παλαιότερα είχαν γίνει άλλες περιοδικές εκθέσεις αφιερωμένες σε ερευνητές της περιοχής της Θεσσαλίας.

ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Σειρά: Νέα Ελληνική
Γραμματεία

ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΜΑΣ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ

το δημοτικό μας τραγούδι

(Με 452 σελίδες

και 72 εικόνες)

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΔΗΜ. Ν. ΠΑΠΑΔΗΜΑ
Ιπποκράτους 8, 106 79
Τηλ.: 36.27.318

τάφους της Θεσσαλίας (Καπακλί).

Αίθουσες 2 και 4 εκτίθενται και οι γραπτή στήλες της Δημητριάδας, που χρονολογούνται στα ελληνιστικά χρόνια (3ος-1ος αι.

Οι στήλες της Δημητριάδας βρέθηκαν το 1908 από τον Α. Αρβανιτόπουλο στο γέμισμα των έργων στη νότια πλευρά του τείχους της αρχαίας Δημητριάδας. Είναι γνωστό ότι η κατασκευή του νότιου νεκροταφείου της Δημητριάδας έγινε το 88 π.Χ., όταν ο στόλος του βασιλιά του Πόντου Μιθριδάτου απείλησε τη Ρώμη. Τότε οι κάτοικοι, για να ενισχύσουν το τείχος αλλά κυρίως για να φαρδύνουν τους εργάτες - τις πολεμικές μηχανές - με φαρδύματα, χρησιμοποίησαν ως οικοδομικό υλικό τις επιτύμβιες στήλες από το γειτονικό νεκροταφείο, τις έχτισαν με πηλό και έτσι σώ-

Ο ζωγράφος Θεόφιλος Χατζημιχαήλ στη Μαγνησία

του Δημήτρη Παλιούρα

Ο Θεόφιλος Χατζημιχαήλ γεννήθηκε στη Βαρειά της Μυτιλήνης στις αρχές του δεύτερου μισού του περασμένου αιώνα. Για την ακριβή χρονολογία γέννησής του υπάρχουν αρκετές αμφιβολίες, αφού διάφοροι μελετητές του την τοποθετούν στα 1868, ο αδελφός του Σταύρος βεβαιώνει ότι γεννήθηκε στα 1875, ενώ μια παλιότερη δημοσίευση της ληξιαρχικής πράξης γέννησής του έχει χρονολογία 1873. Το θέμα αυτό πιστεύουμε ότι θα παραμείνει ανοικτό για αρκετό καιρό ακόμη.

Ήταν το πρώτο από τα οκτώ παιδιά της οικογένειας, τέσσερα αγόρια και άλλα τόσα κορίτσια. Άπραγος, ξερβοχέρης και «Αχμάκης», όπως τον αποκαλούσαν, προβληματικός με το οικογενειακό του περιβάλλον, φεύγει γύρω στα δεκαοκτώ του για τη Σμύρνη, που την περίοδο εκείνη ήταν ένα από τα μεγαλύτερα εμπορικά κέντρα της ανατολικής Μεσογείου. Εκεί, σύμφωνα με τον ίδιο, δουλεύει ως «θυροφύλαξ»-«Καβάσης» στο Ελληνικό Προξενείο και ύστερα από κάποιο επεισόδιο με Τούρκους εξαναγκάζεται να φύγει για την Ελλάδα. Για την περίοδο αυτή της παραμονής του στη Σμύρνη έχουμε ελάχιστες πληροφορίες και -το σημαντικότερο- δεν έχουν σωθεί έργα του ώστε να υπάρχει ολοκληρωμένη εικόνα της εξελικτικής πορείας του ζωγραφικού έργου του.

Σύμφωνα με κάποια δικά του χειρόγραφα, την περίοδο του ελληνοτουρκικού πολέμου του 1897, αναχωρεί από τη Σμύρνη για την Αθήνα, με σκοπό να καταταγεί στο στρατό. Αφού εκεί δεν γίνεται δεκτός, φεύγει για τον Βόλο όπου θα καταταγεί εθελοντής και θα βρεθεί στις μάχες του Βελεστίνου και του Δομοκού. Μετά το τέλος του πολέμου, θα παραμείνει στη Μαγνησία και συγκεκριμένα στο χωριό Μηλιές του Πηλίου, όπου είχε κάποιους μακρινούς συγγενείς, τους αδελφούς **Καραφίδη**.

Στην περιοχή της Μαγνησίας, με διάφορα διαλείμματα, θα παραμείνει για τριάντα περίπου

Ο Θεόφιλος, όπως εμφανιζόταν στους δρόμους του Βόλου...

χρόνια και θα δημιουργήσει την πρώτη περίοδο του ζωγραφικού του έργου, που για πολλούς μελετητές του είναι η πιο χαρακτηριστική και η πλέον δημιουργική. [Η δεύτερη περίοδος είναι αυτή μετά την επιστροφή του στη Μυτιλήνη και η τρίτη μετά τη γνωριμία του με τον **Teriade**.]

Στην περιοχή αυτή, το πρώτο χρονολογημένο έργο του που βρέθηκε ήταν μια αυτοπροσωπογραφία μικρών διαστάσεων (0,28 X 0,40) με τον τίτλο **Θεόφιλος ζωγράφος και άλλοτε οπλαρχηγός και θυροφύλαξ εν Σμύρνη 1899**.

Πλούσιο το ζωγραφικό του έργο στην περιοχή, θα ζωγραφίσει στην πόλη του Βόλου σε διάφορα καφενεία, ταβέρνες και χάνια όπου εύρισκε με ευκολία τα απαραίτητα για τη διαβίωσή του, καθώς και στα γύρω από τον Βόλο χωριά: στις Μηλιές που αναφέραμε παραπάνω, όπου ζωγράφισε στην εκκλησία της Αγίας Μαρίνας τοιχογραφίες που σώζονται αποτοιχισμένες σήμερα μετά την ανακατασκευή του κτιρίου, στην Πορταριά στο καφενείο «Κάραβος», που έχει από πολλά χρόνια κατεδαφιστεί, στο κα-

φενείο της κεντρικής πλατείας της Μακρτσας, στον Άγιο Βλάση στο σπίτι του Γκέστην Ανακασιά στο σπίτι του Κοντού, στο μ του Κοντογιάννη, στο ελαιοτριβείο του Βαλή, στον Άγιο Ονούφριο στο μύλο του Κον στην Άλλη Μεριά στο φούρνο του Βελέν στο σπίτι του Γκουντέλια, στην εκκλησία κ.

Στην πόλη του Βόλου το μεγαλύτερο σε ό έργο του και ίσως το πλέον ενδιαφέρον το χισε γύρω στα 1925 με την εγκατάσταση προσφύγων της Μικράς Ασίας στην περιοχή. Οι πρόσφυγες εγκαταστάθηκαν πρόχειρα διάφορους ελεύθερους χώρους της πό όπως η πλατεία Ρήγα Φεραίου, η πλα Ελευθερίας και προς το τέρμα της οδού κού, όπου έστησαν πρόχειρα τις παράγκε τα μαγαζιά τους.

Ο Θεόφιλος, πολύ κοντά στον κόσμο α αφού έζησε για πολλά χρόνια στα μέρη τ ανέλαβε να διακοσμήσει τις παράγκες οποίες ζωγράφισε πολύχρωμες επιγραφές λουλούδια και πουλιά, διάφορες παραστά στις προσόψεις τους κ.λπ. Μερικά χρόνια γότερα, το 1930, μεγάλο μέρος αυτού του σαυρού θα καταστραφεί από πυρκαγιά.

Στην περιοχή της Μαγνησίας ο Θεόφιλος παραμείνει μέχρι και το 1927 οπότε θα στρέψει οριστικά στην πατρίδα του. Λέγ ότι η αφορμή που τον έκανε να φύγει από περιοχή ήταν ένα επεισόδιο σε ένα καφε όπου κάποιος για να διασκεδάσει τους υπ τους τον έριξε από τη σκάλα όπου ήταν αν σμένος και ζωγράφιζε την πρόσοψη.

Το ζωγραφικό έργο της περιόδου του Β είναι έντονα επηρεασμένο από τα βυζαντινά διδάγματα της νεανικής του ηλικίας, αφο πρώτα ερεθίσματά του τα πήρε από το σ οικογενειακό του περιβάλλον: είναι γνω ότι ο παππούς του από την πλευρά της μη του, που ονομαζόταν **Κωνσταντής Ζωγράφος** και καταγόταν από τα Μοσχονήσια, ήταν από τους γνωστότερους αγιογράφους της σβου.

Η επιρροή αυτή φαίνεται στις έντονες διαμίσσεις των τόνων σε σκούρα και φωτεινά,

Ο Δ. Παλιούρας είναι αρχιτέκτων μηχανικός, προϊστάμενος της 5ης Εφορείας Νεοτέρων Μνημείων.

που δίνουν έναν διαφορετικό Θεόφιλο αυτόν της περιόδου της Μυτιλήνης. Τα έργα είναι έντονα και πληθωρικά με μια τάση χεδιαστική απόδοση των παραστάσεων απρότυπα που χρησιμοποιούσε, που ήταν φρεσ λίθογραφίες και κάρτες της εποχής. Ερε, από το μεγάλο ζωγραφικό του έργο περιοχή, ένα πολύ μικρό μέρος σώζεται έση του, αφού τα περισσότερα έργα του καταστραφεί από τους σεισμούς του που έπληξαν την περιοχή· άλλα κατα- ρηκαν από άγνοια των ιδιοκτητών τους. Αλλα φρόντισαν οι ιδιοκτήτες τους να τα τεύσουν στην αγορά. Δύο από τα πλέον φέροντα μνημεία που σώζονται στην πε- μας, με τη φροντίδα της 5ης Εφορείας ρων Μνημείων του ΥΠΠΟ, είναι ο ος του Βελέντζα στην Άλλη Μεριά και η Κοντού, γνωστή ως «Μουσείο Θεόφι- που βρίσκεται στην Ανακασιά του Πηλί-

ύρνος του Βελέντζα είναι ένα ισόγειο λι- πο κτίριο ορθογωνικής κάτοψης, δια- ων 9 X 12 μ. περίπου, στεγασμένο με ξύ- τρακλινή στέγη η οποία είναι καλυμμένη αμιδία βυζαντινού τύπου. Κτίστηκε στο του περασμένου αιώνα – σύμφωνα με τη λογία «1897» που βρέθηκε χαραγμένη σε της γρυπίδας κατά το στάδιο των επι- στικών εργασιών.

Ο ζωγράφος Θεόφιλος διακόσμησε το με εννέα τοιχογραφίες, από τις οποίες οι βρίσκονται στο εσωτερικό του κτιρίου ία στην εξωτερική όψη, προστατευμένη υπό ένα μεταλλικό στέγαστρο και έχει ως Η Ελλάς αναγεννημένη. Οι άλλες οκτώ ως θέμα τους, σύμφωνα με τις επιγραφές ου του ζωγράφου, τον Αθάνατο Κώστα η, τον Παναή Κουταλιανό, τον Έρωα ο Βότσαρη, τον Ερωτόκριτο και την Αρε- την στέψη του Ερωτόκριτου, την Ηρωί- νη και τον Μέγα Λήσταρχο της ανατολής η Εφέ Τσακιντζή.

ία Κοντού, γνωστή ως «Μουσείο Θεόφι- ίναι ένα από τα αξιολογότερα αρχοντι- Πηλίου και αποτελεί αντιπροσωπευτικό της κλασικής πηλιορείτικης αρχιτεκτο- όπως αυτή διαμορφώθηκε στο πρώτο μι- περασμένου αιώνα. Στις αρχές του αιώ- και συγκεκριμένα το 1905, αγοράστηκε ν Γιάννη Κοντό, ο οποίος στο πλαίσιο νακαίνισης του σπιτιού σύμφωνα με τα οικά πρότυπα της εποχής εκείνης αλ- ως ένα βαθμό την αρχική αρχιτεκτονι- σε έκθεση.

Ο φιλόξενο αυτό σπίτι του μυλωνά Γιάννη έφ, ο Θεόφιλος βρίσκει καταφύγιο και, από την ασφάλεια της προστασίας του τη του, θα δημιουργήσει ένα από τα ση-

Αριστερά: «Ο Νέος Ηρακλής Παναής Κουταλιανός, έργο Θεόφιλου 1910», από το φούρνο του Βελέντζα στην Άλλη Μεριά. Δεξιά: Εικόνα της Ανάστασης (1911) από τον Ιερό Ναό της Παναγίας στη Μακρινίτσα.

μαντικότερα και πιο ολοκληρωμένα έργα του. Στο σπίτι αυτό ανέλαβε να ζωγραφίσει τη σάλα του πάνω ορόφου που έχει κάτοψη σχήματος «Γ» και να δημιουργήσει σε αυτήν ένα πλήρες εικονογραφικό πρόγραμμα που είναι το μονα- δικό σωζόμενο στην περιοχή μας. Η έναρξη των εργασιών αυτών έγινε το 1912, σύμφωνα με το χρονολογημένο και υπογεγραμμένο έργο του που βρίσκεται στα δεξιά της στενής κεραί- ας του «Γ» μόλις βγαίνουμε από τη σκάλα και έχει ως θέμα τον Κολοκοτρώνη, θέμα παρμένο από τον πρωτότυπο πίνακα του Πέτερ φον Ες.

Το ζωγραφικό πρόγραμμα χωρίζεται σε δύο ζώνες: την κατώτερη, που βρίσκεται κάτω από τη στάθμη των παραθύρων, και την ανώτερη, που συμπίπτει με τη ζώνη των παραθύρων. Στην κατώτερη ζώνη ο Θεόφιλος ζωγράφισε διάφορα διακοσμητικά θέματα, όπως μια με- γάλη ποικιλία από γλάστρες με λουλούδια και πουλιά, διάφορα αγρίμια και θαλασσινά θέμα- τα, ενώ στα αριστερά της σκάλας, πλάι στην πόρτα του δωματίου, ζωγράφισε την προσωπο- γραφία του Γιάννη Κοντού καβάλα στο άλογό του.

Ακολουθεί η ανώτερη ζώνη στην οποία βρί- σκονται 14 μεγάλοι πίνακες, διαστάσεων 1,20 X 0,70 μ. κατά μέσον όρο, με θέματα παρμένα από την Ελληνική Επανάσταση. Στις τέσσερις παραστάδες στη στενή κεραία της αίθουσας, ο Θεόφιλος ζωγράφισε τέσσερις θεούς του Ολύ- μπου: τον Άρη, την Αφροδίτη, τον Ερμή και την Αθηνά. Στον τυφλό τοίχο ζωγράφισε μια μεγά- λη τοιχογραφία με θέμα την Ανακασιά και στο βάθος της τη Μακρινίτσα με τον Κάραβο της Πορταριάς στο πλάι της. Στα τμήματα πάνω

από παράθυρα και πόρτες γέμισε τα κενά με θέματα ανάλογα της κατώτερης ζώνης, όπως γλάστρες με λουλούδια και πουλιά, βασιλικούς θυρεούς, διάφορα ερπετά κ.ά.

Κατά τη διάρκεια της παραμονής του στον Βό- λο εκτός από τη ζωγραφική του δραστηριότητα αξίζει να τονισθεί και η συμβολή του στα κοι- νωνικά δρώμενα της περιόδου εκείνης, με τη διοργάνωση διάφορων λαϊκών θεατρικών πα- ραστάσεων στις εθνικές γιορτές, την περίοδο της Αποκριάς κ.λπ., όπου είχε τον πρωταγωνι- στικό ρόλο και, άλλοτε ντυμένος ως «Μεγαλέ- ξανδρος με τη Μακεδονική Φάλαγγα» να την αποτελούν μαθητές των σχολείων και άλλοτε ως «Έρωας της Ελληνικής Επανάστασης» με εξοπλισμό και κουστούμια που επιμελούνταν ο ίδιος, διασκεδάσε το κοινό.

Η δημιουργική πορεία του Θεόφιλου στη Μα- γνησία θα ολοκληρωθεί στα 1927 που φεύγει για τη Μυτιλήνη, όπου λίγο αργότερα θα συνα- ντήσει τον λέσβιο τεχνοκρίτη Στρατή Ελευθε- ριάδη-Teriade, στον οποίο οφείλει σε μεγάλο βαθμό την αναγνώριση της αξίας του έργου του και την προβολή του στον διεθνή χώρο.

Η αναγνώριση αυτή ήρθε δυστυχώς μετά το θάνατό του, το 1934. Το υπουργείο Πολιτι- σμού, για να προστατεύσει το έργο που μας άφησε, το χαρακτήρισε ως «χρήζον ειδικής κρατικής προστασίας» με την Υ.Α. 42348/ 4015/5.8.76 που δημοσιεύτηκε στο ΦΕΚ 1025/ β/13.9.76 «περί ειδικής κατηγορίας οικοδομη- μάτων και έργων τέχνης μεταγενεστέρων του 1830», ενώ ξεκίνησε ένα ευρύ πρόγραμμα συ- ντήρησης των έργων του και προστασίας των μνημείων που τα φιλοξενούν.

Νίκος Χριστόπουλος, ο λαϊκός ζωγράφος του Βόλου

του Γρηγόρη Καρταπάνη

Οπωσδήποτε ο Νίκος Χριστόπουλος θεωρείται ο σημαντικότερος λαϊκός ζωγράφος (θαλασσογράφος) του Βόλου και της περιοχής της Μαγνησίας γενικότερα. Τούτο δεν αποτελεί προσωπική άποψη· είναι η γνώμη του συνόλου των ειδικών που γνώρισαν το έργο του. Βέβαια, μπορεί να μην φθάνει το ανάστημά του Θεόφιλου που, όπως είναι γνωστό, στην περιφέρεια του Βόλου δημιούργησε κι αυτός το σπουδαιότερο ίσως μέρος της τέχνης του. Αλλά είναι ντόπιος, που έζησε, δημιούργησε, και πέθανε στον ίδιο τόπο, αφήνοντάς μας ένα αξιολογότατο έργο με όλα τα γνωρίσματα της πηγαίας λαϊκής έμπνευσης κι ένα καθαρά προσωπικό στυλ. Κι έτσι επάξια καθιερώθηκε στη χορεία των λαϊκών ζωγράφων κατά τις δυσμάς του βίου του και μετά το θάνατό του. Σ' αυτό βοήθησε η γνώμη αρκετών ανθρώπων που προέβαλλαν το έργο του, κυρίως όμως οι πρωτοβουλίες του λαογράφου Κίτσου Μακρή, που πρώτος τον έκανε γνωστό στο ευρύ κοινό.

Πάντως, επικρατεί η άποψη πως και σήμερα ακόμη δεν έχει προβληθεί, όπως θα του έπρεπε, ο Χριστόπουλος· κι αυτό ίσως είναι άλλη μια απόδειξη της αξίας του. Μικρή συμβολή στην κατεύθυνση ετούτης ως αποτελέσει και το παρόν σημείωμα.

Ο Νίκος Χριστόπουλος γεννήθηκε στον Βόλο το 1880. Δευτερότοκος γιος, ανάμεσα σε επτά αδέρφια, του Συριανού **Αθανάσιου Χριστόπουλου** και της **Ελένης Κ. Ρέτσου** από τη Μακρυρράχη του Πηλίου. Τα πρώτα χρόνια του τα έζησε στην πόλη του Βόλου κι από το 1892 ίσα με το θάνατό του στα Πευκάκια – μια παντέρημη, τότε, περιοχή απέναντι ακριβώς από το λιμάνι. Εκεί, ήδη από το 1880, ο πατέρας του είχε

Ο μπαρμπα-Νικόλας στο εργαστήρι του, σε ηλικία 84 ετών.

ξεκινήσει τη δημιουργία ενός «ταρσανά» – δηλαδή ανελκυστηρίου κι επισκευαστηρίου πλεονύμων – προκειμένου να εξυπηρετηθούν οι τοπικές ανάγκες, αφού οργανωμένη τέτοια επιχείρηση δεν υπήρχε κοντά στην πόλη. Όλη η οικογένεια εγκαταστάθηκε στον τόπο της δουλειάς τους και λίγα χρόνια αργότερα τις τύχες της επιχείρησης πήρε στα χέρια του ο Νίκος Χριστόπουλος μαζί με τους τρεις αδελφούς του. Ειδικεύτηκε κυρίως στην τέχνη του καλαφάτη. Παράλληλα όμως ασχολιόταν και με το ψάρεμα και, κατά γενική ομολογία, υπήρξε άριστος γνώστης όλων των ειδών της ψαρικής τέχνης. Χαρακτηριστικά είναι τα γεγονότα που μνημονεύει ο ίδιος στα χειρόγρατά του, παρέα με τον πολιτικό του Βόλου **Κωστή Τοπάλη** και τον γνωστό ποιητή **Γεώργιο Δροσίνη**.

Η καλλιτεχνική του φύση εκδηλώθηκε αρκετά νωρίς, όπως καταμαρτυρεί κι ο ίδιος στα απομνημονεύματά του, αφού από μικρός, μόλις έβλεπε κάποιο όμορφο σκαρί, το σχεδίαζε με μολύβι. Βέβαια, απ' αυτά τα πρωτόλεια ιχνογραφήματα δεν σώθηκε τίποτε, όμως σίγουρα

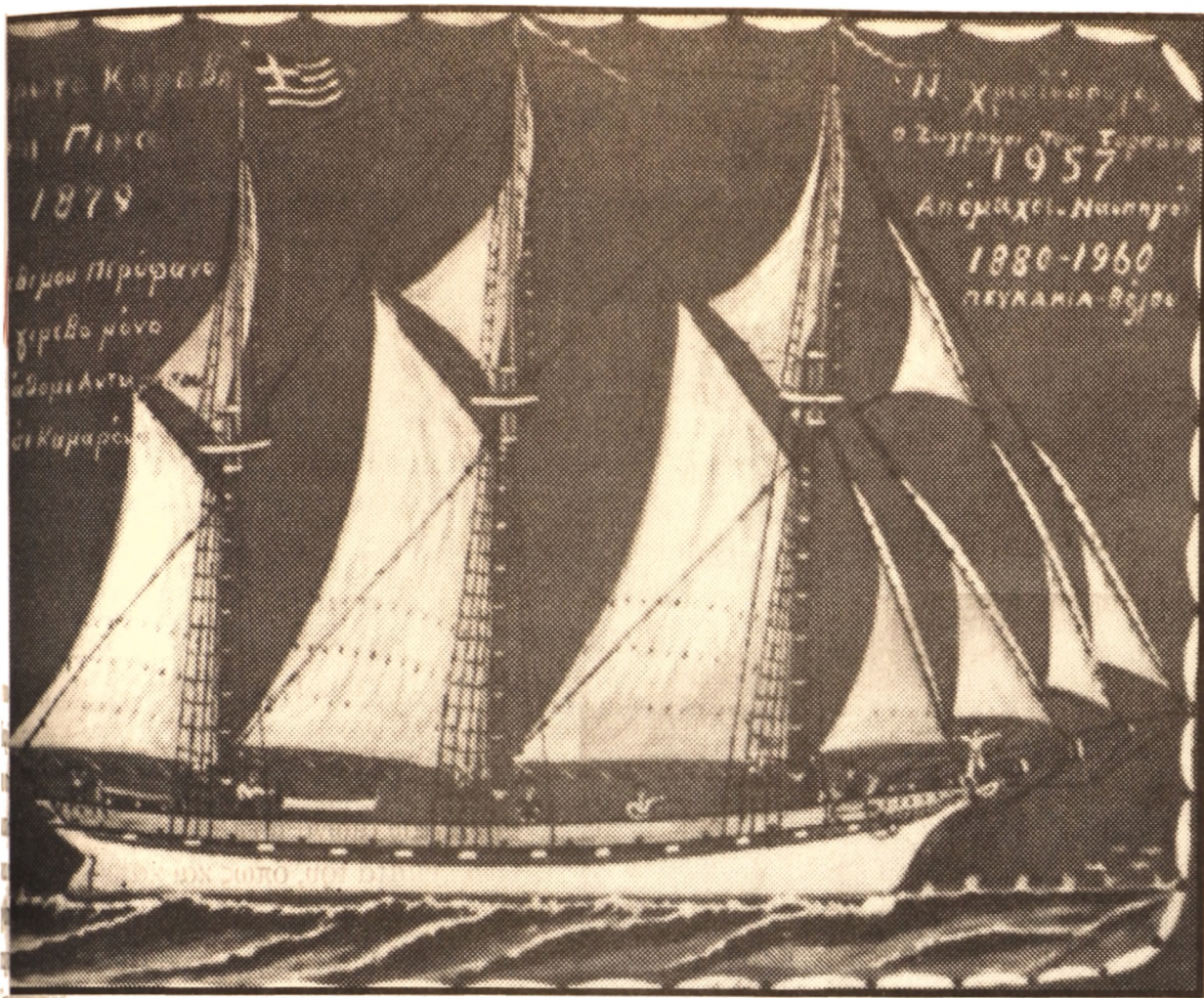
αποτελέσαν την «πρώτη ύλη» για τις κατοπινές θαλασσογραφίες του. Παράλληλα όμως δίδαξε και την ικανότητα του στιχοπλόκου: απ' αρχές του αιώνα μάς διασώθηκαν αρκετά χουργήματά του, όπως και κατοπινά. Δεν έδειξε πουθενά, αλλά εργάστηκε συνεχώς μέχρι τα 75 του χρόνια στον ταρσανά στα Πευκάκια· γι' αυτό άλλωστε κι ο Κίτσος Μακρής τον έκαλεσε «Ζωγράφο του Ταρσανά» κι «Απ' αριστερά του ταξιδευτή».

Οι πρώτοι πίνακές του με λαδομπογιά σε γυαλί ή σε χαρτόνι χονδρό, χρονολογούνται το 1939-40, όμως ο κύριος όγκος της δημιουργίας του αρχίζει από το 1956 και μετά, εγκατέλειψε κάθε επαγγελματική δραστηριότητα κι αφοσιώθηκε ολοκληρωτικά στη ζωγραφική.

Η συμμετοχή του στην έκθεση που έγινε πλαίσιο των εκδηλώσεων της ναυτικής εβδομάδας του 1957 και το άρθρο του Κίτσου Μακρή «Ο ζωγράφος του ταρσανά» στο περιοδικό γός ένα χρόνο αργότερα αποτέλεσαν την ικανή γνωστοποίησης και καθιέρωσής του χώρο της λαϊκής τέχνης. Πλήθος φίλοι, άνθρωποι του πνεύματος, των τεχνών και μόνο, άρχισαν να τον επισκέπτονται στο δικό του εργαστήριο του θαυμάζοντας τις δημιουργίες του. Γράφτηκαν άρθρα πολλά σε περσικά και βιβλία και συμμετείχε σε εκθέσεις μόνον στον Βόλο αλλά και στην Αθήνα και εξωτερικό (Γενεύη).

Η πνευματική του διαύγεια υπήρξε πλούσια και τις τελευταίες του στιγμές. Αν και σχεδόν αρκετά χρόνια από παραμορφωτική θρίτιδα των δακτύλων του, κατάφερε δίχως κανένα πρόβλημα να χειρίζεται το χρωστήρα Μία εβδομάδα μόνο κατέπεσε στο κρεβάτι (προέκυψε πρόβλημα ουρίας), για να κάνει μοναδικό του και μεγάλο ταξίδι το απόγευμα της Δευτέρας 15 Μαΐου του 1967.

Ο Γρηγόρης Καρταπάνης είναι ανηψιός του θαλασσογράφου Ν. Χριστόπουλου.

Ένα από τα αγαπημένα καραβάκια του λαϊκού θαλασσογράφου Ν. Χριστόπουλου.

δική επιθυμία του Νίκου Χριστόπουλου α διατηρηθεί το δωμάτιό του όπως το άφη- να λειτουργεί ως έκθεση. Αυτό συμβαί- με σήμερα. Μια σύντομη αναφορά θα με για το τι υπάρχει εκεί, αφού ο αριθμός νάκων που βρίσκονται σε χέρια τρίτων ορεί να υπολογιστεί.

νακες της έκθεσης είναι 190, όλοι με λα- γιά σε χαρτόνι ή τσίγκο και με διαστά- νη ποικίλλουν, κυρίως όμως κυμαίνονται Χ30 ή 50Χ40 περίπου. Τα θέματα που ει- νη είναι τα εξής:

πίνακες παρουσιάζουν ένα μόνο πλεού- Άλλωστε, κατά τον Κίτσο Μακρή, η λαϊ- ασσογραφία είναι «πλοιογραφία»).

πίνακες έχουν δύο ή περισσότερα καρά- ζι.

ικονίζουν ναυμαχίες.

ιμάνια ή λιμενικά έργα του Βόλου.

χρσανάδες και καρνάγια.

οργόνες (αγαπημένο του θέμα: χάρισε ή σε πολλές).

νεμόμυλοι.

προσωπογραφίες (Αλ. Παπαδιαμάντης, σίνης, Θεόφιλος, ο πατέρας του, διάφο- ωες κ.λπ.).

με διάφορα θέματα (Μάηδες της Μακρι- , Αγιά Σοφιά κ.λπ.).

λος, υπάρχουν και 4 ημιτελείς πίνακες ν πρόφτασε να ολοκληρώσει.

ς όμως από τους πίνακες, υπάρχουν κα- ασμένα από τον ίδιο και 17 ομοιώματα

ιστιοφόρων που αναπαριστούν με κάθε λεπτο- μέρεια το σκαρί και την αρματωσιά του. Επί- σης, ζωγράφιζε νεροκολοκύθες δίνοντάς τους ανθρώπινη μορφή. Πρόκειται για πρωτότυπες δημιουργίες που αγαπήθηκαν πολύ: υπάρχουν συνολικά 22. Τέλος, συναντάμε ακόμη και μια σειρά από άλλα αντικείμενα, όπως ακρόπλω- ρα, μακαράδες, σέσουλες, κουτιά διάφορα, ανακαινισμένα και ζωγραφισμένα από τον ίδιο, έχοντας τη δική του χρωστική σφραγίδα.

Σημαντική παράλειψη θα ήταν να μην αναφέ- ρουμε ότι πέρα από το εικαστικό έργο του, ο Χριστόπουλος μας άφησε κι ένα πλήθος από στιχουργήματα, αφού, όπως είπαμε, διέθετε την ικανότητα του λαϊκού ποιητάρη. Ακόμη, έγραψε σε εφτά τετράδια τα «επεισόδια από τον πολιτάραχο βίο μου», δηλαδή τα απομνη- μονεύματά του χωρίς χρονολογική σειρά, τα οποία δημοσιεύτηκαν από την κ. Νίτσα Κολιού στην εφημερίδα Ταχυδρόμος μεταξύ 25.7 και 12.8.71 και από τον γράφοντα ταξινομημένα και σχολιασμένα στο Αρχείο Θεσσαλικών Με- λετών του Βόλου και στο Θεσσαλικό Ημερολό- γιο της Λάρισας.

Πιστεύω πως δόθηκε μια σύντομη αλλά σαφής βιοεργογραφική παρουσίαση του βολιώτη λαϊ- κού ζωγράφου Νίκου Χριστόπουλου, μέσα στα περιθώρια ενός μικρού σημειώματος.

Ο Νίκος Χριστόπουλος, αυθεντικός λαϊκός ζωγράφος, κατέχει, θαρρώ, σημαντική θέση μέσα στο χώρο της λαϊκής τέχνης.

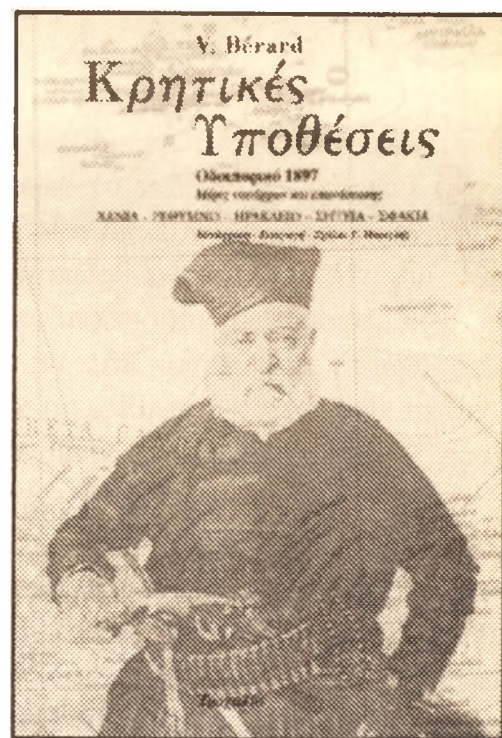
ΛΗΘΕΙΣ ΤΗ ΚΑΛΩΣΤΕΙΣ
ΤΡΟΧΑΛΙΑ

V. Bérard

Κρητικές Υποθέσεις

Οδοιπορικό 1897

ΧΑΝΙΑ - ΡΕΘΥΜΝΟ - ΗΡΑΚΛΕΙΟ
- ΣΗΤΕΙΑ - ΣΦΑΚΙΑ

Σχήμα 14Χ21, Σελ. 331, Τιμή 4.700 Δρχ.

Στο βιβλίο τούτο V. Bérard περιγράφει με την ματιά του έμπειρου αναλυτή και την γνώση του άμεσου παρατηρητή την Κρή- τη του τέλους του 19ου αιώνα, αναφερόμε- νη διεξοδικά και στις προηγούμενες εξε- γέρσεις. Οι αναγνώστες που έχουν γνωρί- σει και το άλλο έργο του «Τουρκία και ελ- ληκισμός - Οδοιπορικό στη Μακεδονία του 1890» μπορούν εύκολα να φαντασθούν τη σημασία του έργου, την ακρίβεια των πλη- ροφοριών και το γλαφυρό γράψιμο του συγ- γραφέα. Για εκείνους που θα συναντήσουν για πρώτη φορά τον V. Bérard θα διαπι- στώσουν πως η ανάγνωση της ιστορίας μπορεί να είναι εκτός από διδακτική και α- ποκαλυπτική, εξίσου ευχάριστη με εκείνη ενός αστυνομικού μυθιστορήματος.

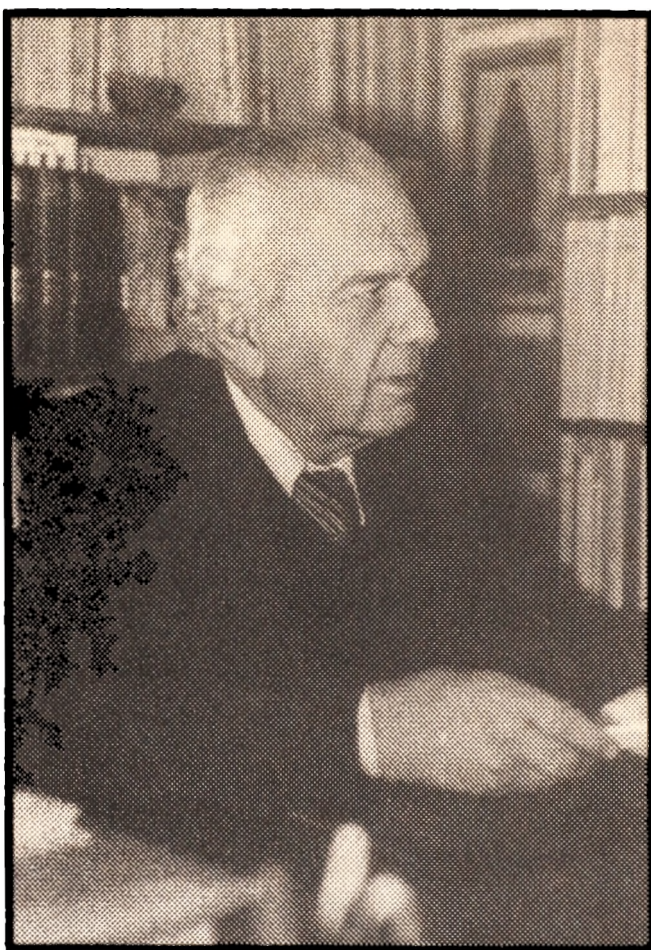
Κεντρική διάθεση
Εκδόσεις ΤΡΟΧΑΛΙΑ, Βιβλιοπωλείο
Γριβαίων 5 (πάρκο Σκουφά 64), 106 80 Αθήνα
Τηλ.: 3646426 - Fax: 3621932

Κίτσος Μακρής, ο «αναρχικός» λαογράφος

του Γ.Χ. Χουρμουζιάδη

Ο Κίτσος Μακρής γεννήθηκε στον Όλυμπο και πέθανε σ' έναν αθηναϊκό δρόμο μόνος και αβοήθητος μακριά από τους ανθρώπους που αγάπησε και προπαντός μακριά από τις λαϊκές ζωγραφιές και τα κεντήματα, τις φορεσιές και τα κανάτια, τα τσουμπλέκια και τις φλογέρες – τις δημιουργίες της μοναξιάς, όπως τις έλεγε και που χαϊδεύοντάς τες πέρασε όλη του τη ζωή!

Αυτός, λοιπόν, ο νεκρός ενός ψυχρού αθηναϊκού απογεύματος, ο ακούραστος ερευνητής και μάστορας του απλού ελληνικού γραπτού λόγου δεν είχε πανεπιστημιακή μόρφωση. Αυτή, ωστόσο, η τυπική έλλειψη δεν εμπόδισε τον Κίτσο να αναπτύξει όλες τις ερευνητικές και συνθετικές δυνατότητες ενός «τυπικού» επιστήμονα. Απόδειξη τυπική αυτού του ισχυρισμού είναι το γεγονός ότι η Φιλοσοφική Σχολή του ΑΠΘ τον ανακήρυξε επίτιμο διδάκτορά της. Γεγονός που σημαίνει ότι μια συγκεκριμένη και «αρμόδια» επιστημονική κοινότητα δέχεται να εντάξει τον Κ. Μακρή στον κύκλο της, εκτιμώντας το έργο του και πιστοποιώντας δημόσια και επίσημα ότι η επιστημονική σημασία αυτού του έργου δεν μπορεί να αναιρεθεί από την έλλειψη ενός πτυχίου. Ωστόσο, αυτή η έλλειψη της τυπικής εγγραφής του Κ. Μ. στους καταλόγους ενός τριτοβάθμιου εκπαιδευτικού ιδρύματος είχε ως αποτέλεσμα να μη θεωρείται ιδρυτής ή οπαδός μιας συγκεκριμένης σχολής, εισηγητής, δηλαδή, ή οπαδός μιας συγκεκριμένης θεωρίας. Κατά την άποψή μου, όμως, την οποία θα προσπαθήσω να περιγράψω πειστι-

κά στο πλαίσιο αυτού του αγχώδους «αφιερωματικού» λόγου, ο Κίτσος Μακρής μπορεί να μην εξέφραζε με τις ερευνητικές του επιλογές και το συγγραφικό του ύφος μια συγκεκριμένη θεωρία, έβγαινε όμως και στα δύο αυτά πεδία, της έρευνας και της συγγραφής, από το καλούπι ενός γνήσιου, λαϊκότροπου «αναρχισμού». Ναι, ο Κίτσος Μακρής ήταν ένας «αναρχικός» της έρευνας και της πέννας.

Και επειδή θέλω να βάλω τα πράγματα στη σειρά τους, το πρώτο που πρέπει να πω είναι ότι η χρήση του όρου «αναρχικός», για να προσδιορίσω τα θεωρητικά και μεθοδολογικά χαρακτηριστικά του Κ. Μ., δεν είναι πρωτότυπη. Τη δανείζομαι ως αντίληψη γνωσεοθεωρητική από τον γνωστό επιστημολόγο Paul Feyerabend, που έγραψε στο βιβλίο του *Ενάντια στη μέθοδο* πως η επιστήμη είναι μια

ουσιαστικά αναρχική δραστηριότητα. «θεωρητικός αναρχισμός», ισχυρίζεται «είναι πιο ανθρωπιστικός και περισσότερο κατάλληλος να ενθαρρύνει την πρόοδο, ό,τι οι εναλλακτικές προτάσεις που θεμενούνται στην έννομη τάξη».

Νομίζω, λοιπόν, πως αν κάτι αρνήθηκε καθημερινή εκπόνηση του ερευνητικού συγγραφικού του έργου ο Κ. Μακρής ακριβώς αυτή η «έννομη τάξη» ενός αμαϊκού δασκάλου. Ενός δασκάλου που σμένος στο επιστημονικό του εργαστήριο θα κατόρθωνε ποτέ να γνωρίσει το λάο την τέχνη του. Δεν θα κατόρθωνε, δηλαδή, περιδιαβάσει σε μια περιοχή όπου η «ένταξη» ανατρέπεται –πότε με το χρώμα με τον ήχο πότε με τη μορφή και πότε με ουσία– όταν αυτή η έννομη τάξη, δηλαδή, αποτελεί ένα σύστημα κανόνων που προσρίζει τη βαθιά γνώση, αλλά ένα σύστημα ταπίωσης.

Ακολουθώντας ο Κίτσος Μακρής τις φκές ιδιότητες της λαϊκής τέχνης, όπως απροκύπτουν μέσα από μια συνεχή ανταπόθεση ανθρωπίνης ανάγκης και περιβάλλοντος, ήταν αναγκασμένος να εγκαταλείψει την «έννομη τάξη» ενός κατεστημένου ο δημαϊκού προγράμματος και να αναζητήσει τα ανθρωπιστικά στοιχεία της λαϊκής τέχνης στο πεδίο της ελεύθερης, της προσωπικής έρευνας. Με αυτό το επιχείρημα θα μπορούσα να υποστηρίξω πως οι παρατηρήσεις κάνει ο Κ. Μ. αναλύοντας τα φαινόμενα λαϊκής τέχνης είναι «οικολογικές», όχι «λογιστικές». Προσπαθεί δηλαδή ο Κίτσος τις παρατηρήσεις αυτές να συλλάβει την ουσία της λαϊκής καλλιτεχνικής δημιουργίας ένα σύστημα. Ως αναζήτηση και επί-

Το σπίτι-μουσείο του Κίτσου Μακρή στον Βόλο.
Αρχιτέκτων: Άρης Φιλίππιδης.

ροπίας στο πλαίσιο ενός κόσμου που λει-
γεί χωρίς το φόβο της «εντροπίας».
στο τέλος, μπροστά στα μάτια του Κ. Μ.
ικό έργο προβάλλεται ως μια συγκεκρι-
κατασκευή, της οποίας η λειτουργία
ίζεται πάνω σε ρυθμούς που τους ορίζει
ωνία και η Ιστορία. Και όπως οι οικο-
οί κύκλοι μπορούν να ανατρέπονται κά-
ορά που ανατρέπεται και η ισορροπία
δημιουργικών σχέσεων μέσα στη φύση,
και οι δυνάμεις της λαϊκής τέχνης, πί-
ο Κίτσος Μακρής, ανατρέπονται και
τη συνέχειά τους κάθε φορά που η
ονία και η Ιστορία μετασχηματίζονται
ροχωρούν.

κάποια από τις χιλιάδες ζωγραφισμένες
μές του ο Κίτσος σημειώνει «...γιατί οι
; (εννοεί τέχνες) έσβησαν, γιατί και οι
που τις δημιούργησαν και τις συντηρού-
έσβησαν...». Μια τέτοια διατύπωση δεν
απλώς η απόπειρα μιας κοινωνιολογι-
ερμηνείας στην περιοχή της λαϊκής τέ-
είναι η αποκάλυψη μιας ευαισθησίας
αντι στις σχέσεις ισορροπίας και αλλη-
άρτησης που αναπτύσσονται μέσα σ' αυ-
Είναι η αποκάλυψη της θεωρητικής ανη-
ς ενός ερευνητή που πιστεύει πως τα
ονικά φαινόμενα δεν είναι μονοσήμαντα
νότα μιας προκαθορισμένης οικουμενι-
συμπεριφοράς, αλλά προϊόντα όρων,
όντα συνθηκών. Και ο Κ. Μ. ήξερε πως
ς οι συνθήκες, αυτοί οι όροι που κάποτε

«σβήνουν» μπορεί να είναι ανάγκες, περι-
βαλλοντικοί ερεθισμοί, κοινωνικοί κανόνες.
Μπορεί να είναι η Ιστορία η ίδια, μπορεί
όμως και να είναι τα ίδια τα υλικά που χρησι-
μοποιούνται στην περιοχή της λαϊκής τέχνης
και προσδιορίζουν την τεχνική και τη θεματο-
λογία της. Μια τέτοια νοητική δυνατότητα, ας
την πω καλύτερα ετοιμότητα, να αναγνωρίζει
κανείς, να περιγράφει και να ερμηνεύει στο
τέλος τις συντελούμενες αλλαγές στο ερευνη-
τικό του «σύμπαν» δεν είναι, ασφαλώς, ένας
επιστημονικός ή πολιτικός οπορτουνισμός.
Αντίθετα, είναι μια γνήσια επαναστατικότη-
τα που μπορεί να παρεμβαίνει και να γονιμο-
ποιεί τη σκέψη ενός ερευνητή. Να ανατρέπει,
ακόμα, οποιαδήποτε θεωρητικά και μεθοδο-
λογικά δεδομένα. Όταν, λοιπόν, χρησιμο-
ποιώ το χαρακτηρισμό του «Αναρχικού» ή
υποστηρίζω τη διάκριση λαογραφίας και οι-
κολογίας, θέλω να αποσπώ μέσα από τη
διαλεκτική χρήση των χαρακτηρισμών μια τε-
λική θέση στο πλαίσιο της οποίας θα ήταν δυ-
νατό να υπολανθάνει και ο χαρακτηρισμός
του επαναστάτη!

Βέβαια, ο χαρακτήρας αυτός των θεωρητι-
κών μεθοδολογικών επιλογών του Κ. Μακρή
δεν προέκυπτε από μια συγκεκριμένη επιστη-
μολογική άποψη. Ο Κίτσος δεν ακολουθούσε
ένα συγκεκριμένο «Παράδειγμα». Εκείνο
που προσδιόριζε τον τρόπο ανάπτυξης της
έρευνάς του ήταν πρώτα απ' όλα η προσωπι-
κή, σχεδόν βιολογική (ερωτική θα έλεγε ο

Κωστής Μοσκόφ) σχέση του με τα πράγματα.
Επομένως, χωρίς να είναι ένας εμπειριστής,
ένας ψυχρός πραγματολόγος, άφηνε τα ίδια
τα πράγματα με τις φυσικές τους διαστάσεις
να τον χειραγωγούν.

Αυτός είναι και ο λόγος, κατά την άποψή
μου, που ο Κ. Μ. σχεδίαζε μόνος του τα αντι-
κείμενα των μελετών του. Τα ζωγράφιζε, τα
χρωμάτιζε, τα αρχειοθετούσε, γεμάτος χαρά
και ευτυχία, σαν ένα χαρούμενο και ευτυχι-
σμένο παιδί. Με τον τρόπο αυτό είχε τη δυνα-
τότητα να ανακαλύπτει λεπτομέρειες που αλ-
λιώς θα του έμεναν άγνωστες και μέσα από
αυτή την άγνοια θα ήταν δυνατό να οδηγηθεί
σε ερμηνείες ιδεολογικές. Ερμηνείες, δηλα-
δή, που πολλές φορές ξεπερνούν τις συνιστώ-
σες της τεχνικής, του υλικού, της οικονομίας
και καταφεύγουν στις περιοχές της μεταφυσι-
κής ή της αλά Foucault «ετεροτοπίας»! Το γε-
γονός αυτό με οδηγεί να πω ακόμα πως ο Κί-
τσος Μακρής κάθε φορά που τελείωνε μια
επιμέρους έρευνα ή ένα βιβλίο σου έδινε την
εντύπωση πως έβγαινε ανανεωμένος ο ίδιος.
Δεν στεκόταν έξω από τα λαϊκά κατασκευά-
σματα όπως ένας ψυχρός σχεδιαστής ή ένας
καλλιγράφος αριθμομέτρης. Περνούσε μέσα
σ' αυτά, λουζόταν την ουσία τους και μέσα
από αυτήν προέκυπτε ως άνθρωπος. Στο κά-
τω κάτω αυτή είναι και η αληθινή μας σχέση
με την τέχνη είτε είναι «λόγια» είτε λαϊκή,
έλεγε πολύ συχνά ο Κίτσος. Είναι η σχέση
που μας αναδεικνύει ως υποκείμενα μιας
σκέψης ανθρωπιστικής και προοδευτικής. Γι'
αυτό πιστεύω πως θα ήταν λάθος, σοβαρό λά-
θος, να μελετήσει κανείς το έργο του Κ. Μ.
στο πλαίσιο ενός συγκεκριμένου, ακαδημαϊ-
κού προγράμματος. Να το περιγράψει δηλα-
δή ως στοιχείο μιας θεωρητικής παράδοσης ή
μιας θεωρητικής ανακολουθίας, με την κατε-
στημένη σημασία των λέξεων. Και το λέω αυ-
τό, γιατί πιστεύω πως το έργο του Κ. Μ. δεν
απέχει πολύ από το να λειτουργήσει και αυτό
όπως λειτουργούν τα ίδια τα πράγματα της
Λαϊκής Τέχνης: Έξω από μια γεωμετρική,
προκαθορισμένη λογική. Έξω από προκατα-
σκευασμένους ορισμούς. Βαθιά όμως, πολύ
βαθιά στην ψυχή του απλού λαϊκού ανθρώ-
που, γιατί αυτός ο απλός λαϊκός άνθρωπος
έδειχνε στον Κ. Μακρή τη θεωρία του, αυτός
και τη μέθοδό του.

Έτσι, λοιπόν, καθώς σκέφτομαι τώρα όλα
αυτά, λέω, και το εννοώ αυτό, πως ο Κίτσος
Μακρής δεν ήταν απλώς ένας σημαντικός πο-
λίτης του Βόλου, αλλά μια αλησμόνητη και
πολύτιμη μορφή του πανελλήνιου βασανισμέ-
νου κόσμου!

Δ.Κ. Τσοποτός,

ένας φερώνυμος της βολιώτικης κοινωνίας στην Ιστορία του Δικαίου

του Ν. Ι. Πανταζόπουλου

Συνιστά κοινότοπη παρότρυνση το ότι θα έπρεπε να μην ξεχνούμε την πολυσήμαντη δυναμική της Ιστορίας: η Ελλάς είναι μια χώρα με λόγο στην και για την Ιστορία, ταυτόχρονα όμως οι Έλληνες είναι λαός με τερατώδη αμνησία.

Αν δηλαδή εξακολουθήσει αυτή η στάση απέναντι στην Ιστορία, αυτό το καθεστώς, οδηγούμεστε στην απώλεια της ατομικής και της συλλογικής μας ταυτότητας.

Από τα πρώτα χρόνια της ακαδημαϊκής μου δραστηριότητας μού είχε καλλιεργηθεί η πεποίθηση ότι η συνειδητή μνήμη της Ιστορίας είναι το πιο πολύτιμο εφόδιο και απόκτημα που ενυπάρχει σε κάθε άνθρωπο και ότι η απώλειά του αποδυναμώνει την πνευματική του υπόσταση. Όπως είναι αυτονόητο, αναφέρομαι συνειδητά σε αυτούς που έχουν την αίσθηση της Ιστορίας κι όχι σε εκείνους που ασχολούνται ευκαιριακά ή επιδερμικά μαζί της· αναφέρομαι σε όσους βιώνουν την Ιστορία ως έργο και πνεύμα. Το κείμενο αυτό νομίζω ότι θα μας δείξει πώς είναι δυνατόν κάποιος να βιώνει την Ιστορία και —το σημαντικότερο— πώς επιτρέπει στους άλλους τη μύηση στη μεγάλη διάρκεια.

Η σημασιодότηση, λοιπόν, των βιογραφικών στοιχείων του επώνυμου Βολιώτη, πρώτο μέλημά μας.

Ο Δημήτριος Τσοποτός γεννήθηκε στην Πορταριά το 1860 και τελείωσε τις σπουδές του στην Αθήνα το 1877. Μετεκπαιδεύτηκε στη Γερμανία ως το 1882 όπου, μέσα στο πνευματικό κλίμα της γερμανικής ιστορικής σχολής, περάτωσε Φυσικές και Γεωπονικές σπουδές. Επιστρέφοντας στην Ελλάδα το έτος αυτό, αμέσως άρχισε να ασχολείται με τη διεύθυνση των οικογενειακών του κτημάτων. Μετά δύο χρόνια, προϊόν της εμπειρίας του, δημοσιεύει ένα βιβλίο για τις πρακτικές εφαρμογές στη γεωργία. Η κλασική μονογραφία του, *Γη και γεωργοί της Θεσσαλίας*, είναι έργο που χρειάστηκε 28 χρόνια προπαρασκευής και τον ανακηρύσσει πρόδρομο της θεσμικής αγροτικής έρευνας. Είναι να χαίρεται ο αναγνώστης του έργου αυτού παρακολουθώντας τον τρόπο με τον οποίο ξετυλίγεται η σκέψη του Τσοποτού: Από το κοινωνικό γεγονός του κτηματία περνά στην ψηλάφηση του κοινωνι-

κού προβλήματος των αγροτών της Θεσσαλίας· ταλαντεύεται και αναπλώνεται. Ζητήματα που προκαλούν τη σκέψη του μελετητή, ιδίως εκείνου που ενδιαφέρεται για την Ιστορία της Θεσσαλίας. Γνωρίζουμε πε-

λά για την ιστορία, αγνοούμε περισσότερα αλλά σίγουρα πεπει να ξανασχύσουμε σε όσα νομίζουμε ότι αποκαλύπτει. Έχουμε να επιτελέσουμε πολλά πράγματα για γνωρίζουμε συνθετικά αυτή την ιστορία των επαιτημών, των συλλογικών νοοτροπιών και των συμπε-

Οι Γεωργικές βελτιώσεις εν Θεσσαλία μεταγίζουν διά της γραφίδος του Δ. Τσοποτού σε ελληνικό κοινό τις αντιλήψεις που αποεσαύρισε στη Γερμανία. Ερχόμαστε έτσι σε θεαματική σημασία των γερμανικών εδράσεων και του γερμανικού τρόπου σφύσεως: είναι αναμφισβήτητο ότι ο Τσοπτός τελεί κάτω από την επίδραση του γερμανικού πνεύματος, όπως θα δείξουν από όσα θα επακολουθήσουν.

Πράγματι. Στο έργο του είναι εμφανής γερμανικός προσανατολισμός, περισσότερο ίσως απ' ό,τι επιτρέπουν οι περιστάσεις. Το *Γη και γεωργοί της Θεσσαλίας* στηρίζεται σχεδόν αποκλειστικά, στο έργο του Hammer για τη *Συνταγματική και Διοικητική Ιστορία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας*. Ελάχιστες φορές καταφεύγει σε άλλους μελετητές, όπως είναι

Αγγλοι **Holland** και **Leak**, πρόσωπα ακόμη άγνωστα στο πολύ κοινό· τον εξαίρετο γάλλο πρόξενο **Pouqueville**

αναφέρει σε διάφορα σημεία του έργου του, ενώ, εκτός από το Hammer, δεν αγνοεί τους άλλους Γερμανούς, τους οποίους όμως αναφέρει με μεγάλη φειδώ.

Πώς δικαιολογείται η πρόσληψη του έργου του Hammer από τον Τσοποτό; Κατά τη γνώμη μου, ως προσέξουμε τις παραλληλότητες τα βίου τους: ο Hammer, άνθρωπος με υψηλή γερμανική παιδεία, έγινε διερμηνέας της πρεσβείας της Αυστρίας στην Κωνσταντινούπολη, πόλιν μεγάλου οικονομικού ενδιαφέροντος για τους ευρωπαίους κεφαλαιοχους· ο Τσοποτός, με γερμανική, επίσης, παιδεία, διορίζεται πρόξενας της Γερμανίας εδώ, στην πόλη του Βόλου, και δραστηριοποιείται στην εμπορική κοινωνία της εκφράζοντας τις απόψεις του τόσο δια των προξενικών του εκθέσεων όσο και δια της ενεργού παρουσίας του στο Εμπορικό Σύλλογο του Βόλου. Το έργο του *Γη και γεωργοί της Θεσσαλίας*

Ο Ν.Ι. Πανταζόπουλος είναι ιστορικός Δικαίου, ομότιμος καθηγητής του ΑΠΘ.

προδίδει καθαρά την παιδεία και δράση του – χωρίς αυτό να σημαίνει ο βιβλίο έπρεπε να είχε τύχει της μισή προσοχής που μέχρι πρόσφατα είχε. Έγκαιρα πάντως, έξι χρόνια μετά την έκδοσή του, ο πολύς Α. Ανδρεάδης, δύσκολος κριτικός κατά τα άλλα, εκτίμησε τον Τσοποτό ως τη σπουδαιότερη φυσιογνωμία της Θεσσαλικής ρίας. Θα συμφωνήσετε μαζί μου ότι ο ίδιος αυτός αξίζει και σήμερα να του δοθεί, καθόσο το έργο του, έργο 55 ετών συνεχούς μόχθου, πραγματικά ηρεί την επικαιρότητα και τη φωτεινή προσέγγιση σε καιρούς όχι αυτοφωτεινούς. Τι άλλο χρειάζεται το τραίτο ενός επωνύμου για να προκύψει; Εξαίρετος πρωτεργάτης στη ζωή των θεσμών της αγροτικής κοινότητας, πολιτικό πρόσωπο με ρόλο και ψή στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής Μεγάλης Δυνάμεως της εποχής και πρωτοστάτης στον εκσυγχρονισμό

της διοικητικής και οικονομικής λειτουργίας της κοινωνίας όπου και (ιδρύοντας στατιστική υπηρεσία στο πλαίσιο ενός επιτελικού οργάνου των τοπικών εμπορών και επιχειρηματιών της πόλεώς του, ή, ακολυπτάσσοντας και εκδίδοντας ένα πολύτιμο στατιστικό υλικό, με την φή οικονομικού δελτίου). Δίκαιο, Ιστορία και Στατιστική, επιτελικός δυνασμός στην «ησιόδεια» σκέψη ενός σπουδαγμένου στη Γερμανία πόνου. Η βιογραφία αναδεικνύεται, στην περίπτωση μας, σε «θερμό-γράφος» των νέων συνδέσεων σε εποχή όπου οι προκλήσεις είναι μεγαλύτερες από τις κοινωνικές προασπίσεις. Ας μείνουμε λίγο περισσότερο σ' αυτό.

Πώς οι κοινωνικές επιστήμες διακρίνονται από τα κοινωνικά γεγονότα, τα οποία συνιστούν το αντικείμενό τους, έτσι και η επιστήμη του δικαίου οφείλει να διακριθεί από το δίκαιο καθ' εαυτό, επεκτεινόμενο είδος ειδικό κανονιστικό σύστημα είτε ως πρακτική. Από τη στιγμή που γίνονται οι σχέσεις του δικαίου και των κοινωνικών επιστημών, μπορούμε να διαφυλάξουμε πολλές κατηγορίες ερωτημάτων, τα οποία απαιτούν να απαντηθούν, αλλά εγείρουν ποικίλα προβλήματα. Ειδικότερα, πρωταρχικό ζήτημα είναι η σχέση ανάμεσα στη κοινωνία και το δίκαιο – ζήτημα το οποίο περιλαμβάνει την επίδραση των κανόνων δικαιοσύνης κοινωνικές πρακτικές και των κοινωνικών δυνάμεων στο περιεχόμενο των δικαιοσύνης ρυθμίσεων. Συνακόλουθα έχουμε να αντιμετωπίσουμε τη δυναμική των κοινωνικών επιστημών και ιδίως το ζήτημα της πιστώσεως κατά πόσον οι κοινωνικές επιστήμες μπορούν να συμβάλουν για να καθορισθεί το βάθος του δικαίου. Τέλος ανακύπτει ένα μεθοδικό ζήτημα που δεν αφορά ούτε τον τύπο των κοινωνικών γεγονότων ούτε τις απαιτήσεις των κοινωνικών επιστημών αλλά την σχέση ανάμεσα στις δύο ομάδες επιστημονικών πειθαρχιών, το Δίκαιο και την ιστορία.

Το περίγραμμα των απαντήσεων στα ζητήματα αυτά, είναι αλήθεια ότι, μέχρι πρόσφατα, έχει καθορισθεί από την ευρωπαϊκή ακαδημαϊκή κοινότητα, ιδίως με αφορμή την παραδοχή δικαιοσύνης κατηγοριών στην Ιστοριογραφία η αναφορά που έλκει την καταγωγή της από την πολιτική

Παζαρι στον Βολο στις αρχές του αιώνα.

ιστορία της Γαλλικής Επανάστασεως και την εξίσου σημαντική διέξοδο για την ανανέωση του πεδίου της ιστορικής επιστήμης με τη στρατηγική και οριακή θέση της ιστορίας του δικαίου στην ιστορία των κοινωνικών γεγονότων. Η ερευνητική πρακτική βέβαια είναι υπόθεση των ειδικών, ο ρόλος όμως που παίζει το αντικείμενο της ιστορίας του δικαίου στη θεωρία του κοινωνικού και οικονομικού μεταβολισμού την ανυψώνει στο κέντρο της ιστορικής δραστηριότητας. Όλο και περισσότερο γίνεται συνείδηση ότι ο κανόνας δικαίου και η νομοθετική πρακτική προβάλλουν ένα σημείο όπου διασταυρώνεται ο αναλυτικός και συστηματικός βηματισμός γειτονικών πεδίων, όπως η Ιστορία της Οικονομίας ή η ιστορική ανθρωπολογία και η κατανοητική προσέγγιση της ιδιόρρυθμης πολιτικής και κοινωνικής ιστορίας.

Η μικρο- με τη μακρο- ιστορία, ενόψει της προσεχούς ανακατατάξεως των κοινωνικών επιστημών χάρη στην αναδιάταξη των συνόρων τους, έχουν αποκτήσει στη νεοελληνική κοινωνία και στην ακαδημαϊκή της κοινότητα πολεμικό χαρακτήρα με εναλλασσόμενη την ένταση της ελληνικής διχασίας και του μανιχαϊσμού απέναντι σε δύο ροπές: τον πολιτικό απομονωτισμό ή την ενσωμάτωση στην ήπειρο που γεωγραφικά ανήκει το ελληνικό κράτος. Μέσα από τις εναλλαγές αυτές η απολογητική ιστορία έχει υπερασπιστές και πολέμιους· όμως η ιστορία πρόβλημα έχει σταθερούς και φανατικούς εχθρούς. Η προσδοχή της διαπιστώσεως αυτής λαμβάνει τη μεγαλύτερή της διάσταση στην ακαδημαϊκή κοινότητα: Η υπέρβαση της προηγούμενης καταξιώσεως στην ελληνική ακαδημαϊκή σκέψη από την ατομική περίπτωση διδασκαλίας, επιτυγχάνεται με την ακόμη μεγαλύτερη παράκαμψη της διεστραμμένης συνθέσεως της ιστορίας από το «φορέα» της και με την υλοποίηση τριών διαδοχικών βημάτων, υποδειγματικών για τη διεύρυνση του κύκλου της ατομικής περιπτώσεως. Η μέθοδος των διαδοχικών βημάτων, η «ευρετική», η «κριτική» και η «συνθετική» στη θέση του χρησιμοθηρικού διαβάσματος και της αρχειολογικής, ενισχύεται από τις ασέβειες του ιστορικού, για τις οποίες μας μιλούσε ο Κ.Θ. Δημαράς – από τους πρώτους κριτικούς αναλυτές στην προσπάθειά μου. Οι ασέβειές του αποτυπώνονται στην ιστο-

ρική διάσταση της δικαιοσύνης γνώσεως και του χρόνου αναδείξεως των κανόνων δικαίου και των θεσμών που «υπονόμευσαν» τη μονήρη πορεία του γεννώντας διαδοχές και διαδόχους στη θέση των κατεστημένων ιδεών και των συμπαραμαρτούντων ιδεολογημάτων.

Ο λόγος ανήκει λοιπόν στην ιστορία του δικαίου ως ορίζοντα που διαγράφεται από το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα αλλά ανανεώνεται στα μέσα του 20ού, διευρύνοντας τους πυλώνες της επιστήμης του δικαίου και του εννοιολογικού και μεθοδολογικού της οπλοστασίου, καθώς και τις νέες διόδους της ιστορικής σκέψεως. Στη σκιά ο ρόλος της ιστορίας του δικαίου ως ενστικτώδους βιωματικής ανιχνεύσεως συνηθειών συμπεριφοράς στον χρονολογημένο χρόνο πάνω σε δικαιοκούς θεσμούς οι οποίοι άλλοτε συγκαλύπτονται και άλλοτε στρεβλώνονται κατά την εξωτερική τους από τους αντικειμενικοποιημένους κανόνες συμπεριφοράς που το επίσημο δίκαιο εδραιώνει.

Ας επιστρέψω όμως στην αναμφισβήτητη επίδραση του γερμανικού πνεύματος στο έργο του Δ. Τσοποτού – σε τελική ανάλυση, στην αφομοίωση της θεσμικής ιστορίας στη σκέψη ενός γεωπόνου και πολιτικού οραματιστή, γνήσιου τέκνου αυτής της παιδείας. Νομίζω ότι αρμόζει να διευρύνω το ιστορικό φάσμα της γραφής του και μοιραία να δικαιολογήσω με τις σκέψεις που ακολουθούν τη θέση μου.

Όπως ο Δ. Τσοποτός, έτσι και εγώ, πενήντα χρόνια αργότερα, στο μεσουράνημα της γερμανικής νομοδιδασκαλίας, πήρα το δρόμο του μεγάλου αυτού πνευματικού κέντρου. Το ίδιο με τον Δ. Τσοποτό, δέχθηκα την επίδραση του γερμανικού πνεύματος και της γερμανικής παιδείας με διαφορετικές όμως προσλήψεις, όχι μόνο εξαιτίας της απόστασης που μας χωρίζει και των ιδιαιτεροτήτων των περιόδων ή της αποκλίσεως ανάμεσά μας ως προς τους δασκάλους μας (ένα ακόμη σημείο το οποίο με υποχρεώνει να λοξοδρομήσω τη σκέψη μου).

Στο πλαίσιο της ανανέωσης των ιστορικών σπουδών, η θέση της ιστορίας του δικαίου συνυφαίνεται με την ιστορία των δικαιοκών θεσμών. Μετά την κλασική νομική παιδεία στο Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο ενθυμούμαι τη βερολινεά ακαδημαϊκή κοινότητα του μεσοπολέμου με τις επιβλητικές παρουσίες ενός από τους κορυφαίους εκπροσώπους της γερμανικής ιστορικής σχολής, του οικονομολόγου **W. Sombart**, του νομομαθή και «διφορούμενου» στοχαστή **C. Schmitt** ή των νομοδιδασκάλων **P. Koschaker**, **Hedemann** κ.ά. Η μέθεξη στο «μεσοδιάστημα» ενός μεταβατικού ακαδημαϊκού πνεύματος στη γερμανική ιστορική σχολή του δικαίου συνδέεται ορισμένες φορές με την αναβίωση της θεωρίας της ενότητας των ελληνικών δικαίων στην εξαιρετικά μεγάλη διάρκεια, τη χιλιετία. Εδώ η οπτική του **Mitteis**, μέσα από τις πειθαρχίες που επιβάλλει η «νομική παπυρολογία», κατοχυρώνει τις «δικαιοδικές σπουδές». Άλλωστε, η μέθεξη αυτή –που ιδιαίτερα με συγκίνησε– τροφοδοτεί την αντίληψη για την ομοιομορφία μέσα στην αιρετογένεια και για τη συγκυρία μέσα στη δόμηση θεσμικών προτύπων. Αιρετική, πιθανόν, άποψη, όταν καλλιεργείται σε έναν ιδιαίτερα συντηρητικό ακαδημαϊκό χώρο. Η ελληνική ακαδημαϊκή κοινότητα του δικαίου θα υποστεί τη συνεργασία, τη διαδοχή και τη διδασκαλία της κλασικής ρωμαϊκής σκέψεως βαθαίνοντας τα ρήγματα ανάμεσα στο ελληνικό δίκαιο –και τις ποικίλες εκδοχές του– και στο ρωμαϊκό, ως μηχανισμό μεταβιβαστικών ρυθμίσεων πάνω σε εξαιρετικά αργόσυρτα δομημένους δικαιοκούς θεσμούς. Αυτή η φαινομενική ακινησία ωθεί στην τέχνη της ιστορίας με κύριο χαρακτηριστικό τη διαισθητική προσέγγιση στην τεκμηριωμένη συγκριτική ιστορία.

Οι διαφορές και η απόσταση, λοιπόν, με διευκόλυναν να κατανοήσω καλύτερα την πορεία της επιστημονικής σκέψεως, του πνεύματος με το

οποίο συλλαμβάνει και αποκαθιστά ο Δ. Τσοποτός την πραγματικότητα τους θεσμούς δηλαδή της κοινωνίας μας, και να εντάξω το έργο του σε μεγάλες πεδίο της Ιστορίας του Δικαίου.

Τόπος και χρόνος ταιριάζουν «μεταξύ» μας: είμαστε και οι δύο Θεσμοί· η χρονολογία που εκδίδεται το *Γη και γεωργοί της Θεσσαλίας* συμπίπτει με το χρόνο γεννήσεώς μου. Δικαιούμαι λοιπόν να θεωρώ ότι «παίρνω τη σκυτάλη» της έρευνας των αγροτικών θεσμών από τον Τσοποτό, τον οποίο μελέτησα με ιδιαίτερη προσοχή. Διδάχθηκα από αυτόσα που μπορώ, πιστεύω, να μεταδώσω τα μηνύματά του πολύ περισσότερο – θέλω να πω, εκείνα τα οποία έχω αποκομίσει διά μιας άλλουδου: της παραμελημένης από πολλούς, αλλά τόσο αποφασιστικής στην περίπτωση μας, ψυχικής επαφής μαζί του. Ο συναισθηματικός δεσμός τους μεγάλους σκαπανείς τι δεν μας προσφέρει, όταν μάλιστα έχουμε κοινούς δεσμούς αίματος! Να αναφέρω ακόμη άλλα δύο στοιχεία –οποία με δένουν μαζί του: πρώτον, την επιμονή του στην ιστορική έρευνα και τη σωστή αντιμετώπιση της ιστορίας· και δεύτερον, την πεποίθησή του για τη διαχρονική πορεία του ελληνισμού από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα.

Οι προηγούμενες σκέψεις δεν αφήνουν περιθώρια να διαπορούμε γιατί ανάμεσα στις πρώτες μελέτες του διακρίνουμε εκείνη για την προϊστορική εποχή· παρούσα η γερμανική πειθαρχία στην προσέγγιση του ζητήματος αλλά και το πνεύμα ανασυνδέσεως πίσω από τις γραμμές του κέντρου της δικαιοκής εξελίξεως στη φιλοσοφική, νομοθετική και ιστορική διάκριση των γεγονότων. Στη μεσοπολεμική νομοδιδασκαλική σκέψη γίνεται πλέον συνείδηση ότι αν ο 18ος αι. θεμελιώνει το δίκαιο στη φιλοσοφία, τον 19ο αι. η Ιστορία είναι το θεμέλιό του. Η ερμηνεία του δικαίου κατά την άθοδό της από τον ουρανό στη γη βέβαια θα παραχωρήσει τη θέση της σε διάδοχες συλλήψεις, οι οποίες δεν είμαι σίγουρος πόσα από τα σύγχρονα προβλήματα αντιμετώπισαν. Ας θυμηθούμε ότι το έδος αυτό της προσεγγίσεως επεχείρησαν να το μεταφέρουν έξοχοι και διεθνούς κύρους νομοδιδάσκαλοι πολύ πιο μακριά από τη γηραιά ήπειρό μας: ο **R. Pound**, λ.χ., κοσμήτορας της Νομικής Σχολής του Harvard στη δεκαετία του 1920, εντάχθηκε σε εκείνους που θέλησαν να υπερβούν τα συμπεράσματα της ιστορικής σχολής και, αντιτασσόμενοι στον φανατισμό και τον πεσιμισμό, να τονίσουν την αναγκαιότητα και τη αποτελεσματικότητα της ατομικής πράξεως. Ο απόηχος των γεγονότων που έφθασαν σε μένα από τότε που ο Δ. Τσοποτός τα βίωνε, το κλίμα μέσα στο οποίο ενεργεί, είναι ζητήματα τα οποία μέχρι σήμερα δεν έχουν διατυπωθεί. Δεν ξέρω αν αυτό που θα αναφέρω εδώ –ελπίζω κάποια στιγμή να φέρω στο φως της έρευνας τις περισσότερες ολοκληρωμένες θέσεις μου– συμπίπτει με την τελική μου άποψη, νομίζω όμως ότι αποτελεί ένα «παράθυρο» στη μελέτη της προσωπικότητας του Δ. Τσοποτού. Ήδη το πρώτο του έργο δείχνει ότι έχει σαφή τοποθέτηση για τις θεσμικές μεταβολές που θα έπρεπε να γίνουν στη γεωργία ώστε να βελτιωθεί η θέση των αγροτών. Μια πολύ μεγάλη συζήτηση στη Γερμανία την περίοδο του **von Stein** και δια του μεγάλου αγροτιστή **Bismark** προσλαμβάνει τη θεωρητική της διάσταση λ.χ. στην *Agrarpolitik*, του μεγάλου αυστριακού οικονομολόγου και πρόσφατα επαναπροσεγγιζόμενου **Engen von Philippovich**.

Ας εξετάσουμε εδώ μερικές ακόμη όψεις του έργου του Τσοποτού αλλά και κάποιες άλλες προεκτάσεις της θεσμικής αναλύσεως που επιχειρεί στην αγροτική κοινωνία.

Είδαμε ότι ο επίλεκτος πολίτης του Βόλου χρειάστηκε 28 χρόνια γραφής για το *Γη και Γεωργοί της Θεσσαλίας*. Ήταν φυσικό στη διάρκεια της εργασίας του να συγκεντρώνει ένα πολύτιμο υλικό από το οποίο θα

Ατμοκίνητη αλωνιστική μηχανή στον θεσσαλικό κάμπο το 1915.

αδειχθούν όλα τα μεταγενέστερα δημοσιεύματά του. Από το χέρι του, διορθώσεις και προσθήκες, θα προκύψουν κείμενα που φιλοξενεί η όσηφατη έκδοση *Ιστορία του Βόλου*. Αξίζει να αναφέρουμε εδώ ότι η ελφορία αυτού του βιβλίου έγινε δυνατή χάρη στη βιωματική ιστορικο-συνείδηση του επιμελητού του, του κ. **Απόστολου Λιβανού**· συζητήσεις γι' αυτό μπορούμε να προεκτείνουμε και να ενισχύσουμε τις γνώσεις μας για την εξέλιξη του Βόλου στον χρονικό ορίζοντα 55 ολόκληρων ετών. Μισός αιώνας ιστορίας ενός πρωτοποριακού αστικού κέντρου ολοκληρωμένες οικονομικές λειτουργίες και κοινωνικές συντεταγμένες στον ελλαδικό χώρο.

Γαυτόχρονα όμως το έργο του Δ. Τσοποτού μας προτρέπει να σκευόμε άλλα μείζονα ζητήματα. Αυτά εδράζονται σε εκείνα που με απασχολούν, πολλές δεκαετίες τώρα, με οδυνηρό τρόπο. Μια σύντομη πενθεση σε αυτά δείχνει τις μεγάλες ευαισθησίες που κρύβει το έργο και δικαιολογεί, όπως είπα προηγουμένως, την παρουσία μου στην ημική αυτή εκδήλωση.

Χάρη στην Επανάσταση του '21 οι Έλληνες ανέκτησαν την πολιτική ελευθερία αλλά σύγκαιρα έχασαν, εξαιτίας της πραξικοπηματικής βολής του μοναρχικού πολιτεύματος από την Αντιβασιλεία και στη νέχεια από τον Όθωνα, την εξίσου πολύτιμη πολιτιστική τους ελευθερία, δηλαδή το Δημοκρατικό Πολίτευμα που είχε αυτοδύναμα διαμορθεθεί και με το οποίο είχαν ζήσει επί 400 ολόκληρα χρόνια. Ωστόσο αυτό πρωταρχικό αποκεντρωτικό πολίτευμα ήταν από τη φύση του στεννοφασμένο με το δικαιοκ καθεστώς.

Ιερί τίνος πρόκειται; Ήταν το συντηρητικό δίκαιο που απέβλεπε στη πτήρηση του κατεστημένου και το οποίο ερχόταν σε αντίθεση με το Λαϊκό Δίκαιο. Χαίρομαι που μπορώ τώρα να χρησιμοποιώ τον όρο, δεμένον ότι την περίοδο που σπούδαζα στην Αθήνα θεωρούνταν ασέβεια να αναφερθεί κανείς στο Λαϊκό Δίκαιο, θεωρούνταν εκ προοιμίου

πολιτικά ύποπτος. Όταν έφτασα στο τέλος των σπουδών μου και κατάλαβα πως ό,τι είχα αποκομίσει από τη νομική μου παιδεία δεν δικαιολογούσε το χρόνο τον οποίο είχα χάσει, τους πόθους τους οποίους είχα, ακολούθησα την πορεία που σας προανέφερα: Πήρα τον ίδιο δρόμο με τον Τσοποτό, δηλαδή αυτόν της Γερμανίας, γιατί είχα την ελπίδα ότι θα έπαιρνα εκεί απάντηση για τα προβλήματα τα οποία δεν είχα λύσει στην περίοδο των βασικών μου σπουδών.

Την περίοδο εκείνων των σπουδών στο Βερολίνο, δύο πράγματα επηρέαζαν τη σκέψη μου. Το πρώτο αφορά την αίσθηση που είχε αφήσει η αντίδραση της ιστορικής σχολής απέναντι στις καθαρά ορθολογικές και τεχνικές συλλήψεις της νομοθεσίας. Καθώς μάλιστα παρατηρούσε ο R. Round –κάτι που θα πρέπει να μας κάνει πιο προσεκτικούς στην Ιστορίζουσα Ιστορία του Δικαίου (*Histoire Historisante du Droit*)– οι κύριοι εκπρόσωποι της ιστορικής σχολής του δικαίου (**Savigny, Puchta, Maine...**) δεν συμμετείχαν ποτέ στη δημιουργία νόμων: ήταν συνήθως καθηγητές ή σύμβουλοι υπουργών. Αντιθέτως οι υποστηρικτές της Φυσικής σχολής του Δικαίου (**Grotius, Vattel, Byrlamaqui...**) ήταν διπλωμάτες, δικαστές ή άνθρωποι της πολιτικής πράξεως.

Το δεύτερο πράγμα που πρόσεξα ήταν αυτό που με ακολούθησε στην κριτική μου στάση απέναντι στους θεσμούς του νεοελληνικού κράτους, ότι φρόντισε να δει με προσοχή ο Δ. Τσοποτός. Από την εποχή δηλαδή που σπούδαζα και μέχρι το 1946 εφαρμόζοταν στην Ελλάδα το Ρωμαϊκό Δίκαιο, διότι ήταν το δίκαιο της πεπολιτισμένης Ευρώπης. Αυτό το δίκαιο το είχε ακολούθησει με τη μορφή του Βυζαντινο-Ρωμαϊκού δικαίου και ο Ελληνισμός κατά την Τουρκοκρατία, όχι όμως μόνο του αλλά παράλληλα και ισότιμα με το Λαϊκό Δίκαιο. Όσοι λοιπόν σπούδασαν στη Γερμανία, αντί να ακολουθήσουν τον επιστημονικό διάλογο (πολύτιμο προϊόν της ελληνικής εμπειρίας και της γερμανικής παιδείας) ο οποίος αναπτυσσόταν γύρω από την εφαρμογή του δικαίου –του Ρωμαϊκού Δι-

καίου, που ήταν γραμμένο στα λατινικά και μεταφραζόταν στα γερμανικά-, εντάχθηκαν στην «εντόπια» Ιστορική Σχολή του Δικαίου, η οποία προσπαθούσε να ανακαλύψει το Δίκαιο αυτό και να το αξιοποιήσει σε σοφιστικά δημιουργημένες νέες κοινωνικές και πολιτικοοικονομικές συνθήκες. Βεβαίως πόσο το επέτυχε είναι άλλο ζήτημα. Την ίδια στιγμή όμως οι ίδιοι οι Γερμανοί ενδιαφέρονταν και για το Λαϊκό τους Δίκαιο ως στοιχείο της εθνικής τους υποστάσεως. Χαρακτηριστική είναι η ανάλυση του E. von Philippovich την αυγή του 20ού αι.

Στην ελληνική λοιπόν περίπτωση οι Νομικοί, αντί να ενισχύσουν το Λαϊκό Δίκαιο, δηλαδή αντί να ακολουθήσουν την Δημοκρατική Ιδεολογία που είχε επικρατήσει στο πλουραλιστικό παρακράτος κατά την Τουρκοκρατία, προσκολλώνται στην ηγέτιδα τάξη και ζητούν όχι μόνο την εφαρμογή του Ρωμαϊκού Δικαίου που ήταν διατυπωμένο στην ελληνική γλώσσα (Βασιλικά, Εξαβίβλος του Αρμενόπουλου) αλλά και την εφαρμογή του ξένου δικαίου, γραμμένου στα λατινικά και μεταφρασμένου στα γερμανικά. Μια μικρή μειοψηφία από 4-5 «ειδικούς» ρύθμιζε τη δικαιοσύνη της χώρας για περισσότερο από δύο γενιές κατά παρέκκλιση εκείνου που έγινε στη Γερμανία, με υποδόρια πρακτική και υποκριτική πολιτική: Αντί να δηλωθεί ρητά ότι το Λαϊκό Δίκαιο δεν ικανοποιεί τη λύση των σύγχρονων προβλημάτων, ότι δεν «αξίζει», απεναντίας εγράφη στα συγγράμματά τους και διδάχθηκε από καθ' έδρας πως δεν μπορούμε να αντικαταστήσουμε τον πολύ ιερό θεσμό του Λαϊκού Δικαίου εφαρμόζοντας τις λύσεις που μας παρέχει το Ρωμαϊκό Δίκαιο. Όταν όμως νομοθετούσαν ή εφαρμόζαν τους νόμους, την πηγή τους αποτελούσε το Ρωμαϊκό Δίκαιο το γραμμένο στα λατινικά και μεταφρασμένο στα γερμανικά. Το γεγονός αυτό δημιούργησε μια έντονη συναισθηματική φόρτιση, πέρα από τις λογικές αναντιστοιχίες οι οποίες, όπως είναι φυσικό, προηγούνταν. Έτσι θα πρέπει να δικαιολογηθεί η μομφή του a priori αντιθέτου στο κοινωνικο-οικονομικό σύστημα, του «αιρετικού»: Η αγωνία αναζητήσεως της αλήθειας στο πεδίο του Δικαίου ενίσχυσε τη διαμετρικά αντίθετη στάση μου προς την «επίσημη» εντόπια σχολή του Δικαίου χάρη στο πνεύμα που καλλιεργούσε εκεί η νομική ακαδημαϊκή σκέψη και των ευκαιριών μονόπλευρης ερμηνείας που έδινε μέσα από ένα ισχυρό επιστημονικό οικοδόμημα.

Ιδού ένα ερώτημα που στέρεα μου γέννησε η παιδεία εκείνη και η νομική τεχνική εδώ: Πώς είναι δυνατόν ένα δίκαιο που ζει «μαζί» με το λαό να καθλωθεί σε μια κωδικοποίηση του δέκατου αιώνα μ.Χ. και να μην μπορεί ο λαός να επικοινωνήσει με το δίκαιο αυτό; Στη Γερμανία, λοιπόν, είδα ότι η Ιστορική Σχολή, ακολουθώντας τον ιδεαλισμό και το ρομαντισμό ως επιμέρους εξελίξεις της ιδέας του ουμανισμού, εμμέσως στράφηκε κατά του μοναρχικού πολιτεύματος. Το μοναρχικό πολίτευμα ήταν εκείνο που επέβαλε στην Ελλάδα το Ρωμαϊκό Δίκαιο. Το δίκαιο, εντούτοις, δεν πηγάζει εκ της βουλήσεως του νομοθέτη (έμμεση αιχμή κατά της μοναρχίας) αλλά είναι προϊόν της περί δικαίου συνειδήσεως του λαού και εκφράζεται αμέσως μεν ως έθιμον, εμμέσως δε ως νόμος. Ήταν φυσικό λοιπόν αυτή η τόσο έντονη εθνικιστική αντίληψη για το δίκαιο να συνεγείρει τους νέους της Γερμανίας που ήταν έτσι κι αλλιώς ρομαντικά προσανατολισμένοι. Διαμορφώθηκαν δε δύο αλληλοϋποβλεπόμενες μερίδες: των οπαδών της Ιστορικής Σχολής και των αντιπάλων της.

Η κατάσταση αυτή κράτησε από το 1804 ως το 1886 – χρονιά που βγήκε το δεύτερο σχέδιο του γερμανικού Αστικού Κώδικα. Υπενθυμίζω αυτό το γεγονός γιατί κι εμείς, παρακολουθώντας την εξέλιξη του δικαίου της Γερμανίας, ενώ είχαμε τη δυνατότητα να συντάξουμε πολιτικό κώδικα, περιμέναμε να δούμε τι θα κάνουν στη Γερμανία για να μιμηθούμε με ασφάλεια τη λύση. Εν πάση περιπτώσει, είχαν ή δεν είχαν δίκιο οι οπα-

δοί της Ιστορικής Σχολής να θέλουν να εντάξουν το δίκαιο ως οργανικό στοιχείο του εθνικού τους πολιτισμού; Είχαν δίκιο, αλλά μπορούσαν να το πράξουν; Δεν μπορούσαν, διότι το Ρωμαϊκό και ο είχε μακραίωνη παράδοση, διέθετε καλά επεξεργασμένους σμούς, οι οποίοι διακρίνονται για την αυτοτέλεια και πειστικότητά τους. Ήταν φυσικό, οι θεσμοί του Λαϊκού Δικαίου, που στερούνταν σαφή διατυπώσεως, να μην είναι αρκετά ομοιογενείς, να συναντούν προσκρούματα στην εφαρμογή τους. Τότε οι νομοδιδάσκαλοι κατέφυγαν στο Ρωμαϊκό Δίκαιο για να συμπληρώσουν τα κενά του Λαϊκού Δικαίου, και πιλλίζοντας έτσι την ιδέα της εφαρμογής του στην Γερμανία.

Τι έκαναν οι δικοί μας; Οι δικοί μας, ας το επαναλάβω, παρακολουθώντας αυτή την κατάσταση, φέρθηκαν όλως διόλου υποκριτικά: Από μια πλευρά προέβαλλαν την εθνική σημασία του Λαϊκού Δικαίου και από την άλλη το κατεδίωκαν κατά τρόπον απηνέστατον, με αποτέλεσμα τρεις γενιές μετά την ακμή της Σχολής των Ελλήνων Ρωμαϊστών (Καλιγάνης, Ρενιέρης, Ράλλης) να υπάρχει αυτός ο τρόμος στους φοιτητές: εκστομίζουν τις λέξεις «Λαϊκό Δίκαιο – Εθιμικό Δίκαιο». Το κλίμα ήταν τέτοιο ώστε θεωρούμεθα «αναρχικοί» εάν σκεπτόμασταν και, πολύ περισσότερο, αν εκδηλωνόμασταν υπέρ του Εθιμικού Δικαίου.

Αυτά λοιπόν ήταν τα δικά μου πορίσματα και εκείνα που απεκόμισα από τη σπουδή μου στη Γερμανία. Τι σχέση τώρα έχουν με το έργο του Τσοποτού;

Η σχέση είναι πραγματικά μεγάλη και εντοπίζεται στο ακόλουθο σημείο: Ο Δ. Τσοποτός, χωρίς νομική παιδεία, προσπάθησε να βρει τι ήταν εκείνο το οποίο δημιούργησε την αντίθεση μεταξύ της κοινωνικής θέσεως των αγροτών και του δικαίου το οποίο τους επιβαλλόταν.

Το ζήτημα εντοπίζεται στις οικονομικές προϋποθέσεις, οι οποίες εμπόδιζαν την εξέλιξη της αγροτικής τάξεως. Κατά συνέπεια, ποιος ήταν τρόπος που θα μπορούσε να συμβάλει στην αποκατάσταση της κοινωνικής αδικίας σε βάρος των «λευκών σκλάβων» της Θεσσαλίας, πόσο έπρεπε να εκδηλωθεί και με ποια μέσα; Είναι όσα θα ενταχθούν από τον Δ. Τσοποτό σε μεταγενέστερες ή παράλληλες μελέτες του βασικού έργου, *Γη και Γεωργοί της Θεσσαλίας*.

Μια υφέρπουσα σύλληψη στο έργο του Δ. Τσοποτού μπορεί επιπλέον να διακριθεί μόνον αν ο αναγνώστης και χρήστης του έργου του είναι υποψιασμένος. Το σημείο εκκινήσεως είναι αρκετά ενδιαφέρον και ανάγεται σε ορισμένα σημεία της εισήγησεώς μου, που, ασφαλώς, παρόλο ότι ο Δ. Τσοποτός δεν τα κατέγραψε στο έργο του, είναι βέβαιο ότι εύκολα θα τα αναγνώριζε αν είχε τη δυνατότητα να το κάνει. Η απάντηση βρίσκεται σε κάτι το οποίο σκοπίμως αποσιώπησα προηγουμένως για να το αναφέρω εδώ.

Παρά το ότι το Λαϊκό Δίκαιο δεν είχε εξωτερικώς συνοχή κι ενότητα διέθετε κάτι άλλο σημαντικότερο: εσωτερική συνοχή. Είχε σπονδυλική στήλη, την οποία αποτελούν οι γενικές ρήτρες του Ελληνικού Δικαίου, δηλαδή η Ελευθερία, η Δικαιοσύνη, η Αυτονομία, η Επείκεια, η Διαιτησία, η Καλή Πίστη και η Αλληλεγγύη ή το κοινό συμφέρον. Έννοιες κυρίαρχες, οι οποίες, στην περίπτωση ανεπάρκειας μιας πρακτικής λύσεως, παρενέβαιναν αυτομάτως και έλυναν τη διαφορά – πολλές φορές για να μην ειπώ πάντοτε, τελείως διαφορετικά από τη λύση που έδινε το Ρωμαϊκό Δίκαιο, το οποίον ήταν τέλειο αλλά απαρχαιωμένο και πολύ αυταρχικό. Δεν προχωρούσε μαζί με το λαό, ενώ οι γενικές ρήτρες ήταν φιλοσοφικές έννοιες, που προχωρούν κι εξελίσσονται με την κοινωνική εξέλιξη.

Αυτές, λοιπόν, τις γενικές ρήτρες, χωρίς να τις γνωρίζει ο Τσοποτός, προσπάθη να τις εντοπίσει, να τις διατυπώσει, να τις πραγματοποιήσει

, για μένα ο οποίος περπάτησα πάνω στα χνάρια του Τσοποτού, όσον
ορά τουλάχιστον τους λόγους της μεταβάσεως στη Γερμανία, είναι
ζερά ενδιαφέρον να βλέπω ότι κάναμε και οι δύο την ίδια δουλειά.
είνος από την πλευρά της οικονομίας και εγώ από την πλευρά του δι-
ού, πράγμα το οποίο δεν είχαμε πραγματοποιήσει ούτε εμείς οι
ορικοί ούτε βεβαίως οι οικονομολόγοι.

Ένα σχόλιο για την παραδειγματική πορεία επάνω στις ρήτρες: Όταν
ει κατανοητή η σημασία μιας προσπάθειας, είτε αυτή είναι ιστορική
ε οικονομική, απαραίτητος είναι ο συνδυασμός της ερευνητικής προ-
άθειας και πολύ περισσότερο, η ανάδειξη των λύσεων απέναντι στα
οβλήματα. Θα πρέπει εδώ να υπενθυμίσω ότι χάσαμε 50 χρόνια εθνι-
δραστηριότητας με οικονομικές και κοινωνικές σκιές μέσα σε ελάχι-
ι φωτεινά πολιτιστικά επιτεύγματα. Το αγροτικό κίνημα της Θεσσα-
ις αναπτύχθηκε την εποχή που θα μπορούσε να είχε δώσει μια απά-
ιση πολύ πειστική και πολύ ικανοποιητική και προπαντός πολύ έγκαι-
στο γαιοκτητικό ζήτημα. Να υπενθυμίσω ότι το πρόβλημα της γαιο-
ισίας λύθηκε την επαύριο της Μικρασιατικής Καταστροφής;

Ψάχνοντας στο τέλος, ας θυμηθούμε τη βασική, όχι πάντοτε ρητή επι-
ύξη του Δ. Τσοποτού: Προσπαθεί να βρει τρόπο να αμβλύνει τις αντι-
σεις της οικονομικής πολιτικής στην αγροτική κοινωνία και να κατα-
ξει σε ένα είδος εφαρμογής των γενικών ρητρών του Ελληνικού Δικαί-
(της επιείκειας, της διαιτησίας ή της αλληλεγγύης). Η στάση αυτή συ-
πά μια δίδυμη αλλά δύσβατη πορεία που διανύει η σκέψη δύο συνει-
τών ερευνητών της ιστορίας, οι οποίοι, επηρεασμένοι από τη γερμανι-
παιδεία, τον γερμανικό στοχασμό, ξεκίνησαν από διαφορετική ο κα-

θένας τους αφετηρία: την Οικονομία της αγροτικής κοινωνίας ο Δ. Τσο-
ποτός, την Ιστορία του Δικαίου ο γράφων. Αναζητήσαμε ο καθένας επί-
μονα τις επιπτώσεις των ξενικών πολιτιστικών επιδράσεων μέσα από
τους κατεστημένους μηχανισμούς του συγκαλυμμένου και δυσδιάκριτου
δικαιικού γίνεσθαι. Η αγροτική κοινωνία της Θεσσαλίας γνωρίζει την
ισχύ του Λαϊκού Δικαίου, του Βυζαντινού Δικαίου, του Οθωμανικού Δι-
καίου, του Φραγκικού Δικαίου· ένα «συρφετό» δικαιικών τάξεων και
επικαλυπτόμενων ρυθμίσεων. Στην ουσία πρόκειται για την ανίχνευση,
αποκάλυψη και ανάδειξη, μέσα από τον υπεύθυνο επιστημονικό λόγο,
μιας διεξόδου που θα οδηγούσε στη σύνθεση, στη σφαιρική αναμέτρηση
και επίλυση των πολιτιστικών αδιεξόδων που αντιμετώπιζε κι εξακολου-
θεί ακόμα να αντιμετωπίζει με διαρκώς εντεινόμενο ρυθμό η καχεκτική
πολιτιστική πραγματικότητα της χώρας μας. Και το είχε αντιληφθεί καλά
αυτό ο Τσοποτός ήδη από τις αρχές του αιώνα μας. Εμείς, οι νεότεροι,
εξακολουθούμε να αγωνιούμε. Αλλά μήπως αυτή δεν είναι η χαρά της
δημιουργίας;

Στη δημιουργική αυτή προσπάθεια ανακαλύπτουμε μερικές φορές
εκείνους με τους οποίους ασχοληθήκαμε και κάποτε παρακάμψαμε.
Ίσως είναι καιρός να σκεφθούμε ότι αυτοί με τους οποίους διαφωνήσα-
με έχουν τη θέση τους κοντά σε εκείνους που λατρέψαμε. Ο Δ. Κ. Τσοπο-
τός, ως σκαπανέας της οικονομικής ιστορίας, είναι ένας από τους λίγους
που του αξίζουν πολλές σελίδες σε προσεχή έκδοση της Ιστορίζουσας
«Ιστορίας του Ελληνικού Δικαίου».

Το κείμενο στην πρώτη του έκδοχή αποτέλεσε εισήγησή μου στην παρουσίαση από
τον Δήμο Βόλου του βιβλίου του Δ.Κ. Τσοποτού, *Ιστορία του Βόλου*, 1993.

ΠΙΣΩ ΑΠΟ ΤΟΝ ΗΛΙΟ

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΕΧΘΡΙΖΟΥΝ

Ανδρέας Παπανδρέου: Οράματα και Εφιάλτες

Η αθέατη όψη της Αλλαγής. Ανδρέας Παπανδρέου: Από το κολέγιο στην
πρωθυπουργία. Για πρώτη φορά στο φως άγνωστες μαρτυρίες και αποκαλυ-
πτικοί διάλογοι του Ανδρέα Παπανδρέου με τους υπουργούς του. Το φαινό-
μενο της Ανδρεολατρίας.

Τα καπετανάτα του Εκτελεστικού Γραφείου. Το ηγετικό οικοσύστημα και η
εσωκομματική Λερναία Ύδρα. Η ένοπλη αντιπολίτευση της 17Ν. Το άτα-
κτο τέκνο της Ατλαντικής Αδελφότητας. Τα φλερτ στη Μόσχα. Αραβικός
έρωτας και θάνατος στην Αθήνα. Οι ελληνοτουρκικές εκρήξεις στο Αιγαίο
και ο αμφιλεγόμενος συμβιβασμός. Ο ρόλος της CIA στο σκάνδαλο
Κοσκωτά. Τα μεγάλα επιτεύγματα του ΠΑΣΟΚ. **Ανδρέας Παπανδρέου:
οράματα και εφιάλτες. Ένα πολιτικό ιστόρημα· ένα μοναδικό ντοκου-
μέντο. Γι' αυτούς που ασκούν την εξουσία, αλλά και γι' αυτούς που
την υφίστανται.**

εκδόσεις «γνώση»

Ιπποκράτους 31 Αθήνα 106 80,
Τηλ. 36 20 941 - 36 21 194 Fax: 36 05 910

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΣΤΟΝ ΒΟΛΟ

Ο Βόλος, πόλη που κρατά ακόμη το μέτρο του ανθρώπου, αναζητά σήμερα την πολιτιστική του αυτάρκεια...

Ο ΒΟΛΟΣ, πόλη που κρατάει ακόμη το μέτρο του ανθρώπου, πλάι στη θάλασσα και υπό τη σκιά του ωραίου βουνού του Πηλίου, κατέχει θέση εξέχουσα με τις μυθολογικές αλλά και τις ιστορικές της παρακαταθήκες. Σήμερα ο Βόλος, μια πόλη μεσαίου βεληνεκού, προσπαθεί να βρει την ολοκλήρωσή του, χωρίς να χάσει τους... ποδηλάτες του. Μια πόλη που μπορεί να προσφέρει με επάρκεια υψηλή στάθμη παιδείας και πολιτισμού στους πολίτες της, ή, καλύτερα, μια πόλη με ενεργητικούς πολίτες που βαδίζουν ή ποδηλατούν ήρεμα προς την αυτάρκεια του πολιτιστικού τους μέλλοντος.

Οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες του Δήμου Βόλου είναι ποικίλες και καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα εξωσχολικής μόρφωσης και δημιουργικής απασχόλησης των νέων της πόλης: Το **Τμήμα Μουσικής** στο **Δημοτικό Ωδείο Βόλου** (Διεύθυνση: Δημήτρης Μαραγκόπουλος) στεγάζεται σε ένα ανακαινισμένο νεοκλασικό κτίριο, όπου εκτός από τη συμφωνική μουσική διδάσκεται η βυζαντινή, η ροκ, η τζαζ, η λαϊκή και η ηλεκτρονική! Και, επίσης, λειτουργεί οργανοποιείο όλων των βασικών λαϊκών παραδοσιακών μουσικών οργάνων. Ενώ, παράλληλα,

δημιουργήθηκε η **Συμφωνική Ορχήστρα Βόλου**, που αποτελείται από 55 μουσικούς, καθηγητές, προχωρημένους σπουδαστές, μέλη της Φιλαρμονικής και ανεξάρτητους μουσικούς. Και συγκροτήθηκε πρόγραμμα Μουσικής Προπαιδείας για παιδιά 5-8 ετών. Η **Δημοτική Σχολή Χορού** (Διεύθυνση: Ελένη Μπουρμπουχάκη) για τη διδασκαλία μπαλέτου, ελληνικών παραδοσιακών χορών, αλλά και σύγχρονου χορού. Το **Θεατρικό Εργαστήρι** και η **Ερασιτεχνική Σκηνή** του **Δημοτικού Περιφερειακού Θεάτρου Βόλου** (Διεύθυνση: Λυδία Κονιόρδου), όπου διδάσκεται η υποκριτική, ο αυτοσχεδιασμός, η κίνηση, αλλά και η θεωρία του θεάτρου. Η **Σχολή Εφαρμοσμένων Τεχνών** (Διεύθυνση: Χρύσα Δραντάκη), όπου λειτουργούν τμήματα κεραμικής, κοσμήματος, γραφικών τεχνών, ενδύματος, καθώς και ελεύθερα εργαστήρια ζωγραφικής. Το ενδιαφέρον που παρουσιάζει η δραστηριότητα του Καλλιτεχνικού Οργανισμού Δήμου Βόλου είναι η φροντίδα που επιδεικνύει για τη διεύρυνση των χώρων παιδείας με τη δημιουργία τριών, ως σήμερα, **Κέντρων Νεότητας** στους Αγ. Αναργύρους (Υπεύθυνη: Ρ. Καντά), στη Χιλιαδού (Υπεύθυ-

νη: Ε. Ελευθεριάδου) και στη Ν. Δημητριά (Υπεύθυνος: Σ. Κατοίκος), όπου εκτός από όλες τις παραπάνω δραστηριότητες, υπάρχουν δανειστικές βιβλιοθήκες, γίνονται κινηματογραφικές προβολές και προβολές βίντεο, αλλά κυρίως φανερώνεται μεγάλη ζέση για τη διασκαλία του χορού σε όλες τις δυνατές παραλλαγές του. Επίσης, με το ίδιο πνεύμα, ιδρύθηκε και λειτουργεί εδώ και εννέα χρόνια το **Στε Παιδιού Δήμου Βόλου** (Υπεύθυνη: Ελένη Μλαχιά), με στόχο την ευαισθητοποίηση των παιδιών προσχολικής έως γυμνασιακής ηλικίας μέσω της ζωγραφικής, της μουσικής, του θεατρικού παιχνιδιού και του βιβλίου.

Στον πεζόδρομο της Τοπάλη υπάρχει και λειτουργεί το **Κέντρο Νεότητας Διάυλος** (Υπεύθυνη: Άννα Κουτσελίνη): ένας χώρος όμορφος, που οι νέοι που συμμετέχουν, και που είναι άνω των 15 ετών, διαμορφώνουν οι ίδιοι τα θέματα τα οποία ασχολούνται ομαδικά, όπως λ.χ. εξαιρετικά υψηλή στάθμη των επιδόσεων τους στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές, η ενδιαφέρουσα δανειστική βιβλιοθήκη τους ή η οργάνωση εκθέσεων και άλλων εκδηλώσεων και συνεχώς διατηρούν και το δικό τους παραράκι...

ο Δημοτικό Θέατρο Βόλου είναι σήμερα ένα ότα καλύτερα οργανωμένα Δημοτικά Περιφερειακά Θέατρα. Το θεατρόφιλο κοινό στον Βόλο έχει, βέβαια, μια παράδοση συνδεδεμένη με τη **Θεατρική Λέσχη Βόλου**, που είχε στόχο την ψυχαγωγία και συγχρόνως τη θεατρική ιδέα του κοινού και έτσι δημιουργήθηκε μια μαντική υποδομή με αξιόλογες παραστάσεις, σημαντικούς συνεργάτες και εξαιρετική ιότητα επιλογών· ο Σπύρος Βραχωρίτης ήρξε η ψυχή αυτής της προσπάθειας. Σήμερα, την κύρια θεατρική δραστηριότητα την έχει υιοθετήσει το “Δημοτικό Θέατρο Βόλου”, υπό διεύθυνση της Λυδίας Κονιόρδου και με φαινή την έγνοια της διεύθυνσης του κοινού, καθώς και από τις παλαιότερες πρωτοβου-

λίες. Στόχος αξιόλογος που δεν αμελεί την ποιότητα, ενώ στοχεύει, επίσης, και στη συγκέντρωση όλων των θεατρικών δυνάμεων του Βόλου.

Ο Βόλος διαθέτει έναν χειμερινό κινηματογράφο και δύο μακρόβιες **Κινηματογραφικές Λέσχες** (η δεύτερη στο δήμο Ν. Ιωνίας). Φέτος, μάλιστα, οι παραστάσεις της Κινηματογραφικής Λέσχης έχουν επεκταθεί σε δύο μέρη, καθώς το ειδικό αφιέρωμα στα 100 χρόνια της τέχνης του κινηματογράφου εορτάζεται με ειδικές παραστάσεις που ανασυνθέτουν την ιστορία του και πραγματοποιούνται κάθε βδομάδα στο Δημοτικό Θέατρο· ένας εμπεριστατωμένος κατάλογος των επιλογών του αφιερώματος κυκλοφορεί και υποδεικνύει την ουσιαστική συμβολή των εραστών του κινηματογράφου στην τέχνη αλλά και τη διδασχία.

Ο Βόλος διαθέτει δύο ενδιαφέρουσες Αίθουσες Τέχνης: Το **Μουσείο Χρυσούλας Ζώγια** που στεγάζεται στο σπίτι της ζωγράφου, δωρεά στο Δήμο Βόλου και το **Κέντρο Τέχνης Τζιόρτζιο ντε Κίρικο**, έναν σύγχρονο εκθεσιακό χώρο που συνεργάζεται με καλλιτεχνικά ιδρύματα όλης της χώρας, παρουσιάζει και τη σύγχρονη ζωγραφική παραγωγή, κυρίως ζωγράφων της Μαγνησίας, αλλά και πραγματοποιεί ενδιαφέρουσες αναδρομικές εκθέσεις καλλιτεχνών από όλη την Ελλάδα. Παράλληλα οργανώνει εκδηλώσεις με εικαστικό προσανατολισμό. Στο χώρο του κτιρίου στεγάζεται και η **Δημοτική Σχολή Χορού “Τερψιχόρη”**, καθώς και το **Δημοτικό Κέντρο Ιστορίας**.

Φαίνεται πως ο Δήμος τείνει να συγκεντρώσει

Με ειδικές παραστάσεις εορτάζει η Κινηματογραφική Λέσχη Βόλου τα 100 χρόνια της τέχνης του κινηματογράφου.

μεγάλο μέρος των πολιτιστικών δραστηριοτήτων της πόλης μέσα στο πλαίσιο του *Καλλιτεχνικού Οργανισμού*, του *Δημοτικού Περιφερειακού Θεάτρου* και του *Κέντρου Μουσικού Θεάτρου* και εύλογα αναρωτιέται κανείς αν η οργανωμένη απορρόφηση θα κρατήσει ή θα απομακρύνει τον κόσμο. Η έως τώρα πορεία πάντως δείχνει ότι η συλλογική αυτή δραστηριότητα δεν εμποδίζει τις μεμονωμένες εκφράσεις, την αυτοοργάνωση, και ότι νέες μορφές αναζητούνται και, σταδιακά ανακαλύπτονται νέοι τρόποι έκφρασης. Στο “**Καφέ Σαντάν**” συχνά πυκνά ακούγονται άκρως ενδιαφέρουσες νότες· ελληνικό τραγούδι, ροκ, τζαζ από ελπιδοφόρα νεανικά σχήματα, ενώ συχνά η καλή λογοτεχνία δίνει το παρόν. Το “**Ωδείο Φουντούλη**”, με τις μουσικές, εικαστικές και λογοτεχνικές παρεμβάσεις του στο Γαλλικό Ινστιτούτο έχει πάντα κάτι ενδιαφέρον να παρουσιάσει. Το Θεατρικό σχήμα “**Ερινεώς**” με επιψυχή τον Γιάννη Τράντο, παλιό στέλεχος της Θεατρικής Λέσχης, συνεχίζει την παράδοση θεατρικής διδασκαλίας αρχαίου δράματος στο πρωτότυπο. Στο “**Μαραμπού**” και στο “**Μπαγιού**” οι τοπικές περιπλανήσεις της Blue Note μας ξαφνιάζουν ευχάριστα. Οι παλιοί, καλοί “**Φιλότεχνοι**” του Βόλου φροντίζουν για την παρουσίαση συμφωνικής μουσικής σε ευαίσθητους, χαμηλούς τόνους.

Υπάρχει, πάντα, χώρος για δημιουργία· παλαιά ή νέα, είναι το λιγότερο που ενδιαφέρει. Σημασία έχει μόνο η ποιότητα. Ο πολιτισμός δεν είναι μόνο επίσημα ντυμένος και οι Βολιώτες γνωρίζουν και πηγαίνουν σε ό,τι αξιόλογο γίνεται στην πόλη τους, με τα καλά τους, αλλά και με τα ποδήλατά τους.

Το Κέντρο Τέχνης Τζιόρτζιο ντε Κίρικο, ένας σύγχρονος εκθεσιακός χώρος.

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΣΤΗ ΝΕΑ ΙΩΝΙΑ

Η ΝΕΑ ΙΩΝΙΑ είναι πόλη προσφυγική, χτισμένη κατά κύριο λόγο από τους πρόσφυγες της περιοχής της Σμύρνης. Ο «συννοικισμός» βρίσκεται στα βόρεια του πολεοδομικού συγκροτήματος και διαχωρίζεται από τον Δήμο του Βόλου από το χείμαρρο Κραυσίδωνα, για τον οποίο τόσος θόρυβος έγινε πριν από τέσσερα χρόνια που επιχειρήθηκε η επικάλυψή του και η μετατροπή σε αρτηρία ταχείας κυκλοφορίας προς το Πήλιο.

Οι Έλληνες της Ιωνίας και του Πόντου αντιστάθηκαν στις τεράστιες αντιξοότητες και οικοδόμησαν μια πόλη σύγχρονη, δημιουργική, προοδευτική, ευαίσθητη στα νέα ρεύματα και τις φιλελεύθερες απόψεις.

Τα τελευταία χρόνια, ο καθαρά εργατικός πληθυσμός της έχει αρχίσει να διαφοροποιείται, μια και η Νέα Ιωνία διαθέτει εκτάσεις γης που αποτελούν τη φυσική διεξοδο ανάπτυξης του πολεοδομικού συγκροτήματος.

Πλούσια και πρωτοπόρα είναι η δραστηριότητα του Δήμου Νέας Ιωνίας στον τομέα της κοινωνικής πρόνοιας, του πολιτισμού, του αθλητισμού.

Στον Δήμο λειτουργεί από το 1965 **Δημοτική Βιβλιοθήκη**, που πρόσφατα ανακαινίσθηκε.

Το **Δημοτικό Ωδείο** της πόλης δίνει τη δυνατότητα για μια ολοκληρωμένη και υψηλής στάθμης μουσική εκπαίδευση των νέων της Νέας Ιωνίας.

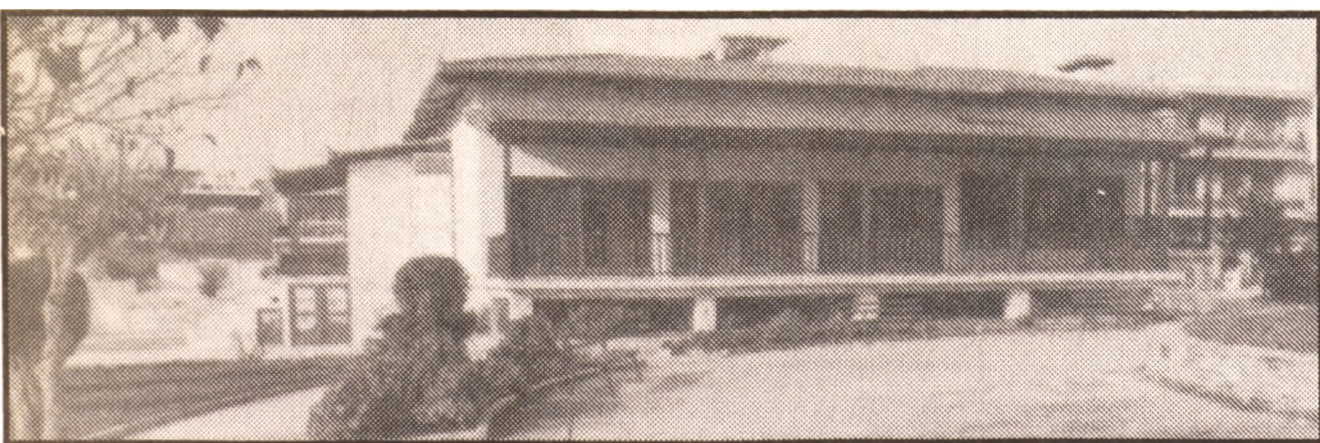
Η **Απολλώνια Χορωδία** του Δήμου συσπειρώνει στις τάξεις της ένα αξιόλογο δυναμικό. Απαρτίζεται από χορωδούς που ασχολούνται με το τραγούδι σε ερασιτεχνική βάση. Είναι από τις λίγες ανδρικές χορωδίες στην Ελλάδα και η μοναδική στον Βόλο. Διευθύνεται από το μαέστρο Γιώργο Διαμαντόπουλο.

Η **Σχολή Παραδοσιακού Τραγουδιού** ιδρύθηκε το 1991, με πρωτεργάτη τον Ν. Θεολόγο και ασχολείται με τη διδασκαλία του παραδοσιακού τραγουδιού στα νέα παιδιά της πόλης.

Η **Παραδοσιακή Χορωδία** του Δήμου Ν. Ιωνίας ασχολείται από το 1993 με το τραγούδι από διάφορα διαμερίσματα της χώρας, όπως Θράκη – Μακεδονία – Θεσσαλία και νησιώτικο τραγούδι. Διοργανώνει διάφορες εκδηλώσεις και συναυλίες σε όλη τη Θεσσαλία.

Το 1980 ιδρύθηκε το **Χορευτικό Συγκρότημα** του Δήμου Ν. Ιωνίας. Σήμερα οι χορευτές και οι χορεύτριες ξεπερνούν τα εκατόν πενήντα άτομα, από τα οποία πολλά έχουν συμμετάσχει και διακριθεί σε καλλιτεχνικές εκδηλώσεις στην Ελλάδα και σε διεθνή φολκλορικά φεστιβάλ.

Το **Τμήμα Αγγειοπλαστικής** ιδρύθηκε το 1990. Δάσκαλος του τμήματος είναι ο Στέργιος Γουδίνης. Μέχρι σήμερα πέρασαν και ήρθαν σε επαφή με τον πηλό πάνω από 200 άτομα. Εφαρμόζεται πρόγραμμα εκμάθησης, με δυνατότητα να περάσει ο μαθητής αργότερα σε πρόγραμμα επαγγελματική κατάρτισης.

Αλλοτε «τουριστικό περίπτερο», αργότερα «πνευματική εστία», στη συνέχεια «κέντρο νεότητας» και, σήμερα, «**Κέντρο Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων**» για την καταπολέμηση των ναρκωτικών.

Ο χώρος του παλιού «Προσφυγικού συνοικισμού» και κέντρο της Νέας Ιωνίας όπως είναι σήμερα. Στο βάθος, το Πήλιο

Η **Σχολή Ζωγραφικής** της Ν. Ιωνίας έχει επιδείξει ένα αξιόλογο έργο από το 1989 που λειτουργεί κυρίως στον τομέα της πρακτικής ζωγραφικής. Το τμήμα παρακολουθούν άτομα κάθε ηλικίας. Η σχολή έχει ως σκοπό την κάλυψη του κενού που υπήρχε στο χώρο της Ν. Ιωνίας στον τομέα των εικαστικών τεχνών.

Ο **Πολιτιστικός Οργανισμός** σε συνεργασία με την **Κινηματογραφική Κοινότητα** του Δήμου Ν. Ιωνίας διοργανώνει εδώ και 11 χρόνια κινηματογραφικές προβολές με ταινίες ποιότητας. Οι προβολές γίνονται και Παρασκευή. Είναι ο χώρος συνάντησης των κινηματογραφόφιλων του Βόλου. Φέτος τον Μάρτιο παρουσιάστηκαν ταινίες μικρού μήκους από το Φεστιβάλ Δράμας.

Στον Δήμο Ν. Ιωνίας λειτουργεί **Κέντρο Ανοικτής Προστασίας Ηλικιών** (ΚΑΠΗ). Το ΚΑΠΗ αριθμεί περίπου 700 μέλη. Στα προσεχώς μέλη παρέχονται κοινωνική εργασία, φυσιοθεραπεία, οργανωμένη ψυχαγωγία και επιμόρφωση. Υπάρχουν, ακόμα, θεατρική ομάδα, ορχήστρα χορού, χορωδία, ζωγραφική, κεραμική, χειροτεχνία.

Η **Δημοτική Επιχείρηση Μελετών Κατασκευών Ανάπτυξης** ιδρύθηκε το 1992 με απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου. Έχει ως κύριο σκοπό τη δημιουργία προϋποθέσεων για τη συνεχή και αυτοδύναμη ανάπτυξη της περιοχής με βάση τις τοπικές δυνάμεις.

Η διεύθυνση της τοπικής αγοράς εργασίας, την προστασία του αστικού και φυσικού περιβάλλοντος, την εξεύρεση πόρων από τα εθνικά και ευρωπαϊκά προγράμματα.

Ο **Συμβουλευτικός Σταθμός** του Δήμου Ν. Ιωνίας ξεκίνησε ενεργά τον Σεπτέμβριο του 1994 και αναπτύσσει τις παρακάτω δραστηριότητες:

- Γραφείο εξυπηρέτησης των δημοτών για πολλαπλά κοινωνικά θέματα και διευκόλυνση περιστατικών με τη συνεργασία τοπικών υπηρεσιών και
- Κοινωνική παρέμβαση σε σχολεία. Ξεκινώντας αρχικά από ανιχνευτικό στάδιο στο χώρο του

...ουσης του σχολείου έχει ξεκινήσει ένα πειραματικό πρόγραμμα...
...ής παρουσίας στο 3ο Γυμνάσιο Ν. Ιωνίας σε συνεχή συνεργασία...
...αιδευτικούς, γονείς και μαθητές.

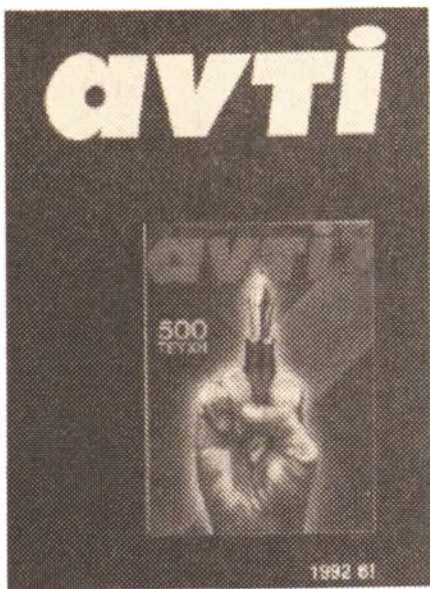
Κοινωνικός Οργανισμός Κοινωνικής Παρέμβασης και Υγείας του Δή-
...Ιωνίας έχει ως σκοπό του να προωθεί και να επεμβαίνει σε θέμα-
...έχουν άμεση σχέση με την υγεία και τις συνθήκες διαβίωσης των
...όν, να επιδιώκει ώστε κάθε άτομο που κατοικεί στην πόλη να έχει
...ατότητα να απολαμβάνει την περίθαλψη που είναι αναγκαία για
...οκατάσταση της υγείας του. Ακόμα, να αναλαμβάνει προγράμμα-
...αίδευσης και επιμόρφωσης πάνω σε θέματα υγείας, να οργανώνει
...ύσεις, προβολές, διαλέξεις, συνέδρια για σημαντικά κοινωνικά θέ-
...να αναπτύσσει προγράμματα προαγωγής ψυχικής υγείας και αντι-
...σης του προβλήματος των ναρκωτικών ουσιών στην πόλη.

...ξίζει να σημειωθεί η μεγάλη προσπάθεια που γίνεται από τον Δή-
...ς Ιωνίας για την υποβοήθηση των εξαρτημένων από τα ναρκωτικά
...ν. Στην παλιά **Πνευματική Εστία** του Δήμου έχει εγκατασταθεί
...α απεξάρτησης και τα αποτελέσματα από τα πρώτα χρόνια λει-
...ας της είναι εντυπωσιακά.

...ος, επίσης, του Οργανισμού Κοινωνικής Παρέμβασης και Υγείας
...δημιουργία παιδικών σταθμών για φύλαξη παιδιών προσχολικής
...; καθώς επίσης και η επαγγελματική κατάρτιση ατόμων με ειδικές
...ες.

Αθλητικός Οργανισμός του Δήμου Νέας Ιωνίας ιδρύθηκε το 1988 και
...μορφή του ΝΠΔΔ. Διαδέχτηκε την αθλητική επιτροπή και δια-
...τίζει σημαντικό ρόλο στα αθλητικά δρώμενα της Νέας Ιωνίας.
...ινώνει με επιτυχία εκδηλώσεις μαζικού ερασιτεχνικού αθλητι-
...ανεπίσημο τουρνουά μπάσκετ, πρωταθλήματα εργαζομένων, βρα-
...ς διακεκριμένων αθλητών και παραγόντων κ.ά.

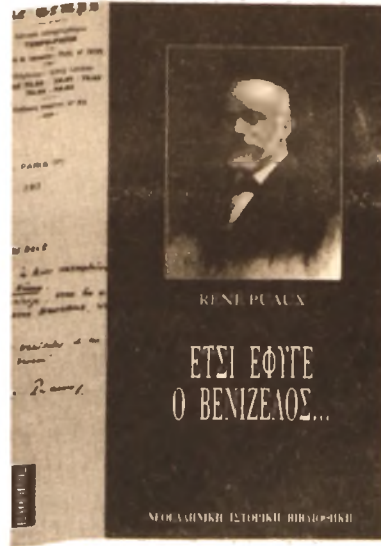
ΤΟΜΟΙ ΤΟΥ ΑΝΤΙ

...ημάστηκαν και διατίθενται στα γραφεία του περιοδικού οι τό-
...ΛΣΤ' και ΛΖ' (Α' και Β' εξάμηνο του 1992) του ΑΝΤΙ. Οι τόμοι
...στοιχούν στα τεύχη από 484 έως και 497 (ΛΣΤ') και από 498
...και 511 (ΛΖ').

...τόμοι του ΑΝΤΙ είναι το συμπυκνωμένο, πολύτιμο χρονικό της
...τικής, κοινωνικής και πολιτιστικής μας ζωής. Στα γραφεία του
...οδικού μπορείτε να προμηθευτείτε και παλιότερους τόμους.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ιστορητής

René Puaux
**Έτσι έφυγε
ο Βενιζέλος**
σελ: 266
3.700 δρχ.

F.W. Sieber
**Ταξιδεύοντας στη
νήσο Κρήτη
το 1817**
σελ: 306
3.700 δρχ.

Karl Krumbacher
Ελληνικό ταξίδι
σελ: 512
5.500 δρχ.

Richard Clogg
**Συνοπτική ιστορία
της Ελλάδας
1770-1990**
σελ: 310
4.000 δρχ.

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

Ισαύρων 10 και Δαφνομήλη, 114 71 Αθήνα,
τηλ.: 3643272, 3645098, fax: 3641864

Η ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΖΩΗ ΣΤΟΝ ΒΟΛΟ

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟΦΙΛΟ ΚΟΙΝΟ στον Βόλο, ως τη δεκαετία του '70, παρακολουθούσε θεατρικές παραστάσεις από τους περιοδεύοντες θιάσους που φιλοξενούνταν στις δύο αίθουσες της πόλης: το θέατρο Αττίκ και το κινηματοθέατρο Αχίλλειο. Παράλληλα οι δημοτικές αρχές της πόλης φρόντιζαν για τη μετάκληση και αγορά παραστάσεων από αξιόλογα θέατρα του κέντρου: παραστάσεις των κρατικών θεάτρων, της Λυρικής Σκηνής, του Θεάτρου Τέχνης, του Αμφιθεάτρου, κ.ά.

Η "Πειραματική Σκηνή Βόλου" ξεκινά τις θεατρικές της παραστάσεις στον Κήπο του Μουσείου τον Αύγουστο του 1976 με το έργο του Χουρμούζη "Ο Υπάλληλος". Είναι στα μέσα της δεκαετίας του '70 που μια ομάδα νέων ταλαντούχων ηθοποιών, με καλλιτεχνικό υπεύθυνο τον Σπύρο Βραχωρίτη, δημιουργεί μια νησίδα πρωτοποριακού, ερευνητικού θεάτρου με αξιόλογα αποτελέσματα. Η "Θεατρική Λέσχη Βόλου" τον Αύγουστο του 1977 αρχίζει τις παραστάσεις της σε μια ειδικά διαμορφωμένη αυλή, στον Άγιο Κωνσταντίνο, με το έργο του Παντελή Χορν «Το φυντανάκι». Η προσπάθεια αξιοποίησης εγκαταλελειμμένων κτιρίων για τη διαμόρφωση θεατρικής στέγης οδηγεί στη διαμόρφωση της σκηνής τους στην Παλιά Ηλεκτρική του Βόλου. Την προσπάθεια αυτή ποτέ δεν την ενστερνίστηκε η δημοτική αρχή κι αυτό είχε ως αποτέλεσμα η πόλη να μην έχει, θεσμικά τουλάχιστον, ένα θέατρο, ως το 1987 που εγκαινιάστηκε το Δημοτικό Θέατρο Βόλου, χωρητικότητας 900 θέσεων, το οποίο όμως ως το 1992 λειτούργησε με μετακλήσεις και εκδηλώσεις. Το βάρος της θεατρικής ζωής της πόλης το σήκωσε με αυτοθυσία η Θεατρική Λέσχη Βόλου με παραστάσεις πειραματικές όπως ο "Ρή-

σος" και ο "Κύκλωπας" του Ευριπίδη, ο "Πλούτος" του Αριστοφάνη, ο "Δράκος" του Σβάρτς, η "Γυναίκα της Ζάκυνθος" του Δ. Σολωμού, το "Όνειρο θερινής νύχτας" του Σαίξπηρ, το θέαμα Μαγιακόφσκι", το θέαμα με κείμενα Μπρεχτ, Λόρκα και Μαγιακόφσκι, την "Αντιγόνη" του Σοφοκλή στο πρωτότυπο.

Από το 1992 γίνεται η πρώτη προσπάθεια να δημιουργηθεί Δημοτικό Θέατρο στον Βόλο. Την καλλιτεχνική διεύθυνση αναλαμβάνει ο Κώστας Νταλιάνης και παρουσιάζει το έργο του Μαριβώ "Ο θρίαμβος του Έρωτα". Από το 1993 την καλλιτεχνική διεύθυνση αναλαμβάνει η Λυδία Κονιόρδου. Παρουσιάζεται "Ο ήχος του όπλου" της Λούλας Αναγνωστάκη, σε σκηνοθεσία της Λυδίας Κονιόρδου, η "Φιλουμένα Μαρτουράνο" του Εντουάρντο ντε Φίλιπο, σε σκηνοθεσία του Βασίλη Νικολαΐδη και το "Σχολείο για κλόουν" του Κ. Βέχτερ σε σκηνοθεσία του Δημ. Σεϊτάνη.

Από το 1994 το Δημοτικό Θέατρο Βόλου εντάσσεται στα Δημοτικά Περιφερειακά Θέατρα της χώρας και παρουσιάζει την επιθεώρηση "Κου Κου Τσι" της Σοφίας Φιλιππίδου, σε σκηνοθεσία Λυδίας Κονιόρδου. Ενώ από τις σχεδιαζόμενες παραγωγές αξίζει να αναφερθούν η "Ελευθερία στη Βρέμη" του Ρ.Β. Φασμπίντερ σε σκηνοθεσία Δημ. Οικονόμου και η "Άλκηστη" του Ευριπίδη σε σκηνοθεσία Λυδίας Κονιόρδου· καθώς, επίσης, και ο σχεδιασμός για συμπαραγωγές με το Κέντρο Μουσικού Θεάτρου του Πολιτιστικού Δικτύου Πόλεων.

Στόχος του ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ. Βόλου είναι να δημιουργηθεί ένας πόλος έλξης για τις καλλιτεχνικές δυνάμεις της πόλης, όπως και μία φιλόξενη εστία για τις νέες δημιουργικές φωνές της χώρας μας.

«Φιλουμένα Μαρτουράνο» από το Δημοτικό Θέατρο

Παράλληλα γίνεται προσπάθεια να κρατηθεί υψηλή στάθμη στις θεατρικές επιλογές ρεπερτορίου και συνεργατών, στοχεύοντας σταθερά στην προσέγγιση ευρύτερου κοινού και παρέχοντας συγχρόνως ψυχαγωγία και θεατρική παιδεία στους πολίτες του Βόλου. Επίσης ένας πολύ μαντικός στόχος του ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ. Βόλου είναι δημιουργία εκείνης της θεατρικής υποδομής που θα ενθαρρύνει το ενδιαφέρον γύρω από το θέατρο ευρύτερων κοινωνικών ομάδων της πόλης: θεατρική βιβλιοθήκη, παραστάσεων βίντεο, και δημιουργία ερασιτεχνικών τμημάτων, με έμφαση στο ΚΑΠΗ, στα παιδιά με ειδικές ανάγκες κ.α.

Το Θεατρικό Ερασιτεχνικό Εργαστήρι στον Βόλο έχει μια ενδιαφέρουσα προϊστορία: τη διεύθυνσή του είχαν ο Λ. Καραλής, Η Βίκη Ψαλτιή και πρόσφατα ο Δημ. Δακτυλάς. Έχουν παρουσιάσει θεατρικές προτάσεις με ιδιαίτερη φανταστικότητα και αυτό που προέχει είναι να προφυλάξει ο πολύτιμος αυτός ερασιτεχνισμός και με την πάροδο του χρόνου να διαχωριστεί από την υπόλοιπη επιθεωρητική δραστηριότητα, για να μπορέσει επιτελέσει τον ουσιαστικό του ρόλο, να εντάξει οργανικά στη θεατρική πράξη ευρύτερα κοινωνικά σύνολα.

Παράλληλα στον Βόλο έχει μεταφερθεί η εδρά της εταιρείας Θεάτρου "Θεατές" του Βασίλη Μαντσαλάκη. Παρουσίασε στο Δημοτικό Θέατρο Βόλου "Επικίνδυνο φορτίο" του Μ. Κορρέ και τον "Παρασμός" του Ξενόπουλου σε σκηνοθεσία Β. Μαντσαλάκη.

Από το 1993 λειτουργεί στο Βόλο και η Εταιρεία Θεάτρου "Ερινεώς" με υπεύθυνο τον Γιάννη Τράντα. Παρουσίασαν ήδη τα θεάματα "Αρχαία τραγωδία και σύγχρονη τέχνη", "Μικρή ακολουθία", "Ιπτάμενο παιδί", "Προμηθεύς Δεσμώτης", "Ο Αισχύλος στο πρωτότυπο", "Το σπίτι του Μπερνάρντο Άλμπα" του Λόρκα και τις "Ιδέες" του Αισχύλου.

ΤΟ ΜΕΓΑΡΟ, Η ΛΕΣΧΗ ΚΑΙ Ο ΒΟΛΟΣ

Από το Σπύρο Βραχωρίτη ζητήσαμε μια αναφορά για τη «Θεατρική Λέσχη Βόλου». Μας έστειλε ένα σημείωμά του που γράφει:

1985: Χιονισμένες Απόκριες και η «Θεατρική Λέσχη Βόλου» κάνει πρεμιέρα του «διδύμου»: *Γυναίκα της Ζάκυνθος* (Δ. Σολωμού) και της *Υπερκαλύψεως* (Ούγο Φώσκολο) με γενικό τίτλο: *Αποκάλυψις Τώρα*. Στις αφίσες του έργου, ο χώρος του παλαιού εργοταξίου που φιλοξενεί τις δραστηριότητες της Λέσχης από το 1982, εμφανίζεται, για πρώτη φορά με το όνομα: «Μέγαρο Παλαιάς Ηλεκτρικής» (sic).

1986-1991: Συνεχή εξωστήρια προς τη Λέσχη από τη διοίκηση της ΔΕΗ (Αθήνας, Βόλου;), συνεχείς παρεμβάσεις και διαβήματα στους κατά καιρούς αρμοδίους υπουργούς για «ευεργετικές» παρατάσεις. Γενάρης 1991 και η Παλαιά Ηλεκτρική παραδίδεται στην τοπική διοίκηση της ΔΕΗ μαζί με τον πανάκριβο κλιματιστικό μηχανισμό της· επένδυση της Λέσχης μιας ετήσιας επιχορήγησης του ΥΠΠΟ!

1989: Από το ογκώδες και πυρακτωμένο αρχείο της Λέσχης επιλέγω, ειδικά για το *Αντί*, ένα χαρακτηριστικό άρθρο του κ. Γιώργου Πηλίκου, φίλου και συμπαραστάτη της Λέσχης τα δύσκολα χρόνια. Δημοσιεύτηκε ως πρωτοσέλιδο στη *Θεσσαλία* τη σημαδιακή (για τη Λέσχη, τον Βόλο, την Ελλάδα) χρονιά του 1989. Πήρα την πρωτοβουλία να παραλείψω μόνο τα αποσπάσματα του τύπου που αφορούν την *Αντιγόνη* (μία που η σχετικά πρόσφατη βράβευσή της από την UNESCO, στην ΕΧΡΟ '92 της Σεβίλλης, έδωσε τη χαριστική βολή στη νεοελλαδίτικη πολιτιστική μίζερια).

Σπύρος Βραχωρίτης

(Σημείωση σύνταξης: Δυστυχώς, ο περιορισμένος χώρος του περιοδικού δεν επέτρεψε την αναπαραγωγή του κειμένου στο οποίο ο κ. Βραχωρίτης αναφέρεται)

ΕΘΝΙΚΗ
ΤΡΑΠΕΖΑ
ΤΗΣ
ΕΛΛΑΔΟΣ

η διεθνής
ελληνική Τράπεζα

Δυναμικά και στο χώρο
της Ανατολικής Ευρώπης

ΜΟΣΧΑ

ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙ

ΣΟΦΙΑ

Η ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΚΗ ΜΑΣ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

Σύμβουλος Έκδοσης: ΜΑΝΟΛΗΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΚΗΣ

Η σειρά συνεχίζεται με την διεύθυνση του ΝΑΣΟΥ ΒΑΓΕΝΑ

Παῦλος Καλλιγᾶς ΘΑΝΟΣ ΒΛΕΚΑΣ	Κων/νος Μεταξᾶς Βοσπορίτης ΣΚΗΝΑΙ ΤΗΣ ΕΡΗΜΟΥ	Ἐμμανουήλ Λυκούδης ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ
Κων/νος Χρηστομάνος ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΕΙΡΑΣ ΕΛΙΣΑΒΕΤ	Δημήτριος Βικέλας ΛΟΥΚΗΣ ΛΑΡΑΣ	Ζαχαρίας Παπαντωνίου ΤΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ
Κων/νος Χατζόπουλος ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ	Ἀλέξ. Παπαδιαμάντης Η ΦΟΝΙΣΣΑ	Ἀλέξ. Παπαδιαμάντης ΒΑΡΔΙΑΝΟΣ ΣΤΑ ΣΠΟΡΚΑ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ
Ἀλέξανδρος Μωραϊτίδης ΤΟ ΤΑΞΙΜΟΝ	Κων/νος Χρηστομάνος Η ΚΕΡΕΝΙΑ ΚΟΥΚΛΑ	Κωνσταντίνος Θεοτόκης ΚΑΤΑΔΙΚΟΣ
Ψυχάρης ΤΟ ΤΑΞΙΔΙ ΜΟΥ	Χρήστος Χρηστοβασίλης ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΣΤΑΝΗΣ	Κωνσταντίνος Θεοτόκης Η ΖΩΗ ΚΑΙ Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΚΑΡΑΒΕΛΑ
Ἰωάννης Κονδυλάκης ΟΤΑΝ ΗΜΟΥΝ ΔΑΣΚΑΛΟΣ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ	Ἀνδρέας Καρκαβίτσας Ο ΖΗΤΙΑΝΟΣ	Ἀντώνης Τραυλαντώνης Η ΕΞΑΔΕΛΦΗ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ
Ἰωάννης Κονδυλάκης ΠΡΩΤΗ ΑΓΑΠΗ	Ἰωάννης Κονδυλάκης Ο ΠΑΤΟΥΧΑΣ	Ἰωάννης Μ. Δαμβέργης ΟΙ ΚΡΗΤΕΣ ΜΟΥ
Πλάτων Ροδοκανάκης ΤΟ ΒΥΣΣΙΝΙ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟ	Ἀλεξ. Παπαδιαμάντης Η ΝΟΣΤΑΛΓΟΣ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ	Γιάννης Βλαχογιάννης ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΟΥ ΕΠΑΧΤΙΤΗ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ
Γεώργιος Βιζυηνός ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ Α΄	Ἀργύρης Ἐφταλιώτης ΝΗΣΙΩΤΙΚΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ	Κων/νος Χατζόπουλος ΤΟ ΟΝΕΙΡΟ ΤΗΣ ΚΛΑΡΑΣ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ
Γεώργιος Βιζυηνός ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ Β΄	Γρηγόριος Παλαιολόγος Ο ΠΟΛΥΠΑΘΗΣ	Κων/νος Χατζόπουλος Ο ΠΥΡΓΟΣ ΤΟΥ ΑΚΡΟΠΟΤΑΜΟΥ
Μιχαήλ Μητσάκης ΠΕΖΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ	Γρηγόριος Παλαιολόγος Ο ΖΩΓΡΑΦΟΣ	Ἀνδρέας Καρκαβίτσας Η ΛΥΓΕΡΗ
Παῦλος Νιρβάνας ΤΟ ΠΕΡΑΣΜΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ	Ἀλέξ. Παπαδιαμάντης ΡΕΜΒΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΔΕΚΑΠΕΝΤΑΥΓΟΥΣΤΟΥ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ	Ἀνδρέας Καρκαβίτσας ΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΠΛΩΡΗΣ
Κώστας Παρορίτης ΟΙ ΝΕΚΡΟΙ ΤΗΣ ΖΩΗΣ	Κώστας Κρυστάλλης ΠΕΖΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ	Ἰων Δραγούμης ΣΤΑΜΑΤΗΜΑ
Ἐμμανουήλ Ροϊδης Η ΠΑΠΙΣΣΑ ΙΩΑΝΝΑ	Γιάννης Καμπύσης ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ	Ἀλέξανδρος Ραγκαβῆς Ο ΣΥΜΒΟΛΑΙΟΓΡΑΦΟΣ
Ἐμμανουήλ Ροϊδης ΑΦΗΓΗΜΑΤΑ	Νικόλαος Ἐπισκοπόπουλος ΤΡΕΛΛΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ	Διονύσιος Κόικινος ΜΙΑ ΤΟΥΦΕΚΙΑ ΣΤΟ ΓΑΛΑΖΙΟ ΝΕΡΟ
Κωνσταντίνος Ράδος Ο ΠΕΙΡΑΤΗΣ ΤΗΣ ΓΡΑΜΒΟΥΣΗΣ	Ἀλέξ. Παπαδιαμάντης ΝΑΥΑΓΙΩΝ ΝΑΥΑΓΙΑ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ	Ἀλεξάνδρα Παπαδοπούλου ΚΟΡΗ ΕΥΠΕΙΘΗΣ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ
Ἰάκωβος Πολυλᾶς ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ	Δημήτριος Βικέλας ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ	

ΜΟΛΙΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

ΠΛΑΤΩΝ ΡΟΔΟΚΑΝΑΚΗΣ Μέσα στὰ γιασεμιά

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 6 - ΑΘΗΝΑ 106 80 - ΤΗΛ. 3607744 - 3639962

PARK HOTEL VOLOS

Xenia Hotel

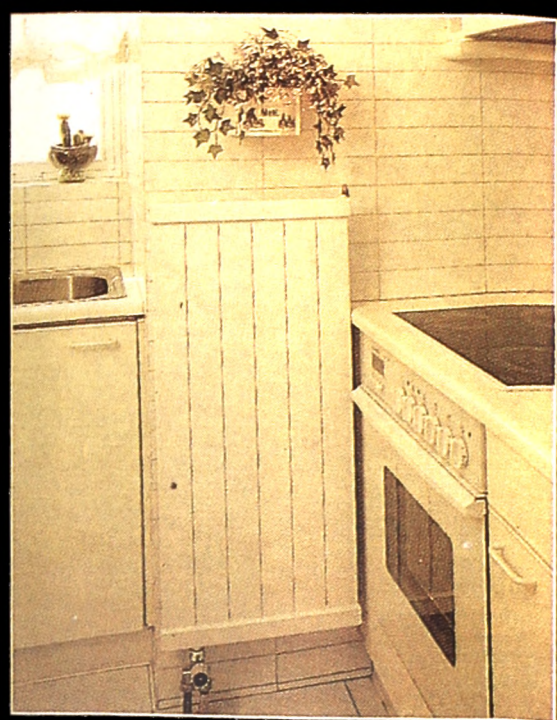

Το ξενοδοχείο Park, ένα σύγχρονο και «ζεστό» ξενοδοχείο, βρίσκεται στο κέντρο του Βόλου, δίπλα στο κεντρικό πάρκο στην παραλία της πόλης, απ' όπου μπορεί κανείς να περάσει ένα υπέροχο τριήμερο ξεκούρασης και διασκέδασης στις θαυμάσιες ακτές του Παγασητικού Κόλπου, στα αξιοθέατα της περιοχής (αρχαία, Βυζαντινά και νεοελληνικά), στις φυσικές ομορφιές του υπέροχου και ξακουστού βουνού των Κενταύρων, του Πηλίου, την εκτόνωση στα χειμερινά και θαλάσσια σπορ και στη νυχτερινή ζωή με pub, bar, night club, παραδοσιακές ψαροταβέρνες κ.λπ.

Το ξενοδοχείο Xenia, ένα στολίδι χτισμένο στην ακτή Αναύρου του Παγασητικού Κόλπου, δίπλα στην παραλία του Βόλου, είναι το ιδανικό σημείο του ταξιδιώτη, είτε για να ανανεωθεί ανάμεσα σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη, είτε για να ξεκουρασθεί και να απολαύσει τις ομορφιές του πανέμορφου και πολυτραγουδισμένου βουνού των Κενταύρων, του Πηλίου, αλλά και των άλλων ιστορικών αξιοθεάτων της περιοχής, μη εξαιρούμενης της σύγχρονης πολιτιστικής και ψυχαγωγικής ζωής (π.χ. θέατρο, pub, bar, ουζερί, κ.λπ.).

Καλοριφέρ Runtal:

τα πρώτα σας έπιπλα

Η επίπλωση του σπιτιού σας αρχίζει με τα καλοριφέρ Runtal, της Βιοσώλ. Μοντέρνα, κομψά, λειτουργικά, με στυλ διαχρονικό, ξεχωρίζουν απ' όλα τ' άλλα σώματα καλοριφέρ. Τα Runtal προσαρμόζονται τέλεια στις σύγχρονες απαιτήσεις της αρχιτεκτονικής προσφέροντας την ιδανικότερη λύση θέρμανσης για κάθε χώρο. Τα καλοριφέρ Runtal, όπως κι όλα σας τα έπιπλα, σας παραδίδονται συσκευασμένα για να προστατεύονται στις μεταφορές! Τα Runtal είναι βαμμένα στο φούρνο για να διατηρούν για πάντα τις θαυμάσιες αποχρώσεις τους ενώ οι υψηλές προδιαγραφές κατασκευής τους εγγυώνται σχεδόν απεριόριστη διάρκεια ζωής.

ΣΩΜΑΤΑ ΚΑΛΟΡΙΦΕΡ
RUNTAL

Καλοριφέρ Runtal. Το ωραίο δεν κρύβεται.

ΕΚΘΕΣΕΙΣ - ΓΡΑΦΕΙΑ ΠΩΛΗΣΕΩΝ:

ΑΘΗΝΑ: ΠΕΙΡΑΙΩΣ 254,
ΤΑΥΡΟΣ 177 78, ΤΗΛ.
4224001, FAX: 4224629

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ:
ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΕΩΣ 47,
551 33, ΤΗΛ. 439424, 439446,
ΤΕΛΕΞ 41529

ΠΑΤΡΑ: ΚΑΝΑΚΑΡΗ 136,
ΠΛ. ΒΑΣ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α 262
21, ΤΗΛ. 278148, 270127

ΚΑΒΑΛΑ: ΗΠΕΙΡΟΥ &
ΕΡΥΘΡΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ, 654 03
ΤΗΛ. 227459

ΒΟΛΟΣ: ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ
ΠΕΡΙΟΧΗ ΒΟΛΟΥ, ΔΙΜΗΝΙΟΝ,
38500, ΤΗΛ. 95325, 95326,
95304, ΤΕΛΕΞ 282180

ΛΑΡΙΣΑ: ΑΛ. ΠΑΝΑΓΟΥΛΗ
74, 41222, ΤΗΛ. 252713

ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΑ:

ΑΘΗΝΑ: ΠΕΙΡΑΙΩΣ 254,
ΤΑΥΡΟΣ 177 78, ΤΗΛ.
4224001, FAX: 4224629

ΒΟΛΟΣ: ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ
ΠΕΡΙΟΧΗ ΒΟΛΟΥ,
ΔΙΜΗΝΙΟΝ, 385 00,
ΤΗΛ. 95325, 95326, 95304,
ΤΕΛΕΞ 282 180